

SİNOP BASININDA 1974 KIBRIS BARIŞ HAREKATI

GÜLŞEN SELİN SERT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARİH ANABİLİM DALI

T.C
SİNOP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI

SİNOP BASININDA 1974 KIBRIS BARIŞ HAREKATI

YAZAR
Gülşen Selin SERT

ORCID NO
0000 0002 30555328

DANIŞMAN
PROF. DR. SÜLEYMAN BÜYÜKKARCI

SİNOP - 2021

...../...../20.....

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendime ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

...../...../20...

Gülşen Selin Sert

TEZ KABUL

Gülşen Selin SERT tarafından hazırlanan “Sinop Basınında 1974 Kıbrıs Barış Harekatı” başlıklı bu çalışma, 01.07.2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından **YÜKSEK LİSANS tezi** olarak kabul edilmiştir.

Başkan	Prof. Dr. Ekrem MEMİŞ Sinop Üniversitesi / Fen- Edebiyat Fakültesi	İmza
Üye	Prof. Dr. Mehmet Yavuz ERLER Ondokuz Mayıs Üniversitesi / Fen- Edebiyat Fakültesi	İmza
Üye	Prof. Dr. Süleyman BÜYÜKKARCI Sinop Üniversitesi / Fen- Edebiyat Fakültesi	İmza
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Suha Oğuz BAYTİMUR Sinop Üniversitesi / Fen- Edebiyat Fakültesi	İmza
Üye	Unvanı, Adı ve Soyadı Üniversitesi / Fakültesi	İmza

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

..... / / 20...

[Prof. Dr. Hakan UŞAKLI]

Enstitü Müdürü

İçindekiler

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
KISALTMA LİSTESİ.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1. KIBRIS ADASI'NIN TARİHİ (1571-1960).....	3
1.1. Osmanlı İdaresinde Kıbrıs	3
1.2.İngiltere İdaresinde Kıbrıs	6
1.2.1.1878- 1923 Dönemi.....	6
1.2.2. 1923 – 1960 Dönemi	10
BÖLÜM 2.KIBRIS SORUNUNUN KÖKENİ VE GELİŞİM SÜRECİ	15
2.1.Fransız İhtilalı ve Megali İdea'nın Kıbrıs Sorunundaki Yeri	15
2.2. 1914 – 1959 Arası Dönemde Kıbrıs Sorunu.....	17
2.2.1. Londra Konferansı (29 Ağustos 1955) ,6-7 Eylül Olayları ve Sonrası.....	31
2.2.2. Zürih(11 Şubat 1959) - Londra(19 Şubat 1959) Anlaşmaları.....	38
2.2.3. Garanti ve İttifak Anlaşmaları	51
2.3. 1960-1974 Arası Dönem	53
2.3.1. Geçici Kıbrıs Türk Yönetiminin kurulması ve sonrası	86
Bölüm 3. 1974 KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI VE SİNOP BASININA YANSIMASI.....	90
3.1.Birinci Harekât.....	90
3.1.1. Birinci Cenevre Görüşmeleri.....	105
3.1.2. İkinci Cenevre Görüşmeleri.....	110
3.2. İkinci Harekat	113
BÖLÜM 4. KIBRIS BARIŞ HAREKATI SONRASI DÖNEM.....	124
4.1. S.S.C.B'nin Tepkisi	124
4.2.ABD'nin Tepkisi	127
4.3.Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kurulması	131
4.2.Günümüzde Kıbrıs Sorunu	140
SONUÇ	147

KAYNAKLAR.....	150
A. Arşiv Belgeleri	150
Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi(BCA)	150
Diğer Arşivler.....	150
B. Gazete, Kitap, Makale ve Tezler	150
EKLER.....	156
DİZİN.....	190
ÖZGEÇMİŞ.....	191

ÖZET

Tarihsel sürecin incelenmesiyle birlikte Kıbrıs Barış Harekatının gerekçeleri daha iyi kavranması ışığında; ilk bölümde 1571- 1960 arası dönem incelenerek Kıbrıs adası hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. İkinci Bölümde günümüzde de güncelliğini koruyan Kıbrıs sorununun kökeni ve gelişim süreci anlatılmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde sorunun getirdiği olumsuzlukları engellemek için 1974 Kıbrıs Barış Harekatı ve bunun Sinop Gazetesine yansıması anlatılmıştır. Dördüncü bölümde Kıbrıs Barış Harekatı sonrası dönem işlenmiş ve bugün ki Kıbrıs anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Enosis, 1974, Kıbrıs, Barış, Harekat, Türkiye, Yunanistan, Rum, Türk, Bozkurt Gazetesi, Birleşmiş Milletler, Garantör, Sinop Gazetesi

ABSTRACT

In the light of better understanding of the reasons of the Cyprus Peace Operation with the examination of the historical process; In the first part, the period between 1571 and 1960 is examined and information about the island of Cyprus is tried to be given. In the second chapter, the origin and development process of the Cyprus problem, which is still up-to-date, is explained. In the third part, the 1974 Cyprus Peace Operation and its reflection on the Sinop Newspaper are explained in order to prevent the negativities caused by the problem. In the fourth chapter, the period after the Cyprus Peace Operation is discussed and the current Cyprus is explained.

Keywords: Enosis, 1974, Cyprus, Peace, Operation, Turkey, Greece, Greek, Turkish, Bozkurt Newspaper, United Nations, Sinop Newspaper,

KISALTMA LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

A.g.e: Adı geçen eser

A.g.m: Adı geçen makale

A.g.t: Adı geçen tez

BCA: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

BM: Birleşmiş Milletler

C: Cilt

Dr: doktor

Ed: Editör

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

Km: Kilometre

Km²: Kilometrekare

M.Ö: Milattan Önce

M.S: Milattan Sonra

NATO: North Atlantic Treaty Organization – Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

S: Sayı

s: Sayfa

S.S.C.B: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı

TRT: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

Yy: Yüzyıl

TEŞEKKÜR

Tez araştırmamın ve yazımının gerçekleşmesinde büyük katkıları bulunan danışmanım Prof. Dr. Süleyman Büyükkarcı'ya, gerekli gazeteleri bulmamda yardımcı olan Sinop Rıza Nur Kütüphanesi çalışanlarına ve bu süreç boyunca maddi ve manevi anlamda beni her zaman destekleyen aileme ve sevdiklerime teşekkür ederim.

Gülşen Selin Sert

GİRİŞ

Kıbrıs adası Türkiye’den 70 km uzaklıkta, Akdeniz’in kuzey doğu bölgesinde 34° 33' ve 35° 41' kuzey enlemleri ile 32° 17' ve 34° 35' doğu boylamları arasında yer almaktadır. 9283 km² yüzölçümü ile Akdeniz’in Sicilya ve Sardinya’dan sonra üçüncü büyük adasıdır. Bu konumundan ötürü Kıbrıs Doğu Akdeniz’e ve buradan geçen ticaret yollarına hakim olduğu için istilalara uğramış, Akdeniz’e hakim olan devlet adayı ele geçirmiştir.

Kıbrıs adasının siyasi ve ticari önemi tarih boyunca devam etmiştir. Tarihin farklı dönemlerinde değişik uygarlıkların yönetimi ve etkisi altında kalan ada insan yaşamına dair ilk kalıntıları Milattan Önce (M.Ö.) 7000 yıllarına ait olduğu belirtilmiştir. Kıbrıs ve Anadolu’da yapılan kazılarda bulunan eserlerden, Anadolu ve Kıbrıs arasındaki ticari ve kültürel bağların Kalkolitik Devir (M.Ö. 3500-2600)’e kadar uzandığı ve Eski Bronz Devrinde (M.Ö.2600-2100) ticari ilişkilerin gelişmiş olduğu anlaşılmaktadır. Ada M.Ö. 1450 yılından itibaren özellikle Mısır, Hititler, Akalar, Dorlar, Fenikeliler, Asurlar, Persler ve Romalıların yönetimine girmiştir. Milattan Sonra (M.S.) 1191 yılında Aslan Yürekli Richard tarafından ele geçirilen Kıbrıs adası, önce Templer Şövalyelerine, daha sonra Kudüs Kralı Guy De Lusignan’a satılmıştır. 1474 yılından itibaren ada ile ilgilenmeye başlayan Venedikliler, 1489 yılında adanın hâkimiyetini ele geçirmiştir¹. 1571 yılında Yavuz Sultan Selim’in Kıbrıs’ı ele geçirmesiyle beraber adada Osmanlı – Türk hakimiyeti başlamıştır. 307 yıl Osmanlı hakimiyetinde kalan Kıbrıs adası 1878 yılında geçici olarak İngiltere’ye verilmiş ve 1960 yılına kadar Kıbrıs adası İngiltere hakimiyetinde kalmıştır.

Kıbrıs meselesi, bilhassa 1950 sonrası Türkiye’nin iç ve dış siyasi gelişmelerini önemli ölçüde etkilemiştir.1955 Londra Konferansıyla başlayan Türkiye’nin Kıbrıs meselesine fiilen dahil olma süreci 1959 Zürih ve Londra antlaşmalarında garantör devletlerden biri olarak uluslararası sözleşmede yer alması ile devam etmiş ve 16 Ağustos 1960 yılında Kıbrıs’ta toplumların ortaklığı esasına dayanarak Cumhuriyet’in ilanı ile kesinleşmiştir. Kıbrıs’ta Cumhuriyet döneminin uzun sürmemesi 1963 yılında Kıbrıslı Rumlar tarafından Kıbrıslı Türklere karşı başlatılan saldırılarla, Türklerin mevcut yapı dışına çıkarılması ile sonuçlanmıştır. Bu olaylar Türklerin can ve mal güvenliğinin yok olması süreci farklı boyutlarla 1974 yılına kadar devam etmiştir. Türkiye’nin, Kıbrıs’ta yaşayan Türklerin güvenliliği endişesiyle Kıbrıs adasına askeri çıkarma yapmasını kaçınılmaz kılmıştır. Türkiye tarihinde “1974 Kıbrıs Barış Harekâtı” olarak bilinen bu olay Türkiye’nin iç ve dış siyasi tarihinde öncelikli konulara arasında yer almıştır.

Hazırlanan bu tez 1974 Sinop gazetesi temel alınarak hazırlanmıştır.1974 Sinop Gazetesi incelenirken bazı haftaların kayıp olması nedeniyle zamanlara arasında atlama

¹ Ali Rıza IZGI, Kıbrıs Barış Harekâtı Sonrasında Türkiye’ye Uygulanan Silah Ambargosu Ve Sonuçları, **Yüksek Lisans Tezi(Yayınlanmış Tez), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2007, s.4

olmuştur. Sinop Gazetesi'nin o dönemin haber müdürüyle yapılan görüşmede haftalık gazete olduğu için pek fazla haber yapılmadığı bildirilmiştir.

Bu tezde yukarıda kısaca değinilmiş olan Kıbrıs Barış Harekatı anlatılmaya çalışılacaktır. Birinci bölümde, Kıbrıs adasını 1571-1960 yıllarındaki tarihi; İkinci bölümde, Kıbrıs sorununun kökeni ve gelişim süreci; Üçüncü bölümde, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı ve Sinop Basınına yansıması; Dördüncü bölümde ise, Kıbrıs Barış Harekatı sonrası dönem anlatılacaktır.

Bu tez hazırlanırken tüm Kıbrıs tarihini ilgilendirecek konular nesnel olarak ele alınması gayretinde bulunulmuştur. Anlatılan olaylar Kıbrıs basınında ve Türkiye'nin yerel basınında nasıl yer aldığı gösterilmeye çalışılmıştır.

BÖLÜM 1. KIBRIS ADASI'NIN TARİHİ (1571-1960)

1.1. Osmanlı İdaresinde Kıbrıs

Osmanlı Devleti, Kıbrıs adasını fethetmeden önce ada birçok kez yönetim değiştirmiştir. 1571 fetih tarihinden önce ada sırasıyla Mısırlılar, Hititler, Persler, Büyük İskender, Romalılar, Bizanslılar, Cenevizliler, Memlûklular ve Venedik tarafından idare altında tutulmuştur.² Osmanlı'nın adayı fethetmesini zorlayan sebepler; siyasi ve stratejik, iktisadi ve din şeklinde sıralanabilir.

Siyasi ve stratejik sebep; haritaya bakıldığı zaman Kıbrıs Doğu Akdeniz'de Anadolu, Suriye ve Mısır arasında bulunur. Osmanlı İmparatorluğuna ait olan bu geniş yerlerin ortasında bulunan Kıbrıs tüccar ve korsan bir devlet olan Venedik'in elindeydi. Bu durum Osmanlı için büyük tehlike teşkil etmekteydi. Çünkü Osmanlı ile herhangi bir devlet arasında savaş çıkarsa Kıbrıs düşman devletler için askeri üst olabilir ve Osmanlı kıyıları saldırıya uğrayabilirdi. Doğu Akdeniz'de tek Hristiyan kalesi olarak kalan Kıbrıs, Osmanlıya ait yerler arasında güvenli ulaşım sağlanması için Osmanlı tarafından fethedilmesi stratejik açıdan önemli olmuştur. İktisadi sebep; Kıbrıs Avrupa ile Asya arasındaki ticaret yolunun üzerinde bulunmaktadır. Bu ticaret yolunu kullanan zengin ticaret kabilelerine korsanların saldırması, Osmanlı İmparatorluğunun ülkeleri arasında seyreden ticaret gemilerinin yağma edilmesi, gerçekleşen korsanlık faaliyetlerinin bir türlü engellenememesi Akdeniz ticaret güvenliğini tehlikeli bir şekilde sarsmıştır. Dini sebep; Suriye'ye hakim olan İslam devleti tarihi seyri takip ederek Kıbrıs'a sahip olmaya çalıştı ve daha Ebu Bekir zamanında(632) Kıbrıs'a hücum ederek Larnaka'yı zapt ettiler. Fakat kuvvetli bir donanmanın olmayışı yüzünden bu istila mahiyetli oldu. İslam devletlerinin Kıbrıs'a olan seferleri 24 defayı bulmuş ve çok sayıda Müslüman kanı akıtılmıştı. Kıbrıs'ta sahabe kanları döküldüğü gibi Peygamber'in süt halası "Hala Sultan" diye anılan Ümmü Haram'da şehit olmuştu. Bunun yanında Kıbrıs'ın Hristiyanların elinden alınması gerekiyordu. Çünkü hac görevlerini yerine getirmek için Anadolu ve Rumeli'den gelen her sene Hicaz'a giden hacıların gemileri korsanlar tarafından gerçekleştirilen saldırıların can ve mal kaybına sebep olması Kıbrıs'ın fethi için sebep olmuştu.³ Bu nedenlerin yanında fetihden önce adaya hakim olan Katolik Venediklilerin yerli Ortodoks Rumlarına karşı zulüm ve baskı yapılması, yerli Rumlarda yönetime karşı hoşnutsuz bir tutum oluşmuştur. Bunun yanında Ortodoksların Başpiskoposunun sürgün edilmesi üzerine Başpiskopos İçel Bey aracılığıyla Sultan II. Selim'den adanın fethedilmesini istemişti. Sonuç olarak 1570- 1571 tarihleri arasında Osmanlı Devleti 50 bin şehit vererek adayı fethetmişti.⁴

² Yavuz Güler, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi", *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.5, S.1(2004),s.101

³ Halil Fikret Alasya, *Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1964, s.44,45,46,47

⁴ Yavuz Güler, *a.g.m.*, s.101,102

Kıbrıs adasının fethinden sonra Osmanlı adaya belli bir oranda asker yerleştirmişti. Kaleler inşa edilerek ada savunulabilir bir konuma getirilmişti. Kıbrıs adası eyalete dönüştürülmüş ve on dört kazadan meydana gelmişti. Alaiye, İçel, Tartus, Zülkadriye ve Trablusşam sancakları da Kıbrıs Eyaleti'ne bağlanmıştı.⁵ Osmanlı adayı fethettiği zaman ada nüfusu 150.000' idi. Osmanlı'nın fetih politikası olarak uyguladığı fethedilen yerlere Türk yerleştirmesi ada içinde geçerli olmuş ve adaya 25-30 bin kadar Türk adaya yerleştirilmişti. Adaya ilk yerleşen Türklerin çoğu fetihle yer alan askerlerin ailelerinden ve Anadolu'nun farklı yerlerinden göç ettirilen halktan oluşmaktaydı. 18.yy başlarına kadar adada Türk çoğunluğu artmış, adada tarımla uğraşan Türklerin elindeki toprak miktarı Rumlarınkinden fazla olmuştu.⁶

II. Selim yerli halkın gönlünü almaya yönelik faaliyetlere de girmişti. Özellikle Ortodoks olan yerli halkı yönetime katmak için dini cemaatlere özerk bir yapı içinde kendilerini yönetme hakkı tanımıştı. Bu siyasetle birlikte önceden Latinler tarafından zorla Katolik kilisesinin egemenliğine sokulan ve kapatılan ve mallarına el konulan Kıbrıs Ortodoks Rum Kilisesi Başpiskoposluk olarak yeniden açıldı. Bununla beraber Başpiskopos Rumların ruhani lideri ve siyasi temsilcisi olarak tayin edildi. Özellikle 1670 yılları başlarında Divan-ı Hümayun, Başpiskoposluğu Hristiyan halkın tek temsilcisi olarak yükseltmesi ile Hristiyan halktan toplanan vergilerin tahsilatından sorumlu tutuldu. Aynı zamanda Rumlar cizye muhasebecisi ve mahkeme tercümanlığı gibi çeşitli idari görevde yer almışlardı. Adanın bu yönetimi 100 yıl kadar devam etmiştir. Girit'in fethi ile Kıbrıs adasının önemini kaybetmesi, ticaretin gerilemesi, ada halkının göçü gibi sebeplerle Başpiskoposluk Kıbrıs'ın beylerbeylik yıllığını veremeyecek duruma geldiklerini savunarak konumunun değiştirilmesini istemişti. Bunun üzerine o zamana kadar iki tuğlu beylerbeyi tarafından yönetilen Kıbrıs Kaptan-ı Derya'nın idaresine bırakılmıştı. Ada kaptan-ı derya'nın atadığı mütesellim tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Ama kısa sürede vergi toplama hakkına sahip olan ağalar arasındaki iç çekişmeler ve Boyacıoğlu Mehmet'in isyanı ile adanın Kaptan-ı Derya'ya bağlı olarak bir mütesellim tarafından yönetilmesinin otorite boşluğunu doğurduğunun düşünülmesi ile Kıbrıs doğrudan Veziriazam'a has olarak verilmiştir. Bundan sonra adayı Veziriazam adına bir muhassıl yönetmeye başlamıştı. Muhassıllık yönetimi ile ada, ağaların verdiği asayişsizlik ve huzursuzluk ortamından kurtarılmış ve adaletli yönetime tekrar geçilmişti. 1745'te tekrar bir yönetim değişikliğine gidilmişti. Ada bağımsız bir eyalet haline getirilmiş ve üç tuğlu paşalık konumuna getirilmişti. Kısa bir dönem olan bu yönetim şeklinde ada büyük bir oranda imar edilmişti.⁷

Ada tekrar veziriazamın hası olarak yönetilmeye başlandı. Bu yönetim şekliyle ada'da tekrar huzursuzluklar başlamış, vergi sistemi tekrar bozulmuş ve Çil Osman adlı muhassılın sebep olduğu kargaşa ortamı muhassılın öldürülmesine rağmen bir süre

⁵ Ferhat Apuhan, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Ve Bingöllü Kıbrıs Gazileri, **Yüksek Lisans Tezi(yayınlanmış tez), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**,2017, s.10

⁶ Ali Rıza İzgi, Kıbrıs Barış Harekâtı Sonrasında Türkiye'ye Uygulanan Silah Ambargosu Ve Sonuçları, **Yüksek Lisans Tezi(yayınlanmış tez), Denizli Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**,2007,s.5

⁷ Kemal Çiçek, "Kıbrıs Maddesi" , **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, XXV, Ankara 2002, s. 375

devam etmişti. Bunun yanında başlayan Osmanlı- Rus savaşı halkın ekonomik durumunu bozmuştu. Bunu üzerine adanın yönetim şekli başpiskopos ve saray tercümanının İstanbul'a gönderdiği heyetin isteğiyle 1785 yılında tekrar değiştirilmişti. Yeni yönetim şeklinde ada doğrudan merkeze bağlanarak bir muhassıl tarafından yönetilmeye başlanmıştı. Bu yönetim şeklinde başpiskoposluk ve saray tercümanlığının nüfusunun artmasına neden olmuş, başpiskoposların vergi toplama yetkileri genişlemişti. Daha sonra yerel yönetimlerin güçlenmesi amacıyla bazı önemli girişimler olmuş, 4 Haziran 1839 yılında bir fermanla Muhtarlık teşkilatı ilk Kıbrıs'ta kurulmuştu. Fermana göre Müslüman halk muhtar, Gayrimüslim halk ise kahyalarını seçmişlerdi. Bu kahya ve muhtarlar, emniyet, asayiş, temizlik gibi görevlerinin yanında mahallerine yüklenen vergileri halk arasında bölüştürülmesi ve toplanması gibi önemli işlerden de sorumlu tutulmuşlardı. Ada'da muhassıl yönetimi 1839 yılına kadar devam etmişti. Sultan Abdülmecid mahalli idarelerde yaptığı yenilikler kapsamında Kıbrıs'ı Cezâyir-i Bahr-i Sefid eyaletine bağlı bir sancak haline getirmişti. Bu tarihten sonra adada adli, idari, hukuki yeniliğin uygulandığı daha yerel ve özerk bir durum haline gelen bir dönem olmuştu. Tanzimat fermanının getirdiği yeniliklerle beraber altı kaza oluşturulmuştu. Burada kaymakama yardım etmesi için Müslüman ve Hristiyan temsilcilerin olduğu kaza idare meclisi ve yargı meclisi oluşturulmuştu. Merkez Lefkoşe'de mutasarrıf başkanlığında ona danışmalık yapmak amacıyla sancak idare meclisi kurulmuştu. 1856 Islahat fermanının reformlarının ilk uygulandığı yerlerden bir olan Kıbrıs'ta ticaret ve temyiz mahkemeleri kurulmuş, belediye meclisleri ve rüştiyeler açılmış ve eğitim seferberliği başlamıştı.

Ada'da düzenli bir yönetim şekli tutturamayan Osmanlı halkın isteği üzerine 1861 yılında tekrar bir yönetim şekli değişikliğine gitmişti. Bu yönetim şeklinde Kıbrıs Cezâyir-i Bahr-i Sefid eyaletinden ayrılarak üçüncü defa doğrudan İstanbul'a bağlı bağımsız bir mutasarrıflık olmuştu. Bu düzenlemede uzun sürmedi ve 1868 yılında yapılan bir düzenlemeyle Çanakkale vilayetine bağlı bir mutasarrıflık haline gelmişti. Ama merkezden uzak olması nedeniyle yönetimde başlayan aksaklıklar sonucunda Kıbrıs 1870 yılında tekrar bağımsız bir mutasarrıflığa dönüştürülmüştü. Bu düzenleme ada'nın İngilizlere devrine kadar devam etmişti.⁸

Adada Müslüman ve Hristiyanların arasındaki komşuluk ilişkileri samimi ve dostane olmuştu. Farklı dini grupların ayrı mahallelerde oturduğu bir dönem olmamıştır. Hiçbir sınırlama olmadan birbirlerine ev, arsa, arazi satıp almışlardır. Devlet zayıflamaya başladığı zamanda bazı aksaklıklar meydana gelmeye başlamıştı. Kiliseye tanınan imtiyazlar Müslüman halkın tepkisini çekmiştir. Bunun yanında bazı zamanlarda adadaki Kilisenin ve yöneticilerin, tanınan imtiyazları kötüye kullanmasından kaynaklanan isyanlar ve ayaklanmalar Müslüman halkada yansımış onlarda zaman zaman ayaklanmıştı. 1829 yılında imzalanan Edirne Antlaşması ile Yunanistan'ın

⁸ Kemal Çiçek, *a.g.m*, s.375,376

Osmanlı'dan ayrılıp bağımsızlığını ilan etmesi adada buluna Rumlar etkilemişti. Adadaki Rumların Yunanistan'a bağlanma isteği Enosis fikrini ortaya çıkarmıştı.⁹

Osmanlı- Rus savaşı sonucunda imzalanan Ayestefanos Antlaşması ile Rusların Osmanlı toprakları üzerindeki kazanımları İngiltere'yi tedirgin etmiş. Rusların Akdeniz'e inme politikasını engellemek için İngiltere Kıbrıs'ı üs olarak Osmanlı'dan istemişti. Osmanlı Ayestefanos antlaşmasının ağır şartlarını kırmak amacıyla İngiltere ile görüşmelere başlamıştı. Bu görüşmeler sonucunda 4 Haziran 1878 yılında İstanbul Antlaşması imzalandı.¹⁰ Kıbrıs adası İngiltere'ye üs olarak devredilmişti. Bunun sonucunda ilerleyen zamanlarda görüleceği üzere Osmanlı'nın adada hakimiyeti son bulmuştu.

1.2.İngiltere İdaresinde Kıbrıs

1.2.1.1878- 1923 Dönemi

Sanayi devriminin etkisiyle İngiltere sömürgecilikte hızlı bir mesafe kat etmiş, 19 ve 20.yüzyıllarda üzerinde güneş batmayan imparatorluk olarak anılmaya başlanmıştı. Bu kazanımlarını korumak için harekete geçmekten çekinmemişti. XIX.yy gelindiğinde Doğu Akdeniz'in önemi artmış ve batılı devletlerin ilgisini çeker olmuştu. Bu nedenle Hindistan yolunu güvence altına almak isteyen İngiltere Kıbrıs'ı kendi hakimiyetine almak için siyaset geliştirmişti.1877-1878 savaşında mağlup olarak ayrılan Osmanlı'nın Ruslarla imzaladığı Ayestefanos antlaşması batılıların tepkisi çekmiş ve Berlin'de bir kongre yapılması kararlaştırılmıştı. İngiltere Anadolu topraklarına yönelik muhtemel Rus saldırılarına karşı Osmanlı ile birlikte savunma ittifakı yapacağına söz vererek Kıbrıs'ın bir üs olarak kendisine bırakılmasını istemiştir. 25 Mayıs 1878'de Berlin antlaşmasından önce Kıbrıs'ın geçici olarak İngiltere'ye verilmesi ve bunun karşılığında Ruslara karşı bir savunma ittifakı teklifinde bulunmuştu. Zor durumda bulunan Osmanlı Devleti 4 Haziran 1878 yılında İngiltere'nin fiilen adaya yerleşmesini hazırlayan antlaşmayı imzaladı. 1 Temmuzda Sadrazam Saffet Paşa ve İngiltere'nin elçisi Henry Layard arasında bir ek anlaşma daha yapılarak Kıbrıs'ın idaresi ve asker yerleştirmesiyle ilgili hususlar açığa kavuşturuldu.¹¹ 4 Haziran 1878 yapılan anlaşmaya göre;

Madde 1: Rusya Devleti Batum, Kars, Ardahan veya mevaki-i mezkureden birini yedi zabtında tutup da ileride her ne vakit olursa olsun Muahede-i kat'iyeye-i sulhiye ile tayin olan Asya memalik-i şahanesinden bir kısmını zapt ve istilaya tasaddi edecek olursa o halde İngiltere Devleti memalik-i mezkureyi silah ile müdafaa etmek üzere Saltanat-ı Seniye ile birleşmeyi taahhüt eder ve buna mukabil zat-ı padişhı dahi Anadolu kıtasında bulunan Hıristiyan ve sair tebaanın hüsnü idare ve himayelerine müteallik ileride devletin beyninde kararlaştırılacak olan ıslahatı lazimeyi icra edeceğini İngiltere

⁹ Kemal Çiçek, *a.g.m*,s.378,379

¹⁰ Ferhat Apuhan, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Ve Bingöllü Kıbrıs Gazileri, *Yüksek Lisans Tezi(yayınlanmış tez), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*,2017, s.12,13

¹¹ Halil Fikret Alasya, "Kıbrıs Maddesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXV, Ankara 2002, s.380

Devletine vaat ile beraber Devlet-i müşarünileyhayı taahhüdat-ı vakıasının ircaı için kendisine Kıbrıs ceziresini tahsis ve asker ikamesi ile cezireyi idare etmesine muvafakat eyler.

Madde 2: İşbu mukavelename tasdik olunacak ve tasdiknameleri dahi bir ay zarfında mümkün olduğu halde daha evvel teati edilecektir. Tasdiklen lilmahal tarafeyninin murahhasları işbu mukavelenameyi imza ve temhir etmişlerdir. İşbu zeyli dahi ittifakla kabul etmişlerdir; Şöyle ki Tarafeyn-i akideyn beyninde müttetikun aleyhtir ki İngiltere devleti Kıbrıs adasına asker idhal ile cezire-i mezkureyi ati-ül beyan şeraitle idareye muvafakat etmiştir.¹²

1 Temmuz 1878 tarihinde imzalan ek anlaşmada;

1: Ada'da bir şeri'ye mahkemesi bulunacak ve İslam ahalinin şariat'a ait işlerine bakacaktır.

2: Camilere, İslam mezarlıklarına, mekteplerine ve adada bulunan sair dini tesislere ait emlak ve araziye idare etmek üzere İngiltere hükümeti tarafından tayin olunacak bir memur ile birlikte çalışmak üzere Osmanlı Evkaf nezareti de adanın Müslüman ahalisinden bir mümessil seçecektir.¹³

3: İngiltere idare masrafları çıktıktan sonra gelirlerin fazla kalan miktarını her sene Babı Aliye verecektir. İşbu geçen 5 sene zarfında olan hasılat miktarı mütevassıtı üzerine bilhesap tayin olunacaktır. Müddet-i mezkure zarfında emlak-ı miriye ve emlak-ı hümayun furuhtundan veyahut bunların iltizamından hasıl olacak meblağ müstesna tutulacaktır.

4: Babıali Kıbrıs ceziresinde bulunan arazi-i emiriye ve emlak-ı hümayunu serbestçe furuht ve icar edebilecektir. Bunların esmanı veyahut bedel-i icarı üçüncü bentte beyan olunan cezire varidatına dahil olmayacaktır.

5: İngiltere Devleti memurları vasıtasıyla arazi ve emlak mübayaa edilip Islahatı umumiye ve veyahut sair fevaid-i umumiye hizmet edecek arazi-i haliye-yi ve arsaları fiat-i münaseneleriyle mübayaa edecektir.

6: Rusya Devleti Kars veyahut Ermenistan'da muharebe-i ahirede zapt ettiği mahalleri Devlet-i Aliyeye ret ettiği halde Kıbrıs ceziresi dahi İngiltere tarafından tahliye olunacak ve 4 Haziran sene 1878 tarihinde akt olunan mukavelename mer'iyül -icra olmayacaktır.¹⁴

¹² Halil Fikret Alasya, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1964, s.107,108

¹³ Hasan Şanlı, *Kıbrıs (1878-1924) Siyasal - Toplumsal Değişimler*, Güneş Matbaacılık, Ankara, 1967, s.17

¹⁴ Halil Fikret Alasya, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1964, s.108,109

Anlaşma 15 Temmuz 1878’de padişahın onayıyla yürürlüğe girmişti. Anlaşmadan sonra İngiltere adadaki yönetimi güçlendirmek amacıyla bir takım faaliyetlere başlamıştı. Altı idari bölge bulunan Türk kaymakamlarının yerine İngilizleri tayin etmişti. İngilizce, Türkçe ve Rumca idare ve mahkemelerde resmi dil olarak ilan edilmişti. 14 Ağustos 1878’de yapılan yeni düzenlemeyle adanın idaresi için gerekli konun ve nizamlar İngiltere Kraliçesi adına yürütülmesi kanunu kabul edildi. Böylelikle İngiltere yetki sahibi olmuş ve ticareti tekeline geçirmişti. İngiltere’nin bu uygulamaları hukuki haklarını korumak isteyen Osmanlı arasında bazı problemlere yol açmıştı. İngiltere anlaşmalara aykırı olarak adım adım ilerlemişti. Osmanlı’nın hukukunu sınırlandırması, Türklerin tapu haklarına, taşınmaz mallarına, vakıflara, padişahın şahsi mallarına ve Devletin malına el koymaya başlamışlardı. Adada ki Rumlarında İngiltere’nin desteğiyle önceden işçi olarak çalıştıkları vakıf ve devlet arazilerine el koymaya başlamıştı.¹⁵ İngiltere ilerleyen zamanlarda 1882 yılında Mısır’ı işgal etmiş Süveyş Kanalı’nı ele geçirmişti. Süveyş kanalının ele geçirilmesiyle Kıbrıs adası önemini kaybetmeye başlamıştı. İngiltere, Hindistan yollarının güvenliği için ekonomik olarak hiç yatırım yapılmayan Kıbrıs limanları yerine Mısır’daki İskenderiye Limanını kullanmaya ve geliştirmeye başlamıştı. Mısır’ın işgal edildiği tarihte Kıbrıs’ta ilk kez serbest seçimler yapılmış ve bir yasama meclisi kurulmuştu. Bu yasama meclisi toplamda 18 kişiden oluşup Rumlara 9, Türklere 3, İngilizlere 6 sandalye verilmişti. 1893 yılına gelindiğinde Yasama meclisindeki Kıbrıslı Rumlar İngiliz Yüksek Komiserine bir dilekçe yazarak mecliste Enosis’in tartışmaya açılmasını talep etmişlerdi. İngiltere bu teklife olumlu bakmamış ve Adanın hala Osmanlı’ya ait olduğu gerekçesine öne sürmüştü. Bunun yanında kendi çıkarlarını tehlikeye atmamak için 1897 yılında Osmanlı ve Yunanistan arasında çıkan savaşın etkilerinin adaya yansımaları istemediği için adada bulunan Rumlar ve Türkler arasındaki gerginliği artıracak toplantı, miting gibi tüm faaliyetlerin yasaklandığını resmi gazetede verdiği bir talimatla yasaklamıştı. Ama diğer taraftan adada bulunan iki toplumun eğitim yoluyla kimliklerini keskinleştirmesi ve iki toplumun birbirine yabacılılaşmasına dolaylı olarak izin vermişti.¹⁶

Kıbrıs’taki Rumların ikinci Enosis talebi 1907 yılında adaya ziyarete gelen Churchill’in konuşma yaptığı zamanda olmuştu. Bu konuşmada Churchill Enosis konusunda Rumları ümitlendirmişti. Rumların Enosis beklentileri süreç içerisinde sadece İngiliz yönetimine değil adada yaşayan Türklere karşıda bir ne frenin doğmasına yol açtı. Bu nefretin doğmasında Osmanlı’nın zaman içerisinde çözülmeye başlaması ve Yunanistan’ın Osmanlı aleyhine genişleme istediği ve tüm Yunanlıların yaşadığı yerleri kendi egemenliğine katmak istemesinin de etkisi vardı. 1911 yılında İtalya’nın Trablusgarp’ı işgal etmiş, 1912 yılına gelindiğinde ise Rodos ve On iki ada’ya yayılmaya başlamıştı. Bu durum gerçekleşirken Osmanlı’nın zor durumundan

¹⁵ Halil Fikret Alasya, “Kıbrıs Maddesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXV, Ankara 2002, s.380

¹⁶ Gürhan Yellice, “1878’den 1931’e Kıbrıs’ta Enosis Talepleri Ve İngiltere’nin Yaklaşımı”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.XII, S.24(Bahar 2012),s.16,17

faaydalanmak isteyen Balkan devletleri Osmanlı'ya savaş ilan etmişti. Osmanlı Devleti bunu üzerine İtalya ile Uşi Antlaşması imzalayarak Trablusgarp'ı terk etmiş Yunanistan'm işgalinden çekindiği için On iki ada ve Rodos'u geçici olarak İtalya'ya bırakmıştı. Balkan Savaşıyla birlikte ege adalarını işgale başlayan Yunanistan Girit adasını ilhak ettiğini açıklamasıyla burada Enosisi gerçekleştirmiştir. Bu sürecin Kıbrıs'ta da geekleşeceğini dşünen adadaki Rumlar ve Türkler arasında ciddi bir gerginlik yaşanmıştı. 27 Mayıs 1912' de iki taraf arasında çıkan çatışmalarda 5 kişi ölmüş, 134 kişi yaralanmıştı. Olayların nedeni Kilisenin kışkırttığı Rumların Türklere karşı olan tehditkar tutumlarıydı.¹⁷

1914 yılına gelindiğinde adadaki Rumlar I. Dünya Savaşının arifesinde Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlanmak için bazı girişimlerde bulunmuşlardı. I. Dünya Savaşının başlaması ve Osmanlı'nın Almanya'nın yanında savaşa girmesi zerine İngiltere bunu bahane olarak göstermiş ve 5 Kasım 1914'te Kıbrıs adasını ilhak ettiğini dünya kamuoyuna duyurmuştu. Savaş sresinde Kıbrıs'ta bulunan Türklere karşı yoğun baskılar uygulanmıştı. Bu baskılar sonucunda Kıbrıs'ta bulunan Türkler Anavatan Türkiye'ye g etmişlerdi. Bu ilhak sonucunda İngiltere karşı savaşı başlattığını hem de adanın kendilerine ait olduğunu resmen bildirmişlerdi. Bu ilhaka karşı Osmanlı 9 Kasım 1914'te verdiği nota ile reddedilmışti. Savaş sürecinde İngiltere, 1915'te Bulgarlar tarafından saldırıya uğrayan Sırlara yardım etmesi karşılığında Kıbrıs adasını Yunanistan'a bırakacağını bildirmişti. Ama Yunan kralı bu teklifi kabul etmemişti.¹⁸ Enosis taraftarı Kıbrıslı Rumlar bu olay karşısında büyük bir hayal kırıklığı yaşamışlardı.

3 Mart 1918 yılında Sovyet Rusya'nın savaştan çekilmesi sonucunda müttefik devletler ile Brest-Litowsk Antlaşması'nı imzalamış ve Kars, Ardahan, Batum illerini Osmanlıya bırakmıştı. Bunun stne Osmanlı devleti 1 Temmuz 1878'de imzalanan anlaşmaya dayanarak İngiltere'ni Kıbrıs'tan çekilmesi gerektiğini bildirmiş fakat İngiltere bunu kabul etmemiştir.¹⁹ 30 Ekim 1918 yılında imzalanana Mondros Ateşkes Anlaşmasıyla Yunanistan Kıbrıs'ı almak için bir takım girişimlerde bulunmuştu. Savaş sonrası toplanan Paris Barış Konferansında Yunanistan başbakanı Venizelos'un toprak talepleri arasında Batı Anadolu ile beraber Kıbrıs'ta vardı. Batı Anadolu'nun işgalini kabul ettiler ama Kıbrıs İngiltere egemenliğinde olduğu için bu teklifi reddedilmıştir. Ama yinede adada yaşayan Enosis taraftarı Rumlar için bu mit kaynağı olmuş İngiltere'nin adayı Yunanistan'a verebileceği düşüncesi oluşmuştu.15 Mayıs 1919 yılında Yunanlıların İzmir'in işgali ile başlayan Batı Anadolu işgal süreci Kıbrıslı Enosis taraftarı Rumların heyecanını en st seviyeye taşımmıştı. Anadolu'da başlayan Türk – Yunan sıcak çatışmaları adayı da etkilemiştir. Mart – Nisan 1920'de İngiliz sömürge yönetimi tarafından çekilen telgrafta adadaki huzursuzluğu dile getirmiş ve iki

¹⁷ Gürhan Yellice,**a.g.m.**,s.18,19

¹⁸ Halil Fikret Alasya, "Kıbrıs Maddesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, XXV, Ankara 2002, s.380

¹⁹ Ferhat Apuhan, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Ve Bingöllü Kıbrıs Gazileri, **Yüksek Lisans Tezi(yayınlanmış tez), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**,2017, s.16

taraf arasında çıkabilecek çatışmalara dikkat çekmişti. Ama 1922 yılında Yunanistan'ın Anadolu'da yenilgiye uğratılması sonucu adadaki Enosis taraftarlarını bir kez daha hayal kırıklığına uğratmıştı. Sonuç olarak 1923'te imzalan Lozan Antlaşması ile hem Türkiye hem de Yunanistan adanın İngiltere'ye ait olduğunu kabul etmişlerdi. 1925 yılında İngiltere adayı doğrudan sömürge idaresine bağlamış ve adada resmen İngiliz idaresi başlamıştı.²⁰

1.2.2. 1923 – 1960 Dönemi

Birinci Dünya Savaşı sonucunda İngiltere ve Fransa için dengeler değişmişti. Özellikle İngiltere, Amerika'nın kendi iç siyasetine çekilmesiyle Lider konumuna yükselmişti. İngiltere, Osmanlı toprakları üzerine çıkarlarına ters düşecek bir yapılanma ve politik bir güdülenme olmasını istememiştir. Bunun için savaş sonrası yapılan Paris Kongresinde, önceden imzalanan gizli anlaşmalar ile İtalya'ya vaat edilen Osmanlı topraklarının bir kısmını Yunanistan'a vermesi izlediği siyaseti göstermişti. 1918- 1922 yılları arasında Anadolu'da işgale karşı başlayan mücadelede bu politika sayesinde Yunanlılar tarafından bastırılacağını düşünmüştür. Anadolu'da başlayan işgale karşı direnişe Kıbrıslı Türklerin desteği büyük olmuştur. Mücadeleyi Türkler kazanmış ve Lozan Barış Antlaşması imzalanmıştır. Lozan'da Türk tarafı Misakı milli sınırları dışında kalan Türk topraklarının elden çıkmasını engelleyememiştir. Kıbrıs'ın İngiltere'ye ait olduğu kabul edilmiştir.

1923'te imzalanan Lozan Antlaşmasında Kıbrıs ile ilgili maddeler vardır. 16-20-21.maddeler Kıbrıs ile ilgili maddelerdir. Maddelere bakıldığında;

Madde 16- Türkiye işbu antlaşmada belirlenen sınırlar dışındaki tüm topraklar ile bu topraklardan olup yine bu antlaşma ile üzerinde kendi egemenlik hakkı tanınmış bulunanlar dışındaki Adalarda -ki bu toprak ve adaların geleceği ilgililerce saptanmış ya da saptanacaktır. Her ne nitelikte olursa olsun, sahip olduğu tüm hak ve senetlerden vazgeçtiğini açıklar. İşbu maddenin hükümleri komşuluk nedeniyle Türkiye ile ortak sınırı bulunan ülkeler arasında kararlaştırılmış ya da kararlaştırılacak olan özel hükümleri bozmaz.

Madde 20 - Türkiye, Britanya Hükümetince Kıbrıs'ın 5 Kasım 1914'te açılanan ilhakını tanıdığını bildirir.

Madde 21 - 5 Kasım 1914 tarihinde Kıbrıs Adası'nda yerleşmiş olan Türk uyrukları, yerel yasanın belirlediği koşullara göre, İngiltere uyrukluğuna geçecek ve böylece Türk uyrukluğunu yitireceklerdir. Bununla birlikte bu Türkler, isterlerse, bu antlaşmanın yürürlüğe konulmasından başlayarak iki yıllık bir süre içinde Türk uyrukluğunu

²⁰ Gürhan Yellice,*a.g.m.*,s.20

seçebileceklerdir. Bu durumda seçme haklarını kullandıkları günü izleyen on iki ay içinde Kıbrıs Adası'ndan ayrılmak zorunda kalacaklardır.²¹

Böylelikle İngiltere'nin adadaki egemenliği tanınmış oldu. Anlaşma sonrası adada yaşayan kimi Türkler Türkiye'ye göç etmiştir. Lozan kabul edildikten sonra İngiltere 1925 yılında Kıbrıs adasını İngiliz Krallık Kolonisine bağlamıştı. Böylelikle Kıbrıs 1925-1959 yıllarında İngiltere yönetiminde kalmıştı.

Kıbrıs'ın artık İngilizler tarafından yönetilmesini adada yaşayan Rumları pek memnun etmezken, Türkler için ise adanın Rumlara devredilmemesi olumlu bir sonuç olarak görülmüştü. Enosis'in gerçekleşmemesi ve bir daha hiç gerçekleşmeyeceği düşüncesi Rumları rahatsız etmiş ve İngiliz İdare kolonisine ağır eleştirilerde bulunmaya başlamıştı. Kilise önderliğinde bildiriler, protestolar, dilekçeler, sözlü talepler göndermişlerdi. Tüm bu eylemlere ve eleştirilere karşı İngiliz yönetimi Enosis'in gündemlerinde olmadığını belirtmişlerdi. Enosis taraftarı Kıbrıslı Rumların zaman geçtikçe baskılarının artması ve bunu takip eden yıllarda kızgınlıklarının şiddete dönüşmesi kaçınılmaz olmuştu.²²

Bir yanda Kıbrıs'ta bunlar olurken yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması Kıbrıslı Türkler arasında büyük heyecan ve sevincin oluşmasına neden olmuştu. Kurtuluş savaşıyla başlayan Kıbrıs'tan Anavatanı göçün Lozan Anlaşmasıyla daha büyük boyutlara ulaşmıştı. Atatürk'ün direktifliğinde 1925'te ilk konsolosluklardan biri Kıbrıs'ın Larnaka kentine açılmıştı. İlk konsolos Asaf Beydir. Bu görevde Asaf Bey dört buçuk yıl kalmıştı. Asaf Bey Lozan anlaşması gereği Türk vatandaşlığında kalma ve Türkiye'ye göç etme konusunda Kıbrıslı Türklerle yardımcı olmuştu. Kesin bir rakam olmamasına karşı Ses Gazetesinin verdiği bilgilere göre bu göçler 1935'lere kadar süreceği ve 20,000'de fazla Kıbrıslı Türk'ün Türkiye'ye göç edeceğini söylemiştir. Bu kadar yoğun göç akımının adanın boşalmasına ve tümü ile Rumların eline geçmesine neden olacağını düşünen Türk aydınlar göçlerin önüne geçmeye çalışmışlardı.²³ Asaf Bey Konsoloslugu döneminde yüksek tahsil yapacak Türk gençleri için okuma imkanı sağlamış, Kıbrıs'taki cemiyetlerin faaliyetlerine destek vermiştir. Kıbrıs'ta 1925 yılı itibarıyla Asaf Bey öncülüğünde Cumhuriyet Bayramı kutlamaları gerçekleşmişti.²⁴

Adadaki Rumların Türklerin varlığından memnun olmaması neticesinde Türklerin nüfusunu azaltmak amacıyla Enosis fikirleri doğrultusunda Girit'te uyguladıkları politikayı yeniden devreye sokmaya çalışmışlardır. Rumların adadaki girişimleri Yunanlıları harekete geçirmiş ve 1928 yılında Yunanistan İngiltere, Fransa ve Rusya

²¹ Mehmet Kaya, "Atatürk Dönemi(1923-1938) Türkiye- Kıbrıs", *Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi Ve Geleceği Uluslararası Sempozyumu 11-13 Aralık 2014 / Gazimağusa Bildiriler*, ed. Duygu Türker Çelik, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara,2016,s.39-40

²² Gürhan Yellice, "1878'den 1931'e Kıbrıs'ta Enosis Talepleri Ve İngiltere'nin Yaklaşımı", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.XII, S.24(Bahar 2012),s.21

²³ Sabahattin İsmail, Ergin Birinci, *Atatürk Döneminde Türkiye Kıbrıs ilişkileri (1919-1938)*, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, İstanbul,2000,s.79

²⁴ Mehmet Kaya,*a.g.m.*,s.41

devletlerine nota vermiştir. 1929 yılında dünya ekonomik bunalımında zor zamanlar geçiren Kıbrıs'ta yasama meclisinde gümrük vergilendirmesi nedeniyle uzlaşmazlık çıkmış, İngiliz idaresi yasa konusunda değişikliğini dayatınca Kilise ve milliyetçiler ayaklandı. Yunanistan'ın vermiş olduğu notadan da sonuç alınamayınca 17 Ekim 1931 yılında adadaki Rumlar İngilizlere karşı isyana başlamış ve İngiliz valisinin konağını yakmışlardır. İsyân, Kavanin meclisi üyeliğinden ayrılan Larnaka piskoposu Nikedemos Mylonas, 20 Ekim'de Limasol'da kitleleri harekete geçirmek için bir konuşma yapmış ve sözlerinde “*Biz Yunan bayrağı altında hür yaşamak istiyoruz, yaşasın hür halk*” diyerek tamamlamıştı. Bu konuşma Rumlar için son nokta olmuş ve isyana başlamıştılar. Kilise ilk defa 1931 yılında adanın tamamında geniş çaplı bir isyan organize etmişti. Ekonomik zorlukların ve dayatmaların yarattığı politik ikilemde çıkan isyanın amacı, Enosis konusunda İngiliz idaresinin ve dünyanın dikkatini çekmekti. İsyân özellikle İngiliz valinin Londra'ya yapacak olduğu kısa ziyaretten bir gün öncesine planlanmıştı. Çok iyi bir şekilde organize olan isyan konusunda İngiliz polisi tedbir alamamış ve isyan çok geniş bir coğrafyaya yayılmıştı. İngiliz polisi yaşanan diğer olayların ardından Mısır'dan takviye sevk etmek zorunda kalmıştı. İsyân bastırılmış, yasama meclisi üyesi Hadgipavlou ve Theodotou'nun da bulunduğu Lefkoşa ve Limasol'da ki papazlar, isyanı teşvik ettikleri gerekçesiyle tutuklanmış, isyana öncülük ettiği iddia edilen Larnaka piskoposu Nikedemos Mylonas ise sürgüne gönderilmişti. Ayrıca Kıbrıslı Rumlara hükümet malına zarar verdikleri gerekçesiyle 34,315 sterlinlik ceza kesilmiş ve yargılanan 3359 kişiden 2606'sı hüküm giymişti.²⁵ Kıbrıs olaylarının ardından Kavani meclisinin 13 Kasım 1931'de kaldırıldığı İngiliz Hükümeti tarafından çeşitli tarihlerde yayınlanan emir ve kararların bir nizamname ile birleştirildiği, kanun yapma yetkisinin valiye verdiği emrin biran önce uygulanacağını bildirmişti.²⁶ İsyân sonrası İngiltere sert tedbirler almıştı. Yunan ve Türk bayraklarının ve ulusal kahramanlarının resimlerinin asılması yasaklanmış, eğitim sistemi üzerinde sıkı bir denetim uygulanmış ve müfredatlarından Türk ve Helen milliyetçiliğini teşvik eden konu ve bölümler çıkartılmıştı. Yönetimde tam hakimiyet sağlamak isteyen İngiliz idaresi basında da denetime gitmiş ve sansür uygulamaya başlamıştı. 1882 yılından beri devam eden Liberal safhaya da son verilmişti. Kapatılan yasama meclisi yerine danışma meclisi kurulmuştu. Artık Kıbrıs'ta İngiliz sıkıyönetimi başlamıştı.²⁷ Bu sıkıyönetimden anca 1960 yılında kurtulacaktı Kıbrıs.

1931 isyanından 1950 yılına kadar Kıbrıs'ta önemli bir hareket olmamıştı. II. Dünya Savaşından sonra İngiltere Kıbrıs üzerinde uyguladığı sıkıyönetimden vazgeçmiş, Özerk bir yapılanma çabasına girişmişti. Bu amaç doğrultusunda 1947 Lord Winster Planı, 1948 Jackson Planı, 1955 Birinci Mac Millan Planı, 1955 I. ve II. Harding Planları, 1956 Rodeliff Planı, 1958 İkinci Mac Millan Planı ve 1958 Spook Planı (NATO Genel

²⁵ Gürhan Yellice, “1878’den 1931’e Kıbrıs’ta Enosis Talepleri Ve İngiltere’nin Yaklaşımı”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.XII, S.24 (Bahar 2012), s.22

²⁶ Mehmet Kaya, *a.g.m.*, s.42

²⁷ Gürhan Yellice, *a.g.m.*, s.23

Sekreteri) hazırlanmıştır. Bu planların amacı Kıbrıs'ta İngiliz egemenliğinin devamı içindi.

1947 Lord Winster Muhtariyet (Özerklik) Planı; plana göre adada İngiliz yönetimi devam edecek, bu yönetimin başında vali olacak, valinin başkanlığında Türk ve Rumların nüfus oranlarına göre katıldıkları bir yasama meclisi kurulacaktı. Muhtariyet Rumlar tarafından kabul edilmedi ve kilise Rum halkını sadece Enosis için mücadeleye çağırdı.²⁸

1947 yılında Yunanistan'da da Rumlarla birlikte Enosis çalışmaları hız kazanmış Yunan parlamentosu 28 Şubat 1947 tarihinde Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı konusunda oy birliğine varılmıştı. Yunanistan adanın kendilerine verilme karşılığında Amerika ve İngiltere'ye adada üs verileceğini açıklamıştı. 21 Kasım 1949 tarihinde Rumlar Birleşmiş Milletlere Enosis doğrultusunda başvuruda bulunmuşlar ve başvurunun ardından Rumlar adanın Yunanistan'a ilhakı için plebisit çalışmalarına girişmişlerdi.²⁹ 1950 yılında Ortodoks kilisesinin önderliğinde adada bir plebisit yapılmış, ama Rumların harcadıkları büyük çaba ve propagandaya rağmen Türkler sandık başına götürülememişti. Yalnızca Rumların katıldığı plebisit sonuçlarına Türkler ve İngilizler tarafından kabul edilmemişti. 1950 plebisiti nüfus sayımından ileriye gidememişti. Yapılan plebisit Türkiye için uyandırıcı bir hareket olmuştu. Türkiye basın ve gençlik aracılığıyla Rumlar tarafından yapılan plebisiti hiçbir zaman kabul etmeyeceğini açıkça ilan etmişti. Böylelikle Türkiye Kıbrıs'a olan ilgisi dünyaya ilk kez göstermiş oldu.³⁰ Yunanistan bu tarihten sonra ilk kez başbakan ağzından 16 Şubat 1951 yılında "Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhak edilmesi gerektiğini" söylemişti. Bu girişim özellikle Türkiye'de büyük tepkilere yol açtı. Yunan Hükümeti 1954 yılında Kıbrıs konusunu Birleşmiş Milletlere taşımış, bu olaya adada gerginliğe sebep olmuş, Rumların taşkınlıkları artmıştı. Ama Yunanistan'ın teklifi reddedilmişti.³¹

Olayların çıkılmaz bir duruma gelmesi İngiltere'yi yeni planlar yapmayı zorlamıştı. İngiltere Lord Radcliff'i Kıbrıs için bir anayasa hazırlaması için görevlendirmişti. Radcliffe Anayasası (1956) göre;

- Kıbrıs, İngiliz yönetiminde kalacak.
- Çoğunluğunu Rumların oluşturacağı bir meclis kurulacak.
- Kıbrıs'a İngiltere tarafından bir vali tayin edilecek.
- Meclis üyeleri arasından oluşturulacak kabinede bir de Türk işleri bakanı bulunacak

²⁸ Büşra Çakmak, "Kıbrıs'ta İngiliz Yönetimi ve Yapılan Çözüm Planları", *Tarihte Kıbrıs (İlkçağlardan 1960'a Kadar)*, ed. Osman Köse, D9kuz10be5 Reklam Organizasyon Matbaacılık Bilgisayar Tekstil Konfeksiyon Gıda Eğitim Hizmetleri Sanayi Ve Ticaret Anonim Şirketi, Bursa 2017, s.861

²⁹ Yavuz Güler, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi", *Gazi Üniversitesi, Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.5, S.1, 2004, s.104

³⁰ Aydın Olgun, *Kıbrıs Gerçeği (1931-1990)*, Demircioğlu Matbaacılık, Ankara 1991, s.9

³¹ Yavuz Güler, *a.g.m.*, s.104

- Dış işleri, savunma ve iç güvenliği konularında yasa yapma yetkisi İngiliz hükümeti veya valinin elinde olacak.³²

Bu anayasa teklifine Türkiye bir taksim havası sezdiği için olumlu bakarken, Yunanistan tarafı kabul etmemiş ve sorunu yeniden Birleşmiş Milletlere götürmek olmuştur. Birleşmiş milletler konuyu İngiltere, Türkiye ve Yunanistan arasında olacak olan üçlü görüşmelerle çözümü yolundaki önerisini benimsemiştir. Bu karar Yunanistan'da üzüntü, Türkiye'de ise sevinçle karşılanmıştır. Olaylar bu şekilde gelişirken Kıbrıs adasında Enosisçi terör örgütü EOKA yaptığı eylemleriyle dikkatlerini üstüne çekmiş faaliyetlerine hız kesmeden devam etmiştir. EOKA örgütü 1955-1956 yıllarında giriştiği faaliyetlerde 12'si Türk, 96'sı İngiliz, 108 Rum olmak üzere 216 kişiyi öldürmüştür. Ayrıca 542 kişi yaralanmış, büyüklü küçüklü 1196 bomba olayı meydana gelmiştir.³³

Kıbrıs'ta Rumların İngiliz ve Türklere yaptığı saldırıların artması can ve mal kayıplarının olması İngiltere'yi harekete geçirmiş, İngiliz başbakanı Mac Millan Kıbrıs yönetimi için 1958'de yeni plan geliştirmiştir. Plan'a göre; Yönetim İngilizlerde olacak, karma meclis dışında Türk ve Rumların ayrı meclisleri olacak. Bu planın yürüyebilmesi için Türkiye ve Yunanistan birer temsilci atayacaktı. Bu planı Rum tarafı ve Yunanistan reddetti ve gerekçe olarak Türkiye'nin de yönetime katıldığı ve tek taraflı self determinasyonu içermediğini öne sürmüştü. Türkiye ise planı taksim tezi saklı kalmak üzere şartlı olarak desteklemişti.³⁴ 1 Ekim 1958 tarihinde Mac Millan Planına göre Türkiye'nin temsilcisi Büyükelçi Burhan Işın Kıbrıs'ta fiilen göreve başlamıştır. Rumlar adanın taksim edilmesi korkusuyla karşı karşıya gelince Cumhuriyet kurulması konusundaki anlaşmaya razı göstermişlerdi. 11 Şubat 1959' Zürih'te Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın dışişleri bakanları toplantısında Cumhuriyet'in kurulması karar verilmiştir. 19 Şubat 1959 tarihinde Londra'da Rumları temsilen Makarios, Türkleri temsilen ise Türk toplumu Lideri Fazıl Küçük'ün katıldığı bir toplantı yapılmıştır. Toplantıda Londra ve Zürih anlaşmaları imzalanmış Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nde Kıbrıs ve Rum tarafları eşit statüye sahip kılınmıştır. Böylelikle Kıbrıs'ta İngiliz idaresi son bulmuştur.³⁵

³² Büşra Çakmak, *a.g.m.*, s.861,862

³³ Aydın Olgun, *a.g.e.*, s.12

³⁴ Büşra Çakmak, *a.g.m.*, s.862

³⁵ Halil Fikret Alasya, "Kıbrıs Maddesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXV, Ankara 2002, s.380,381

BÖLÜM 2.KIBRIS SORUNUNUN KÖKENİ VE GELİŞİM SÜRECİ

2.1.Fransız İhtilali ve Megali İdea'nın Kıbrıs Sorunundaki Yeri

1750'li yıllarda İngiltere'de başlayıp tüm Avrupa'ya yayılan sanayi inkılabıyla beraber ihtiyaçlar değişmiş, Rönesans ve Reformun sonucu olarak başlayan akıl ve aydınlanma çağları aydınların, insanların ve toplumun üzerindeki etkisi büyük olmuştu. Toplum; eşitlik, bağımsızlık, özgürlük gibi kavramları kullanmaya başlamıştı. Bu kavramlarla insanlar hedef belirlemeye başlamıştı. Bu hedefler doğrultusunda çabalara girişilmişti. Bu bağlamda Fransa, Avrupa'daki bu durumdan en çok etkilenen ülke olmuştu. Özellikle İngiliz Krallığı'nın Amerika'daki kolonileriyle mücadelesinde Fransa'nın kolonilere olan desteği Amerika'nın bağımsızlığına giden yolda ortaya çıkan bağımsızlık, özgürlük, insan hakları gibi kavramlar Fransa'da ihtilal için zemin hazırlamıştı. Amerika'nın bağımsızlığı ile beraber sonrasında yayımlanan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi Fransa aydınlarının yıllardır savunduğu düşüncelerle eş değer olması ile Fransa'da kısa sürede etkisini göstermişti. 1789 yılında başlayan Fransız ihtilali milliyetçilik ayaklanmalarını da beraberinde getirmişti. Bu milliyetçilik ayaklanmaları dünyaya yayılmaya başlamış ve çok uluslu devletleri tehdit eder hale gelmişti. Özellikle Osmanlı devleti çok uluslu bir yapıya sahip olduğu için bu ayaklanmaların etkisini üzerinde hissetmeye başlamıştı. İlk olarak 1804 yılında Sırp ayaklanarak Rusya'nın yardımıyla 1812 yılında Bükreş antlaşmasıyla statü kazanmışlardı. Rum İsyanı, büyük devletlerin yardımıyla 1829 yılında Yunanistan bağımsızlığını kazanmasıyla neticelenmişti. Osmanlı'da yabancı devletlerin yardımıyla gayr-i Müslim ayaklanmaları gün geçtikçe hız kazanmıştı. Avrupalı devletler milliyetçilik ayaklanmaları kendi politikaları doğrultusunda kullanmaya başlamaları çok uluslu devletler için olumsuz sonuçlar doğurmuştu. Her milletin kendi kaderini kendi karar vermesi anlayışı, onları milliyetçilik yoluna sokmuştu. Bu nedenlerle ötürü Kıbrıslı Rumların self determinasyon istekleri bu yüzden olduğu düşünülebilir. Self determinasyon tezini Kıbrıslı Rumlar uzun bir süre savunmuşlardır. Savunulan bu tez Kıbrıslı Türkleri ve Türkiye Cumhuriyetini uzun süre meşgul etmiş ve teze karşı kesin bir tavır sergilenmişti.

Yunancada “Büyük Fikir”, “Büyük Ülkü” anlamına gelen Megali İdea teriminin tarihi derinlere inmektedir. Megali İdea'nın temelinde Hellenizm ve daha sonrasında kurulan Doğu Roma İmparatorluğunu yaşatma isteği vardır. Bu düşünce Fransız ihtilali ile başlayan milliyetçilik ayaklanmaları sonucunda 1791 yılında itibaren yaygınlık kazanmaya başlamış 1798 yılında tamamen şekillenmişti.³⁶ Bu idea Yunanlıların emperyalist politikalarının amacı olmuştu. 1798 yılında şekillenen bu idea “ Bağımsız Yunanistan”, dahası “ Büyük Yunanistan'ın”, Yunanistan İmparatorluğunun”, Bizans

³⁶ Ferhat Apuhan, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Ve Bingöllü Kıbrıs Gazileri, *Yüksek Lisans Tezi(yayınlanmış tez), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2017, s.21,22

İmparatorluğunun Yunanlılık adı altında bir kültür imparatorluğunun kurulması ön görmüş³⁷, İstanbul'u yeniden alıp başkent yapmayı hedef olarak benimsemiştir.

Yunanlılar Megali idea'yı gerçekleştirmek için ilk olarak Etnik-i Eterya, daha sonra Filik-i Eterya olacak olan cemiyet yoluyla yürütmeye çalışmıştır. İpsilanti ve Ksontos tarafından kurulan cemiyet çalışmalarına belirli hedefler koymuşlardı. Bu hedeflerden ilki Yunanistan'ın bağımsızlığı olmuştur. Daha sonra Batı Trakya ve Selanik, Yunanistan'a bağlanacak, sonra Ege Adaları, On iki Ada, Girit Adası, Batı Anadolu, Kıbrıs, İmroz ve Bozcaada, Yunanistan'a ilhak edilmesi amaçlanmıştı. En son olarak İstanbul alınarak başkent yapılması hedeflenmişti. Adım adım hedeflerine ulaşmak isteyen cemiyet o dönemde en büyük desteği kiliselerden almıştır. Bunun nedeni ise verilen imtiyazlar sayesinde kiliselerin denetlenmemesi idi. Kiliseler silah deposu haline gelmiş ve silahlar tabutların içine gizlendiği görülmüştü. Bu şekilde örgütlenmeler Kıbrıs'taki kiliseler ve Rumlarda destek vermiş ve kiliseleri silah deposu olarak kullanmışlardı. Bu durumu 1788 yılında Yanya valiliğine atanan Tepedenli Ali Paşa farkına varmış ve padişah II. Mahmud'a bildirilmiş fakat bir sonuç alınmadan Fener Rum Patrikhanesi ve saray içerisinde çıkan entrikalar sonucu kendiside devlete karşı isyan etmiştir. 1820 yılında Tepedenli Ali paşanın ölmesiyle Rumlar Megali İdea'nın ilk safhası olan isyanı başlatmışlardı(1821). Bu isyan sonucu 1829 yılında Edirne anlaşmasıyla Yunanlılar bağımsızlıklarına ulaşmışlardı. 1912-1913 Balkan savaşlarında Selanik alınarak Megali İdeanın ikinci aşaması gerçekleşmişti. On iki ada bu esnada geçici olarak İtalya'ya bırakılmıştı. II. Dünya Savaşında ada kendilerine bırakılınca bu hedeflerini de gerçekleştirmişlerdi. Akdeniz en büyük adası olan Girit'te Yunanistan ilhak için büyük propagandalar yapmış ve Avrupa devletlerinin dikkatini çekerek Osmanlı üzerinde Girit meselesinin çözülmesi için baskı kurulmasına neden olmuştu. 1897 yılında Osmanlı – Yunanistan savaşında Yunanlılar ağır bir yenilgiye uğratılmıştı. Avrupalı devletlerin araya girmesiyle Osmanlı üzerinde ağır baskılar kurmuşlardı. Bu baskılar sonucunda Girit Osmanlı'dan alınarak bağımsız olmuştu. Ama Megali İdea'nın hedeflerinden biri olan Girit 14 Kasım 1913 yılında Yunanlılara tarafından işgal edilmişti. Böylelikle Yunanlılar bir hedeflerine daha ulaşmış olmuşlardı. Yunanlılar, Girit'ten sonra Akdeniz'de en önemli hedeflerinden biri olan Kıbrıs'ın ilhakı için uzun yıllar propagandalar ve yoğun çalışmalar yapmışlardı. Fakat Kıbrıs'ın hem İngiliz yönetiminde olması hem de Kıbrıs Türklerinin Anadolu'daki milli mücadeleyi yakından takip etmesi hem de Atatürk'ün ilke ve inkılaplarını kendilerine uygulamaları adadaki milli varlıklarını korumalarına ve günümüze kadar muhafaza etmeleri bu ilhakı zorlaştırmıştı. 15 Temmuz 1974 yılında çıkan Kıbrıs Harekatı ile bu ilhak teşebbüsü akıbete uğramıştı. Yunanlıların Kurtuluş savaşında ağır yenilgi almaları ve işgal ettikleri yerlerden çekilmeleri ve imzaladıkları anlaşmalarla Megali İdea

³⁷Oğuz Kalelioğlu, "Türk-Yunan ilişkileri ve Megali İdea", *Ankara Üniversitesi Türk inkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.41, Mayıs 2008, s.108

düşünceleri kesintiye uğramıştı.³⁸ Sonuç olarak Kıbrıs meselesi Megali İdea'nın sonucu olarak tarih sayfalarında yerini almaya başlamıştı.

2.2. 1914 – 1959 Arası Dönemde Kıbrıs Sorunu

İlk bölümde de belirtildiği gibi Kıbrıs adası 1878 yılında egemenlik hakkı Osmanlı Devletinde kalmak üzere geçici olarak İngiltere Hükümetine bırakılmıştı. Bu durum Birinci Dünya savaşı kadar sürmüştü. Osmanlı Devleti 29 Ekim 1914 yılında İngiltere'ye karşı Almanya'nın yanında savaşa girmesiyle İngiltere bunu fırsat olarak saymış ve 5 Kasım 1914'te Kıbrıs adasını ilhak ettiğinin dünya kamuoyuna duyurmuştu ve aynı zamanda Osmanlıya karşı savaş ilan etmişti. Osmanlı Devleti bu ilhaka karşı 9 Kasım 1914 bu ilhaka karşı nota vermiş ama sonuç alınamamıştı ve 12 Kasım 1914'te Osmanlı Devleti Rusya, İngiltere, Fransa'ya resmen savaş ilan etmişti. Kıbrıs adasının bu tek taraflı ilhakı 1923 yılına kadar sürmüştü. 1918 yılında müttefik devletler ve Sovyet Rusya arasında imzalanan Brest Litovsk Antlaşmasından sonra, Osmanlı Devleti 4 Temmuz 1878 yılında imzalanan anlaşmaya dayanarak Kıbrıs adasını İngiltere'den geri istemişti. Fakat İngiltere imzalanan anlaşmayı tanımayarak bu isteği reddetmişti.

Birinci Dünya Savaşı sonunda, 30 Ekim 1918 yılında Mondros mütarekesinden sonra yenen devletler 18 Ocak 1919 tarihinde Paris Barış Konferansında toplanmışlardı. Konferansa ittifak devletlerine savaş açan 32 ülke davet edilmişti. Aylarca devam edecek olan konferansa Osmanlı davet edilmek için beklemiş ve hazırlıklar yapmıştı. Bu çerçevede Osmanlı ile nasıl bir anlaşma yapılacağına, devletin geleceğine dair kararlar alınacak bu tarihi konferansta Osmanlının yaptığı hazırlıklarından biri Kıbrıs meselesine dair olmuştu. Bu süreçte tecrübeli diplomat ve Osmanlı Hükümetinde Maarif ve Adliye Nazırlığı yapmış Fahreddin Reşat Bey ile dönemin Hariciye Nazırı Mehmed Nabi tarafından hazırlanan "Kıbrıs Meselesi" başlıklı kitapçık³⁹ Hariciye Nezareti tarafından basılmıştı. Kitapta ilk olarak Kıbrıs tarihinden kısaca bahsedilmiş daha sonra 1877-78 Osmanlı-Rus savaşında Osmanlının düştüğü zor durum anlatılmıştı. Devamında adanın İngiltere'ye kiralanması ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştı. Ardından 1914 yılında Osmanlı ve İngiltere'nin birbirine karşı olarak savaşa girmeleri ardından İngiltere'nin Kıbrıs adasının kiralanmasıyla ilgili anlaşmayı kendi kendine iptal ettiğini bundan dolayı bu konunun barış zamanında tekrardan görüşülmesini, görüşmede Osmanlı lehine kararın çıkması gerektiğinin icap ettiği yazılmıştır. Kitapta aynı zamanda önemli ayrıtlar dikkat çekmiştir. İngiltere'nin Kıbrıs adasını "esrareniz bir suretle tehdit" ile ele geçirdiği ve bu oldu bittinin "Avrupa ve Amerika'da İngiltere aleyhine menfi bir hava yarattığı vurgulanmıştır.⁴⁰ Osmanlı 30 Mayıs 1919 yılında resmen Paris Konferansına davet edilmişti. 23 Haziran 1919 yılında Osmanlı Devleti Muhtırasını sunmuş, muhtırada Osmanlı hudutları yeniden çizilmiş, Kıbrıs ve Mısır ayrı başlıklar altında ele alınmıştı. Ancak Osmanlının bu muhtırası kabul edilmemişti. San Remo Konferansında Sevr

³⁸ Oğuz Kalelioğlu, *a.g.m*, s.108-112

³⁹ Kitapçık Erzurum Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Seyfettin Özege koleksiyonunda yer almaktadır

⁴⁰ Ali Satan, "İki İmparatorluk İki Kıbrıs Dosyası: 1919 Yılında Osmanlı ve İngiltere Diplomatlarının Çantalarındaki Kıbrıs Evrakı", *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, C.1,S.2,Ocak 2018,s.109,110

antlaşmasının taslağı hazırlanmıştı. Sevr antlaşmasının hazırlanan taslağında “‘‘Türkiye, Kıbrıs üstündeki bütün haklarından vazgeçecektir. Kıbrıs İngiliz Topluluğuna (Communwealt) katılacaktır. Kıbrıslı Türkler İngiltere uyruğuna geçeceklerdir’’.”⁴¹ 10 Ağustos 1920’de imzalanan Sevr antlaşmasının 101-120. maddelerinde “‘‘Osmanlı Devleti, Mısır, Sudan ve Kıbrıs’ın İngiltere’ye bağlandığını Fas ve Tunus üzerindeki Fransız koruyuculuğunu kabul edecekti’’.”⁴² Kıbrıs meselesi daha sonra imzalanacak olan yukarıda da bahsettiğimiz Kurtuluş Savaşından sonra imzalanacak olan Lozan Antlaşmasının 16-20 ve 21. maddelerine konu olmuştur. Lozan antlaşmasının 20. maddesiyle Türkiye, Kıbrıs’ın İngiltere’ye ait olduğunu kabul etmiştir.1925 yılında Kıbrıs İngiltere krallığına bağlanmış ve vali atanmıştır. Yunanistan bu durumdan yararlanarak Kıbrıs’ı kendine bağlamak için (Enosis) çalışmalarına başlamıştır.

Kıbrıs meselesinin genişlemesinde birinci derece rol alanlar genellikle kiliseler olmuştur. İngiltere’nin egemenlik dönemlerinde bazı zamanlar da çeşitli nedenlere dayalı olaylar ve gelişmeler yaşanmıştı. Bu olaylarda genellikle ada Rumları ve Ortodoks kilisesi rol oynamıştı. İngiltere’nin 1878 yılında Kıbrıs’a yerleşmesi Rumlar tarafından amaçlarına ulaşmak için yeni bir aşama sayılmıştı. 22 Temmuz 1878 yılında Kıbrıs’a gelen ilk İngiliz Valisi için yapılan karşılama töreninde konuşma yapan Kition piskoposunun adanın geleceği hakkında yaptığı konuşmada “ ‘‘Büyük Britanya’nın tıpkı İyonyen adalarında olduğu gibi, Kıbrıs’ı da doğal bağları olan anavatan Yunanistan ile birleştirmek için kolaylık göstereceğine güvenimiz vardır.’’ sözlerinden anlaşılacağı üzere 1878 yılında Rumlar arasında Enosis düşüncesi ve düşüncüyü gerçekleştirmek için çabaları olduğu görülmüştür.”⁴³

Adanın idaresini ele geçiren İngiltere ilk olarak Türkleri memuriyetten uzaklaştırmış ve yüksek memuriyetlere Rumları getirmişti. Amaç Türkleri idareden uzaklaştırmak ve Rumları kendilerine bağlayarak adadaki Türk hakimiyetine son vermektir. Bu uygulama sonucunda ekonomik anlamda zorlanan Türkler ellerindeki malları satmaya başlamış, satılan malları Rumlar almıştı. Ticaret ve sanat alanında iyi olan Rumlar Türk mallarını da ele geçirince daha da güçlenmişlerdi. Bu satın almalar Kilise de desteklemiş ve Türkleri adadan atmanın en iyi yolunun bu olduğunu söylemişti. Bunun yanı sıra 1882 yılında oluşturulan yasama meclisinde Türkler ve Rumlar arasındaki eşitlik ilkesi yok sayılmış ve Rumların propaganda alanı olarak kullanılmıştı. Türkler tarafından eşitliğin yeniden kurulması üzerine girişilen çabalar Rumlar tarafından sert bir şekilde tepki gösterilmiştir. 1898 yılında Avrupa tarafından Girit’in Osmanlı denetiminden çıkarılması ve Yunanistan’a bağlanması Kıbrıs’ta bulunan Enosis tarafları için büyük bir umut olmuştur. Temmuz 1903 yılında Yasama Meclisinde Türklerin olmadığı bir toplantı düzenleyen Rumlar Enosis lehine bir karar çıkarmışlardı. Ama ertesi gün Türkler bu kararı protesto etmişler ve “‘‘Kıbrıs Adası’nın yönetimi İngiltere tarafından bırakıldığında ada, Osmanlı devletine geri verilecektir’’ şeklinde karşı karar

⁴¹ Satan, *a.g.m*,s.114

⁴² Rifat Uçarol, *Siyasi tarih(1789-2014)*,Der Yayınları, İstanbul, 2015,s.678

⁴³ Uçarol, *a.g.e.*,s.1041,1042

çıkarmışlardır. Bu karar karşı Rumlar aynı gece Limasol'da ateşler yakmışlar, gösteriler yaparak Türklere dehşet gecesi yaşatmışlardı. Bu dönemlerde Osmanlı'nın büyük toprak kayıpları Kıbrıs'taki Rumların Enosis taleplerini arttırmıştı. Rumların yaptığı Propagandalara karşı Türklere mitingler düzenlemişti. Türkler tarafından Bodamyalızade Mehmet Şevki Bey tarafından düzenlenen ve binlerce Kıbrıslı Türk'ün katıldığı üç protesto amaçlı miting yapılmıştı. Bu mitingler Kıbrıslı Türklerin Enosis'e karşı yaptığı ilk kitle gösterisi ve ilk örgütlü eylemleri olmuştu. Bu sayede Kıbrıslı Türklerin Enosis'e karşı oldukları tüm kamuoyuna duyurulmuştu.⁴⁴

1912 yılına gelindiğinde Trablusgarp ve Balkan savaşlarında Osmanlı'nın ağır yenilgiler alması, Kıbrıslı Rumları daha da kıskırtmıştı. 1912 yılından itibaren Kıbrıs'ta Rumların propagandaları ve saldırıları artmıştı. Kıbrıs'ın her bölgesinde İngiltere ve Türklere karşı mitingler düzenlenmişti. Rumların asıl hedefleri olan Türklere saldırıları sırasında “*Türkler Kahrolsun - Kıbrıs Yunan'dır - Adamızdan Defolun - Türklere Ölüm!.. Köpek Türkler - Enosis ve Yalnız Enosis - Anamız Yunanistan*” bunları söylemişlerdi.⁴⁵ Saldırıları sırasında, Türk Köyü Olan Mandıralar(HamitKöy)'a saldırmışlar ve köy tepelerine “*Yaşasın Yunanistan*” diyerek Yunan bayrağı çeken Rum gençleriyle köylüler arasında çatışmalar çıkmıştı. Ardından Leymosun panayırı sırasında Türk mahallerine karşı saldırıda bulunmuşlardı.⁴⁶ Bu saldırılar o dönemin gazetelerinde “*şimdi Leymosun'da asayiş, büsbütün ihlâl edildi. Kanlar akmaya, yaralılar sokak ortasında inlemeye başladı. Türk kadınlarının, yavru çocukların dehşet ve korku çığlıkları memleketi çınlatmıştır Çarpışmalarda 5 ölü ve 134 yaralı vardır*” şeklinde haberler yapılmıştı.⁴⁷ 1912'de yaşanan bu olaylardan sonra Rumların faaliyetleri daha çok artmıştı.

1914'te Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve Osmanlı Devleti'nin Almanya'nın yanında savaşa girmesini İngilizler Kıbrıs adasını işgal etmek için fırsat olarak görmüşü. 5 Kasım 1914 yılında İngiltere bir beyanname ile Kıbrıs adasını ilhak ettiğini kamuoyuna duyurmuştu. Beyannamede Kıbrıs adasının İngiltere ait olduğunu ve 1878 yılında imzalanan antlaşmanın hükümsüz olduğunu ilan etmekteydi. Osmanlı bu ilhakı sadece Protesto etmek ile yetinmişti. Kıbrıs'ın ilhakı ile adada yeni statü oluşmuştu.⁴⁸ Türkler, Savaş sırasında Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilebileceği kaygısı taşımışlardı. İngiltere Dışişleri Bakanı Gray “Bulgaristan tarafından saldırıya uğrayan Sırbistan'a yardım etmesi halinde, Kıbrıs Yunanistan'a verilecektir.” önerisini 16 Ekim 1915'te

⁴⁴ Dilek Yiğit Yüksel, “Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi (1914-1958)”, “, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C.8,S.18-19,2009(Bahar-Güz),s.163,164

⁴⁵ Ali Denizli, “Tarihsel Süreçte Kıbrıs'ta Türklere Yapılan Katliamlar Ve Kıbrıs Barış Harekatıyla Türklerin Kurtarılması”, **Uluslararası Kültür Ve Bilim Kongresi**, ed. Yusuf Söylemez, Salih Özyurt, Hasan Çelik, Meryem Doygun, Alperen Kayserili, Ahmet Edi, Ankara, Ekim 2018, s.530

⁴⁶ Dilek Yiğit Yüksel, **a.g.m.**, s.164

⁴⁷ Ali Denizli, **a.g.m.**, s.530

⁴⁸ Ali Denizli, “Tarihsel Süreçte Kıbrıs'ta Türklere Yapılan Katliamlar Ve Kıbrıs Barış Harekatıyla Türklerin Kurtarılması”, **Uluslararası Kültür Ve Bilim Kongresi**, ed. Yusuf Söylemez, Salih Özyurt, Hasan Çelik, Meryem Doygun, Alperen Kayserili, Ahmet Edi, Ankara, Ekim 2018, s.531

Atina Büyük Elçisinin Elliot'a bildirmişti. Hali hazırda bir kaygı taşıyan Türkler arasında İngiltere'ye karşı olan güven sarsılmıştı.⁴⁹

Birinci Dünya savaşı sonunda Anadolu'da başlayan işgallere özellikle Yunanistan'a karşı Kıbrıslı Rumlar bulundukları her ortamda desteklerini gösterilerle ve yüksek sesle ilan etmişlerdi. Yunanistan'a destek vermek için İzmir'e gönüllü askerler göndermişlerdi. Bunun nedeni ise Türkiye'nin işgal edilmesi Enosis'in önündeki son engelin kalkması anlamına gelmekteydi. Savaş sırasında İngilizler tarafından 1916 yılında bir esir kampı kurulmuş ve burada esir düşen binlerce Osmanlı askeri şehit düşmüştü.⁵⁰

Anadolu'da işgallere karşı başlayan direniş Kıbrıslı Türkleri de etkilemiş maddi ve manevi olarak destek vermişlerdi. Türklerin Kurtuluş savaşını kazanması ve sonucu olarak 24 Temmuz 1923 yılında Lozan Antlaşmasının imzalanmasıyla İtilaf devletleri yeni Türk Devletini resmen tanımışlardı. Lozan antlaşmasında Kıbrıs'ın İngilizlere ait olduğunu kabul etmek zorunda kalmışlardı. Lozan antlaşmasının ardından Türkiye vatandaşlığına geçmek isteyen Kıbrıslı Türklerle iki yıllık bir süre tanınmış ve İngiliz idaresinden memnun olmayan birçok Türk anavatanına göç etmişti. 1921-22 yıllarında Kıbrıslı Türkler arasında kuvvetle artan Türk milliyetçiliğine karşı İngiltere bir takım tedbirler almaya başlamıştı. 1921 yılından itibaren okul kitaplarına sansür uygulanmaya başlandı. Türkler, Memur alımlarında Rumları kayırdığına, devlet hizmetlerinde daha çok Rumların alındığını, camilere imam atanmadığı için camilerin, okullara öğretmen atanmadığı için okulların kapandığını belirterek şikâyetlerde bulunmaya başlamışlardı.⁵¹

Lozan antlaşmasını takip eden yıllarda İngiltere 1925 yılında Kıbrıs adasını Kraliyet taş kolonisi olarak ilan etmiş ve farklı bir tez benimseyerek Enosis taleplerine adada yaşayan Türklerin fikirlerinin de dikkate alınması gerektiğini savunarak karşı çıkmışlardı. İngiltere'nin bu tutumuna karşı rahatsız olan Rumlar, Enosis düşüncesinin gerçekleşmemesi ve bir daha gerçekleşmeyeceği düşüncesine kapılan, toplum üzerindeki otoritesinin zayıflayacağı endişesi duyan kilise İngiliz koloni idaresine ağır eleştirilerde bulunmuşlardı. Tüm eleştirilere rağmen İngiltere Enosis düşüncesinin gündemlerinde olmadığını bildirmişlerdi. Enosis taraftarı olan adadaki Rumların takip eden yıllarda baskılarının ve eleştirilerinin şiddete dönüşmesi uzun sürmemişti.⁵²

1929 yılında yaşanan Dünya ekonomik buhranı Kıbrıs'ı da etkilemişti. Yasama meclisinde gümrük vergilendirmesiyle ilgili bir yasada anlaşmazlık çıkmış, İngilizler yasa konusunu dayatmıştı. Meclisteki halk idaresinin çiğnenmesini bahane ederek, yönetime karşı baş kaldırmak ve ulusal amaçları olan Enosisi gerçekleştirmek için uygun ortam kollayan Rumlar için kaçınılmaz fırsat olmuştu. 11 Eylül'de Kitium

⁴⁹ Dilek Yiğit Yüksel, "Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi (1914-1958)", ", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.8, S.18-19, 2009 (Bahar-Güz), s.164

⁵⁰ Dilek Yiğit Yüksel, *a.g.m*, s.165, 166

⁵¹ Ali Denizli, *a.g.m*, s.533

⁵² Gürhan Yellice, "1878'den 1931'e Kıbrıs'ta Enosis Talepleri Ve İngiltere'nin Yaklaşımı", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.XII, S.24 (Bahar 2012), s.21

Piskoposu ve Yasama Meclisi üyesi Nikodemos Milonas, Limasol'da yaptığı konuşmada Kıbrıs halkını İngiliz yönetimine vergi vermekten kaçınmayı ve İngilizleri adadan çıkarmaya çağırarak isyanın ilk işaretini vermişti. Milonas ertesi gün meclisin Rum üyelerini toplantıya çağırarak bir manifesto hazırlığına girişti. Bu manifesto hazırlığında üç toplantı gerçekleştirildi. 17 Ekimde gerçekleştirilen toplantıda Milonas hazırladığı manifestoyu okumuş ve diğer üyelerin bunu onaylamasını istemişti. Toplantı sırasında, bir hafta sonrasında tekrar toplanarak konular üzerinde konuşulması ve meclis üyeliğinden hep beraber istifa edilmesi gerektiği konusunda oy birliğine varılmıştı. Toplantının ertesi günü Milonas, Kıbrıslı Rum eylemciler ve rahiplerle birlikte “*Ulusal Radikalistler Birliği*”’ni kurmuştu. Phaneromeni kilisesi önderliğinde diğer meclis üyelerinin bilgisi olmadan kendi hazırladığı manifestoyu açıklamıştı. Manifestoyla beraber meclisten istifa ettiğini ve Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhak ettiklerini açıklayan mektubu basına dağıtmıştı. Aynı gün Larnaka’da halka yaptığı konuşmada “*Bu ülkenin yararı için ülkede uygulanan yasalara saygılı olmamalıyız. İngiltere’nin bir donanması var diye korkmayınız. Hepimiz ilhak için çaba göstermeli ve gerekirse bu uğurda kanımızı akıtmalıyız*” diyerek isyanı başlatmış oldu.⁵³ 21 Ekim 1931 günü Ortodoks kilisesi Phaneromeni kilisesinin başpapazı bir konuşma yaptı, bir Yunan bayrağı açarak bayrağı korumaları gerektiğini ve nihayet “ihtilalın başladığını” ilan emişti. Konuşma sonrası kalabalık içinden “vali konağına” bağrışları yükselmişti. 5,000 kişiyi aşan bir kitle ellerinde sopa ve taşlarla beraber Enosis çılgınlıkları ve Yunan Milli Marşı’nı söyleyerek valilik konağının etrafında toplanmışlardı.⁵⁴ Dönemin Kıbrıs valisi Storrs durumu şöyle açıklamıştı: “*Akşam yemeği için giyinirken Maltalı stenografer bana karışık bir kalabalığın hükümet konağına doğru yaklaştığını bildirdi. Derhal Koloni Müsteşar Vekiline ve Lefkoşa Komiserine telefon edip, on dakika içinde yanımda olmalarını sağladım.... Bu arada giderek artan birkaç bin kişi Hükümet Konağı önünde birikmiş vaziyette idi. Bahçe kapısı falan yoktu. Limasol toplantısı ve telgraftan haberimiz olmadığı için karışıklığın sebebini bilmiyorduk. Bu arada güneş batmış ve akşam olmuştu... Polis komutanının bir anda toplayabildiği sekiz atlı ve oniki coplu yaya polis40, atların ürkmesiyle halkı coşkuya getirmiş, taş ve deynek hücumuna uğramışlardı. Liderler, halkı yarararak konağın balkonuna yanaşmış, polisle karşı karşıya idiler. Sürekli alkış, bağırışma ve Enosis sesleri yükseliyordu.*”⁵⁵

İsyan sırasında konağın pencereleri kırılmış, ön kapı yıkılmış ve konak ateşe verilmişti. Vali ve yardımcıları konaktan sağ salim kurtulmuşlar fakat konak yağma edilmişti. Ertesi gün Lefkoşa’da yeniden karışıklıklar baş göstermişti. Limasol’da Bölge Komiserinin evinin tamamen yakıldığı isyan çıkmıştı. Bir sonraki gün isyanın bütün

⁵³ Turgay Bülent Göktürk, “Rumlar’ın Kıbrıs’taki Enosis İsteklerinin Şiddete Dönüşmesi: 1931 İsyanı; - Öncesi Ve Sonrası”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.VII,S.16-17(2008 Bahar-Güz),s.341,342,343

⁵⁴ Ali Denizli, “Tarihsel Süreçte Kıbrıs’ta Türklere Yapılan Katliamlar Ve Kıbrıs Barış Harekatiyle Türklerin Kurtarılması”, *Uluslararası Kültür Ve Bilim Kongresi*, ed. Yusuf Söylemez, Salih Özyurt, Hasan Çelik, Meryem Doygun, Alperen Kayserili, Ahmet Edi, Ankara, Ekim 2018, s.533

⁵⁵ Turgay Bülent Göktürk, “Rumlar’ın Kıbrıs’taki Enosis İsteklerinin Şiddete Dönüşmesi: 1931 İsyanı; - Öncesi Ve Sonrası”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.VII,S.16-17(2008 Bahar- Güz),s344

adaya yayıldığı görülmüştü. İsyanın bastırılmasında İngiliz polisi yetersiz kalmıştı. İsyanın bastırılması için Mısır'dan takviye Kuvvet istenmişti. 1931 isyanında 7 kişi ölmüş 67 kişi yaralanmış ve 400 kişi tutuklanmıştı.⁵⁶ İngiliz ordusu isyanı on gün içinde bastırmıştı. Lefkoşa ve Limasol'da ki papazlar isyana teşvik ettirdikleri için tutuklanmış, İsyanı öncülük eden Larnaka Piskoposu Milonas sürgüne gönderilmişti. Kıbrıs Rum toplumuna hükümet malına zarar verdikleri gerekçesiyle para cezası kesilmişti. Türklere bakıldığında; Lozan antlaşması sonrası adada kalan Türklere karşı, hem Rumların hem de İngilizlerin baskı ve şiddeti artmıştı. Türkiye Cumhuriyeti'nin gelişmesinden destek alan adadaki Türkler çeşitli örgütler kurmuşlardı. Siyasi alanda olmasa da toplumsal alanda bir takım faaliyetlerde bulunmuşlardı. Kendi gazeteleri vasıtasıyla kendi görüşlerini kamuoyuna anlatmaya çalışmışlardı. 1924 yılında Müftü Ziyai Efendi Kıbrıs Türk Cemaat-i İslamiyesi'ni kurmuştu. Bu cemiyetin amacı Kıbrıslı Türk toplumunun eğitim ve hukukta çağdaşlaşmasını sağlamaktı. Aynı dönemlerde halkçılara olarak bilinen aydınlar yaptıkları işlerle ön plana çıkmaya başlamıştı. Bu aydınlara iş adamı Necati Özkan önderlik etmişti. Halkçılar, Evkaf yönetiminin sıcak bakmadığı Atatürk inkılaplarını Kıbrıslı Türklerin benimsemesi için uğraşmışlardı.⁵⁷ Halkçılar önderleriyle beraber 1 Mayıs 1931 yılında Enosis'e karşı "Kıbrıs Türk Milli Kongresi" düzenlemişlerdi. Kongrede Kıbrıslı Türklerin haklarına ilişkin İngiliz Sömürge Yönetimine sunulacak kararlar belirlenmişti. İngilizler tarafından yasaklanmasına rağmen kongre, Ahmet Sait Hocayı müftülüğe atamıştı. Fakat İngilizler bu atamayı kabul etmemişti. Sonuç olarak alınan kararlar İngiliz yönetimi tarafından kabul edilmese de kongre Kıbrıslı Türklerin ilk ve önemli siyasi faaliyeti olmuştu.⁵⁸ 1931 yılında Rumların başarısız isyan girişimi nedeniyle İngiliz yönetimi, adanın tamamını kapsayacak bir sıkıyönetim ilan etmişti. Bu sıkıyönetim 1941 yılına kadar devam etmiş, II. Dünya Savaşı'nın getirdiği tehlike nedeniyle gevşetilmişti. Hem Türkler hem de Rumlar bu ortamdan yararlanarak yeni örgütlenmelere girişmişlerdi. Bu dönemde kurulan ilk Kıbrıs Türk örgütü Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu (KATAK) olmuştu.⁵⁹

1939 ile 1945 yılları arasında II. Dünya Savaşı gerçekleşmişti. Savaşın son yıllarından itibaren Sovyetler, yayılma ve emperyalizm faaliyetlerine hız verince ilk önce Ortadoğu ve özellikle Doğu Akdeniz'e sarmak istemişlerdi. Bunun içinde İngiltere'nin Kıbrıs'tan atılması Sovyetlerin güneye inmesini kolaylaştırmış olacaktı. Türkiye ve Yunanistan'ın dış politikalarında İngiltere'ye dayanması gibi sebeplerden ötürü Sovyetler daha savaş devam ederken Moskova'da yetiştirdikleri Rum komünistleri Kıbrıs'a yollamışlar ve Enosis taraftarı olan Rum halkını sürekli olarak kışkırtmışlardır. Kıbrıs olaylarında önemli rol oynayan ve bir komünist kuruluşu olan

⁵⁶ Denizli, *a.g.m.*, s.533

⁵⁷ Emrah Balıkcıoğlu, "KKTC Millî Arşiv Belgeleri Işığında Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumunun (Katak) Kıbrıs Türk Toplumuna Yararına Yürüttüğü Faaliyetler (1943-1946)", *Vakanüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.4,S.1 (Bahar,2019),s.29

⁵⁸ Dilek Yiğit Yüksel, "Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi (1914-1958)", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.8,S.18-19,2009(Bahar-Güz),s.167

⁵⁹ Balıkcıoğlu, *a.g.m.*, s.29

AKEL(işçilerin ilerici partisi) adlı teşkilat 1942 yılında kurulmuş olması, bu bakımdan ilgi çekicidir. 1945 yılında İngiltere’de işçi partisinin iktidara gelmesi, Kıbrıs’ta bulunan hem komünistlerin hem de Enosisçi Rumların işlerini kolaylaştırmıştı. İşçi partisinin sömürgeler konusunda yumuşak görüşlü olmasından yararlanan Enosisçiler ve komünistler daha geniş faaliyetlere geçmişlerdi. Kıbrıs’taki gelişmelerin 1945 yılında hız kazanmasının neden bu olmuştur. İşçi partisinin iktidara gelmesiyle Kıbrıs’ta tedhiş hareketleri başlamıştı. 1946 Mayısında yeni Belediye seçimleri yapılmıştı. Seçimler Milli Cephe adını taşıyan sağcı partilerle, Milli İşbirliği Cephesi adını taşıyan ve Akel’in etrafında toplanan solcu partiler arasında olmuştur. Famagusta ve Limasol’dan sonra Lefkoşa ile diğer iki büyük şehirde de belediye Komünistlerin eline geçmişti. 1947 yılı başında, Sağcı ve solcu partilerden birer temsilci ile Kıbrıs başpiskopos yardımcısından oluşmuş bir heyet İngiltere Sömürge Bakanına verdiği bir muhtıra ile Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhakını istemişti. İngiltere bu isteğe olumsuz yanıt vermişti. Rumların bu teşebbüsü Türkleri de harekete geçirmiş ve İngiliz hükümeti nezdinde protestoda bulunmuşlardır. Kıbrıs’ta bu olaylar olurken Amerika’da 22 Mart 1947 Newyork Times ile 24 Mart 1947 tarihli Newyork Herald Tribune gazeteleri yaptıkları haberde Amerika Dışişleri Bakanlığında hazırlanan bir vesıkaya göre *“İngiltere ile Yunanistan anlaşmaları takdirde Kıbrıs’ın Yunanistan’a geçmesine Amerikan Hükümetinin muhalefet etmeyeceğini bildirmiştir”*. Amerika bu haberi yanlış anlama olarak göstermeye çalışsa da haber Rumları ve Komünistleri daha fazla kıskırtmıştır. Rumların Ve komünistlerin bu faaliyetleri Kıbrıs’taki Türk halkının endişelerinin artmasına neden olmuştu. Rumlar tarafında ezileceklerini düşünen Türkler 28 Aralık 1947 yılında Lefkoşe’de büyük bir miting düzenlemişlerdir. Bu sırada Mısır’ın, İngiltere’nin Süveyş Kanalından çekilmesi için İngiltere üzerindeki baskısının arttırması Kıbrıs adasının stratejik önemini daha da arttırmıştı. İngiltere, Kıbrıs’tan çekilmemek konusunda daha kesin bir tutum sergilemeye başlamıştı. Ama adada devamlı bir kaynaşmaların olması İngiltere’ye rahatsızlık verdiğiinden meseleyi uzlaşmacı ve ada halkını tatmin edici bir şekilde halletmek için Mayıs 1948 yılında bir muhtariyet anayasası ilan etmiştir. Bu anayasa’da 22 kişilik Yasama Meclisinin 4 üyeliği ve 4 kişilik Yürütme Kurulunun 1 üyeliği Türklere ayrılmıştı. Komünistler, Kıbrıs başpiskoposluğu ve Rumlar bu anayasayı kabul etmemişlerdir. Bundan başka Ekim 1948 tarihinde Lefkoşe’de AKEL tarafından düzenlenen ve 25.000 kişinin katıldığı bir miting yapılmıştı. Mitingde *“Kıbrıs’ta Amerikan veya İngiliz üsleri istemiyoruz”* yazılı pankartlar taşınmış ve Yunan iç savaşının Komünist lideri Markos için para toplanmıştı.⁶⁰ Kıbrıs’ta yaşanan bu olaylar, özellikle Kıbrıs Türk halkının varlığını ve geleceğini tehlikeye düşürebilecek Rum ve Komünist faaliyetleri karşısında Türk hükümetinin hiçbir endişe duymamasına rağmen Türk basını ve Türk vatandaşları meselenin üzerine düşmeye başlamış ve mitingler düzenlemişlerdir. 25 Aralık 1948 yılında Ankara’da yüksek öğrenim gençliğinin düzenlediği miting, memleket dışında işkence gören Türklerin bu kötü durumdan kurtarılmaları ve insan haklarından

⁶⁰ Fahir H. Armaoğlu, *Kıbrıs Meselesi (1954-1959) Türk Hükümeti ve Kamuoyunun Davranışları (Karşılaştırmalı İnceleme)*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1963, s.5,6,7,

yararlanmalarının sağlanması ile Kıbrıs'ta bulunan Türklerin, Komünistlere karşı korunmaları konusunda Türk hükümetinin Birleşmiş Milletler Teşkilatına başvurması amacı taşımıştır. Türk gençliğinin 1948 yılında başlayan Kıbrıs meselesi ilgisi 1949 yılında daha çok artmıştı. Türk gençlerinin bu ilgisi Yunan gençlerini de etkilemişti. Türk gençliğinin 1948 yılında yaptığı mitingine karşı Atina Üniversitesi öğrenci derneği bir beyanname yayınlamışlardı. Bu beyannameye karşı İstanbul Üniversitesi öğrenci derneği, Milli Türk Talebe Birliği ve Teknik Üniversite Talebe Birliği ortak olarak 3 Ocak 1949 yılında bir bildiri yayınlamıştı. Bildiride “*Türk Gençliğinin Kıbrıs hakkındaki fikir ve kanaatlerinden infial duyduğunu belirten beyannamenizi dikkatle okuduk. Türk- Yunan gençliği arasındaki ebedi olmasını temenni ettiğimiz dostluğun selameti için aşağıdaki hususların tavzihini faydalı buluyoruz*” dedikten sonra “*Filhakika Ankara ve İstanbul gençliği bu meselenin Birleşmiş Milletlere aksettirilmesini istemiştir. Devletlerarası her meselede olduğu gibi, Kıbrıs meselesinde de yegane merci olmasını arzuladığımız ve bundan şüphe etmediğimiz Birleşmiş Milletlere başvurmanın beyannamenizde belirtildiği gibi, esef ve hayretle karşılanacak bir yol değil, hür milletlerin takip etmeleri icap eden adil ve makul yol olduğu kanaatindeyiz. Türk Gençliği kendi davalarında her zaman hassas, şuurlu ve kararlarında müstakildir. Hakkı olduğu her meselede reaksiyon göstermesi de en tabii hakkıdır... Siyasi zaruretler dolayısıyla evvelce İngiltere'ye terk edilmiş bulunan Kıbrıs'ın, gene siyasi sebeplerle bir bayrak değiştirmesi bahis konusu olursa, Yeşil Ada ufuklarına yaraşan bayrak Türk Bayrağı olacaktır*” bunları söylemiştir.⁶¹ 1949 yılının ilk aylarında Kıbrıs'a olan ilgi artmış ve memleketin çeşitli noktalarında mitingler düzenlenmiştir. 8 Ocak 1949 yılında Malatya'da Malatya Kültür Derneği, 15 Ocakta Balıkesir, 16 Ocak'ta Antakya, 20 Şubatta İzmir gençliği mitingler düzenlemişlerdi. Bu mitingler sonrasında bir süre sükunet devresi yaşanmıştı. Bunun sebebi 4 Nisan 1949'da NATO'nun kurulmasıydı. Kurulan bu kolektif ittifak Komünizmin yayılmasını durdurma ve dolayısıyla Türkiye'nin güvenliğinin sağlanması açısından Türkiye için önemli bir olaydı. Ama Türkiye ve Yunanistan kurulan ittifakın dışında bırakılmıştı. Bu ittifaka dahil olabilmek için bu iki ülkenin de zorunlu bir işbirliği içerisinde olması gerekmişti.

1949-1954 yılları içerisinde Kıbrıs'taki kaynaşmalar ve Yunanistan'ın Kıbrıs meselesine göstermiş olduğu ilgi karşında Türkiye'nin göstermiş olduğu tepki birbirinden tamamen farklı olmuştu. Türkiye Lozan Antlaşmasından sonra oluşan statükonun devamından yana taraf almıştı. Yunanistan ise II. Dünya savaşından sonra İtalya'nın elinde bulunan On iki adayı alınca, Rumlarda tekrar Megali idea düşüncesi başlamış ve gözlerini Kıbrıs'a çevirmişti.

1950 yılında Türkiye'de Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı Kıbrıs meselesini yok saymış ve İngiltere'nin adayı bırakmak niyetinde olmadığını ve adanın vaziyetinde herhangi bir değişiklik olmayacağını belirtmişti. Bu savunmayı tatmin edici bulmayan Sinop CHP Milletvekili Cevdet Kerim İncedayı bu meseleyi Türkiye Büyük Millet

⁶¹ Fahir H. Armaoğlu, *a.g.e.*, s.10,11,13,14

meclisine taşımış ve bir soru önergesiyle Kıbrıs konusunda Dışışleri Bakanı Necmettin Sadak'tan açıklama istemiştir. Sadak bu önergeyi 23 Ocak 1950 günü toplantıda yaptığı konuşmada “*Kıbrıs meselesi diye bir mesele yoktur. Bunu hayli zaman evvel gazetecilere açıkça söylemiştim. Çünkü Kıbrıs bu gün, İngiltere'nin hakimiyet ve idaresi altındadır ve İngiltere'nin Kıbrıs'ı başka bir devlete devretmek niyetinde veya temayülünde olmadığı hakkında kanaatimiz tamdır. Kıbrıs'ta yapılan hareketler ne olursa olsun, ve bunları yapanlar kim olursa olsun, İngiltere hükümeti Kıbrıs adasını başka bir devlete terk etmeyecektir. Bu böyle olunca, gençlerimiz beyhude yere heyecana kapılıyorlar. Lüzumsuz yere yoruluyorlar*” şeklinde daha açık ve kesin cevap vermiştir. Bu sırada Kıbrıs'ta verilen bir demeç Türk Hükümetiyle çelişmiştir. Kıbrıs Türklerinden üç kişilik bir heyet Ocak ayında Türkiye'ye gelmiş ve Türk Hükümetiyle temaslarda bulunmuştu. Bu heyet Kıbrıs'a dönüşlerinde 2 Şubat 1950'de Lefkoşe'de verdikleri demeçte, Ankara temaslarından iyimser oldukları, Türkiye'nin Kıbrıs kaderiyle ilgilendiklerini hatta Türk başbakanın kendilerine yardım edeceğini vaat ettiğini söylemiştir. Heyet üyelerinden biri Kıbrıs Türklerine, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı ihtimalini bertaraf edilmiş olduğunu ve artık rahatça işlerinin başına dönebileceklerini bildirmiştir.⁶²

1950 yılında Kıbrıs'ta hareketlenmeler başlamıştı. 15 Ocak 1950 günü Kilisenin kontrolünde Rumlar “Yunanistan'la birleşmeyi talep ederim”, “Yunanistan'la birleşmeye karşıyım” şeklinde oylama (plebisit) düzenlemişlerdi. Kıbrıs Rum halkının %96 oranıyla Enosis lehine oy kullandığını açıklamışlardı. Bu halk oylamasına Kıbrıslı Türkler katılmamış ve desteklememişlerdi.⁶³ Bu kanunsuz olarak yapılan oylama Türkiye ve özellikle Türk gençliği büyük tepki göstermiş ve İstanbul'da 16 Ocak 1950'de miting yapılmıştı. Yapılan mitinge hemen hemen bütün gençlik platformları katılmıştı. İstanbul mitinginin ardından 18 Ocak'ta Ankara Yüksek Öğrenim Birliği, 22 Ocak'ta İzmir'de mitingler düzenlenmişti.⁶⁴ Rumlar 15 Ocak'tan sonra Kıbrıs'ta Rum-Yunan cephesi Enosisi gerçekleştirmek için farklı yollar denemeye başlayacaklardı. 8 Ekim 1950'de Makarios'u Kıbrıslı Rumlar Başpiskopos olarak seçmişlerdi. Makarios yemini sırasında ölünceye kadar Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı için savaşacağını söylemişti. Makarios görevine başladıktan sonra Enosis faaliyetlerini hızlandırmak için harekete geçmişti.⁶⁵ Bunun için sık sık Amerika, Yunanistan ve İngiltere'ye ziyaretlerde bulunmuştu. Makarios'un bu çabası Yunanistan'ın, Kıbrıs'la olan bağlantısını daha da artırmıştı.

1950 Şubat ayından itibaren Türk kamuoyunun dikkati 14 Mayıs 1950'de gerçekleşecek olan seçimlere çevrilmişti. Yapılan seçimlerde Demokrat Parti büyük bir çoğunlukla kazanmıştı. Dışışleri Bakanlığına Fuat Köprülü getirilmişti. Köprülü

⁶² Fahir H. Armaoğlu, *a.g.e.*, s.20,21

⁶³ Ali Denizli, “Tarihsel Süreçte Kıbrıs'ta Türklere Yapılan Katliamlar Ve Kıbrıs Barış Harekatiyla Türklerin Kurtarılması”, *Uluslararası Kültür Ve Bilim Kongresi*, ed. Yusuf Söylemez, Salih Özyurt, Hasan Çelik, Meryem Doygun, Alperen Kayserili, Ahmet Edi, Ankara, Ekim 2018, s.534

⁶⁴ Armaoğlu, *a.g.e.*, s.22-24

⁶⁵ Denizli, *a.g.e.*, s. 534

seçimlerden bir ay sonra Paris'te yapılan Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu toplantısına katılmış ve burada Yunan devlet adamlarıyla temasta bulunmuştu. Paris dönüşü 20 Haziran günü yapılan Demokrat Parti Meclis Grubu toplantısında seyahatiyle ilgili açıklamalar yapan Köprülü'ye Demokrat Parti Milletvekili Kıbrıs meselesiyle ilgili soru yöneltmiş cevap olarak da böyle bir meselenin mevcut olmadığını belirtmişti. Soru sahibi ise bugün için olmasa bile ileride bu meselenin söz konusu olacağını, çünkü diğer unsurların geniş ve tahrik edici bir çalışma içerisinde bulunduğunu söylemiş, adada bulunan soydaşlarla kültür bakımından ilişkinin devamının gerektiğini belirtmişti.⁶⁶

CHP döneminde başlamış olan NATO'ya girme çabalarını Demokrat Parti devam ettirmişti. 1950 yılında çıkan Kore Savaşı'na Türkiye ve Yunanistan'ın birlikte asker göndermesi NATO'ya girme yolunu açmıştı. 1951 yılında NATO'ya başvuruları kabul edilmişti. Kore savaşının çıkması ve Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Tarafında savaşa girmesi Türk kamuoyunu ve Türk hükümetini Kıbrıs meselesinden uzaklaştırmış ise de Yunanistan'ın 1951 yılında Kıbrıs'ın kendisine verilmesi konusunda İngiltere'ye resmen başvurması meseleyi yeniden canlandırmıştı. 1951 yılında Paris'te yapılan Birleşmiş milletler toplantısında Yunan temsilcisi Loizos Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını istemiş Daha sonra Yunanistan başbakanı Venizelos 16 Şubat 1951'de verdiği demeçte Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını resmen dile getirmişti. 15 Ekim 1951 Yunan Parlamentosunda "*Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanma isteğini ilan etmekten mutluluk duyduğunu*" belirtmişti. Böylelikle Kıbrıs meselesi Yunanistan'ın devlet politikası haline gelmişti. İngilizleri adadan kovmak, Türkleri adadan yok etmek ve Enosisi gerçekleştirmek için EOKA'yı kurmuştu. EOKA Rum Ortodoks Kilisesi tarafından yer altı örgütü olarak kurulmuş ve Enosis için çalışmıştır. Bu örgütün başına Yunanistan tarafından Terör Lideri Albay Grivas geçirilmişti. Kıbrıs'a gelen Grivas burada Rum Gençlik Teşkilatı PEON ve OXEN'i organize etmişti⁶⁷ Ama bu istekleri İngiltere tarafından pek umursanmamış ve Kıbrıs İngiltere'nin iç sorunu olarak kalmıştı. Bu olaylar Kıbrıs'ta çıkan Bozkurt Gazetesinde şu şekilde yer almıştı:

6 Kasım 1951'de çıkan "Solcu Mümessiller" ve "İlhak Meselesi!" başlıklarıyla

"İlhak propagandası yapmak maksadı ile Solcu liderlerinden Pardasidis ile Zartidis hava yoluyla Paris'e gitmişlerdir. Bozkurt: Başka vesilelerle de belirttiğimiz veçhile Yunan hükümeti Kıbrıs Rumlarının ilhak talepleri ile katiyen alâkadar olmayacaktır."

"'Etnos' gazetesinden: 'Times of New York' gazetesinde yazıldığına göre Yeni Yunan Hükümeti Kıbrısın ilhak meselesini çalışma programı dışında bırakmıştır. Bundan maksat, ilhak mücadelesini kasten zayıflatmaktır." Bozkurt: Kıbrıs Rumları daha ne umuyorlar" haber yapılmıştı.⁶⁸

17 Kasım 1951 Bozkurt Gazetesinde "İlhak Faaliyetleri" başlığıyla

⁶⁶ Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 24,25

⁶⁷ Denizli, *a.g.e.*, s. 534

⁶⁸ "Solcu Mümessiller", "İlhak Meselesi!", *Bozkurt Gazetesi*, 6 Kasım 1951, S.11, s.4

“Yunan işçi birlikleri sekreterliği tarafından yayınlanan İngilizce ile Fransızca bir kitapta Kıbrıs Rumlarını ilhak emelleri belirtilmekte ve Yunan işçi mümessillerinin, Kıbrıs’a gelmelerine müsaade edilmediğinden dolayı şikâyet edilmektedir.”⁶⁹

22 Kasım’da “İlhak Propagandası” başlığıyla “Müfrit ilhak propagandacılarından Mr.Zinos Rossides,Kıbrıs başdespotu Makariosun mümessili olarak dün Paris’e gitmiştir”⁷⁰ haberi yapılmıştır. 24 Kasım’da “Yunan Parlamentosunda” başlığı altında “Rum gazetelerinde haber verildiğine göre Yunan Parlâmentosu başkanına bir takrir vererek Yunan hükümetinin ilhak meselesi hakkındaki çekingen siyasetinin aydınlatılması istenmiştir. Bozkurt: Haksız bir talep nasıl iteri sürülebilir?”⁷¹, 27 Kasım’da M. Necati Özkan’ın yazısında “KIBRISLI TÜRK KARDEŞ !” başlığıyla “Son günlerde istikbalimizi tehdit eden siyasî faaliyet gösterilmektedir. Yunan hükümetinin resmî şahsiyetleri, Kıbrısın Yunanistan’a ilhakını sağlamak için; Kıbrıs meselesini Birleşmiş Milletler Konseyine aksettirmiş bulunmaktadırlar. Millî mukadderatımızı tehlikeye koyan ve Yunan faaliyetine karşı, icap eden kararları almak ve Kıbrıs Türklerinin haklarını müdafaa etmek için lâzım gelen heyeti seçmek veya gereken harekette bulunmak üzere, önümüzdeki Pazar yapılacak olan toplantıya iştirak et. Bu konuda parti veya şahıs bahis mevzuu değildir. Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için olduğumuzu dosta ve düşmana ispat etmeliyiz. KIBRISLI TÜRK KARDEŞ! Yapılacak olan bu toplantıya kurum, kulüp, birlik, köy ve kasabalardan göndereceğin mümessillerin ile iştirak et. NOT: Toplantı için lâzım gelen ruhsat alınmıştır. Dava, bütün Kıbrıs Türkünün davasıdır. Kurum, kulüp, birlik veya şahıslara ayrı ayrı davetiye gönderilmeyecektir. Toplantı önümüzdeki 2-12-1951 Pazar gün öğleden evvel saat 11 de Lefkoşa’da Abdi Çavuş sokağında 93 numaralı Turgut Avkıran’ın evinde yapılacaktır. İŞTİRAK EDECEK HER ŞAHSIN SÖYLEV YERMESİ İÇİN DE GEREKEN MÜSAADE SAĞLANMIŞTIR.”⁷² 4 Aralık’ta Bozkurt Gazetesi Türkiye’nin ilhak konusu hakkında düşüncesini “ilhak ve Türkiye” “İstanbul’da münteşir "Milliyet" gazetesinde Kıbrısın ilhakı meselesi incelenirken Türkiye’nin kendi sınırlarını yeniden gözden geçirerek Trakya, Suriye ve Meriç bölgesindeki sınırlarının genişletilmesi icap ettiğine önemle işaret edilmektedir” Şeklinde haber yapmıştır.⁷³ 7 Aralık Gazetesinde ise “Kıbrıs’ın Müstakbel Durumu” başlığıyla “Şurası muhakkaktır ki, Yunan hükümet erkânının son teşebbüsleri ile ilhak meselesi bundan sonra siyasi bir konu olarak katiyen üzerinde durulamayacak bir safhaya girmiş bulunmaktadır. İngiltere ile Amerikan liderleri arasında ilhak mevzuunda mevcut güvensizlik tamamı ile bertaraf edilmiş oldu. Bunun neticesi olarak ilhak konusunun Birleşmiş Milletler Kapısının eşiğinden içeriye sevk edilmesi için bütün imkân kapıları artık kapanmış bulunuyor. Bundan sonra, biz Kıbrıs Türkleri için düşünülecek önemli bir mesele vardır. Bu mesele, önümüzdeki bir kaç ay zarfında

⁶⁹ “İlhak Faaliyetleri”, **Bozkurt Gazetesi**, 17 Kasım 1951,S.21,s.3

⁷⁰ “İlhak Propagandası”, **Bozkurt Gazetesi**, 22 Kasım 1951,S.25,s.3

⁷¹ “Yunan Parlamentosunda”, **Bozkurt Gazetesi**, 24 Kasım 1951,S.27,s.3

⁷² M. Necati Özkan, “KIBRISLI TÜRK KARDEŞ !”, **Bozkurt Gazetesi**, 27 Kasım 1951,S.29,s.1

⁷³ “ilhak ve Türkiye”, **Bozkurt Gazetesi**, 4 Aralık 1951,S.35,s.3

adamız valiliğine tayin olunacak zatın beraberinde getireceği yeni idare sistemine ait ve şimdikinden büsbütün fark olacak olan yeni bir "anayasa"dır." ⁷⁴ haber yapılmıştır.

1952 yılına gelindiğinde başpiskopos Makarios 15.01.1952 tarihinde plebisitin ikinci yıldönümünü, İngiliz yönetiminin toplantı yasağına rağmen Paneromeni Kilisesinde törenle kutlamış ve Rum gençliğini Enosis için harekete geçmeye davet etmişti.⁷⁵ Bu olay Bozkurt Gazetesine "Plebisit Münasebetiyle Telgraflar" başlığıyla "*Plebisitin 2. yıldönümü münasebeti Atina Liderleri ile Kıbrıs ilhakçıları arasında telgrafla temenniler teati edilmiştir.*" haber yapılmıştı.⁷⁶ Kıbrıs'ta bu olaylar olurken 18 Şubat 1952 yılında Türkiye ve Yunanistan NATO'ya resmi üye olmuştu. Böylelikle NATO'ya giren iki ülke arasında zaruri dostluk ilişkisi başlamıştı. İki ülke arasında karşılıklı ziyaretler görülmüştü. Yunanistan'ın ada üzerindeki politikasının farkında olan Türk Hükümeti dönemin şartları gereği Kıbrıs meselesi konusunda ağır hareket etmelerini zorunlu kılmıştır. 28 Nisan 1952 yılında Atina'yı ziyaret eden Adnan Menderes ve Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü ile Hürriyet Gazetesi temsilcisi Hikmet Bil gezide sohbet sırasında, Başbakan Menderes'e Batı Trakya'da Yunan zulmünden bahsederken Yunanistan'ın asıl niyetini vurgulamaya çalışması üzerine Başbakan Menderes cevap olarak "*Bu ağızlarda gıcırdayan dişlerin sesini bile duyuyorum; ama ne yapalım ki şu üzerinde gittiğimiz tren hattının sadece 60 km ötesinde Rusya var. İşte, bu müşterek tehlike, her şeye rağmen bizi zoraki dostluğa itiyor.*" demiştir⁷⁷. Bu nedenle Yunanistan'a daha ılımlı bir politika izlemişlerdi. 24 Kasım 1952 yılına gelindiğinde Birleşmiş Milletler genel kurul toplantısında Yunan delegesi Dimitros Lambros, halkların kendi geleceklerini kendilerinin belirlemesi(self determinasyon) hakkının Kıbrıs'ta uygulanmasını ileri sürdü. Bu öneriye anında cevap veren Türk delegesi Adil Derinsu Kıbrıs'ta yalnızca Rumların bulunmadığını, yüzyıllardan beri Türklerinde orada yaşadığını ve aynı hakkın Türklere de verilmesi istemişti ama sonuç alınamamıştı.⁷⁸ Yunanistan 21 Eylül 1923 yılındaki Birleşmiş Milletler oturumunda Yunanistan delegesi Alexis Kyrou aynı iddialarını tekrarlamışlar fakat bir sonuç alamamışlardı. Birleşmiş Milletlerde bunlar olurken Türk Milli Talebe Federasyonu 21 Nisanı Kıbrıs Günü olarak ilan etmiş Ankara ve İstanbul'da mitingler düzenlemişlerdi. ⁷⁹ Bunun yanında Kıbrıs'ta 1951 yılında kurulan PEON ve OXEN'i, zararlı faaliyetleri ve tahrik edici tutumundan dolayı İngiliz Hükümeti tarafından kapatılmıştı. Daha sonra bu

⁷⁴ "Kıbrıs'ın Müstakbel Durumu", *Bozkurt Gazetesi*, 7 Aralık 1951, S.38, s.3

⁷⁵ Ali Denizli, "Tarihsel Süreçte Kıbrıs'ta Türklere Yapılan Katliamlar Ve Kıbrıs Barış Harekatıyla Türklerin Kurtarılması", *Uluslararası Kültür Ve Bilim Kongresi*, ed. Yusuf Söylemez, Salih Özyurt, Hasan Çelik, Meryem Doygun, Alperen Kayserili, Ahmet Edi, Ankara, Ekim 2018, s.535

⁷⁶ "Plebisit Münasebetiyle Telgraflar", *Bozkurt Gazetesi*, 15 Ocak 1952, S.68, s.3

⁷⁷ Ferhat Apuhan, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Ve Bingöllü Kıbrıs Gazileri, *Yüksek Lisans Tezi(yayınlanmış tez)*, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017, s.33

⁷⁸ Ali Denizli, "Tarihsel Süreçte Kıbrıs'ta Türklere Yapılan Katliamlar Ve Kıbrıs Barış Harekatıyla Türklerin Kurtarılması", *Uluslararası Kültür Ve Bilim Kongresi*, ed. Yusuf Söylemez, Salih Özyurt, Hasan Çelik, Meryem Doygun, Alperen Kayserili, Ahmet Edi, Ankara, Ekim 2018, s.535

⁷⁹ Apuhan, *a.g.t.*, s.34

cemiyetler EOKA (Ethniki Organosis Kypriakon Agoniston- Kıbrıs Mücadelesi İçin Milli Teşkilat) adı altında şekil değiştirerek gizli bir terör teşkilatına dönüşmüştür.⁸⁰

Kıbrıs sorunu, 16 Ağustos 1954 tarihinde Yunanistan tarafından bir şikayet konusu olarak ilk defa Birleşmiş Milletler Genel Kurulu önüne gelerek uluslararası bir konu haline gelmişti. Sorunun doğrudan tarafları ise Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'dı. Yunanistan bu başvurusunda self determinasyonun uygulanması istemişti. Birleşmiş Milletler Eylül 1954 yılında konuyu gündeme almış fakat 17 Aralık 1954'de konunun görüşülmesi reddedilmişti. Yunanistan'ın bu adımı Türkiye'nin Kıbrıs konusunda harekete geçmesine ön ayak olmuştu. Böylelikle Kıbrıs meselesi Türk dış politikasının en önemli konularından biri oldu. Kıbrıs meselesi Türk- Yunan ilişkilerini ve Türk dış politikasını etkileyen başlıca faktörlerden biri olmuştu. Ama Türkiye'nin 1955 yaz aylarına kadar Kıbrıs meselesiyle ilgili aktif bir politika izlememiştir. Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü 1 Nisan 1954 günü şunları söylemiştir. “ *Dost ve müttefik Yunanistan'ın devlet adamlarıyla yapılan görüşmelerde Kıbrıs üzerinde herhangi bir muhabere ve müzakere cereyan etmiş değildir. Bunun sebebi, Türkiye'nin Kıbrıs meselesi diye bir şey mevcut olmadığı mütalaasında bulunması ve Kıbrıs'ın halen İngiltere'ye ait olduğuna göre, bu ada hakkında Yunanistan'la ikili konuşmalar yapılmasının caiz olmamasıdır. Günün birinde Kıbrıs'ın İngiltere ile müzakereye mevzu olması halinde, pek tabii, bu adada mühim bir Türk ekalliyeti bulunması keyfiyeti bizim de söz sahibi olmamızı gerektirecektir. Kaldı ki, biz bu adanın bugünkü statüsünde bir değişiklik yapılması lüzumuna kani değiliz.*”⁸¹ Türkiye bu dönemde, NATO'ya girmekle elde edilen güvenliğin genişletilmesine ve güçlendirilmesine yönelmişti. Bu arada Yunanistan'ın İngiltere'ye başvurarak Kıbrıs'ı istemesine karşı Türkiye Yunanistan ile Balkan İttifakını gerçekleştirmeye önem vermesi Kıbrıs meselesi konusunda pasif kalmasına ve mesafe kaybetmesine neden olmuştu. Balkan paktına dayalı olarak üye ülkeler Yunanistan, Türkiye ve Yugoslavya 9 Ağustos 1954 yılında Bled'de “İttifak, Siyasal İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Antlaşması”nı imzaladıktan bir hafta sonra 16 Ağustos'ta Yunanistan Kıbrıs için Birleşmiş Milletlere ilk başvurusunu yapmıştı. Türkiye Yunanistan ve İngiltere ile arasındaki ilişkinin bozulmasını istemediği için, sorun ortaya resmen çıktıktan sonra Yunanistan'ı uyarmakla yetinmişti. Birleşmiş Milletlerde Yunanistan'ın Kıbrıs konusuyla ilgili yaptığı önerinin oylanması sırasında Türkiye çekimser oy vermiş ve konunun İngiltere ve Yunanistan'ı ilgilendirdiğini göstermek istemişti.⁸² Bir taraftan Kıbrıs meselesi Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlar tarafından Birleşmiş Milletlere getirilirken diğer taraftan da Kıbrıs'ta terör olayları başlatmak suretiyle meselenin Enosis amaçları doğrultusunda sonuçlandırmaya çalışmışlardı. Makarios 8 Eylül 1954'te yaptığı konuşmasında “*Bizans İmparatorluğu zamanında din düşmanı barbar akıncılar, Küçük Asya'dan kalkıp buralara akın ettikleri zaman biz Panayiamız (Hz. İsa)'a sığınmıştık. Konstantinopolis (İstanbul)'teki Ayasofya*

⁸⁰ Derya Sevinç, “Türk-Yunan İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Sorununda Yeni Bir Aşama (1954-1960)”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Bahar 2017, S.60, s.177

⁸¹ Rifat Uçarol, **Siyasi Tarih (1789-2014)**, Der Yayınları, İstanbul, 2015, s.1043

⁸² Uçarol, **a.g.e.**, s.1044

Kilisesi'ndeki çanlarımızı susturdıkları zaman da yine Panayiamız'a sığınmıştık. Yunan milleti, Türk esareti altında geçirdiği yıllar boyunca Panayiamız'ın yardımı ile Ayasofya'da çanlarımız yine çalacaktır. Bugün esaret altında bulunan Kıbrıs'ımızın özgürlüğe kavuşması için yine Panayiamız'a sığınıyoruz. Tarih ispat etmiştir ki, Kıbrıs, ezelden beri Yunan'dır. Yunan Hükümeti, bizim adımıza BM'ye başvurmuştur. Davamız, tüm dünya davalarının en doğrusudur, en haklısıdır. Amacımıza kavuşacağımıza zerre kadar şüphemiz yoktur. Hak ve özgürlük bayrağını elimizde taşıyacağız ve bu haklı dava uğrunda sonuna kadar mücadele edeceğiz. Yaşasın Yunanistan, yaşasın enosis!" bunları söylemiştir.⁸³ Oylamadan sonra Başbakan Adnan Menderes 18 Aralık 1954 günü şunları söylemişti. "Bu mesele tamıyla kapandığı için artık müttefikimiz Yunanistan ile aramızdaki dostluğun hatta gölgelenmemesine dikkat ve itina göstermek zamanı gelmiş bulunuyor" ⁸⁴ Ancak Birleşmiş Milletlerin aldığı karar Kıbrıs uyuşmazlığını sona erdirememişti. Yunan isteğinin reddedilmesi, Kıbrıs'taki olayları terör eylemine dönüştürmüştü. Yunanistan tarafından Kıbrıs'ta 1 Nisan 1955'te EOKA yer altı örgütü kurulmuştu. Örgütün başına Grivas geçirilmişti. İlk zamanlarda İngilizleri hedef alan Rum örgütü üç ay gibi kısa bir sürede Türkleri de hedef almaya başlamıştı.⁸⁵ EOKA'nın dağıtmış olduğu ilk bildirgesindeki açıklama "İki düşmanımız vardır. Birincisi İngilizler, ikincisi Türkler. Önce İngilizleri ele alıp onları adadan kovacağız, sonra da Türkleri imha edeceğiz. Hedefimiz Enosis'tir. Her ne pahasına olursa olsun görevimiz bu hedefin gerçekleştirilmesidir." ⁸⁶ Yunan hükümetinin her anlamda destek sağladığı EOKA Kıbrıs adasının her tarafında geniş ölçüde teşkilatlanmıştı. Lefkoşa'da genel valilik, müsteşarlık dairesi ve Ortadoğu İngiliz Kara Kuvvetleri genel karargahı bombalanmıştı. Radyo evi yakılmış, Magosa, Larnaka ve Limasol'da da bu benzer terör eylemleri görülmüştü. Sokaklarda ihtilal beyannameleri dağıtılmıştı. Yunan radyosu EOKA'nın bu eylemlerini milli kahraman olarak bütün kamuoyuna ilan etmişti.⁸⁷ İngiltere, Kıbrıs'taki olayların büyümesi ve bir bunalıma dönüşmesi üzerine sorunun üç devlet (İngiltere, Türkiye, Yunanistan)arasında çözülmesi için Londra'da bir konferans düzenlemeye karar vermişti. 30 Haziran 1955'te açıklanan bu kararla Kıbrıs meselesinde çekimser davranan Türkiye sorunun içine resmen çekilmiş oldu. Böylelikle İngiltere, Yunanistan karşısında yalnız kalmamak için Yunanistan'ın karşısına Türkiye'yi çıkarmıştı. Türkiye açısından bakıldığında, toplantıya katılmayı kabul etmekle aralarında tarihi bağ olan Kıbrıs'a Yunanistan'ın ilgisini ve Kıbrıs meselesinin çözümünde taraf olmayı resmen kabul etmiş oldu.⁸⁸

⁸³ Ali Denizli, "Tarihsel Süreçte Kıbrıs'ta Türklere Yapılan Katliamlar Ve Kıbrıs Barış Harekatiyle Türklerin Kurtarılması", **Uluslararası Kültür Ve Bilim Kongresi**, ed. Yusuf Söylemez, Salih Özyurt, Hasan Çelik, Meryem Doygun, Alperen Kayserili, Ahmet Edi, Ankara, Ekim 2018, s.535

⁸⁴ Uçarol, **a.g.e**, s.1045

⁸⁵ Denizli, **a.g.m**, s.536

⁸⁶ Uçarol, **a.g.e**, s.1045

⁸⁷ Denizli, **a.g.m**, s.536

⁸⁸ Uçarol, **a.g.e**, s.1045

2.2.1. Londra Konferansı (29 Ağustos 1955), 6-7 Eylül Olayları ve Sonrası

1955'in yaz ayları Kıbrıs için çok önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönem olmuştur. İngiliz Dışişleri Bakanı Harold Macmillan, Kıbrıs sorununu İngiliz- Rum meselesinden çok, uluslararası bir sorun olarak öne çıkarmak istemiştir. Bu doğrultuda atılan ilk adım Türkiye ve Yunanistan'ın Londra'ya daveti olacaktır. 30 Haziran'da Majestelerinin Hükümeti adına Türkiye ve Yunanistan'a gönderilen davetiyelerde Kıbrıs'ı içine alan Doğu Akdeniz'in güvenliğini etkileyen konuların görüşülmesi için bir konferans düzenlendiğini belirtmişti. Basında bu konu İngiltere'nin Kıbrıs meselesini yumuşattığını, NATO üyesi olan bu üç ülkenin ağırlıklı olarak Kıbrıs sorununu konuşacağı yorumları yapılmıştı. Bir taraftan da adada yaşanan şiddet eylemlerinin, İngiltere'yi bu konferansa mecbur bıraktığı görüşleri vardı.

Londra'da Kıbrıs meselesi için bir konferans düzenleneceği haberini alan Makarios bunu protesto etmiş ve sorunu maskeleyerek istediklerini öne sürerek konunun Birleşmiş Milletlerde görüşülmesini istemiştir. Makarios'un bu davranışına rağmen Yunan hükümeti, Türkiye'nin katılma kararından beş gün sonra 7 Temmuz'da konferansa resmen katılacağını bildirmişti. Konferansın 29 Ağustos 1955 yılında Lancaster House'ta toplanması kararı alınmıştı. Konferansın resmi dili İngilizce ve Fransızca olarak belirlenmiş ve İngiliz delegasyonunda imlerin yer alacağı ile ilgili ayrıntılı çalışma yapılmıştı. Londra'ya gidecek olan Türk delegasyonun içinde şu isimler vardı: Dışişleri Bakanı Zorlu'ya ek olarak Savunma Bakanı Ethem Menderes, Genelkurmay İkinci Başkanı Rüştü Erdelhun, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri M. Nuri Birgi, Bonn Büyükelçisi S. H. Ürgüplü, Atina Konsolosu M. Settar İlksel, Dışişleri Bakanlığı İkinci Sekreteri M. Orhan Eralp, Dışişleri Bakanlığı genel müdürlerinden M. Mahmut Dikerdem, Londra Maslahatgüzarı M. Berkel ve Genelkurmay Başkanlığından ismi henüz bildirilmeyen bir subay şeklinde sıralanmıştır.⁸⁹ Taraf devletlerin delegelerinin Londra'ya varması ve konferansta izlenilecek olan prosedürün kararlaştırılmasından sonra 29 Ağustos 1955 günü öğleden sonra Lancaster House'ta Harold Macmillan açılış konuşmasıyla konferans resmen başlamış oldu. Kıbrıs sorunun çözümünü İngiltere, Yunanistan'a bir ödün olmak üzere adaya özerklik vermeyi önerdi. Buna karşılı Türkiye, adadaki statükonun devamını, eğer durumda değişiklik olursa adanın Türkiye'ye geri verilmesini istedi. Yunanistan ise self determinasyonda, yani Rumların sayıca çoğunluğuna dayanarak adanın kendilerine bağlanmasını yani Enosisi istemişti. Londra'daki üçlü görüşmeler 7 Eylül'e kadar sürmüştü ancak devletlerin görüşleri çok farklı olduğu için bir sonuç alınamamıştı.⁹⁰

Londra konferansı sırasında 6 Eylül 1955 yılında radyoda 13.00 bülteninde Atatürk'ün doğdu ev ile Türk konsoloslugu arasında bomba patlatıldığını açıklamıştı. İstanbul Ekspres gazetesi büyük manşetle Atatürk'ün evinin saldırıya uğradığını ve evde büyük hasar meydana geldiğini haber yapması Türk kamuoyu gündemine

⁸⁹ Resul Babaoğlu, "Türkiye'nin Kıbrıs Politikasının Evriminde Bir Dönüm Noktası: Londra Konferansı (29 Ağustos-6 Eylül 1955)", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Bahar(2018),C.XVIII,S.36, s.328-332,333

⁹⁰ Uçarol, *a.g.e*,s.1046

düşmüştü. Duyurulan haber sonrası İstanbul, İzmir ve kısmen de Ankara’da bir takım şiddet ve saldırı olaylarını beraberinde getirmişti.⁹¹ “Selanik’te Aziz Atatürk’ün doğduğu ev ile Türk Konsoloslugu binası arasında bahçede saat gece yarısını dört geçe bir bomba patlamış ve bu infilak neticesinde Aziz Atatürk’ün doğduğu evin pencereleriyle Konsoloshanenin camları hasara uğramıştır. İnfilak esnasında insanca zayıat olmamıştır. Yunan polisi tahkikata başlamış ve daha sıkı emniyet tedbirleri almıştır. 5 şüpheli şahsın tevkif edildiği bildirilmektedir. Yunan Hükümeti meydana gelen hasarı ödeyeceğini söylemiştir. Yunan Dahiliye Vekili basına verdiği beyanat da ‘bu işi hakiki bir Yunanlının yaptığıını zannetmiyorum’ demiştir.”⁹²

“İlk saldırı saat 19.00 sıralarında Şişli’deki Haylayf Pastanesi’ne yapıldı. Ardından büyüyen kalabalık Kumkapı, Samatya, Yedikule, Beyoğlu’na geçerek gayrimüslimlerin toplu olarak yaşadığı birçok semtte önce Rumların, ardından da Ermeni, Yahudi ve hatta yanlışlıkla bazı Türklerin dükkânlarına saldırarak yağmaya başladı. İstanbul’daki Rum azınlığın ev, işyeri ve ibadet yerlerine yönelik bu saldırılarda emniyet pasif bir tutum sergiledi. Rum vatandaşların adresleri hakkında önceden bilgi sahibi olan, yirmi-otuz kişilik organize birliklerin kent içindeki ulaşımı özel arabalar, taksi ve kamyonların yanı sıra otobüs, vapur gibi araçlar yardımıyla sağlandı. 7 Eylül sabahına kadar süren saldırılarda aralarında kilise ve havraların da bulunduğu 5.000’den fazla taşınmaz tahrip edildi ve milyonlarca dolarlık mal sokaklara saçılıp, yağmalandı. İstanbul’un her yerinde yağmalar aynı yöntemle yapıldı. Dükkânlara saldıranlar önce vitrinleri taslayarak kırdılar ya da demir parmaklıkları kaynak makineleri ve tel makasları yardımıyla açtılar; ardından içerideki alet ve makineleri dışarı çıkararak paramparça ettiler”

Çoğunluğu Rumlar olmak üzere, Türkiye’de bulunan gayrimüslimlerin ev, işyerleri, dini mekanları, mezarlıkları saldırıya uğramıştı. Cinayet, yaralama ve tecavüz gibi olaylar kontrolden çıkmış kalabalıklar tarafından gerçekleştirilmişti. Gece yarısına kadar süren olaylar askeriye’nin müdahalesiyle beraber son bulmuştu. Olaylar sırasında İstanbul’da bulunan Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve başbakan Adnan Menderes Ankara’ya gitmek üzere yola çıkmışlardı. Fakat olaylar ciddi boyut kazanınca İstanbul’a geri dönmek zorunda kalmışlardı. İstanbul’a geri dönen Menderes ve diğer yetkililer vilayette toplanarak sıkıyönetim kararı almışlar ve 7 Eylül 1955’te çıkan gazetelere sansür uygulamışlardı. Sıkıyönetim komutanı Nurettin Aknoz 10 Eylül 1955 yılında Harbiye’de basın toplantısı düzenlemiş ve basına konan yasakları açıklamıştır. Dönemin Selanik konsolosluğu görevlisi Hasan Uçar bombayı atmak ve o dönemde Selanik Üniversitesinde öğrenci olan Oktay Engin’de azmettirici olarak suçlanmış ve Yunan makamlarınca tutuklanmıştır. Bir süre tutuklu kalıp Türkiye’ye kaçan Engin gıyabi tutuklama kararı olmasına rağmen Yunan hükümetine geri verilmemiştir. Kıbrıs Türk’tür cemiyeti kapatılmıştı. Olayların geces, Türk basının rakamına göre ölen kişi

⁹¹ Taner Zorbay, “6/7 Eylül Olaylarına TBMM Ve Kamuoyu Tartışmaları Çerçevesinde Yeni Bir Bakış”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 2019, 35(1), s.259

⁹² Şeyda Özçelik, “6/7 Eylül 1955 Olaylarında Yerel Bir Basın Örneği: “Yeni Adana” Gazetesi”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Güz(2013), C.XIII, S.27, s.258

sayısı 11, Yunan kaynaklarına göre ise 15 kişiydi. Resmi rakamlara göre 30 kişi , gayri resmi rakamlara göre 300 kişi yaralanmış, tecavüze uğrayan kadınların sayısı ise 60'tır.⁹³ Bu olayların çıkışını Stefanos Çaparos şöyle anlatmıştır. “*Türklerin 1922 yılında Yunanlılara karşı elde ettikleri zaferin yıldönümünü kutlamaları nedeniyle Türkiye Başbakanı Adnan Menderes'in 30 Ağustos 1955 tarihinde, İstanbul'da halka yaptığı konuşma esnasında kullandığı Yunan karşıtı bir söz, Türk Halkı'nı Yunanlara karşı kızdırtırken, Rum Diasporası arasında şaşkınlık yarattı. 3 Eylül 1955'te, yani 20. Uluslararası Selanik Fuarı'nın açılış gününde Türkiye'nin Selanik Konsolosunun eşi Yunanlı foto muhabiri Bay Kiriakidis'e Yunanistan'daki görev sürelerinin kısa bir süre sonra sona ereceği ve İstanbul'a dönecekleri için kendisine hatıra olarak Türk Konsoloslugu binasının ve Kemal Atatürk'ün doğduğu evin bir dizi fotoğrafını sipariş etti. Yunan Hükümeti bu binaları kendi inisiyatifiyle satın alarak restore etmiş ve Türk Halkına bir dostluk göstergesi olarak Türkiye'ye hediye etmişti. Daha sonra bu fotoğrafları Yunanlıların oyunu olarak bilinen ünlü “bomba eyleminde” kullanmak için tahrif ettiler. 5 Eylül 1955 akşam saat 10 sıralarında Atatürk'ün evine komşu olan Türk konsoloslughunun bahçesinde meydana gelen patlamada, evin kapı ve pencerelerin camları kırıldı. Bomba eylemi neticesinde binaya ise hiç zarar gelmedi. Sonradan kabul edildiği gibi bu olay, İngiliz İstihbarat Teşkilatı'nın yardım ve teşviki ile Türklerin önceden hazırladıkları bir plandı. Bomba eylemi planını gerçekleştirecek uygun kişilerin bulunması ve Yunanistan'ın bu olayla ilgili zan altında bırakılması için Ankara'daki hükümet tarafından Gümülcine Konsolosu'na bir emir verildi. Gümülcine Konsolosu, güvenilir arkadaşı olan Yunanistan'daki Liberal Parti Milletvekili Faik Engin ile bu sırrı paylaştı. Faik Engin de, Selanik Üniversitesi'nde burslu olarak hukuk okuyan oğlu Oktay'ı, olayda kullanılacak patlayıcı düzeneği Selanik Konsolosu Mehmet Ali Balin'e götürmesi için görevlendirdi. Balin de patlayıcı düzeneği Konsolos Yardımcısı Mehmet Ali Tekinoğlu'na teslim etti. Mehmet Ali Tekinoğlu da bombayı 5 Eylül 1955 akşamı düzeneği yerleştirecek olan konsolosluk mübaşiri Mehmet Oğlu Hasan'a teslim etti. Yunan polisi, olayla ilgili derinlemesine araştırma yaptı. Soruşturmaların ardından, Türk Konsoloslughunun sert tepkilerine rağmen Mübaşir Hasan tutuklandı. Olayla ilgili basın açıklaması yapan Kuzey Yunanistan Bakan Yardımcısı N. Vlahoyannis, basına verdiği demeçte; bomba saldırısının düzmece ve Ankara Hükümeti tarafından hazırlanan kurnazca bir oyun olduğunu söyledi. Ayrıca Vlahoyannis, Hasan'ın işbirlikçisinin Oktay Engin olduğunu açıkladı. Olayla ilgili tutuklanan Mehmet Oğlu Hasan ve Oktay Engin, suçlarını itiraf ettiler” Olayları daha ayrıntılı şekilde dönemin İstanbul'daki patrikhane fotoğrafçısı gazeteci Dimitrios Kaloumenos “Trajik 6-7 Eylül olaylarının planlanmış bir senaryoya göre ve Türk yetkililerin bilgileri dahilinde organize edilmiş mafya grupları tarafından mutlak bir doğruluk ile gerçekleştirildiği kanıtlanmıştır. Devletin taşıma araçlarıyla (trenlerle, arabalarla, gemilerle ve askeri araçlarla) Anadolu'dan Türk grupları getirilmiştir. Bu grupların aldıkları emirle, zaten olaydan günler öncesinde işaretlenen Rum dükkanlara ve evlere saldırılmasına karar verilmişti. Karanlık çöktükten sonra her şey mükemmel*

⁹³ Özçelik, *a.g.m*, s.258,259; Zorbay, *a.g.m*, s.260

bir şekilde uygulanacaktı. İstanbul Ekspres gazetesi, Atatürk'ün Selanik'teki evinin bombalandığı haberini o gün öğleden sonraki ikinci bir basımla yayımladı. Fanatik bir grup, kısa sürede Rum azınlığın geniş ölçüde yaşadığı Beyoğlu Semtine bağlı Taksim Meydanı'nda toplandı ve kısa sürede sayıları çoğaldı. Toplanan grupların liderleri, park halinde olan askeri araçlardan aldıkları malzemeleri (baltalar, bıçaklar, demir sopalar, levyeler, değnekler, metal topuzlar ve sopalar) arkadaşlarına dağıttılar. Olayların başlama saati 6 Eylül akşam üzeri 18:30 olarak belirlendi ve aynı günün gecesi saat 02.00'de bitecekti. Akşam saat 18:30'da büyük çoğunluğunu öğrencilerin oluşturduğu ilk grup harekete geçti. Olaylar öncesinde Türk dükkanları yanlışlıkla tahrip edilmesin diye boyalarla işaretlenmişti. Yunan karşıtı sloganlar atan grubu gören Müslüman aileler evlerinin camlarına Türk bayrakları asıyorlardı. Ardından silahlı gruplar, ellerinde demir sopalar ve topuzlarla Taksim'den başlayarak önceden işaretlenmiş Hristiyan dükkanlarını tahrip etmeye başladılar. Diğer gruplar ise evlere ve dükkanlara giriyor ve evlerin mobilyaları ile dükkanlar içerisindeki malları sokağa fırlatıyordu. Son grup da değerli değersiz tüm eşyaları yağmalıyordu. Tüm bu olaylar Türk yetkililerin gözleri önünde, polis güçlerinin yalnızca seyretme toleransı altında gerçekleşiyordu. Yıkım olaylarının bitmesinin ardından askeri birlikler bölgeye geldi ve sıkıyönetim ilan edildi. Türk yetkililer olayları Komünist gruplara veya "Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'ne" yüklemeye çalışıyordu. Fakat daha sonra ispat edildiği üzere, olayların başında İçişleri Bakanı Namık Gedik vardı. Sekiz saat süren olaylarda; 4.340 dükkan ve mağaza, 110 otel ve restoran, 21 fabrika ile 27 eczane tamamen harap oldu. Kiliseler, mezarlıklar ve okullar yerle bir edilirken Patrikhane'deki mezarların çoğu açıldı. 35 kilise ve 3 Rum matbaası kullanılamaz hale geldi. 5 spor ve kültür merkezi ciddi şekilde hasar görürken 2.600 eve girilerek yağma edildi. 7 Eylül 1955 Çarşamba günü de olaylar devam etti. Öğle saatlerinde İstanbul'un Avrupa tarafında bulunan Aziz Vaftiz John Kilisesi ateşe verildi. Kiliseler ve manastırların yağmalanmasına devam edilirken Fener, Boğaz ve Adalar'daki Rum evlerine girildi ve değerli eşyalar alındı. Olayların ertesi günü Türk hükümeti olaya sebep olan kişilerin yakalandıklarını duyurdu. Ancak tutuklananlar yalnızca olaylardan bir gün önce afla salıverilen eski hapishane tutuklularıydı. 8 Eylül 1955 tarihinde Başbakan Adnan Menderes Türk basınına ve İngiliz The Times of London gazetesine verdiği demeçte; yaşanan olayların sorumlusunun rejim karşıtı komünistler olduğunu ifade etti. Menderes, olaylardan birkaç gün sonra olaya karışan çete liderlerini serbest bıraktı ve Hikmet Bil'i Türkiye'nin Beyrut Büyükelçiliği Basın Ataşesi olarak, Oktay Engin'i ise Ankara'daki Türk İstihbarat Servisi'nin başına atadı." şeklinde aktarmıştır. Olayların azmettiricisi tam olarak bulunamamıştı. Ama Demokrat Parti yetkilileri Yassı ada yargılamaları sırasında 6-7 Eylül olayları için sorgulanmış ve ceza almışlardı. Ancak olayların Demokrat Parti tarafından organize edilip edilmediği hala tartışılmaktadır. Olaylardan sonra 12 Eylül 1955 Menderes Demokrat Parti meclis grubunda "Muhterem, Arkadaşlarım; 6-7 Eylül Hadiseleri'nin bir milli felâket olduğunu ifade ederek, hepimize ve Türk Milleti'ne geçmiş olsun demekle söze başlıyorum. Şurasını katıyetle ve sarahatle arz edeyim ki, karşısında bulunduğumuz hadise, Kıbrıs meselesinden doğan bir millî galeyanın ortaya koyduğu bir takım tahrikattan ibaret değildir. Katıyetle ifade

ediyorum ki, şekilleriyle hazırlanmış olan büyük bir komünist darbesinin karşısında bulunuyoruz. Şunu da tasrih edeyim ki, şayet Kıbrıs meselesi gibi, senelerden beri milli hisleri harekete getirmek yolunda kullanılmış olmasıyla yardım görmüş olsa idi, sadece bir komünist faaliyeti bu derecede kendileri bakımından muvafık neticeler elde edemezdi. Olsa olsa, hareket nezahat hudutları içinde bir nümayiş vaziyetini geçemezdi. Müsait olan zemini fevkalâde üstadane istismar eden komünistler, birer milli felâket diyebileceğimiz ağır bir vaziyet meydana getirmişlerdir. Bir an dahi gaflete düşmeden memleketin karşısında bulunduğu büyük bir tehlikeyi önlemek, maddi manevî bütün zararları telâfi etmek için bütün gayretimizi sarf edeceğiz. Bu karışık vaziyette Dünya Komünist'leri, faaliyetlerini Türkiye üzerinde temerküz ettirmişlerdir. Türkiye'yi en cazip bir hedef olarak ele almışlardır. Zemini müsait görmektedirler.” şeklinde konuşmuştur.⁹⁴

Bir sonuç alınamayan Londra konferansından sonra İngiltere kendi görüşünü yürütmek üzere 1955 yılı sonundan itibaren Kıbrıs'a özerlik vermek için hazırlıklara başlamıştı. Türkiye'nin aleyhine olan bu hareket Yunanistan'a ve İngiltere'ye karşı Türk basınında şiddetli kampanyalar başlamıştı. Bu sıra Kıbrıs'ta bulunan Türklerin toptan öldürüleceği söylentisi Türk kamuoyunun tepkisini iyice yükseltmişti. Bu sırada Kıbrıs'ta Rum terör hareketleri Yunan yardım ve kışkırtmalarıyla artmaya başlamıştı. Amaçları, Kıbrıs sorununu uluslararası bir konu haline getirerek İngiliz kamuoyunu etkilemek ve İngiliz Hükümetine isteklerini zorla kabul ettirmektir. Diğer yandan da Türklerin İngiliz güvenlik kuvvetleri içerisinde görev almalarını önleyerek Türk toplumunu yıldırma ve adadan gitmelerini sağlamaktır. Rumlar böylece Türk köylerine saldırmaya ve Türkleri öldürmeye başlamışlardır.⁹⁵ Başpiskopos Makarios 13 Ocak 1956 yılında Kıbrıs'ta farklı kasabalarda yaptığı konuşmada “EOKA mücadelesinin ve bütün mücadelemizin amacı Enosistir. Kıbrıs'ın Helenleştirilmesi mücadelesi zafere, Enosise kadar sürdürülecektir” demişti.⁹⁶ Böylelikle Kıbrıs'ta var olan toplumlar arası çekişme iç savaşa dönüşmüştü. 1956 yılı Kıbrıs sorununda yeni politik gelişmelerin yaşandığı bir dönem olmuştu. İngiltere bu yılın başından itibaren Kıbrıs Türk ve Rum toplum liderleri, Türkiye ve Yunanistan ile temaslara geçmişlerdi. Fakat bundan bir sonuç alınamamıştı. İngiltere Kıbrıs'ta uygulamak istediği özerkliğin Rum toplumu lideri Başpiskopos Makarios tarafından engellendiğini ve aynı zamanda onu EOKA örgütünün yöneticileri arasında gördüğünden 9 Mart 1956 yılında tutuklayarak Hint Okyanusu'ndaki Seychelles adalarına sürgün ettirmişti. 14 Mart 1956'da İngiltere Başbakanı Anthony Eden, Avam kamarasında yaptığı konuşmada Kıbrıs uyuşmazlığının Türkiye'nin rızası olmadan sadece Yunanistan'la çözümlenemeyeceğini ve Kıbrıs'ın Türkiye'nin savunması yönünden stratejik öneme sahip olduğunu söylemiştir. Türkiye Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'de aynı ay içerisinde, Kıbrıs'ın

⁹⁴ Derya Sevinç, “Türk-Yunan İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Sorununda Yeni Bir Aşama (1954-1960)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Bahar 2017, S.60, s.182-187

⁹⁵ Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih(1789-2014)*, Der Yayınları, İstanbul, 2015, s. 1046,1047

⁹⁶ Ali Denizli, “Tarihsel Süreçte Kıbrıs'ta Türklere Yapılan Katliamlar Ve Kıbrıs Barış Harekatiyla Türklerin Kurtarılması”, *Uluslararası Kültür Ve Bilim Kongresi*, ed. Yusuf Söylemez, Salih Özyurt, Hasan Çelik, Meryem Doymuş, Alperen Kayserili, Ahmet Edi, Ankara, Ekim 2018, s.536

özerklik konusunun görüşülmesinden önce adada terörün durması gerektiğini, özerkliğin Enosis'e gidecek bir yol yapılmak istendiğini beyan etmişti.⁹⁷

Kıbrıs'ta hala devam etmekte olan terör olayları gittikçe şiddetini arttırmıştı. Bu olay Türkiye ve Yunanistan'ın birbirlerini suçlamasına neden olmuştu. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti İçişleri Bakanlığının isteği üzerine "*Kıbrıs mevzuunda Yunan tezini destekleyen ve Türk ve İngiliz siyasi tutumuna aykırı mahiyette bulunan, muhtelif dillerde yazılı bilumum matbuaların yurda sokulmasının ve dağıtılmasının menedilmesi; Dahiliye Vekaletinin 9/11/1956 tarihli ve 12212-194/-100847 sayılı yazısı üzerine, 5680 sayılı kanunun 31'inci maddesine göre, icra vekilleri heyetince 23/11/1956 tarihinde kararlaştırılmıştır.*"⁹⁸ kararını almıştır. Kıbrıs'ta meselenin büyümesi İngiltere'nin özerklik için çalışmalarını hızlandırmıştı. Bu amaçla 1956 Temmuzunda Lord Ridcliffe'i Kıbrıs için bir anayasa hazırlamakla görevlendirmişlerdi. Kıbrıs'a giderek incelemeler yapan Ridcliffe 12 Kasım 1956'ta bir taslak hazırlayarak İngiltere Sömürge Bakanlığına sunmuştu. İngiliz Hükümeti tarafından kabul edilen taslak 19 Aralık 1956'da resmi olarak açıklanmıştı. Kıbrıs'a özerlik verecek olan tasarı adadaki terör ve düzensizliğin sona ermesine bağlı olacaktı. 19 Aralık 1956 günü İngiltere Sömürgeler Bakanı Kıbrıs sorunun çözüm yolları arasına adanın taksimi konusunun da katılması gerektiğini kabul ettiğini açıklamıştı. Türkiye, İngiltere'nin özerklik konusunda kararının kesinleşmesi üzerine, İngiltere'nin dayatmış olduğu oldubittiği kabul etmek zorunda kaldı. Ama Kıbrıs Türklerinin yaşama ve özgürlük haklarına güvence altına alacak olan kendi özerklik önerilerini İngiltere'ye bildirmişti. Böylece Türkiye 1956 yılında özerklik düşüncesini kabul etmiş oldu. Türk kamuoyu bu taksim tezini hemen kabullenmişlerdi. Sorunun başından beri esas alınan görüş, ya adada statükonun devam etmesi ve ya eğer durumda değişiklik olursa Kıbrıs'ın gerçek ve eski sahibine yani Türkiye'ye geri verilmesiydi. Bu nedenle 1956 yılı sonlarında taksim tezini esas alarak bu tezi Türk kamuoyuna benimsetmeyi ve aynı zamanda İngiltere ve Yunanistan'a kabul ettirmeye çalışmıştı.

1956 yılında Kıbrıs meselesi tekrar uluslararası bir sorun olarak Birleşmiş Milletlere gitmişti. İngiltere'nin self determinasyon prensibini uygulamaya yanaşmaması, Türkiye'nin şiddetli itirazları ve Kıbrıs Türklerinin karşı koymaları üzerine Yunanistan konuyu tekrar Birleşmiş Milletlere taşımıştı. 1957'de görüşmeler başlamıştı. Yunanistan 1957 yılında Şubat ve Aralık aylarında iki kere konuyu BM götürmüştü. Birleşmiş Milletler Siyasi Komisyonu Hindistan'ın önerisini kabul ederek meseleyi kendi aralarında görüşme yoluyla halledilmesini tavsiye eden bir karar almıştı. Türkiye bu öneriyi olumlu karşılamıştı.⁹⁹ Fakat Aralık 1957'de Paris'te NATO genel sekreterinin arabuluculuğuyla gerçekleşen görüşmeden bir sonuç alınamamıştı.

1957 yılının sonlarına gelindiğinde İngiltere Hükümeti Kıbrıs'ın askeri vali yerine sivil bir vali atamıştı. Adaya özerlik vermek için Türk ve Rum taraflarla görüşmeye

⁹⁷ Uçarol, *a.g.e.*, s.1047

⁹⁸ BCA, 030.18.01.02.144.94.19.

⁹⁹ Uçarol, *a.g.e.*, s. 1048-149

başlanmış fakat özerklik kabul edilmemişti. Bunun üzerine 19 Haziran 1958 yılında İngiliz Başbakanı Micmillan yeni bir plan sunmuştu. Bu plana göre, Türk ve Rum toplumları ile İngiltere, Türkiye ve Yunanistan işbirliğine dayanan üçlü bir yönetim kurulacaktı. 10 Aralık 1958'de İngiliz parlamentosundaki görüşmelerde yer alan Kıbrıs'ın ortak yönetim ile ilgili planı üzerinde, Türk – Yunan hükümetleri arasında yapılan müzakerelerin antlaşma ile son bulması durumunda, planda bazı değişiklikler yapamaya açık olduklarını, planın uygulamasını sakince ve tahrik edici olmadan yapmak istediklerini bildirmiş ama öncelikli olarak geline aşamada ilgili iki ülkenin hükümetleri ile iki toplum liderinin katılacağı bir uluslararası konferans düzenlenmesi fikri vurgulanmıştır. Aynı günlerde Dr. Fazıl Küçük ile birlikte New York dönüşü Londra'ya uğrayan federasyon başkanı Rauf R. Denктаş “makul geçici bir çözüm bulmak” gerektiğini söylemiştir. İngiliz basını Kıbrıs Türk liderinin ılımlı bir tavır sergilediğini belirtmiş ve Dr. Küçük'le Denктаş'ın Londra'da açıkladıkları şu görüşlere yer vermektedir. “Ortaklık planı bizi taksime daha yakın bir noktaya getirmiyor ama taksimden uzaklaştırmıyor da. Eğer bize bugünkü pozisyonumuzu soruyorsanız, size ‘taksim ve sadece taksim’ deriz. Fakat Mac millan planın sağladığı güvenceleri dikkate aldığımızda şunu söyleyebiliriz: ‘Nihai hedefi bir yana bırakalım ve geliniz birlikte kabul edilebilir bir geçici çözüm bulalım.’”Sömürgeler Bakanlığı Türk liderinin bu tutumunu sorumlu bir davranış ve bir umut işareti olarak yorumlamıştı.¹⁰⁰

Kıbrıs için uluslararası diplomasi sürerken EOKA tarafından Türklere yapılan terör hareketleri daha da artmıştı. 26 Kasım 1957'de Bozkurt gazetesi “Eoka Cinayetlerini Hızlandırdı, TRODOS KAZASINDA 60 YAŞINDA BİR RUM VURULARAK ÖLDÜRÜLDÜ, HÜKÜMET CİNAYETLERLE İLGİLİ BİR TEBLİĞ YAYINLADI” başlığıyla şu haberi yapmıştır “EOKA Tethiş Teşkilâtı kısa bir duraklama devresinden sonra cinayetlerini yeniden hızlandırmıştır. Son günlerdeki cinayetler yalnız Türklerle Rumlara tevcih edilmektedir. Bunun da sebebi Türklerle Rumları yıldırma ve daha salim bir şekilde cinayet işliye bilmektir. Dün Trodos Kazasında Vuni köyü yakınlarında 60 yaşında bir ihtiyarın cesedi bulunmuştur. Bu ceset aynı köyden Mateos Panayi Antonie aittir. Antoni bir kaç gün evvel köyden kaybolmuş ve hâdiseye polise aksettirilmiştir. Antoni aranmakta iken cesedi Vuni yakınlarında da bir yerde bulunmuştur. Uzmanların ifadesine göre, Antoni'ye çok yakından ateş edilmiş ve karın kısmından vurularak öldürülmüştür. Cinayetin işlenmesinde bir av tüfeğinin kullanıldığı açıklanmaktadır. Cinayetin sebepleri polis tarafından araştırılmaktadır. Fakat kuvvetle tahmin edildiğine göre, bu da bir EOKA damgasını taşıyan canavarca bir cinayettir. Olganın ölümü; Bir müddet evvel denizin sahile attığı cesetle ilgili hükümet tarafından bir tebliğ yayınlanmıştır- Olga Strakoko'ya ait olan bu ceset elleri ve ayakları bağlanmak suretiyle denize atılmak suretiyle boğulmuştu. Hükümet hâdiseye ile ilgili halktan yardım talep etmişse de bugüne kadar herhangi bir bilgi verilmekten kaçınılmıştır. Bunun bir EOKO taktiği olduğuna işaret olunmakta ve Mihail Aşşotis tarafından hükümete sunulan sözde vatan hainleri listesinde Olga'nın da adı bulunduğu

¹⁰⁰ Ahmet C. Gazioğlu, *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Son İki Yıl:(1958-1960):Enosis Çemberinden Kıbrıs Cumhuriyetine- Bugünlere Gelmek Kolay Olmadı*, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Ankara, 2000,s.2

açıklanmaktadır. Yalûşidis'in öldürülmesi Son günlerde Yalûsada görüldükten sonra kaybolan Mihail Yalûşidis'in de EOKA tarafından öldürüldüğü ihtimalleri gittikçe kuvvetlenmektedir. Bir müddetten beri kayıpta olan bu şahsın da EOKA'nın sözde vatan hainleri listesinde yer aldığı resmen açıklanmıştır.”¹⁰¹ EOKA'nın sadece Türklere değil onlara uymayan Rumları da öldürdüğü görülmüştür. EOKA karşısında direnmek için örgütlenme ihtiyacı artmıştı. Halihazırda Kıbrıs'ta var olan bazı Türk örgütleri yeterli etkinlik gösterememişti. Bunun için 26 Kasım 1957 yılında Rauf R. Denktaş ve Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'na bağlı olan arkadaşları tarafından TMT(Türk Mukavemet Teşkilatı) kurulmuştu. Böylece Rum baskılarına karşı Kıbrıslı Türkler daha etkin bir örgütlenme içerisine girmişti.

1958 yılında Türk kamuoyunda da işlenen tez “Ya Taksim, Ya Ölüm” şeklinde Rumların artan terör eylemlerine karşı oluşmuştu. Bu terör eylemlerine karşı olarak Türkiye’de mitingler düzenlenmişti. 1958 yılının son günlerinde Kıbrıs'ta bulunan İngiliz ordusu artan terör eylemlerine karşı EOKA'ya son büyük darbeyi indirme hareketini başlatmıştı. Bunun öncesinde Birleşmiş Milletlerdeki son müzakerelerinin başlamasından üç hafta önce vali Food, Cyprus Mail gazetesinin editörü Kenneth MacKenzie'yi Makarios'la görüşmek ve terör eylemlerini durdurmak için onu ikna etmesi isteğini duyurmak üzere Atina'ya göndermişti. MacKenzie, Atina'da Makarios'la görüşerek valinin isteğini iletmışti. Grivas'ın açıkladığına göre vali Food bu mesajında, İngiliz Hükümetinin Makarios'un önerdiği şekilde adaya bağımsızlık verilmesine sıcak bakmakta olduğunu, taksimin ise bu aşamada dışlanmasının politik bir yaklaşıma ters düşeceğini, Macmillan planının uygulanması doğrultusunda taksimin gerçekleşmeyeceğini, ancak Türk toplumunun haklarının bu planla sağlanmak istediğini belirtmişti. MacKenzie EOKA'ya karşı olan askeri hareketin durdurulmayacağını da Makarios'a bildirmişti. BM görüşmelerinde Makario, Grivas ve Yunan Hükümeti EOKA'nın saldırılarının durdurulması isteğine karşı çıkmışlardı ancak saldırıları belli İngiliz hedefleriyle kısıtlayarak azaltmayı kabul etmişlerdi. Bu süreçte Grivas'a, Kıbrıs'taki EOKA hareketlerinin tümünün durdurulması için baskı uygulanmaya başlanmıştı.¹⁰² Buna karşılık Kıbrıs'ta terör eylemleri şiddetini gittikçe artmış ve bu durum Türk-Yunan ve İngiltere- Yunan ilişkilerini olumsuz yönde etkilemeye başlamıştı. Doğu Akdeniz'deki sağ kanadın tehlikeye girmesi NATO ve ABD'nin sorunun görüşülmesi için devreye girmesine neden olmuştu. Türkiye ve Yunanistan arasında tekrar görüşmeler başlamıştı.¹⁰³

2.2.2. Zürih(11 Şubat 1959) - Londra(19 Şubat 1959) Anlaşmaları

Yunanistan, Kıbrıs meselesini NATO çerçevesinde çözümlenemeyeceği düşüncesiyle 1958 yılı sonunda konuyu tekrar Birleşmiş Milletlere götürmüştü. Ancak, sömürgecilğine son vermeyi amaç edinmiş olan Birleşmiş Milletlerde enosis tezine gösterilen tepkilerden dolayı, Genel Kurul 5 Aralık 1958'de anlaşmazlığı taraflar

¹⁰¹ “EOKA Cinayetlerini Hızlandırdı Trodos Kazasında 60 Yaşında Bir Rum Vurularak Öldürüldü Hükümet Cinayetlerle İlgili Bir Tebliğ Yayınladı”, *Bozkurt Gazetesi*, 26 Kasım 1957, s.1

¹⁰² Ahmet C. Gazioğlu, *a.g.e.*, s.3,4,5

¹⁰³ Uçarol, *a.g.e.*, 1049

arasında çözümlenmesini tavsiye etmişti. Bu gelişmeler karşısında Yunanistan ile Kıbrıs Rum toplumu Kıbrıs'ta bağımsız bir devletin kurulması tezine yönelmiş ve Atina hükümeti bu konuyla ilgili görüşmelere yanaşmıştı. Türkiye Dışişleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlu NATO toplantısı için gittiği Paris'te Yunan Dışişleri Bakanı Avanghelos Averof ile görüşmüş ve 18 Aralık 1958'de Kıbrıs konusu ele alınmıştı. Yapılan görüşme neticesinde iki devlet arasına Zürih'te bir toplantı yapılmasına karar verilmişti. NATO ve ABD'nin başkanlarının etkisiyle iki devlet arasındaki görüşmeler hızlı bir şekilde sonuçlanmıştı. 18- 20 Ocak 1959 tarihlerinde Paris'te yapılan Zorlu-Averof müzakerelerinden sonra sıra Türk- Yunan başbakanlarının görüşmelerindeydi.¹⁰⁴

5 Şubat 1959 yılında Türkiye başbakanı Adnan Menderes, Yunanistan başbakanı Konstantin Karamanlis ile Dışişleri Bakanları Zürih'te bir araya gelerek Kıbrıs anlaşmazlığını çözümlmek için görüşmelere başlamışlardı. 6 günlük Zürih zirvesi çok yoğun ve tartışmalarla geçmişti. Başbakan Menderes ve Dışişleri Bakanı Zorlu oldukça kalabalık bir heyetle toplantıya katılmıştı. Görüşmelerde ilk olarak, daha önce üzerinde anlaşmaya varılan konular yeniden ele alınmış ve karara bağlanmıştı.¹⁰⁵

5 Şubat 1959 yılında başlayıp 11 Şubat 1959'da biten toplantı sonucunda iki devlet, Kıbrıs'ta bağımsız bir Cumhuriyet yönetiminin kurulmasını ve devlet içerisinde yer alan Türk ve Rum toplumlarının haklarının neler olacağını kararlaştırdıklarını bu amaçla bir anlaşma yaptıklarını açıklamışlardı.¹⁰⁶ Zürih'te yayımlanan ortak bildir metni şöyledir.

“Türkiye ve Yunanistan Başvekilleri Adnan Menderes ve Karamanlis, beraberinde Hariciye vekilleri Fatih Rüştü Zorlu ve Evangelos Averof olduğu halde, 5 Şubattan 11 Şubat 1959'a kadar Zürih'te toplanmışlardır. İki Başvekil, samimi bir dostluk havası içinde cereyan eden görüşmelerinde, son senelerdeki gelişmeleri, müşterek endişelerinin sebebini teşkil eden Türk-Yunan ilişkilerini incelemişlerdir. Memleketlerini, büyük devlet adamları Atatürk ve Venizelos'un çizdikleri sıkı işbirliği ve yapıcı dostluk yoluna yeniden sokmak hususundaki mütekabil arzularını müşahade eden iki Başvekil, bu derece mühim olan davaya hizmet etmek için müştereken çalışmak hususundaki kararlarını izhar etmişlerdir. Bu yolda kati mahiyette bir merhalenin aşılmış olduğunu müdrik bulunan iki Başvekil, bu mesut merhalenin Türk- Yunan münasebetlerinin bütün ehemmiyetli kesimlerinde derhal neticeler vereceği hakkındaki itminanlarını ifade etmişlerdir.

Kıbrıs meselesi hakkında uzun görüşmeler yapılmıştır. Bu meselenin arz ettiği ehemmiyetli güçlüklerle rağmen, mütekabil bir anlayış zihniyeti içinde, nihayet bir uzlaştırmacı anlaşmaya varılmıştır.

Hürriyet, İşbirliği ve Kıbrıs'ın Refah Davası bu imtihandan muzaffer çıkmaktadır. Üç Hariciye Vekilinin Aralık 1958'de Paris'te yaptıkları toplantı sırasında başlayan üçlü

¹⁰⁴ Uçarol, *a.g.e.*, 1050; Ahmet C. Gazioğlu, *a.g.e.*, s. 49

¹⁰⁵ Ahmet C. Gazioğlu, *a.g.e.*, s. 53-55

¹⁰⁶ Uçarol, *a.g.e.*, s. 1050

temasların devamını teşkil eden Türk- Yunan görüşmelerinin neticesinden İngiltere Hükümetini haberdar etmek zamanı gelmiştir.

Birleşik Krallığın dostu ve müttefiki olan Türkiye ve Yunanistan, üç ilgili memleket arasında bir anlaşmanın, Kıbrıs meselesini kati bir hal tarzına götüreceğine inanmakta tereddüt etmemektedirler.

Zürih konferansı sırasında tahakkuk ettirilen terakkilerin böyle bir hal tarzına, yolu kafi derecede açtığını mülahaza eden Türk ve Yunan hükümetleri, Müzakerelere üçlü bir zemin üzerinden devam ederek bunları mesut bir neticeye isal etmek maksadıyla Birleşik Krallık hükümetiyle anlaşmayı derpiş etmektedirler.

Bu maksatla Türkiye ve Yunanistan Hariciye vekilleri, İngiliz meslektaşlarını, neticeye varmış olan görüşmelerin sonucundan haberdar etmek üzere bugün Londra'ya gideceklerdir."¹⁰⁷

11 Şubat 1959 yılında Zürich'te Menderes ve Karamanlis arasında gizli kalması kararlaştırılan Centilmenler Antlaşması imzalanmıştı. Bu anlaşmaya göre;

1. Yunanistan ve Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuzey Atlantik Antlaşması'na (NATO) katılmasını destekleyecektir. Kıbrıs'ta NATO üstlerinin nasıl oluşturulacağı ve bu üstlerin niteliği iki hükümetin anlaşmasını gerektirmektedir
2. İki başbakan, Adada Komünist Partisinin ve komünist hareketlerin yasaklanabilmesi için Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı nezdinde girişimlerde bulunmayı kararlaştırmışlardır.
3. Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan ve Türkiye arasında imzalanan İttifak Antlaşmasının 3.maddesinde ön görülen Üçlü Karargahın ilk komutanını birlikte seçeceklerdir.
4. Kıbrıs'a empoze edilmiş tüm olağanüstü önlemlerin, antlaşmaların imzalanmasından hemen sonra, derhal kaldırılması ve genel af ilan edilmesi üzerinde anlaşmaya varılmıştır.
5. Anayasa, Kıbrıs Rum Toplumunu ve Kıbrıs Türk Toplumunun birer temsilcisi ile Türk ve Yunan Hükümetlerinin atayacağı birer temsilcinin oluşturacağı komite tarafından, mümkün olan en kısa zamanda tamamlanacaktır. Türk ve Yunan Dışişleri Bakanlarının seçeceği bir danışmanında yardımıyla bu komite, Zürich konferansı belgelerindeki esaslara saygı göstererek ve bunlara büyük bir dikkatle uyarak, saptanmış ilkeler çerçevesinde görevlerini yerine getirecektir.¹⁰⁸ Maddeleri yer almıştır.

Zürih Konferansının sonucu 12 Şubat 1959 Bozkurt Gazetesine şöyle yansımıştır.

¹⁰⁷ Ahmet C. Gazioğlu, *a.g.e.*, s.59

¹⁰⁸ Ahmet C. Gazioğlu, *a.g.e.*, s.363

“Zürih’te Başbakanlar Tam Bir Anlaşmaya Vardılar” başlığı altında

“TÜRK-YUNAN ANLAŞMASI AMERİKADA İYİ KARŞILANDI” başlığıyla “Kıbrıs Birleşmiş Milletlere Aza Olacak VAŞİNGTON (R) 11 — Amerika Hariciye Vekâleti Kıbrıs hakkındaki Türk - Yunan anlaşmasından memnun olduğunu açıklamıştır. Amerikan Hariciyesi İngiltere ile de yapılacak bir anlaşma ile ihtilâfa ebediyen son verileceğini bildirmiştir. NEW YORK (R) 11 — Birleşmiş Milletler çevreleri Türk—Yunan anlaşmasından memnuniyetlerini izhar etmektedirler. Zürich’teki anlaşma hakkında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Dag Hammersold ve siyasî müşavirleri haberdar edilmişlerdir.”

“TÜRK VE YUNAN DIŞİŞLERİ BAKANLARI LONDRA’DA Kıbrıslı Türk ve Rum Liderler Beyanatta Bulundular ZÜRİHTE MÜŞTEREK BİR TEBLİĞ YAYINLANDI Anlaşma Şartlarına Britanya Hükümeti İtiraz Etmeyecek” başlığı ile “ZÜRİH, 11 - Geçen Cuma gününden beri Zürich’te Kıbrıs mevzusunda Türkiye ve Yunanistan Başbakanları ile Dışişleri Bakanları arasında devam eden müzakereler bugün sona ermiş ve tam bir anlaşmaya varıldığı resmen açıklanmıştır. Buna rağmen anlaşma şartları halen gizli tutulmaktadır. Kuvvetle tahmin edildiğine göre, anlaşma şartları Britanya ile görüşüldükten sonra açıklanacaktır. Türk ve Yunan Başbakanları tarafından bugün yayınlanan resmî bir tebliğde ağır güçlüklerle rağmen Kıbrıs İhtilâfında bir anlaşmaya varılabildiği belirtilmekte ve bu anlaşma neticesinde iki memleket arasında Atatürk İle Venizelos tarafından kurulan dostluğun yeniden ihyasına çalışılacağı kaydedilmektedir. Aynı tebliğde Britanya Hükümetini artık haberdar etmenin zamanı geldiği kaydedilmekte ve bu maksat için Türk-Yunan Dışişleri Bakanlarının Londra’ya hareket edecekleri kaydedilmektedir. Bu anlaşmanın üçlü müzakerelere yol açacağı kesin olarak belirtilmekte ve anlaşma sonunda iki memleket arasındaki dostluğun yeniden iadesiyle aynı atmosferin Kıbrıs’ta da yaratılacağına işaret olunmaktadır.”

“MENDERES VE KARAMANLIS” alt başlığıyla “Zürih konferansına iştirak etmiş bulunan Türkiye Başbakanı Adnan Menderes ile Yunanistan Başbakanı Karamanlis yurtlarına dönmek üzere bu akşam Zürich’ten ayrılacaklardır. Karamanlis Atina’ya muvasalatında Kıbrıs Başpapazı Makarios ile görüşecek ve daha sonra da Yunan Parlâmentosuna Zürich kararları etrafında izahat verecektir. Bugün Karamanlis Zürich’ten Makarios ile bir telefon muhaveresinde bulunmuş ve anlaşmadan çok memnun olduğunu kaydetmiştir. Bu hususu açıklayan Makarios, anlaşma şartlarını bilmediği için şimdilik tefsirde bulunmayacağını basın mensuplarına söylemiştir.”

“DIŞİŞLERİ BAKANLARI LONDRADA” alt başlığında “Türkiye Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ile Yunanistan Dışişleri Bakanı Averof bu akşam Londra’ya vasıl olmuşlar ve hava alanında Britanya Dışişleri Bakam Selwyn Lloyd tarafından karşılanmışlardır. Zorlu ayrı bir uçakla Averof’tan iki saat sonra Londra’ya vasıl olmuştur. Üç Dışişleri Bakanı akşam yemeğini bir arada yedikten sonra, Zürich görüşmelerinde varılan anlaşma üzerinde fikir teatisinde bulunmuşlardır.”

“İNGİLTERENİN AÇIKLAMASI” alt başlıkla “Britanya Dışışleri Bakanlığına mensup bir sözcü bugün Zürih anlaşmasına dair yaptığı bir beyanatta, anlaşmadan Britanya Hükümetinin memnun kaldığını beyan etmiş ve Britanya’nın Türkiye ile Yunanistan’ı tamamen desteklediğini söylemiştir. Zürih’te varılan anlaşmanın Britanya Hükümeti tarafından tasvibi icap etmektedir. Anlaşma tasvip edildiği takdirde Adadaki İngiliz hükümranlılığı sona erecektir.”

“ZORLU’NUN DEMECİ” alt başlığı ile “Türkiye Dışışleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlu bugün yaptığı kısa bir beyanatta, anlaşmadan çok memnun olduğunu söylemiş, vaki davet üzerine Londra’ya gitmekte olduklarını bildirmiş ve iki cemaat arasındaki işbirliğinden bahsetmiştir. Diğer taraftan Başbakan Menderes’te kısa bir beyanatta bulunarak Britanya Hükümetinin gösterdiği anlayışa teşekkür etmiş ve anlaşmaya varılmasında Britanya Hükümetinin çok yardımı geçtiğini söylemiştir.

“DR. KÜÇÜK’ÜN BEYANATI” alt başlığıyla “Kıbrıs Türk Cemaati Lideri Dr. Fazıl Küçük, bugün yaptığı bir demeçte, Zürih anlaşması hakkında herhangi bir şey söyleyemeyeceğini, çünkü anlaşmaya dair henüz resmî bir şey almadığını kaydetmiş ve şöyle devam etmiştir: “Türk Hükümetinin haklarımızı koruyacağından eminiz. Ve inanıyoruz ki, Hükümetimiz, hiçbir zaman bizi Yunanistan’ın boyunduruğu altına terk etmeyecek ve bütün ilhak kapılarını kapayacaktır.”

“ANTIMOS’UN DEMECİ” alt başlığıyla “Diğer taraftan Yunanistan’ın Kıbrıs nezdinde ki Konsolosu dün Kitium Mitropolit ve Başpapaz Vekili Antimos’u ziyaret etmiş ve Zürih’te bir anlaşmaya varıldığını tebliğ etmiştir. Antimos durumdan haberdar edildikten sonra basına şu demeçte bulunmuştur: “Türkiye ile Yunanistan arasında bir anlaşmaya varılmış olmasını memnuniyetle karşılarım. Bu anlaşma çerçevesinde yeni ve mesut günlere kavuşacağımıza inanmak isterim. Fakat bu hususta daha fazla söz söylemek hakkı yegâne temsilcimiz Makarios’a aittir.” Bu arada Lefkoşa’nın Rum Belediye Başkanı da beyanatta bulunmuş ve bağımsızlığın iyi bir şey olduğunu kaydettikten sonra İhtiyatla hareket edilmesi lâzım geldiğine temas etmiş ve şöyle devam etmiştir: “Britanya Hükümetine hiç itimadım yoktur. Bu anlaşmayı baltalayacağına inanıyorum.”

“AVEROF’UN BASINA DEMECİ” “Kıbrıs Meselesi Türkiye ile Yunanistan Arasında Kati Bir Şekilde Anlaşmıştır LONDRA (R) 11 — Türkiye Hariciye Vekili Fatih Rüştü Zorlu bu akşam özel bir uçakta Türkiye’nin Londra Büyükelçisi Muharrem Nuri Birgi ile Londra’ya vasıl olmuşlardır. Zorlu’dan önce Londra’ya gelen Averof, gazetecilere demeçte bulunarak, Kıbrıs meselesinin Türkiye ile Yunanistan arasında kati bir şekilde halledildiğini söylemiştir, İngiliz Dışışleri Bakanı Mr. Selwyn Lloyd’un huzurunda verilen bir basın demecinde Averof, sadece iki şeyin lüzumlu olduğunu belirtmiştir: 1—Kıbrıs’ın hükümranlılığını elinde bulunduran İngiliz hükümetinin tasvibi, ve 2—Kıbrıs halkının umumî muvafakati. Gazetecilerin bu anlaşmayı EOKA’nın kabul edip etmeyeceği hususunda sordukları sualleri cevaplandıran Averof şunları söylemiştir “EOKA ile en küçük bir temasım olmamıştır, fakat onların hürriyet için çarpıştıklarını

söyleyebilirim. Hepsinin de anlaşmayı tasvip edip işbirliği yapacağına inanıyorum. " Kıbrıs'ın İngiliz Milletler Camiası içinde mi yoksa dışında mı kalacağı hususun da sorulan bir suale Averof, bu mesele hakkında henüz bir karar verilmediğini açıklamıştır."

"Anlaşmanın Yunanistan'daki Yankıları- ESTİNYA GAZETESİ ANLAŞMAYA HÜCUM ETTİ- Girne Despotu Kiprianos Konuşmaktan Kaçındı" başlığı ile "ATİNA, 11. (R): Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesi fikrini savunan Girne despotu sürgün papaz Kiprianos Kıbrıs için yapılan Türk Yunan anlaşması üzerinde yorumda bulunmaktan kaçınmıştır. Fakat bir Etnark üyesi, Zürih'ten gelen gazete haberlerinin inşirah verici olmadığını açıklamıştır. Girne despotu Kiprianos Zürih anlaşmasının tam metnini okumadan hiç bir beyanatta bulunmayacağını kati bir lisanla söylemiştir. Müfrit sağcı ve muhalif gazetelerden Estia, Türk— Yunan anlaşmasının Mac Millan plânından daha beter olduğunu yazmıştır. Bu gazeteye göre Mac Millan plânı hiç olmazsa, yedi sene sonra muhtemel bir ilhakla yan bağımsız bir rejim öne sürmüştür. Halbuki yeni anlaşma Ada üzerinde müşterek bir Türk idaresi ile aşikâr bir esaret derpiş etmektedir. Diğer taraftan Zürih'ten dönen Karamanlis'e Atina da çok parlak ve şaşalı bir karşılama töreni yapılmış, bütün yüksek devlet ricali Başbakanı istikbal etmiştir."

"SON DAKİKA: FATİH RÜŞTÜ ZORLU'NUN LONDRA'DA Kİ DEMECİ ANLAŞMAYI ADA HALKININ KABUL ETMESİ GEREKMEKTEDİR" başlığı ile "LONDRA (R) 11 _ Türkiye Hariciye Vekili Fatih Rüştü Zorlu Londra'ya muvasalatında gazetecilere demeçte bulunarak, EOKA'nın Türk— Yunan anlaşmasını kabul edeceğini umduğunu söylemiş ve şöyle demiştir: "Bu bütün Ada halkının menfaati icabıdır. Zannederim kabul etmek zorundadırlar." Sözlerine devam eden Zorlu Kıbrıs Türklerinin lideri Dr. Fazıl Küçük'ün Zürih anlaşması şartlarını bildiğini söylemiş ve şunları eklemiştir: "Varılan anlaşma Kıbrıs'taki Türk liderleri tarafından iyi bilinmektedir ve bu anlaşma taksim değil iki memleketin bir işbirliği anlaşmasıdır." Zorlu anlaşmanın ancak İngiltere ile mutabakata vardktan sonra açıklanacağını sözlerine ilâve etmiştir."

"İngiliz Hükûmranlığı Sona Eriyor BAĞIMSIZ KIBRIS CUMHURİYETİ KURULACAK Adanın Emniyetinden Türk - Yunan Askerleri Sorumlu" başlığı ile "LONDRA, 11 — Zürih'te varılan anlaşmanın esasları henüz resmen açıklanmamışsa da iyi haber alan çevreler şu esaslar üzerinde durmakta ve tefsirlerde bulunmaktadır. Zürih anlaşmasını Britanya Hükümeti tasvip ettiği takdirde, Adadaki İngiliz Hükûmranlığı sona erecektir. Londra siyasî çevreleri Zürih anlaşmasının ana hatlarını şu şekilde çizmektedirler: 1— Kıbrıs'ta yeni idare sistemi Cumhuriyet olacaktır. 2— Cumhurbaşkanlığına yerli bir Rum, yardımcılığına ise yerli bir Türk seçilecektir. Her iki Cumhurbaşkanının yetkileri aynı olacak ve her ikisinin de Veto hakları olacaktır. 3— Adada NATO'nun himayesinde Türk ve Yunan askerleri bulunacak ve bu müşterek kuvvet Adanın emniyetini uhdesine alacaktır. Ayrıca Britanya'ya Orta Doğu'daki taahhütleri muvacehesinde üs bulundurmak hakkı tanınacaktır. 4- Kıbrıs üç teşriî meclis tarafından idare edilecektir. İki ayrı Mecliste,

cemaatlerin kendilerini ilgilendiren meseleler ayrı ayrı görüşülecek, ayrı ayrı kararlara bağlanacak ve üst mecliste birleşecektir. Üst Mecliste temsil yetkisi Rumların yüzde yetmiş, Türklerin ise yüzde otuz nispetinde olacaktır. Buna rağmen her iki tarafın da Veto hakkı olacaktır. 5— Veto'sunu kullanan tarafın aleyhine diğer taraf herhangi bir harekete bulunacak olursa, o zaman otomatik olarak haksızlığa uğrayan taraf için ilgili taraf derhal müdahalede bulunacaktır. 6— Askerî birliklere altı ay müddetle Türk komutanları, altı ay müddetle de Yunan Komutanları komuta edecektir. Anlaşmanın bu esaslara dayandığı muhabirler tarafından ileri sürülmekteyse de, henüz resmî bir açıklama yapılmadığına göre, bu esaslar ihtiyatla kabul edilmektedir. Britanya Hükümeti Zürih anlaşmasını tasvip eder etmez anlaşma şartları resmen açıklanacaktır.” Başlıklarıyla haber yapılmıştır.¹⁰⁹

İngiltere’yi bilgilendirmek üzere Dışişleri bakanları Londra’ya gitmişlerdi. Zürih anlaşmasını yapan ve bundan memnun olan Türkiye taksim tezinden vazgeçerek Kıbrıs’ın bağımsızlığı tezini kabul etmişlerdi.

Türk ve Yunan Dışişleri Bakanları İngiltere’yi bilgi verdikten sonra, taraflar Londra’da üç devlet ve Kıbrıs Türk ve Rum Liderlerinin de katılacağı bir konferans yapılması kararlaştırılmıştı. Bunun üzerine Türkiye, Yunanistan, İngiltere, Kıbrıs Türk lideri Dr. Fazıl Küçük ve Rum toplumu lideri Başpiskopos Makarios’un katılımıyla Londra Konferansı toplanmıştı. Görüşmeler sonucunda Zürih anlaşması esas olarak üzere, bağımsız Kıbrıs Cumhuriyetini ortaya çıkartan anlaşmalar 19 Şubat 1959’da imzalanmıştı. Londra anlaşması adına alan ve 23 Şubat 1959’da üç devletin başkentinde açıklanan kararlar şu dört konuyu kapsamaktadır.

1. Kıbrıs üzerindeki İngiltere’nin egemenliğinin Kıbrıs Cumhuriyeti’ne devrine dair Kurulma Anlaşması
2. Kıbrıs’ın bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve anayasa düzenini güvenlik altına alan Garanti Anlaşması
3. Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti arasında yapılacak Askeri İttifak Anlaşması
4. Kıbrıs’ta yeni anlaşmalar hazırlanması hususunda üzerinde uyushulan önlemler¹¹⁰

Londra anlaşması 24 Şubat 1959 Bozkurt gazetesinde tam beyanat olarak verilmişti.

“Kıbrıs Antlaşması Ankara, Atina, Londra ve Lefkoşa’da Açıklandı Anlaşmanın Ve Ek Belgelerin Tam Metnini Veriyoruz KIBRIS CUMHURİYETİ EN GEÇ ONİKİ AYA KADAR RESMEN KURULMUŞ OLACAK” başlığıyla *“Zürih’te Türkiye Başbakanı Adnan Menderes, Yunanistan Başbakanı Kostantin Karamanlis arasında varılan Kıbrıs anlaşması, Londra’da Kıbrıslı Türk ve Rum temsilcilerin de iştirakiyle tasvip edilmiş ve bu anlaşma Türkiye, Yunanistan, Britanya ve Kıbrıslı Türk ve Rum, temsilciler arasında*

¹⁰⁹“Zürih’te Başbakanlar Tam Bir Anlaşmaya Vardılar”, **Bozkurt Gazetesi**, 12 Şubat 1959,S.997,s.1

¹¹⁰ Uçaraol, **a.g.e.**, s. 1050,1051

imzalanmıştır, Taraflar arasında imzalanan bu anlaşmanın tam metnini veriyoruz: Antlaşmanın Ankara, Atina, Londra ve Lefkoşa'da açıklanması münasebetiyle Türkiye Dışişleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlu şu beyanatı vermiştir:

“ ZORLUNUN BEYANATI” “Bugün Kıbrıs antlaşmalarının metinleri neşredilmiştir. Pek yakında bunlar Türkiye Büyük Millet Meclisinin tasvibine sunulacaktır. Bu suretle senelerden beri devam eden ve bir taraftan Türkiye, İngiltere ve Yunanistan diğer taraftan da adadaki Türk ve Rum, cemaatleri arasında büyük İhtilâf mevzuu olan Kıbrıs meselesi tarafların tam mutabakatı ile ve her taraf için bir muvaffakiyet olarak hitama ermiş bulunuyor. Varılan Anlaşmalar neticesinde Adadaki her iki cemaat de kendilerine has mevcudiyetlerini ve bunları ayrı ayrı iki cemaat meclisinin teşrii ve icrai altına koyarak umumî ve daha vasi işlerinde bir teşriki mesai kabul etmiş bulunmaktadır. Bu teşriki mesai bir başkanlık altında toplanacaktır. Ve bir meclisin murakabesinde cereyan edecektir. Başkanlık Rum cemaati tarafından seçilecek bir Reisicumhurla Türk cemaati tarafından ayrıca seçilecek bir Reisicumhur muavini tarafından idare edilecektir. Ayrı ayrı kendi cemaatleri tarafından seçilecek olan bu iki zat, Adada teşriki mesaileriyile cemaatler arasında ahenkli ve Adanın vahdetini sağlayacaklardır. Bunların geniş salâhiyetleri vardır. Harici siyaset, emniyet ve müdafaa sahalarında tam ve kati vetoya sahip oldukları gibi her hususta da tabi vetoya sahiptirler. İcra heyetini teşkil eden Nazırların seçimi ve tayini salâhiyeti müştereken bu iki tarafa ait olacaktır. Teşrii Meclise gelince, bu da yüzde yetmiş Rum yüzde otuz Türk esasına müsteniden kurulmuş olmasına rağmen, cemaatler arasındaki İşbirliğini kurmak gayesiyle Anayasa ve vergi kanunları gibi mühim meselelerde Türk ve Rumlar arasındaki ahengin sağlanması ve işbirliği hususunun rencide olmaması için ayrı ayrı ekseriyetin istiklâlini derpiş eden sistemler kurulmuş bulunmaktadır. Ayrıca cemaat meseleleriyle Merkezî Parlâmentonun ve icra Heyetinin herhangi bir ihtilâfa düşmesini önlemek İçin bitaraf bir Reisin idaresinde bir Kıbrıslı Türk ve bir Kıbrıslı Rum dan müteşekkil yüksek bir Mahkeme kurulmasıdır. Cezaî sistem gene bitaraf bir Reisin riyaseti altında kurulacak muhtelit bir Mahkemenin idaresine tevdi edilmiş olup sırf Türklere ait Mahkeme Türk hakimler, Rumlara ait mahkemeler de Rum hakimler tarafından idare edilecek, tarafların başka başka cemaatlere mensup oldukları hallerde ise, muhtelit mahkemelere müracaat edilecektir, idarede Rumlara yüzde yetmiş, Türklere ise yüzde otuz nispetinde kontenjan verilecektir. Ekseriyeti yüzde yüze yakın Türk veya Rum olan mahallerde idare, o cemaat memurlarına verilecektir. Beş büyük şehirde beş tane müstakil Türk belediyesi kurulması ve bunlara murakabesinin Türk cemaati meclisine bırakılması tekerriir etmiştir. Ordunun yüzde altmışının Rumlardan ve yüzde kırkının Türklerden kurulması, Polis ve Jandarma için de ilk anda bu nispetin kabul edilmesi tekerriir eylemiştir. Orduda kumandanlıklara tayin ve terfiler iki Reisicumhur tarafından müştereken yapılacaktır. Polis ve Jandarmalar da aynı kaideye tâbi olacaktır. Bilindiği gibi bütün anayasa iki cemaat arasında ahengi temin ve onları haklarından emin olarak birbirleriyle teşriki mesaiye teşvik edecek surette tanzim edilmiş bulunmaktadır. Her iki cemaatin de hars itibariyle bağlı bulunduğu Anavatanlarının mevcudiyeti nazarı itibara alınarak Adada Türkiye ve Yunanistan'ın

Bayram günlerinin tes'it edilebilmesi karar altına alındığı gibi, Türk ve Yunan Bayraklarının çekilmesi de temin edilmiştir. Adanın müdafaasının Türkiye ve Yunanistan için arz ettiği ehemmiyet nazarı itibara alınarak Kıbrıs'ın Türkiye ile Yunanistan'ın ittifakına dair bir anlaşma temin edilmiş ve bu anlaşmanın anayasa kuvvetinde olduğu hususî bir madde ile anayasada yer almıştır. Bu anlaşma gereğince müdafa işlerini hızlandırmak için müşterek bir karargâh kurulacak ve subay, assubay, asker olarak Türk ordusuna mensup 650 ve Yunan ordusuna mensup 950 kişi Adada bulunacaktır. Bu garnizonların miktarının artırılması Reisicumhur ile muavininin müşterek kararlar ile kabildir. Ayrıca Türkiye, Yunanistan, İngiltere ve Kıbrıs tarafından akit olunan bir garanti anlaşması Kıbrıs anayasasının esas maddelerini Kıbrıs'ın emniyetini tamamıyla ve bütününi ve istiklâlini teminat altına alacak ve müesses nizamın bozulmaması ve bozulduğu takdirde yeniden iade edilebilmesi için akit devletlere müştereken ve bu kabil olmadığı takdirde de münferiden müdahale hakkı tanımaktadır. İngiltere Hükümetine gelince, bu hükümet yukarıda bahsettiğimiz esaslar ve hazırlanan vesikaları nazarı itibara alarak vaki ve şimdi neşredilen beyanat ve tespit edilen şartlara riayet etmek üzere, kendisinin tam hâkimiyeti altında kalacak olan iki üs haricindeki hâkimiyetten Ada halkı lehine feragat etmeği kabul eylemiştir. İngiltere'nin ileri sürdüğü şartlar gerek Türkiye, gerek Yunanistan ve gerek Kıbrıslılar tarafından kabul edilmiş olup, Adanın müdafa ve emniyeti için İngiltere, Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs arasında bir işbirliği kurulması derpiş olunmuştur. Bu suretle kendileri için hür ve müstakil kalmak bir kıymet ifade ediyor. Kıbrısın müdafaasını temin bakımından üç müttelik devlet ve Kıbrıs tam bir işbirliği halinde bulunacaktır. Ayrıca Türkiye'nin Kıbrıs Türk cemaatine ve Yunanistan'ın Rum cemaatine para ve teknik yardımlarda bulunacağı gibi Kıbrıs'ın istendiği takdirde İngiliz Commonwealth'ı içinde kalması imkân dahilinde olacaktır. Bu her üç müttelin Kıbrıs'ın İktisadî ve kültürel, inkişafına verdikleri ehemmiyeti göstermektedir. Artık Kıbrıs için yeni bir İstikbal kurulmuştur. İki cemaat gittikçe samimileşecek bir işbirliği ve vahdete doğru giderken kendilerinin, halen bağlı bulundukları Türkiye ve Yunanistan'la müdafa ve anayasalarını ziman altında alabilir. Türkiye ile Yunanistan arasında bir nifak membaı olacak yerde tam bir teşrik mesainin sembolü olarak, her iki memleket arasında her gün biraz daha kuvvetlenmesini temenni edeceğimiz bir vahdet doğmuş olacaktır. Türkiye, Yunanistan, İngiltere ve Kıbrıslı Türk ve Rum cemaatleri bir kardeşlik havası içinde tanzim ve intacına muvaffak oldukları bu anlaşmaların beklenen meyveleri vermesini ve Doğu Akdeniz'de sulhun idamesine kaim, olmasını canı gönülden temenni ediyoruz.”

“DİĞER METİNLERİN BELGELERİ BİRİNCİ BELGE” “Kıbrıs meselesinin nihai hal çaresi üzerinde mutabık kalınan esaslara dair muhtıra: Büyük Britanya ve Şimalî İrlanda Birleşik Krallığı Başvekili, Yunanistan Krallığının Başvekili ve Türkiye Cumhuriyetinin Başvekili, Kıbrıs'taki Rum cemaati temsilcileriyle, Kıbrıs'taki Türk cemaati temsilcisinin işbu muhtıraya ait vesikaları Kıbrıs meselesinin nihai hal çaresi mevzuunda üzerinde mutabık kalınan temel olarak kabul ettikleri beyanlatlarıyla kendi Hükümetleri aşağıda zikredilen esaslar mevzuunda mutabık kaldıklarını beyan etmişlerdir. Birleşik Krallık namına Başbakan MacMillan, Yunan Krallığı namına

Başbakan Karamanlis ve Türkiye Cumhuriyeti namına Başbakan Menderes. VESİKALAR: (a) Kıbrıs Cumhuriyetinin esas teşkilâtı. (b) Kıbrıs Cumhuriyeti ile Türkiye, Yunanistan ve Birleşik Krallık arasında garanti anlaşması. (c) Kıbrıs Cumhuriyeti ile Türkiye, Yunanistan ve Birleşik Krallık arasında ittifak anlaşması. (ç) Birleşik Krallık Hükümetinin 17 Şubat 1959 tarihinde yaptığı beyanat. (d) Garantili antlaşmalarına nakledilecek madde. (e) Türkiye ve Yunanistan Hariciye Vekilleri tarafından 17 Şubat 1959 tarihinde yapılan beyanat. (f) Kıbrıs Rumları temsilcileri tarafından 17 Şubat 1959 tarihinde yapılan beyanat (g) Kıbrıs Türk temsilcisi tarafından 17 Şubat 1959 tarihin de yapılan beyanat. Kıbrıs'ta yeni anlaşmalar üzerinde mutabık kalınan tedbirler.

“KIBRIS CUMHURİYETİNİN ESAS TEŞKİLATI” “1. Kıbrıs Hükümeti Başkanlık rejimine müstenit bir cumhuriyet olup Reisicumhur Rum Reisicumhur muavini ise Türktür. Ve her biri kendi cemaatleri tarafından umumî seçimlerle intihap edilirler. 2. Kıbrıs Cumhuriyetinin resmî dilleri Türkçe ve Rumcadır. Teşriî ve İdarî mevzuat Türkçe ve Rumca olarak hazırlanır. Ve her iki lisanda neşir ve ilân edilir. 3. Kıbrıs Cumhuriyetinin Cumhur reisi ve Cumhur reisi muavini tarafından tespit edilecek kendisine mahsus bir bayramı olacaktır. Resmî makamlar ve cemaatler Bayram günlerinde Kıbrıs bayrağı ile birlikte Türk ve Yunan bayrağını çekebileceklerdir. Türk ve Yunan cemaatleri millî Türk ve Yunan bayramlarını tes’it etmek haklarına sahip olacaklardır. 4. Reisicumhur ve Reisi cumhur muavini beş senelik bir müddet için İntihap edilecektir. Reisicumhur ve Reisi cumhur muavini vazife başında bulunmadıkları, vazifelerinin ifasına mâni durumları mucip olur veya makamlarının inhilâli halinde yerlerine sırası ile temsilciler meclisi reisi, ve reis vekili geçeceklerdir. Yukarıdaki vazifelerin inhilâli halinde en geç 45 gün zarfında yeni Reisicumhur ve Reisicumhur muavini seçimi yapılacaktır. Reisicumhur ve Reisicumhur muavinin vazifeleri temsilciler Meclisi tarafından tev olununca ve Reisicumhur ve Reisicumhur muavini Meclis huzurunda anayasaya sadakat yemini edeceklerdir. Bu maksatla Temsilciler Meclisi kuruluşundan itibaren 24 saat zarfında toplanacaktır. 5. İcra salâhiyeti Reisicumhur muavinin derecesinde olacaktır. Bunun için salâhiyetlerinde yedi Rum ve 3 Türkten müteşekkil bir icra Vekilleri heyeti bulunacaktır. Reisicumhur ve Reisicumhur muavini kendi cemaatlerine ait vekilleri tayin edecekler ve müşterek bir beyanname ile imzalayacaklardır. Bu vekiller Temsilciler meclisi haricinden de intihap edilir. İcra Vekilleri heyetinin kararı mutlak ekseriyetle alınacaktır. Bu suretle alınan kararlar Cumhur reisi ile Cumhur reisi muavini tarafından resmî gazetede derhal ilân edilmelidir. Bununla beraber Reisicumhur ve Reisicumhur muavini İcra vekilleri heyetinin kararlarını aynen temsilciler meclisinden çıkan kanunlar ve kararlar için kabul edilen şerait dahilinde kati surette Veto veya iade etmek hakkını haiz olacaklardır. 6. Teşriî salâhiyet her cemaat tarafından ayrı ayrı ve umumî seçimler yoluyla beş senelik bir müddetle intihap olunacak Rum cemaati için yüzde yetmiş, Türk cemaati için yüzde otuz nispetinde intihap edilecektir. Yüzde yetmiş ve yüzde otuz nispeti sabit olup, istatistik kayıtlarına itibar olunmaz. Temsilciler Meclisinin aza sayısı cemaatler tarafından müştereken tespit edilecektir. Temsilciler meclisi sarahaten

cemaat meclislerine verilmiş olan işlerin dışında kalan diğer bütün meselelerde salâhiyetli olacaktır. Salâhiyet ihtilâfı Reisicumhur ve Reisicumhur muavini tarafından müştereken tayin edilecek bir Türk, bir Rum bir de bitaraf üyeden müteşekkil bir Anayasa Yüksek Mahkemesi tarafından halledilecektir. Mahkemeye bitaraf hâkim riyaset edecektir. 7. Temsilciler Meclisinde kanun ve kararlar içtimada hazır bulunan üyelerin basit ekseriyeti ile kabul olunacaktır. Bu kanun ve kararlar dokuzuncu maddede derpiş olunduğu şekilde Reisicumhur veya Reisicumhur muavini tarafından yeniden tetkik edilmek üzere iade olunduğu takdirde 15 gün zarfında ilân olunacaktır. Anayasanın temel maddeleri dışında kalan hükümleri Temsilciler Meclisindeki Rum azaların üçte ikisi ve Türk azaların üçte ikisinden müteşekkil bir ekseriyetle tadil edilecektir. Seçim kanununda yapılacak herhangi bir tadil veya belediyelere mutaallik bir kanun yahut da vergi ve harç ihdas eden bir kanunun kabulü için Temsilciler veya ona iştirak eden Rum ve Türk azalarının ayrı ayrı hesaplanacak basit ekseriyetinin temini gereklidir. Bütçenin kabulü mevzuunda Reisicumhur ve Reisicumhur muavini farklı muamele yapıldığı kanaatine vardıkları anda meseleyi temsilciler meclisine iade haklarını kullanabileceklerdir. Temsilciler Meclisi kararında ısrar ettiği halde, Reisicumhur ve Reisicumhur muavini Yüksek Anayasa Mahkemesine müracaat etme hakkına sahip olacaklardır. Reisicumhur ve Reisicumhur muavini Türkiye ile Yunanistan'ın her ikisinin de dahili bulunduğu ittifak anlaşmalarıyla beynelmilel teşekküllere Kıbrıs Cumhuriyetinin iştirak etmek hakkı müstesna olup harici işlere ve ek maddede tespit edilmiş olan müdafaaya Cumhuriyet işlerine her türlü kanun ve kararlar için münferiden veya müştereken nihaî veto hakkına sahip olacaklardır. 9. Reisicumhur ve Reisicumhur muavini yeniden tetkik edilmek üzere, azamî on beş gün zarfında temsilciler meclisine iade olunabilecek her türlü karar ve kanunları münferiden veya müştereken siyâsî hakka sahip olacaklardır. Temsilciler Meclisi iade mevzu teşkil etmiş olan karar ve kanun hakkındaki kararlarını on beş gün içinde bildirmelidir. Temsilciler Meclisinin kararında ısrar etmesi halinde Reisicumhur ve Reisicumhur muavini kanun ve kararların ilânı tespit edilmiş müddetler zarfında bahis mevzuu karar yahut kanunu ilân etmelidirler. Reisicumhur veya Reisicumhur muavini tarafından iki cemaatten biri aleyhine hak gözetici mahiyette telâkki edilecek kararlar, Yüksek Anayasa Mahkemesine sunulacaktır. Yüksek Mahkeme bu kanun veya kararları tasvip yahut da kısmen veya tamamen yeniden temsilciler meclisine havale edebilecektir. Bu kanun veya karar Anayasa Yüksek Mahkemesi veya Meclise havale halinde Temsilciler Meclisi bir karara varmadıkça, tatbik kabiliyetini haiz olmayacaktır. 10. Her cemaatin üye sayıcı bizzat kendisi tarafından tespit edilmiş bir cemaat meclisi olacaktır. Cemaat meclisleri, cemaat ihtiyaçlarını ve murakabesi kendilerine ait bulunan kıymet veya müesseselerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere kenai cemaatleri mensuplarına vergi veya harçla tahmil etme haklarını haiz olacaklardır. Cemaat meclisleri din, eğitim kültür ve tedrisat meseleleri ahvali şahsiyet meselelerine müteallik olan bütün hususlar, da salâhiyetli olacaklardır. Bu meclisler aynı zamanda, tesisler, hayır ve spor işleri ve teşekkülleri istihsal ve istihlak kooperatifleri ve kredi müesseseleri gibi iki cemaatten birinin refahını temin gayesine matûf ve temin ettikleri menfaatler ve kuruluşları itibariyle münhasıran bir cemaate taallûk eden hususlarda da salâhiyetli olacaktır. İşbu

paragraftaki hükümler sakinlerinin arzu ettikleri mahallerde muhtelif ve müşterek müesseselerin ihtasını men edecek mahiyette tefsir edilmeyecektir. Kıbrıs Cumhuriyetinin kanunları ile tebliğ edilecek olan meşkûr istihsal ve istihlâk kooperatifleriyle kredi müesseselerinin murakabesi cemaat meclislerine terekküp edecektir. Cemaat meseleleri sadece bir cemaat tarafından temsil olunan Belediyelerin takip ettikleri gayretlerin tahakkukunu temin hususunda da salâhiyetli olacaklardır, Kıbrıs Cumhuriyetinin kanunlarına tabi bulunacak olan bu belediyelerin faaliyetleri Cemaat Meclisleri tarafından murakabe edilecektir. Merkezi idare, kendi tarafından bundan evvelki iki paragrafta musarrah müessese, teşekkül veya belediyelerin yerli mevzuat mucibince murakabesine tevessül ettiğinden, bu murakabe bahis mevzuu müessese teşekkül veya belediyelerin ait bulundukları cemaatlere mensup memurlar tarafından yapılacaktır. 11. idari Teşkilât yüzde yetmiş nispetinde Rum, yüzde otuz nispetinde Türklerden teşekkül edecektir. Şurası mukarrerdir ki işbu nispetler, ameli bakımdan mümkün olduğu nispette İdarî merakip silsilesinin bütün derecelerinde tatbik olunacaktır. İki cemaatten birinin ekseriyetinin yüzde yüze yaklaştığı mahal ve mintikalarda merkezî idareye bağlı mahallî idare organları münhasıran o cemaate mensup memurlardan teşekkül edecektir. 12. Cumhuriyet Müddeiumumisinin, Umumi Müfettişin, Defterdarın ve Emisyon Bankası Umum Müdürünün muavinleri reisleri ile aynı cemaate mensup olmayacaklardır. İşbu makamların sahipleri Reisicumhur ve Reisicumhur muavininin müşterek mutabakatı ile tayin edileceklerdir. 13. Silâhlı kuvvetlerin, Jandarma ve Polis kuvvetlerinin kumandanları ile muavinleri Reisicumhur ve Reisicumhur muavininin müşterek mutabakatıyla tayin edileceklerdir. Bu kumandanlardan biri Türk olacaktır. Ve kumandanın mensup bulunduğu cemaat hangisi ise muavini diğer cemaate mensup olacaktır. 14. Mecburî askerlik hizmeti ancak Reisicumhur ve Reisicumhur muavininin mutabakatını müteakip ihdas olunabilecektir. Kıbrıs, yüzde altmış Rum, yüzde kırkı da Türk olmak üzere iki bin kişilik bir orduya sahip olacaktır. Emniyet kuvvetlerinin, Jandarma ve Polis mevcudu iki bin kişi olacaktır. Bu miktar, reiscumhur ve Reisicumhur vekilinin mutabakatı ile azaltılıp çoğaltılabilecektir. Emniyet Kuvvetleri yüzde yetmiş nispetinde Rum, yüzde otuz nispetinde Türk'ten teşekkül edecektir. Bununla beraber, yardımcı polis hariç olmak üzere halen polis kadrosuna hizmet gören Türklere yol vermemek maksadıyla bir başlangıç devresinde bu nispet Türkler için azami yüzde kırka çıkarılabilecek ve dolayısıyla Rumlar için yüzde altmışa kadar indirilebilecektir. 15-Kıbrıs Cumhuriyeti arazisi üzerinde yüzde yüze yakın nispette bir tek cemaat mensuplarıyla meskûn mahallerde bulundurulacak kuvvetler, bir cemaate mensup olacaklardır. 16. Reisicumhur ve Reisicumhur muavini tarafından müştereken tayin olunacak iki Rum bir Türk ve bir bitaraf hakimden müteşekkil olmak üzere bir Yüksek Mahkeme ihdas edilecektir. Bitaraf hakim mahkemeye riyaaset edecek ve iki reye sahip olacaktır. Bu mahkeme, Afiliye işlerinin yüksek şurasını teşkil edecektir. Hakimlerin tayini ve yerleri v.s. 17- Hukuk davalarında davalı ve davacı aynı cemaate mensup bulundukları halde bu davalara yine aynı cemaate mensup hakimlerden müteşekkil mahkemelerde bakılacaktır. Davalı ve davacının ayrı cemaatlere mensup bulundukları hallerde ise de, mahkemenin tarzı terekkübü muhterit olacak ve Yüksek Adalet Mahkemesi tarafından

tespit edilecektir. Onuncu madde mucibince cemaat meclislerinin salâhiyetlerine dahil bulunan ahvali şahsiye ve dinî mesaile mütedair hukuk davaları ise, tamamen o cemaate mensup hakimlerden meclislerinin salâhiyetlerine dahil bulunan ahvali şahsiye ve dinî mesaile mütedair hukuk davaları ise, tamamen o cemaate mensup hakimlerden mürekkep mahkemelerde ruyet edilecektir. Bu mahkemelerin tarzı terekkübü ve salâhiyetleri, cemaat meclisince kabul edilecek kanunla tespit olunacak ve mahkemelerde kaza cemaat meclisince kabul edilen kanunlar tatbik edilecektir. Ceza işlerine, maznunun dahil bulunduğu cemaate mensup hakimlerden mürekkep mahkemelerde bakılacaktır. Mütezarrır olan taraf, diğer cemaate mensub olduğu takdir de ise, mahkeme muhtelit olacak ve tarzı terekkübü Yüksek Adalet Mahkemesi tarafından tespit edilecektir. 18. Reisicumhur ve Reisicumhur Muaviniinden her biri, münferiden kendi cemaatlerine mensup idam mahkûmlarını af hakkına sahiptir. Suçlu ile mütezarrır olan taraf ayrı ayrı cemaatlere mensup bulundukları takdirde af hakkı Reisicumhur ve Reisicumhur Muavininin mutabakatları ile müştereken istimal olunur. Mutabık kalınmadığı takdirde, af lehindeki rey itibar olunacaktır. Af halinde, ölüm cezası müebbet hapse tahvil olunacaktır. 19. Ziraî reform yapıldığı takdirde topraklar, ancak arazisi alınan toprak sahiplerinin dahil oldukları cemaate mensup şahıslara dağıtılabilir. Gerek devlet, gerek Belediyeler tarafından girişilecek İstimlakler ancak haklı ve adil tazminat mukabilinde yapılabilir. İtiraz halinde tazminat, mahkemeler tarafından tespit olunur. Bu hususta mahkemelere müracaat, tatbikatın talikini müstelzimdir. istimlâk edilen gayri menkuller ancak istimlâk edildikleri gayeye tahsis olunabilir. Aksi halde, bu gayri menkuller sahiplerine iade olunur. 20. Kıbrısın en büyük beş şehrinde, bu şehirlerin Türk sakinleri tarafından ayrı belediye tesis olunacaktır. Bununla beraber, A — Bu şehirlerden her birinde bir koordinasyon mercii tesis olunacak ve bu merci, müştereken yapılması gereken işleri yürütecek ve iş birliğini istilzam eden mevzularla iştigal edecektir. Bu merciler, Rum Belediyeler tarafından seçilecek iki aza ile Türk Belediyeleri tarafından geçilecek iki kaza ve iki Belediye arasında mutabık kalınmak suretiyle intihap olunacak bir reisten terekküp edecektir. Reisicumhur Ve Reisicumhur muavini, 4 sene hitamında beş şehirde ayrılmış bulunan belediyelerin bu suretle devam edip etmemesi gerektiği hususunu tetkik edeceklerdir. Diğer meskun mahallere gelince mümkün mertebeye her iki cemaatin nispi olarak temsili esasına istinaden belediye uzuvlarının teşkili için hususi hükümler kabul edilecektir. 21. Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında yeni Kıbrıs devletinin istiklalini toprak bütünlüğünü ve anayasasını garanti eden bir anlaşma akit olunacaktır. Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye ve Yunanistan arasında bir de askeri ittifak anlaşması akit edilecektir. Bu iki anlaşma anayasa hükümleri kuvvetinde olacaktır. Bu sonuncu fıkra, temel madde olarak anayasaya ilave edilecektir. 22. Kıbrıs'ın tamamen veya kısmen herhangi bir devletle birleşmesinin veya Kıbrıs'ın münfer olarak tarafla bir istiklalin mümkün olmayacağı kabul edilecektir. 23. Kıbrıs Cumhuriyeti hangi mahiyette olursa olsun her türlü anlaşmalar için Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'a en ziyade mazharı müsaadenin millete uyanı tanıyacaktır. Bu hüküm Kıbrıs Cumhuriyeti ile İngiltere arasında askeri üs ve kolaylıkları Kıbrıs'taki anlaşmalara ilave edilecektir. 24. Türk ve Yunan hükümetleri kendi cemaatlerine eğitim, kültür, spor müesseseleri ile hayır işlerine

mali yardımda bulunmak hakkına haiz olacaklardır. Buna muvazi olarak, cemaatlerden birinin kendilerine ait müesseselerin tahliyesi için yeter sayıda öğretmen, profesör, din adamının bulunmadığına kanı oluyorsa o halde Türk ve Yunan hükümetleri kendi cemaatinin ahalisine lüzumu kadar karşılayabileceklerdir. 25. Hariciye, savunma ve maliye vekaletlerinden birisi Türk'e tevcih edilecektir. Reisicumhur ve Reisicumhur Muavini mutabık kaldığı takdirde, bu sistem yerine mütenavibe sistemini ikame edebileceklerdir.26. Anlaşmaların imza suretiyle vücut bulacak olan yeni devlet mümkün olan süratle ve bu anlaşmaların sonunda müteakip üç ayı geçmeyen bir müddet zarfında kurulmuş olacaktır.27. Yukarıda mezkur bilinen esaslar Kıbrıs Anayasasının temel maddeleri olarak kabul edilecektir”¹¹¹.

2.2.3. Garanti ve İttifak Anlaşmaları

Bu imzalanan anlaşmalar bağımsız Kıbrıs ile Türkiye, İngiltere ve Yunanistan arasında ilişkiler ve bağlar kurmaktaydı. Bunlardan biri Garanti anlaşmasıdır.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin önemli anlaşmalarında biri olan Garanti Anlaşmasına göre;

- Anayasanın esas maddeleri ile kurulan ve düzenlenen Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının, toprak bütünlüğünün ve güvenliğinin tanınması ve devamının kendi ortak yararları gereği olduğunu dikkate alarak,
- Sözü edilen anayasa ile oluşturulan duruma saygı gösterilmesini güvence altına alacak işbirliğini arzulayarak, aşağıdaki hususlar üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

Madde 1. Kıbrıs Cumhuriyeti, kendi bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve güvenliğini devam ettirmeyi ve anayasaya saygıyı güven altına almayı üstlenir. (taahhüt eder)

Kıbrıs Cumhuriyeti, ayrıca tümüyle veya bir bölümüyle herhangi bir devlet ile hiçbir şekilde siyasi veya ekonomik bir bütünleşmeye girmeyeceğini taahhüt eder. (Sorumluluğunu yüklenir)

Kıbrıs Cumhuriyeti, bu maksatla adanın gerek birleşmesini, gerekse taksimini doğrudan doğruya (direkt olarak) veya dolaylı olarak gerçekleştirmeye yardımcı ve teşvik edici nitelikteki tüm hareketleri yasaklar

Madde 2. Yunanistan, Türkiye ve İngiltere, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1.madde de belirtilen taahhütlerini kaydederek, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, ülke bütünlüğünü, güvenliğini ve anayasanın temel maddeleri ile oluşan durumu (state of affairs) tanırlar ve garanti ederler.

Yunanistan, İngiltere ve Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin diğer herhangi bir devlet ile gerek birleşmesini, gerekse Ada'nın taksimini dorudan doğruya veya dolaylı olarak

¹¹¹ “KIBRIS Antlaşması Ankara, Atina, Londra ve Lefkoşa'da Açıklandı Anlaşmanın ve Ek Belgelerin Tam Metnini Veriyoruz Kıbrıs Cumhuriyeti En Geç Oniki Aya Kadar Resmen Kurulmuş Olacak”, “Kıbrıs Antlaşması Açıklandı...”, **Bozkurt Gazetesi**, 24 Şubat 1959,S.1009,s.1-4

gerçekleştirmeye yardım ve teşvik edici bir amacı olan tüm hareketleri kendi yetki ve ilgileri oranında önlemeyi üstlenirler.

Madde 3. Bu anlaşma hükümlerinin herhangi birinin ihlali (çiğnenmesi) halinde Yunanistan, İngiltere ve Türkiye bu hükümlere saygıyı sağlamak için gerekli girişimlerin yapılması ve önlemlerin alınması maksadıyla aralarında danışmanlarda bulunmayı üstlenirler.

Üç garantör devletten her biri, birlikte veya birbirlerine danışarak (işbirliği halinde) hareket etmek olanağı bulunmadığı takdirde, bu antlaşmanın oluşturduğu durumu münhasıran yeniden oluşturmak gayesi ile hareket etmek hakkını korumaktadırlar.

Madde 4. Bu anlaşma imza edildiği gün yürürlüğe girecektir.

Yüksek Akit Taraflar, Birleşmiş Milletler Şartının 102.maddesi hükümlerine uygun olarak bu Antlaşmayı Birleşmiş Milletler Sekreterliğine mümkün olan en kısa sürede kaydettirmeyi üstlenirler.

Aynı şekilde bağımsız Kıbrıs anayasasının ayrılmaz bir parçası teşkil eden Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan İttifak Antlaşmasına göre;

1. Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan ve Türkiye, ortak savunmaları için işbirliği yapacaklar ve bu Antlaşma ile söz konusu savunmanın ortaya çıkardığı meseleler hakkında kendi aralarında danışmalarda bulunmayı üstlenirler.
2. Yüksek Akit Taraflar, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlık ve ülke bütünlüğüne karşı doğrudan doğruya veya dolaylı olarak yöneltilen herhangi bir saldırı veya tecavüzlere karşı koymayı üstlenirler.
3. Bu ittifakın ruhuna uygun olarak ve yukarıda sözü edilen gayenin gerçekleşmesi maksadıyla, Kıbrıs Cumhuriyeti ülkesinde bir üçlü karargah kurulacaktır.
4. Yukarıdaki maddede sözü edilen karargaha, Yunanistan 950 kişilik bir subay, astsubay ve er birliği ve Türkiye 650 kişilik bir subay, astsubay ve er birliği ile katılacaklardır. Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı yardımcısı, Yunan ve Türk birliklerinin arttırılma veya azaltılmasının Yunan ve Türk hükümetlerinden birlikte isteyebileceklerdir.
5. Yukarıda sözü edilen Yunan ve Türk subayları, Kıbrıs Cumhuriyeti ordusunun talim ve terbiyesini temin edeceklerdir.
6. Üçlü Karargahın komutanlığı, Yunanistan ve Türkiye Hükümetlerinin ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısının atayacağı Kıbrıslı, Yunan ve Türk bir General tarafından bir yıl müddetle ve sıra ile üstlenilecektir.¹¹²

Böylece bu anlaşmalarla Kıbrıs adasının statüsünün değişmesine ve adanın bağımsız bir Cumhuriyet haline gelmesine karar verilmişti.

¹¹² Ahmet C. Gazioğlu, *a.g.e.*, s. 379,380 381

2.3. 1960-1974 Arası Dönem

Kıbrıs'ta, Zürih ve Londra antlaşmaları hükmünce 1959 Mart ayının sonlarında geçici bir hükümet kuruldu. Bununla beraber Kıbrıs Cumhuriyeti anayasa tasarısı, yönetimin Kıbrıs Cumhuriyetine devredilmesini hazırlamak ve Londra konferansında alınan kararları uygulayabilmek, yapılan antlaşmaları düzenlemek için Londra ve Lefkoşa'da komisyonlar oluşturulmuştu. 5 Mart 1959 Bozkurt gazetesinin yaptığı "ANAYASA'yı Hazırlamak için ilk Toplantı Dün Yapıldı, TÜRK VE RUM LİDERLERİ VİLÂYET KONAĞINDA BAZI ÖNEMLİ KARARLAR ALDILAR, Bir Vekiller Heyeti Kurulması Kararlaştırıldı" habere göre "Kıbrıs Türk cemaat liderleri ile Makarios dün Vilayet Konağında, Kıbrıs Valisi Sir Hugh Foot'un da hazır bulunduğu bir toplantıda İlk görülmelerine başlamışlardır. Geçici Komitenin dün öğleden evvel saat 11'de yaptığı bu toplantıya Vali Sir Hugh Foot başkanlık yapmıştır. Londra Konferansında da belirtildiği gibi, bu Komitenin görevi, İdareyi bağımsız Kıbrıs Cumhuriyetine devretmek ve Kıbrıs hükümet makinesini yeniden organize etmek için gereken plânları çizmekten İbarettir. Toplantıya Rumlar adına Makarios iştirak etmiştir. Diğer taraftan Türk cemaati Dr. Fazıl Küçük, Rauf Denктаş ve Osman Örek tarafından temsil olunmuştur. İlk toplantı esas İtibariyle usul ve teşkilat konusuna hasredilmiş ve şu kararlar alınmıştır: A. Şimdilik Geçici Komite toplanmak maksadıyla Vilâyet Konağını kullanacaklarsa da, gerekli tertibat alındıktan sonra İstihbarat Dairesi binası Komite tarafından kullanılabilir. Mart ayı sonuna (30 Marta) kadar İstihbarat Dairesi hazırlanmış olacaktır. B. Ümit edildiğine göre Türklerden ve Rumlardan müteşekkil Geçici Komiteye (yedi Rum ve üç Türk) Dr. Küçük ve Makarios ile müşaverelede bulunduktan sonra Vali tarafından ek tayinler yapılacaktır. Bu tayinler 30 Marta kadar tamamlanacak ve bu suretle zikredilen tarihten itibaren geçici bir Vekiller Heyeti kurulmuş olacaktır. C. Vali, Dr. Küçük ve Başpapaz Makarios İle yeni Vekiller Heyetinin Üyeleri, Londra Konferansında kabul edilen görevi deruhte edecek olan Geçici Komiteyi meydana getirmiş olacaktır. Müşterek çalışmaları arzu ettiren ve bu hususta mutabakata varılan meselelerde, halihazırdaki İcraat Meclisi üyelerinin münakaşalarda Vekiller Heyetine iltihakı ve birlikte çalışmaları niyeti mevcuttur. D. Vekiller Heyetinin sorumlu bulunacağı Vekillik sandalyeleri listesi hususunda ilkel tartışmalar yapılmıştır. E. Vekiller Heyetine hizmette bulunmak üzere gerekli resmi memurların tayini hususunda erken teşebbüse geçilmesi hakkında karar alınmıştır. F. Keza, Vekiller Heyetine hizmette bulunmak üzere bir Kabine ofisi şeklinde bir Sekreterlik kurulmasına karar verilmiştir. Sekreterliklere Mark Antonio ile Süha Faiz'in tayin olundukları bildirilmiştir G. Şimdiden İtibaren İntikal Komitesi'nin muntazamen ve sık sık toplanması beklenmekte ve tam Komitenin yeni binada Mart sonlarından önce toplanacağı ümit edilmektedir. Dün yapılan toplantıdan sonra Vali, Türk temsilcileri ve Makarios bir arada gazetecilere poz vermişlerdir. Toplantı samimi bir hava İçinde cereyan etmiştir. Bir buçuk saat süren toplantıdan sonra Makarios ile Dr. Küçük el sıkışarak ayrılmışlardır. Toplantıdan önce basın fotoğrafçıların resim çekmeleri İçin Valinin Türk ve Rum liderleri İle el sıkışmalarını rica etmişlerse de Vali su cevabı vermiştir: "İstikbalde el sıkışmak için zaman çoktur. Şimdi iş başına geçmeliyiz." Sağcı Ethnos gazetesinin dün yazdığına göre, Başpapazın Vali İle yaptığı görüşmenin bir

sonucu olarak, EOKA lideri Grivas'a, istediği şahıslarla temasta bulunmaya müsaade edilmesi ve tedhiş liderinin kendi isteğiyle adadan ayrılması mümkündür. Elefteria gazetesini, Başpapaz İle Grivas'ın görüşmesinin önemine temas etmektedir.”¹¹³ şeklinde beyan etmiştir. Kurulan komisyonların çalışmaları bir yıldan fazla uzun sürmüştü. Bunun nedeni komisyonlardaki, İngiltere'ye bırakılacak üsler, Türklere verilen hakları çok gören Rumların buna karşı çıkması gibi çeşitli görüş ayrılıkları olmuştur. Bu görüş ayrılıkları 1960 yılının Temmuz ayında ortak bir çözüme bağlanmış ve anayasa taslağı son şeklini almıştı. Bunun üzerine İngiliz parlamentosu 21 Temmuz 1960'ta Kıbrıs'ın cumhuriyet olmasıyla ilgili kanun tasarısını kabul etmiş ve 29 Temmuz 1960 günü kraliçe tarafından onaylanmıştı. “1960 Kıbrıs Kanunu” adını taşıyan bu metne dayanarak İngiltere kraliçesi II. Elizabeth tarafından 3 Ağustos 1960'ta “1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Emirnamesi çıkarılmıştı. Buna göre Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası 16 Ağustos 1960'ta yürürlüğe girecekti.”¹¹⁴ 3 Ağustos 1960 Bozkurt Gazetesi şu başlıkla haber yapmıştı. “Kıbrıs Cumhuriyeti Nasıl ilân Edilecektir?, 15 Ağustos 16 Ağustos'a Bağlayan Gece Yarısından Hemen Sonra imza Töreni Yapılacak, 16 AĞUSTOS'TA TEMSİLCİLER MECLİSİNDE AND İÇİLECEK, Vali “ Chichester ” Harp Gemisiyle Adadan Ayrılacak” habere göre; “Kıbrıs Cumhuriyetinin kuruluşu ve ilanı İle ilgili olarak tertip edilecek törenler hakkında dün şu resmi açıklama yapılarak aşağıdaki izahat verilmiştir: CUMHURİYET NE SAAT KURULACAK?: Yeni Kıbrıs Cumhuriyeti, 15 Ağustos 16 Ağustos'a bağlayan gece kurulacaktır. Yapılacak iki esas merasim, 15 Ağustos 16 Ağustos'a bağlayan gece yarısından hemen sonraki İmza Merasimi ve 16 Ağustos günü ö.e. saat 10'daki ant içme Merasimidir. Her iki merasim de Temsilciler Meclisi salonunda yapılacaktır. LİDRA PALAS OTELİNDEKİ ÖĞLE YEMEĞİ: 15 Ağustos'ta Kıbrıs Hükümeti tarafından kordiplomatik mensupları İle diğer misafirler şerefine Ledra Palace Otelinde resmî bir öğle yemeği verilecektir. 15 Ağustos 16 Ağustos'a bağlayan gece yarısından biraz evvel Reisicumhur, Reisicumhur Muavini ve Türkiye ile Yunanistan tarafından tayin edilen Temsilciler ve Vali, Temsilciler Meclisi Salonunda yerlerini alacaklardır. Kordiplomatik mensupları, Bakanlar ve Temsilciler Meclisi üyeleri ile Cemaat Meclisleri üyeleri ve diğer misafirler daha önceden orada toplanmış olacaklardır. ANDLAŞMALARIN RESMÎ İMZALANMASI: Antlaşmalar ile diğer evrak o zaman resmen imza edilecektir. Bu merasimin sonunda Reisicumhur ve Reisicumhur Muavini ile Türkiye ve Yunanistan Temsilcileri ve Vali kısa birer konuşma yapacaklardır. İmza Merasiminden sonra Vali, kordiplomatik mensuplarını Vilâyet Konağından İzaz edecektir. VALİ İLE VEDALAŞMA: Ertesi sabah Reisicumhur ve Reisicumhur Muavini, Kıbrıslı Türk ve Rum Bakanlar, Vilâyet Konağı ziyaret ederek Vali ile vedalaşacaklardır. Müteakiben Vali, Başkumandanlara, kıdemli memurlara ve diğer zevata veda edecek ve Paraşütçü Alayının 2nci Taburu tarafından temin edilecek bir ihtiram Kitasını teftiş et gemisi Chichester ile Mağusa'ya hareket edecektir. Mağusa'da Black Watch Alayının Birinci taburu tarafından temin edilecek olan bir

¹¹³ “Anayasa'yı Hazırlamak İçin İlk Toplantı Dün Yapıldı, Türk Ve Rum Liderleri Vilâyet Konağında Bazı Önemli Kararlar Aldılar, Bir Vekiller Heyeti Kurulması Kararlaştırıldı”, **Bozkurt Gazetesi**, 5 Mart 1959, S.1018, s.1

¹¹⁴ Uçarol, **a.g.e.**, s.1052,1053

İhtiram Kitasını teftiş ettikten sonra Vali ve ailesi, Kraliyet harp gemisi Chichester ile Mağusa'dan ayrılacaktır. AND İÇME TÖRENİ: 16 Ağustos günü ö.e. saat 10'da Temsilciler Meclisi Salonunda kordiplomatik mensupları, Bakanlar, Cemaat Meclisleri Üyeleri ve diğer misafirlerin huzurunda Ant içme Merasimi yapılacaktır. Evvelâ Temsilciler Meclisi Üyeleri ant içecek ve müteakiben Meclis, Temsilciler Meclisi Başkam ile Başkan Yardımcısını seçecektir. Bunu, muvasalatlarında Kıbrıs Polis ve Jandarma Kuvvetlerinin temin edeceği bir İhtiram Kitası tarafından karşılanacak olan Reisicumhur ve Reisicumhur Muavinin Ant İçme merasimi takip edecektir. Bu merasimden sonra Bakanlar, Konsey Salonunda ant içeceklerdir. ÜÇLÜ KARARGAH ZİYARET EDİLECEK: Öğrenildiğine göre 17 Ağustos'ta Anayasada bahsi geçen 28 yüksek hükümet memuru ant içecek; ertesi günü Cumhurbaşkanı İle Cumhurbaşkanı Yardımcısı, üçlü Kıbrıs Karargâhı ile Türk ve Yunan birliklerini teftiş edeceklerdir. Verilen haberlerde, Kıbrıs bağımsızlık günü şenlikleri programını hazırlayacak bir komite tahin edilmiştir.” Şeklinde haber yapılmıştır.¹¹⁵

Kıbrıs'ta Cumhuriyet 15 Ağustos 1960 yılında büyük bir törenle ilan edilmişti. Zürih ve Londra anlaşmaları gereği Türkler ve Rumların adada bulundurmaları gereken askerler 16 Ağustos 1960'ta Magosa'ya çıkmışlardı. Anlaşma gereği asker sayıları Türkler 650, Yunanlılarda 950 erden kurulmuştu. Türk birliğinin başında Kurmay Albay Turgut Sunalp vardı. Kıbrıs'ta Cumhuriyet'in ilanı ile beraber Cumhurbaşkanı Rum toplumu lideri başpiskopos Makarios, başbakan da Türk lideri Fazıl Küçük olmuştu.¹¹⁶ On bakandan üçü Türk yedisi Rum ve temsilciler meclisinin %30'u Türk %70'i Rumlardan oluşmuştu. Kamu görevlerinde %30'a 70 kabul edilmişti.¹¹⁷ 16 Ağustos 1960 yılında çıkan Bozkurt Gazetesi büyük puntolarla şu şekilde haber yapmıştı: “Cumhuriyetin Kahraman Korumucuları Hoş Geldiniz, Hürriyet Barış ve Güvenliğimiz Size Emanettir, Bu Topraklar Sizinle Bir Kere Daha Vatanlaşıyor, 120,000 Kişilik Türk Kitlesi Olarak Sizi Bağrımıza Basmanın Heyecanı içindeyiz” başlığıyla “Bugün, saat 12.00'de Mağusa'ya varacak olan Yarbay Remzi Tırpan'ın komutasındaki 650 mevcutlu Türk askerî birliği, dün saat 18.00'de İskenderun'dan Kıbrıs'a hareket etmiştir. Birliğin kadrosunda 43 subay, 47 as subay ve 590 er bulunmaktadır. COŞKUN UĞURLANIŞ: Birlik, Kıbrıs'a hareketinden önce İskenderun Atatürk Anıtı'na çelenk koyduktan sonra halkın coşkun tezahüratıyla uğurlanmışlardır. Bugün öğle vakti Türk ve Yunan askerî birlikleri aynı zamanda adaya varacaklardır. Türk Birliğinin gemisi, Mağusa limanının kuzeyinde, Yunan Birliğinin ise güneyde demirleyeceklerdir. Askerî birlikler karaya çıktıktan sonra Türk Birliği Mağusa'nın kuzeyine Yunan askerî birliği de komiserlik binası önüne toplanacak ve askerî taşıtlarla Lefkoşa'ya hareket edeceklerdir. KIBRISLI TÜRKLERİN HAZIRLIĞI: Kıbrıs Türkleri, Mehmetçiği bağrılarına basmak için sabırsızlanmaktadırlar. Türkler Lefkoşa'dan Mağusa'ya kadar taklar kurmuşlar; Türk Birliğinin geçeceği yolu süslemişlerdir.

¹¹⁵ Kıbrıs Cumhuriyeti Nasıl İlân Edilecektir?, 15 Ağustos 16 Ağustosa Bağlayan Gece Yarısından Hemen Sonra imza Töreni Yapılacak, 16 Ağustos'ta Temsilciler Meclisinde Ant İçilecek, Vali “Chichester” Harp Gemisiyle Adadan Ayrılacak”, **Bozkurt Gazetesi**, 3 Ağustos 1960, S.1542, s.1

¹¹⁶ Aydın Olgun, **Kıbrıs Gerçeği (1931-1990)**, Demircioğlu Matbaacılık, Ankara 1991, s.20

¹¹⁷ Halil Fikret Alasya, **a.g.m.**, s.381

Binlerce Türk, köylerinden Lefkoşa'ya akın etmiştir. Vatandaşlarımız, Mehmetçiği millî kıyafetleriyle karşılamak için tertibat almışlardır. KIBRIS'TA HÜKÜM SÜREN DURUM: Bugünkü istiklâl günü dolayısıyla Lefkoşa'nın Türk kesimi Türk bayrakları ve millî renklerle süslenmiştir. Royter Haberler Ajansının da belirttiği gibi, Kıbrıs'taki İngiliz idaresi son gününü yaşarken bugün Türkiye'den Kıbrıs'a gelmesi beklenen Türk Birliği Türk toplumu arasında büyük bir heyecan yaratmıştır. öte yandan Rum toplumunun da semtlerini süslemeğe başladıkları görülmüştür. TÜRK ASKERLERİNİN YÜRÜYÜŞÜ: Türk askerlerinden bir grup, Kıbrıs Türk Birliği Komutanı Albay Turgut Sunalp'ın komutası altında Evkaf Bahçesindeki Atatürk büstüne gidecek ve çelenk koyacaktır." Yine aynı gazetede "CUMHURİYET İLÂN EDİLDİ, Valinin Açış Konuşmasından Sonra imza Töreni Yapıldı DR. KÜÇÜK, MAKARİOS, VECDİ TÜREL VE HRİSTOBULOS BİRER SÖYLEV VERDİLER, Kıbrıs Valisi Bugün Adadan Ayrılıyor" başlığıyla "Kıbrıs'ın bağımsızlığına kavuşması dolayısıyla yapılacak törenler, düünden başlamış ve Vali Sir Hugh Foot, dün öğleyin hükümet adına Kordiplomatikle iki yüz davetliye Lidra Palas'ta bir ziyaret vermiştir. DÜN AKŞAMKI TÖREN: Dün akşamki tören, gece yarısından az önce Cumhurbaşkanı Makarios, Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük, Yunanistan ve Türkiye Başkonsolosları ve Vali Sir Hugh Foot'un Temsilciler Meclisine gelmeleriyle başlamış ve Valinin, açış konuşmasından sonra atılan 21 pare topu, imza töreni takip etmiştir. Vesikaların, Sir Hugh Foot, Yunanistan Başkonsolosu Hristobulos, Türkiye Başkonsolosu Vecdi Türel, Başpiskopos Makarios ve Dr. Küçük tarafından imzalanmasından sonra konuşmalar yapılmıştır. VALİNİN KABUL RESMÎ: imza töreninden sonra Vilâyet Konağında diplomatik zevatla vedalaşmak üzere bir resmî kabul tertip eden Vali Sir Hugh Foot'la eşi, bugün sabahleyin saat 8.00'de Cumhurbaşkanı Yardımcısı, ve Bakanlarla vedalaşacak ve Vilâyet Konağından ayrılarak saat 9.00'da Mağusa'ya hareket edecektir. MEBUSLARIN YEMİN TÖRENİ: Sabahleyin saat 10.00'da temsilciler meclisinde mebusların yemin töreni yapılacaktır. Bunu varışlarında Kıbrıs polisi ve jandarma kuvvetlerinin ihtirâm kutası tarafından karşılanacak olan Cumhurbaşkanı ile Yardımcısının ant içme töreni takip edecek; Bakanlar ise, Bakanlar Konseyi binasında yemin edeceklerdir. 17 PARE TOP: öte yandan saat 10.00'da Mağusa'ya varacak olan Vali ile eşi, ihtirâm kutasını teftiş ettikten sonra Chichester savaş gemisiyle Kıbrıs'tan ayrılırken 17 pare topla selâmlanacaktır. VALİNİN KONUŞMASI Kıbrıs Valisi Sir Hugh Foot, dün akşam yaptığı konuşmada 29 Temmuz 1960'ta Kraliçe Elizabeth tarafından tasdik edilen ve İngiltere Parlâmentosu tarafından geçirilen kanunun birinci maddesini okumuş ve bu madde tahtında veya başka suretle kendisine bahşedilen yetkilere dayanarak Majeste Kraliçenin Kıbrıs Cumhuriyeti Meclis Emirnamesini yaptığım ve bunun 10 Ağustos 1960'da yürürlüğe girdiğini anlatmıştır. Vali ayrıca, bu emirnameye göre bağımsız Kıbrıs Cumhuriyetinin 1960 Ağustosunun onaltıncı gününün başlarından itibaren kurulmuş olduğunu belirtmiş ve sözlerine son vermiştir. MAKARİOS'UN SÖYLEVİ: Başpiskopos Makarios, tören de verdiği söylevde Kıbrıs Elen halkı adına resmî vesikayı imzalamasından bahtiyarlık duyduğunu bu günün hususî bir önemi bulunduğunu, Kıbrıs'ın bağımsızlığa kavuşmasıyla kendisine meselelerini tanzim gibi esas bir hak tanımış olmakla kalınmadığını, demokratik

müesseselerin geliştirilmesinde ve beynelmilel hürriyet prensiplerinin tatbikinde yeni bir safha açılmış olduğunu belirtmiştir. **SAMİMİ VE SIKI İŞBİRLİĞİ:** Makarios, sözlerine devam ederek yeni, devletin çalışabilmesi ve ilerleyebilmesi için ilgili taraflar arasında samimî ve sıkı işbirliği yapılması ve ada sakinlerinin birbirlerine saygı göstermesi gereği üzerin de durmuş ve Elenlerin, bu konuda elden gelen her gayreti yapacaklarını bildirmiştir. **HARİÇTEKİ MESULİYET VE TAHHÜTLER:** Makarios'a göre yeni Cumhuriyet, hariçte mesuliyet ve taahhütlerini yerine getirecek gücünün yettiği kadar uluslar arası problemlerin sulh yoluyla halline, İşbirliğinin gelişmesine ve barışın takviyesine yardım edecek; ve adanın bir bütün olarak gelişmesi ve refaha kavuşmasını özliyecektir. **KIBRIS'IN ROLÜ NE OLACAK:** Cumhurbaşkanı, sözlerine Kibrisin rolünün birleştirici mahiyette olduğunu söylemekte devam etmiş ve "Kıbrıs, şimdi bu rolü, bağımsız ve hür bir devlet olarak daha büyük çapta devam ettirecektir" demiştir **BİRLEŞMİŞ MİLLETİR BİRLEŞMİŞ MİLLETİLER TEŞKİLATI VE KIBRIS:** Makarios, konuşmasını şu sözler bitirmiştir: "Yeni devlet bu tarihî anda hür devletler camiasına girerken, Birleşik devletler Teşkilâtının prensip ve beyanları çerçevesi dahilinde, tekmil mesuliyetlerini omuzlayıp manevî vazifesini hakkıyla ifa edeceğini beyan eder." **Dr. KÜÇÜK 'ÜN SÖYLEVİ:** Dr. Küçük, imza töreninde yaptığı konuşmaya Kıbrıs tarihinde açılan bu yeni devri sevinçle kutlarken, omuzlara ağır ve mesuliyetli bir yük alındığının unutulmamasının yerinde olduğunu söylemekle başlamış ve memleket menfaatleriyle halkın refahının her şeyin üstünde tutulması bilindiği takdirde gayeye kolayca erişileceğinde şüphe olmadığını anlatmıştır. **TÜRK TOPLUMUNUN AZMİ:** Daha sonra Türk toplumunun takip edeceği siyasetin, olgun ve münevver bir toplumun göstereceği dürüst ve açık bir hareket olacağını belirten Küçük, Zürih ve Londra anlaşmalarına sadık kalınacağını, her cemaate bahşedilen hak ve hürriyetlere saygı gösterilecek, adada yaşayan her ferdin izzet-i nefis ve şerefine en ufak bir tecavüzde bulunulmayacağını söylemiş ve İstiklâlin devam edebilmesi için ebedî bir barış, nizam ve asayişin şart olduğunu anlatarak Türk cemaatinin bunu yapmağa azimli olduğunu tebarüz ettirmiştir. **KÜÇÜK'ÜN RİCASI:** Türk ve Rumlardan bu topraklara saadet ve bahtiyarlık tohumlarını ekmek için el ele vererek çalışmalarını rica eden Dr. Küçük, "önümüzde yapılacak sayısız İşler vardır. Yolumuzun çetin ve sarp olduğun da hepimiz müttefik bulunuyoruz. Fakat hüsnü niyet dairesinde hareket edilecek olunursa bütün müşkülli en erken bir zamanda yenebileceğimize şüphe yoktur" demiş ve sözlerine şunları ilâve etmiştir: "Beşere yeni bir hayat bahşedecek ve bhusus Kıbrıs gibi dünya milletleri arasında şerefli bir mevki ihraz etmiş bir kitleye hakkı olanı verecek yine bizleriz. Onun da hakkı istiklâl, hürriyet, izzet-i nefis ve şerefinin rencide edilmemesidir. **TAKIP EDİLECEK YOL:** Dr. Küçük, konuşmasında, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere Kıbrıs toplumlarına hak ve hürriyetlerini bahşeden bir anlaşma sağlayacaklarını belirtmiştir. Bundan böyle de her üç devletin siyasetini takip ederek adil sürekli bir barış sürdürülmesi danışmanın vazifesi olduğunu ilave etmiştir. **Gürsel in Mesajı:** Türkiye Devlet ve hükümet başkanı Orgeneral Cemal Gürsel'in mesajım okuduktan sonra Türkiye'nin Kıbrıs Başkonsolosu Vecdi Türel yaptığı konuşmada Kıbrıs anlaşmalarını imzalamaktan duyduğu memnunluğu ifade etmiş ve bu münasebetle Cumhurbaşkanı ve yardımcısını kutlayarak Kıbrıslılara refah ve saadet

her alanda da büyük ilerleme kaydetmelerini dilemiştir. Vecdi Türel, konuşması sırasında Kıbrıs anlaşmalarının hazırlanmasında çalışanlara da takdir ve teşekkür duygularını beyan etmiştir. Yunan Başkonsolosu Hristobulos bir konuşma yapmış ve Yunanistan başbakanı Konstantin Karamanlis'in Cumhurbaşkanı Makarios'a gönderdiği mesajı okumuştur. Başbakan Karamanlis bu mesajında, Kıbrıs'ın bağımsızlığını kutlamakta, bunun Kıbrıs için önemi belirtilmekte ve Cumhuriyete parlak bir istikbal temenni edilmektedir. En sonunda Sir Hugh Foot, Kraliçe Elizabeth ve Başbakan Mac Millan'ın mesajlarını okumuş ve törene son verilmiştir.”haber yapılmıştı.¹¹⁸

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Birleşmiş Milletler üyeliğinin görüşülüp kabul edildiği 20 Eylül 1960 günü öncesi bazı Rum liderleri ve örgütleri Genel Sekretere telgraf göndererek “Kıbrıs anlaşmalarının, Kıbrıs halkının onayına sunulmadığını ve dıştan empoze edildiği” bildirmişlerdi. Bu gelişmeler Kıbrıslı Rumların Cumhuriyeti yıkmak ve anlaşmaları değiştirmek için ileriki zamanlarda harekete geçeceklerinin ilk işaretleri olarak yorumlanmıştı. Türk cemaat Meclisi Başkanı olan Rauf Denktaş, 21 Eylül günü Birleşmiş milletler genel sekreterliğine kaygılarını belirten bir telgraf çekmişti. Rumların yeniden tehlike ve iç savaş tohumları ekmeye başladıkları uyarısında bulunmuştu.¹¹⁹

Cumhuriyet'in ilanından sonra Türk ve Rumlar arasındaki ilk görüş ayrılıkları belediyeler konusunda olmuştu. Makarios, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni anayasasının 173. Maddesine göre Lefkoşa, Magosa, Larnaka ve Baf'ta kurulacak olan bağımsız Türk belediyelerinin kurulmasına izin vermemişti.¹²⁰ Cumhuriyet kurulduktan sonra, 1960 Ağustosundan, Aralık 1962 yılına kadar ayrı belediyeler işlevlerini sömürge döneminin geçici belediyeler yasasının kısa sürelerle sekiz kez uzatılması yöntemi ile yürütülmüştü. Kıbrıs Bakanlar Kurulu 12 Şubat 1961'de belediyelerle ilgili anlaşmalara ve anayasaya aykırı bir yasa tasarısını gündeme getirmişti. Tasarıya göre, beş kasabadan ayrı belediye meclisleri olacak, fakat ayrı belediyelerin sınırlarının saptanması işinden, zorluğu nedeniyle vazgeçilecekti. Tasarı Türkler tarafından anayasaya ve yapılan anlaşmalara uymadığını söyleyerek şiddetle karşı çıkmışlardı. Fakat tasarı Rumların oy çokluğuyla kabul edilip temsilciler meclisine gönderilmişti. Temsilciler meclisi 16 Şubat 1961'de geçici belediyeler yasasını 2 ay daha uzatılmasına karar vermişti. Bu süre içinde anayasaya uygun yeni belediyeler yasasının hazırlanması için çalışma yapılmasını öngörmüştü. Fakat 1962 yılında yapılan çalışmalardan bir sonuç alınamamıştı. Şubat 1962'de Makarios ve Dr. Küçük'ün arasında yapılan görüşmelerde geçici belediyeler yasası üç ay daha uzatılmıştı. Ama Makarios ayrı belediye sınırlarının

¹¹⁸“Cumhuriyet'in Kahraman Koruyucuları Hoş Geldiniz, Hürriyet Barış Ve Güvenliğimiz Size Emanettir Bu Topraklar Sizinle Bir Kere Daha Vatanlaşıyor 120.000 Kişilik Türk Kitlesi Olarak Sizi Bağrımıza Basmanın Heyecanı İçindeyiz, Cumhuriyet İlan Edildi, Valinin Açış Konuşmasından Sonra İmza Töreni Yapıldı D R. KÜÇÜK, MAKARİOS, Vecdi Türel ve Hristobulos Birer SÖYLEV VERDİLER, Kıbrıs Valisi Bugün Adadan Ayrılıyor”, **Bozkurt Gazetesi**, 16 Ağustos 1960,S.1554, s,1,3,6

¹¹⁹ Ahmet C. Gazioğlu, **Kıbrıs'ta Cumhuriyet Yılları ve Ortaklığın Sonu (1960-1964)**, Özyurt Matbaası, Ankara, Nisan 2003,s.8,9

¹²⁰ Aydın Olgun,**a.g.e.**,s,20

belirlenmesine karşı olduğu için, Belediyelerin birleştirilmesi halinde Türk bölgelerindeki belediyelerin meclisine Türk üyeleri alacaklarını, belediye başkan yardımcılarının Türk olması önerisinde bulunmuştu. Türk tarafı anayasa'nın değiştirilmesine asla razı olmayacağı bildirilmişti. Mart 1962 yılında Makarios'un önerisi ile anayasaya uymayacağı kesinlik kazanınca toplumlar arası gerginlik artmıştı. Lefkoşa'nın Rum kesimindeki tarihi Bayraktar Cami ve minaresiyle, Ömeriye Camisi bombalanmıştı. Bu olayla ilgili Türk ve Rum basınlarında çeşitli spekülasyonlar yer almış ve tartışmalar olmuştu. Bayraktar ve Ömeriye camilerinin bombalanmasına ilişkin olarak İngiliz Yüksek Komiserinin Londra'ya gönderdiği raporlarda, Rumların Türklere karşı özel silahlı gruplar oluşturduklarına dikkat çekilmiştir. Yukarıda da belirttiğimiz Rauf Denktaş'ın bir kaygı taşıdığını ve burada vurgulanması gereken önemli bir gerçek vardır. O dönemde, İçişleri Bakanı ve EOKA'nın bölge komutanlarından olan Yorgacis olmak üzere, Dr. Vasos Lissaridis ve EOKA'nın azıllı teröristi Nikos Sampson'un kendilerine bağlı özel paramiliter gruplar oluşturdukları, bunları Türklere karşı silahlandırdıklarıdır.¹²¹

Rum toplumu içinde anlaşmalar ve anayasanın feshedilmesi için ısrarlı olan grupların bulunduğu bilinmektedir. Makarios ve Rumların Anayasa'dan rahatsız olduğunu, savunma, iç güvenlik ve dışişleri gibi konularda Türklere anlaşmalar ve anayasa ile tanınan hakları dikkatte alınmayışından belli olmuştu. Bunun için de Makarios anayasada değişiklik yapılması konusunu görüşmek üzere 22-26 Kasım 1962'de yanında Dışişleri Bakanı Spyros Kyprianu ile beraber Ankara'yı ziyaret etmişti. Türk Hükümeti ile yapılan görüşmeler ve müzakereler sonucunda bütün değişiklik teklifleri reddedilmişti.

Makarios'un anayasaya karşı olan tutumları, ayrı belediyeler uzlaşmazlığını Kıbrıs'ta gerginliği arttırmıştı. Kıbrıs'taki belediyeler tartışması Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkileri de olumsuz yönde etkilemiş ve her iki tarafın adadaki kendi toplumlarını desteklemesi uzlaşma yolları tıkamıştı. Makarios var olan tutumlarının devamında Enosisi engellediği için Kıbrıs Cumhuriyetini geçici bir safha olarak gördüğünü ve zafere ulaşmıncaya kadar mücadeleyi sürdüreceğini bu yüzden anayasanın tatbik kabiliyeti olmadığı tezini ortaya atmıştı.¹²² Bunun üzerine Kıbrıs Türk toplumu 29 Aralık 1962'de yaptığı bir açıklamada 1 Ocak 1963'ten itibaren Anayasa'da belirtilen beş büyük şehirde, kendi belediyelerini işletmeye karar verdiklerini belirtmişlerdi. Makarios aynı gün bütün belediye hizmetlerini hükümetin yapacağını açıklamıştı. Kıbrıs'ta her iki tarafın da belediyelerle ilgili son girişimleri Anayasa Mahkemesine götürmeleri ile sonuçlanmıştı. Türkiye 3 Ocak 1963 yılında bir nota vererek Makarios'tan bağımsız belediyelerin kurulmasını istemişti.¹²³ 1963 yılının ilk haftalarında Dr. Küçük ve Rauf Denktaş'ın Ankara ziyaretleriyle Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 9-14 Ocak arasında yapılan Kıbrıs ile ilgili toplantıdan bir sonuç

¹²¹ Gazioglu, *a.g.e.*, s.225- 228

¹²² Alasya, *a.g.m.*,s.381

¹²³ Olgun,*a.g.e.*,s,20

alınamamıştı.¹²⁴ Alman E. Forsthoff başkanlığında bir Rum ve bir Türk hakimden oluşan anayasa mahkemesi 25 Nisan 1963'te Türk tarafı lehine karar vermişti. Bu karar neticesinde Rumlar başkan Forsthoff ve sekreteri Heinze aleyhine Türklerden rüşvet alıyorlar diye propaganda başlatmışlardı. Bunun üzerine Forsthoff Makarios'a 15 Temmuz 1963 yılında bir mektup yazarak istifa edeceğini bildirmişti. Makarios ise Anayasa Mahkemesinin kararlarını tanımayacağını bildirmişti.

1963 yılında var olan gerginlik daha da artmıştı. Makarios'un Kıbrıs'taki statüyü kendi lehlerine çevirmeye ve gerçekleştirmenin önündeki engel olarak Türkleri görmesi ve Türkiye'nin kendisinin istediği gibi hareket etmesine izin vermeyeceğini bildiği için Kıbrıs hakkındaki düşüncelerini bir oldu bittiye getirmek istemişti. Bunun içinde, içlerinde Glafkos Kledires'in¹²⁵ de bulunduğu üç kişilik bir grubu gizli bir eylem planı hazırlamakla görevlendirmiş ve çalışmaların sonucunda "Akrites Planı" hazırlanmıştı. Bu planın ana hedefi Enosis'i gerçekleştirmektir. Bu amaçla da hükümet içinde bir darbe yapılmasını ve güçlenmeye fırsat vermeden bütün muhalefetin temizlenmesini ön görmüştü. Bunun içinde ilk hareket olarak hükümet tarafından tek taraflı olarak bir dizi anayasa değişikliğinin kabulü olacaktı. Değişiklikler mantıklı ve haklı olarak görünecek ancak gerçekte Kıbrıs'taki Türkler en önemli haklarından yoksun bırakılacaktı. Bazı Kıbrıslı Türklerin şiddetli bir tepkisi olursa, hızlı bir şekilde ezici bir kuvvet gösterisiyle bastırılacaktı. Aynı zamanda çatışmalar yaygınlaşırsa Kıbrıslı Rumlar ellerindeki bütün askeri olanakları kullanmakla kalmayacak Enosis'i ilan edildiğini duyuracaklardı. (Bu planın metni ilk defa 21 Nisan 1966'da Kıbrıs Patris Gazetesinde yayınlanarak ortaya çıkmıştı.)¹²⁶

Makarios ortaya attığı tezine dayanarak Kıbrıs anayasasını tadil etme yolundaki düşüncesinden vazgeçmemiş ve bunu için Kıbrıs'ta bulunan İngiliz yüksek komiserinin yardımıyla on üç maddelik tadil teklifi hazırlamıştı. Teklife göre;

1. Cumhurbaşkanı ve yardımcısının veto hakları kalkacaktı.
2. Cumhurbaşkanı yardımcısı, yokluğu veya görev yapamaz durumda olması koşulunda cumhurbaşkanını temsil edecekti.
3. Temsilciler Meclisi'nin Kıbrıslı Rum başkanı ile, Kıbrıs Türk başkan yardımcısı, Meclis'in tümü tarafından seçilecekti.
4. Temsilciler Meclisi başkan yardımcısı, yokluğu veya görev yapamaz durumda olması koşullarında meclis başkanını temsil edecekti.
5. Bazı yasalar için, Temsilciler Meclisi'nin Rum ve Türk temsilcilerinin ayrı ayrı çoğunluğu gereği kaldırılacaktı.
6. Müşterek belediyeler kurulacaktı.

¹²⁴ Gazioglu, *a.g.e.* s. 232

¹²⁵ Kıbrıs Temsilciler Meclisi başkanı, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 4. Cumhurbaşkanı

¹²⁶ Uçarol, *a.g.e.*, s.1055

7. Yargı mekanizması birleştirilecekti.
8. Güvenlik kuvvetlerinin polis ve jandarma olarak ikiye bölünmesi kaldırılacaktı.
9. Güvenlik kuvvetlerinin ve ordunun mevcudu anayasadan ziyade yasayla düzenlenecekti.
10. Devlet memuriyetlikleri, güvenlik kuvvetleri ve ordudaki Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rumların oranı, Kıbrıs nüfusunun gerçek etnik bölüşümünü yansıtacak biçimde değiştirilecekti.
11. Kamu Hizmetleri Komisyonu'nun üye sayısı ondan beşe indirilecekti.
12. Kamu Hizmetleri Komisyonu'nun bütün kararları basit çoğunluğun oyuyla alınacaktı.
13. Kıbrıs Rum Cemaat Meclisi, zorluk göstermeden kaldırıldığı gibi Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi de kendisini feshedecekti.¹²⁷

Bu teklifi 30 Kasım 1963 yılında İngiltere, Yunanistan ve Türkiye ve Kıbrıs Türk Toplumları Liderine sunmuştu. Kıbrıs Türk halkının eşit kurucu ortaklık statüsünü ortadan kaldıran ve Türkleri basit bir azınlık grubu olarak gösteren bu teklifi Türk toplumu ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından reddedilmişti (6 Aralık 1963). İngiltere ve Yunanistan teklife karşı ses çıkarmamıştı. Türkiye'nin On üç maddelik teklifi reddetmesinden on beş gün sonra 21 Aralık 1963 yılında Lefkoşa'da Tahtakale Mahallesi'nde ve İnönü Köyü'nde Türklere saldırılmıştı. Bu saldırıların duyulmaması için Radyo, Posta, telgraf, telefon ve Türkiye büyükelçiliğinin telefon hatları kesilmişti. Makarios bu olayı “*Türkler isyan etmiştir. Tenkil harekatı başlatılmıştır.*” sözleriyle ilan etmiştir.

21 Aralık 1963 saat 02.10'da Lefkoşa'nın Tahtakale semtinde yer alan öldürme olayını araştırmacı yazar olan Türk ve Rum liderleri ve ileri gelenleriyle çeşitli konularda görüşen H.D. Purcell şöyle demektedir: “*21 Aralık Cumartesi günün ilk saatlerinde (20 Aralık 21 Aralık sabahına bağlayan gece) Yorgacis'in polisleri, Lefkoşa'nın “ahlaken düşük” bir bölgesindeki Hermes sokağında, bir Türk çifti durdurdu. Polis olduklarını iddia eden sivil kıyafetli, fakat silahlı bir grup Rum, durdukları iki arabadaki Türklerin kimliklerini kontrol etmek istediler. Türkler ise Rum erkeklerin Türk kadınları vücutça yoklanmalarına karşı çıktılar. Bu mahalle, (Tahtakale) Türk kesiminin bitişğinde olduğu için, tartışma seslerini duyan öfkeli Türk kalabalığı, derhal olay yerinde toplanmaya başladı. Bunun üzerine Rum polisler sinirli bir korkuya kapıldı ve o anda silah sesleri duyuldu. Polislerin yoklamak istediği biri kadın, diğeri erkek iki Türk, bu ateş sonucu öldü. O esnada veya daha sonra başıbozuk Rum askerleri (Greek Irregulars) Türk kamu binalarına ateş açtı. Gün ışıyınca ve iki*

¹²⁷ Ali Denizli, “Tarihsel Süreçte Kıbrıs'ta Türklere Yapılan Katliamlar Ve Kıbrıs Barış Harekatıyla Türklerin Kurtarılması”, *Uluslararası Kültür Ve Bilim Kongresi*, ed. Yusuf Söylemez, Salih Özyurt, Hasan Çelik, Meryem Doygün, Alperen Kayserili, Ahmet Edi, Ankara, Ekim 2018, s.540

Türkün öldürüldüğü haberi duyulunca, Lefkoşa'da ve Girne yolu üzerindeki köylerde Türk kalabalıkları toplanmaya başladı. Özellikle Gönyeli'nin bir karşı Rum saldırısından korkması için yeterli neden vardı. İki Türkün öldürüldüğü haberi kuzeye doğru yayıldıkça, buralardan geçmekte olan Rum arabalarına taş atıldı ve ateş açıldı. Aynı gün(21 Aralık 1963) Makarios, Garanti antlaşmasını geçersiz ilan etti. Türkler ise ilk Özel Haber Bültenini yayınladı. Yine aynı gün, Rum polislerine silah dağıtıldı; Türk polislere ise silah verilmedi. Silahlı Rum polisler, Türk lisesi öğrencilerine ateş açtı ve iki öğrenci yaralandı. Rumlar, öğrencilerin polisi taşıdıklarını söylemektedir ama böyle bile olsa ateş açarak karşılık vermek aşırı bir tepkiydi. Türk liderleri durumu Makarios'a protesto etti. Ertesi gün öldürülen iki Türkün cenazesi kaldırılırken Rum polislerin uzak durmaları sağlandı. Böylece herhangi bir olay çıkmadı. 22 Aralık günü Dr. Küçük herkese sakin olmaları çağrısı yaptı; fakat Kıbrıs radyosu bu çağrıyı yayınlamadı.”¹²⁸ 21 Aralık sonrası yer alan çatışma gelişmeleri Purcell şöyle anlatmaktadır: “... Bağımsız tanıklar 22 Aralık gece yarısı Rumların, Lidra Palas oteli, Genel Hastane, Telekomünikasyon binası, Severis un fabrikası, buzhane, Lefkoşa(İngiliz) kulübü gibi yüksek binalardan otomatik silahlarla Türk bölgelerine ateş açtıkları üzerinde aynı görüştedirler. Bunlardan Severis un fabrikası ve buzhane daha sonra Türkler tarafından geri alındı. Rumlar el çabukluğu ile Türklere ait telefonları devre dışı bıraktı ve telgraf hizmetlerini Türklere kapadı... Lefkoşa uçak alanı ve adanın her yanındaki limanlara Rum kuvvetleri el koydu... Bu aşamada Türkler, hiçbir şey olmamış gibi kamudaki görevlerine dönselerdi ve Rumların kontrolü tamamıyla ele geçirmelerine izin verselerdi, Anayasa değişikliği defacto olarak gerçekleşmiş olacaktı. Bu nedenle Türkler, harekete geçmeye karar verdiler. Türk polisi, Jandarma ve ilk TMT üyeleri iş yerlerini terk etmeye ve bazen silahları ile birlikte, Türk kesimlerinde toplanmaya başladılar. Girne'de Türk polis komutanı ve personeli Rumlar tarafından tutuklanıp rehine olarak alıkondu; Lefkoşa'daki jandarma merkezine silahlı Türklerin el koyduğu ve buradan Küçük Kaymaklı'daki Rum polis ailelerinin, evlerine makineli tüfeklerle(Bren Gun) ateş açıldığı ileri sürülmüştür... 23 Aralık'ta öğle vakti Makarios ve Dr. Küçük, Baf Kapısı polis Merkezinde bir araya gelerek ateşkes üzerinde anlaşmaya vardılar... Fakat yinede çarpışmalar gün boyu devam etti ve Larnaka'ya da sıçradı... Rumlar, daha çok sayıda Türkleri teslim aldılar ve rehine olarak ellerinde tuttular... Ertesi gün 24 Aralık'ta Türkler ilk kez, Lefkoşa'da kum torbalarıyla yolları kesmeye başladılar ve iki minareye makineli tüfek yerleştirdiler. Bu, Rumların yüksek binalardan Türk kesimine ateş açmaları üzerine başvurulmuş bir karşılıktı... Aynı gün, Amerika Büyükelçisi ve İngiliz Yüksek Komiser vekilinin huzurunda, ikinci kez ateşkes anlaşması yapıldı. Makarios Türk ve Rum polislerin birlikte devriye gezmelerini önerince, Türk liderler devriyeye katılacak Türk polislerin de Rum polislerinin ellerindeki aynı silahlara sahip olmasında ısrar etti. Bunun üzerine polis komutanı Hassapis, çağrılıp durum kendisine anlatıldı. Fakat Hassapis tüm silahları Rum polisleri ile yardımcı Rum polislerine dağıttığını ve elinde Türk polislere verecek silah bulunmadığını söyledi. Rum liderler, bu konuda Hassapis'i daha fazla sorgulamadılar

¹²⁸ Gazioglu, a.g.e., s.415

ve böylece ortak Türk – Rum polis devriyesi gerçekleşmedi. Aynı günün gecesi saat 8’de silahlı Rumlar Küçük kaymaklı ve Kumsal’a saldırdı. Günün kahramanı, bu Rum silahlı grupların komutanı, Rum saldırganların önünde ilerleyen bir dozeri de kullanmak yöntemine başvuran Nikos Sampson idi.”¹²⁹

24 Aralık Salı günü Rumların bütün saldırıları devam etmişti. Kumsal bölgesinin ölü bölge olarak düşünülüp savunmasız bırakılması üzerine, uzun zamandır Türklerle yaşayan ve Türkleştiği sanılan Avrağami isimli bir ermeni asıllı Rum’un bölgede Rumlara karşı direniş olmadığını Rumlara haber vermesiyle Rum katliamları bölgede başlamıştı. Terezepulos takma isimli bir Yunan subayının komutasında 150’den fazla Rum bu bölgede bulunan Severis un fabrikasındaki Rumların ateş desteğiyle Kumsal bölgesine gelirler. Lefkoşa’nın Kumsal semtinde İrfan Bey iki numaralı evde oturan Kıbrıs Türk Alayı komutası doktoru Binbaşı Nihat İlhan’ın 37 yaşındaki eşi Mürüvet İlhan, çocukları Kutsi, Murat ve Hakan saklandıkları küvet içinde Rumlar tarafından katledilmişti, Bu olay dünya basınında hızlı bir şekilde yer almıştı.¹³⁰ Purcell 21 Aralık sonrası gelişmeleri anlatırken bu olayı şöyle anlatmıştır; “...Kumsal’da Türk Alayı Doktoru Bibaşı Nihat İlhan’ın, İrfan Bey Sokaktaki 2 numaralı evinde, banyoya sığınan karısı ve 3 küçük çocuğu katledildi. Bu katliam esnasında evde ziyaretçi olarak bulunanlar yaralandı ve bir kadın da saklandığı tuvalette öldürüldü. Aynı bölge oturan 2 RAF subayı(İngiliz) bu saldırıya tanık oldular. Banyoda katledilen anneyle çocuklarının fotoğrafları Daily Express gazetesiyile Time ve Quick dergilerinde yayınlandı. 9 ocak 1964 tarihli The Times, başyazısı sayfasında bu katliamla ilgili olarak yayımladığı makalede şöyle diyordu: ‘ Türklerin kaybı Rumlarınkinden daha çoktur. Bunlar arasında, eldeki en iyi delillere göre, kapı aralığından açılan makineli sten tüfeğiyle taranarak öldürülen 2 bebek de vardır.’...”¹³¹ Evinde olan bitenden haberi olmayan Nihat İlhan haberi çoban Hüseyin’den alır. Kendisine çocukların sütünü, ekmeğini götürüp götürmediğini soran Binbaşı İlhan’a çoban Hüseyin “hayır götürmüyorum. Çocuklarınız artık ne ekmek yiyor, ne peynir yiyor. Onlar Allah’ına kavuştu.” cevabını alır. Nihat İlhan, kendisiyle yapılan görüşmede devamını şöyle anlatıyor; “... Ondan sonra telefon ettik ve Alay komutanı olarak Hasan Sağlam geldi yerine. Ondan sonra dedim ki ‘Efendim bakın bir çoban vardı ve bana gelip dedi ki ‘Sizin çocukları Faruk diye bir üsteğmene söylemiş binbaşımı göreceğim diye. Ne su içiyorlar, ne ekmek yiyorlar. Allahlarına kavuştu onlar. Ben de Binbaşı ’mın istediklerini götürmüyorum, haberi olsun.’ demiş. Faruk geldi, böyle sarsıntı geçirmiş, ağlamış falan. ‘Faruk neden ağlıyorsun, ne oldu?’ dedim. ‘Böyle böyle olmuş.’ dedi. ‘Yahu yalandır, sen bakma, yalandır.’ dedim ve ona inanmadım. Ondan sonra Hasan Sağlam gelince ona söyledi ve o da ‘Yok öyle bir şey.’ dedi. ‘Beni eve kadar götürür müsünüz?’ dedim, ‘Hayır, götüremem ama sen gelmek istiyorsan.’ dedi. Bakın artık ayın 27’si olmuş. 18’inden 27’sine. O rahmetliler ayın 24’ünde katledilmişlerdi ‘Ben seni

¹²⁹ Gazioglu, a.g.e., s.418,419

¹³⁰ Ulvi Keser, “21 Aralık 1963 Kanlı Noel, Kumsal Faciası Ve Bugüne Yansımaları”, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 2011/ Güz, C.XI,S.23,s.101

¹³¹ Gazioglu, a.g.e., s.419

götüremem ama sen gelmek istiyorsan ambulansla gel ama asker sözü ver ki eve uğramayacağız.' dedi. Ben evden Alay'a gelirken o Kanlıdere'nin kenarından geliyorum. Söz uğramayacağım, dönüp bakmayacağım bile eve.' dedim. Elçiliğe gittim. Elçilikte Yüzbaşı Diş Hekimi İlhan Cumhur Türker vardı, Hâkim Süleyman Alan vardı ve Hâkim Süleyman Alan beni karşıladı. Üstüm başım toz olmuş, sakalım uzamış. Dedim ki 'Ne jilet makinem var, ne de tıraş sabunum var. Bu elçilikte tıraş malzemesi var mı? Şöyle bir yıkanayım, banyonuz var mı? Bir de tıraş makinesi vererseniz tıraş olayım.' dedim. Neyse tıraş sabunu bulamadılar ve el sabunuyla tıraş oldum, çıktım ve gene etrafta kimse yok. Ne Hasan Sağlam var, ne de herhangi bir subay var. 'Elçi Bey seni istiyor.' dediler ve elçinin odasına girdim ve 'Hayrola?' dedim. Dedi ki 'Böyle böyle işte, kaybettiniz çocuklarınızı.' 'Hayrola kaçırdılar mı ailemi ve çocuklarımı?' dedim. 'Hayır, hayır katlettiler.' dedi. 'Allah'ıma şükürler olsun, vatan sağ olsun.' dedim. Elçi bana 'Neden öyle söyledin?' diye sordu. Dedim ki 'Efendim ya kaçırsalardı. Küçük çocuk 4 yaşında, 6 yaşında. Kim bilir hangi dağda çoban olacaktı. Ya hanımımı ne yapacaktı? Birden bire böyle ferahladım, vatan sağ olsun.' Dedim." Bütün bunlar yaşanırken içeriye hamile bir Rum kadınla berberlik yapan kocasını getirirler ve Binbaşı İlhan'a 'Rumlar ailenizi vurdu. Siz de hamile kadınla kocasını öldürün ki iğiniz soğusun derler. Durumu ancak 28 Aralık günü öğrenebilen Binbaşı Nihat İlhan, Lefkoşa Büyükelçisi'ne kendisine yardımcı olmasını rica eder "... 'Yalnız sizden bir ricam var. Bana Genelkurmay Başkanlığı ile Türkiye ile irtibat kurdurun.' dedim. 'Şu anda bağlantımız yok.' dedi. Büyükelçi 'Bağlantımız yok.' deyince 'Kesik mi?' dedim ve o da 'Evet, kesik.' diye cevap verdi. O zaman kokteylde tanıştığım İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri'nden bir Pilot Tuğgeneral vardı. Büyükelçi'ye 'Müsaade eder misiniz bana İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri karargâhını bağlasınlar?' diye sordum. İngiliz subayına 'Başıma böyle böyle bir şeyler geldi. Çocuklarımın hepsini katletmişler, eşimi de. Ben onları Türkiye'ye götürmek istiyorum.' dedim. 'Ama Zürih Anlaşmaları var, İngiltere, Yunanistan ve Türkiye var. Ben bu zırhı kıramam ama ben sana yardım edeceğim. Ben sana hemen zırhlı bir araç göndereceğim. Bir de kamyon göndereceğim. Eşini, çocuklarını oradan aldır ve bizim buraya gel. Ben seni İngiltere'ye uçuracağım.' dedi. 'Cebimde 500 kûsur İngiliz Lirası var. Ben bununla İngiltere'de ne yaparım?' dedim. 'Hayır, hayır hiç paraya lüzum yok. Ben seni hemen bugün İngiltere'ye gitmek üzere uçağa bindireceğim ve oraya, Hava Kuvvetleri Komutanı'na da telefon edeceğim. Çok muhterem bir zattır. Hemen sana bir tayyare hazırlamış olacaklar. Onunla Türkiye'nin istediğin vilayetine gidersin.' dedi. Ben de teşekkür ettim. Ondan sonra da kamyon geldi. Süleyman Alan da, Diş Hekimi İlhan Cumhur Türker de eve gittiler. Sağ olsun Kıbrıs Türkleri böyle tahtalardan yapmışlar (tabutları) herhalde, elbiselerini de üstlerine koymuşlar. Üzerlerine de bayrak örtmüşler. Kamyonlarla böyle geldiler işte elçiliğin önüne. Zırhlı araç da elçiliğin önüne gelmişti. Onları götürmüştü havaalanına. Tam arabalara bindik, bir baktım karni burnunda bir kadın, yanında mesleğini sordum kocası berbermiş. Yanında da kadın ve çocuğunun elini tutmuş durumda. Kadın böyle tir tir titiyor, adam da ağlıyor. Yahu niye ağlıyorsun dedim. Dedi ki doğumu başladı ve suları geldi karımın. Hastaneye götürüyorum korkumdan, yolda beni çevirirler öldürürler diye. 'Benim arkadaşım var

*Kaya Bekiroğlu. Telefon edeyim git onun yanına. ' dedim. Telefon ettim ve onları Kaya Bekiroğlu'nun hastanesine gönderdim ...*¹³²

Rumlar hedeflerine ulaşmak için Müslüman Türk köylerine saldırmış ve bunun neticesinde Kıbrıslı Türkler 103 köyü¹³³ terk etmek zorunda kalmıştır. Küçük Kaymaklı'da 700 kadar Türk rehine olarak alınıp bilinmeyen bir yere götürülmüştü. Bunların bir kısmı daha sonra öldürülmüştü. Olaydan 4 gün sonra Rumlar 500 kadar kadın ve çocuğu Küçük Kaymaklı'dan toplayıp götördüklerini kabul etmişlerdir. Lefkoşa'nın kuzey batısında yer alan Ayvasıl köyünde 13 Ocak 1964'te Toprağa gömülü 21 Türkün cesedi çıkarılmıştı. Bunların bazıları ölmeden önce birbirlerine bağlandığı belirlenmişti.¹³⁴

22 Aralık 1963 günü Makarios Garanti Antlaşmasını tanımadığını kamuoyuna duyurmuştu. Makarios'un bu hareketi ve Kıbrıs'ta ortaya çıkan olayların şiddetle artması üzerine Türkiye; 23 Aralık 1963'te İngiltere ve Yunanistan'dan Rumların bu saldırılarını durdurmalarını istemişti. Bu konuda yapılacak girişimin, Garanti Antlaşmasının uygulanacağına dair bir başlangıç olacağını da belirtmişti. Bumum üzerine üç garantör devlet 24 Aralık 1963 yılında Lefkoşa'da bir bildiri yayınlarak Türk ve Rum toplumları arasında olan karışıklıklara son verilmesini istemişti. Fakat Makarios bu bildiriye oyalayıcı bir cevap vermiş ve Rum saldırılarını durdurmamıştı.¹³⁵

Türkiye, yayımlanan bildiriden olumlu bir sonuç almaması üzerine 25 Aralık 1963 yılında Türk Hava Kuvvetlerine ait uçaklar Kıbrıs üzerinde ihtar uçuşlarına başlamıştı. Kıbrıs'ta bulunan Türk Alayı ise Kıbrıslı Türkleri korumak için Garnizondan çıkarak Lefkoşa'nın Türk kesimine girmiş ve savunma mevzileri oluşturmuştu. Türkiye, Garanti antlaşmasının verdiği hakka dayanarak yaptığı girişimler sonucunda İngiltere ortak girişimde bulunmayı kabul etmişti.¹³⁶ Yunan ve İngiliz Hükümetleri, Kıbrıs'ta İngiliz Kuvvetleri komutanı General Young'ın komutasında 3'lü Barış gücünün oluşturulmasını ve bir ana önce gücün devreye girmesini istemişlerdi. 26 Aralık günü Kıbrıs'ta bulunan İngiliz Hava Kuvvetlerine(R.A.F) bağlı keşif uçakları Kıbrıs'ın 25 mil açığında Türk Deniz Kuvvetlerine ait 4 destroyer, 3 nakliye gemisi, 5 denizaltı bulunduğunu saptamışlar ve bu istihbaratı Rum liderlerine bildirmişlerdi. Bunun üzerine Kıbrıs Hükümeti'nin Rum bakanları olağanüstü toplantı yaparak silahlı Rumların 27 Aralık günü şafak vaktine kadar bulundukları mevkiden geri çekilmelerini ve buruların denetimini General Young'ın komutasındaki İngiliz askerlerine devredilmesi kararını almışlardı.¹³⁷ Ertesi gün, adada ilk kez İngiliz generalinin komutasında üç devletin askerlerinden oluşan Barış Gücü kurulmuştu. Aynı gün (27

¹³² Keser, *a.g.m.*, s.101,102,103

¹³³ Ali Denizli, "Tarihsel Süreçte Kıbrıs'ta Türklere Yapılan Katliamlar Ve Kıbrıs Barış Harekatiyle Türklerin Kurtarılması", *Uluslararası Kültür Ve Bilim Kongresi*, ed. Yusuf Söylemez, Salih Özyurt, Hasan Çelik, Meryem Doygun, Alperen Kayserili, Ahmet Edi, Ankara, Ekim 2018, s.540

¹³⁴ Gazioglu, *a.g.e.*, s. 419,420

¹³⁵ Uçarol, *a.g.e.*, s.1056

¹³⁶ Uçarol, *a.g.e.*, s.1056

¹³⁷ Gazioglu, *a.g.e.*, s. 441

Aralık 1963) İngiliz Birlikleri üstlerinden harekete geçerek Lefkoşa'ya girmeye başlamıştı. 30 Aralık 1964 günü ise ilgili tarafların anlaşarak Lefkoşa'da, Türkler ve Rumlar arasında silahtan arındırılmış tarafsız bir bölge oluşturulmuş ve Lefkoşa Türk ve Rum bölgeleri olarak ikiye ayrılmıştı. Lefkoşa'yı iki bölgeye ayıran ateşkes hattı, İngiliz Yüksek Temsilcisi Tümgeneral Peter Young tarafından yeşil bir kalemle işaretlemesi nedeniyle bu hat "Yeşil Hat" olarak isimlendirilmişti.¹³⁸ Bununla beraber ada üzerindeki Türk ve Rumlar arasındaki ayrılık fiilen başlamıştı.

Bu gelişmeler üzerine Türk ve Rum toplumları arasında ateşkes yapılması kabul edilmiş ve Lefkoşa'yı iki bölgeye ayıran Yeşil Hat üzerinden anlaşmaya varılmıştı. Makarios, Dr. Küçük ve Duncan Sandys'ın imzaladığı Antlaşmaya göre;

1. Ortak Barış Gücü Komutanı General Young'ın belirleyeceği bir tarihte Yeşil Hat'ın x noktasından y noktaya kadar olan bölümdeki Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk Mevzileri boşaltılacak ve bunların uygun görülenleri General Young tarafından işgal edilecek.
2. Ayrıca Yeşil Hat civarında bulunan ve General Young tarafından belirlenecek olan y ve x noktaları arasındaki Rum ve Türk mevzileri de boşaltılacak.
3. Yeşil Hat'ın iki tarafındaki A ve B noktaları arasındaki mevziler boşaltılmadan önce, maviye boyanmış BYCA bölgesinde halkın evlerine dönmelerine olanak yaratmak için, Barış Gücü Komutanı güvenliği sağlamak amacıyla mevziler oluşturacak. Bunun tamamlanması üzerine Yeşil Hat'ın çevresinde komutanın belirleyeceği noktalar arasında kalan tüm mevziler terk edilecek.
4. Bir kuşkuyla yer vermemek için Barış Gücü Komutanı tarafından devralınacak yerler un fabrikasını, buzhaneyi, Roccas Burcu'nu ve CYM binasını da içerecek ve bu yerler boşaltılacak. Terk edilip de Barış Gücü tarafından işgal edilmeyecek yerler Mule, Barbara ve Loradano burçlarını içerecek.
5. Barış Gücü Komutanı, Türk ve Rum mevzilerini devralmadan önce, gerekli gördüğü taktirde, kimseye danışmadan Lefkoşa ve çevresindeki herhangi bir yere devriyeler gönderebilecek.¹³⁹

Olaylar bu şekilde gerçekleşirken Makarios, Türkiye'nin Kıbrıs'ın iç işlerine karıştığını iddia ederek Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine başvurmuştu. Diğer yandan da İngiltere'nin önerisiyle 15 Ocak 1964 yılında Londra'da ilgili üç devlet ile iki toplumun temsilcilerinin katıldığı bir beşli konferans toplanmıştı.

Londra Konferansı için diplomatik çalışmalar yapılırken diğer taraftan Kıbrıs adasındaki durumda herhangi bir iyileşme görülmemiş, aksine durum gittikçe kötüleşmeye, Türk köyleri Rumlar tarafından sarılmaya, Türklerin azınlıkta olduğu köylerde can ve mal güvenliği gün geçtikçe azalmıştı. Türk yerleşim yerlerinde iletişim

¹³⁸ Uçarol, *a.g.e.*, s.1057

¹³⁹ Gazioglu, *a.g.e.*, s.479

kopmuş, gidiş gelişler durmuş, Türklerin yollarda seyahat ve güvenliği kalmamış, Rum barikatlarında durdurulup sorgulanmak ve alınıp götürülmek korkusu hat safhaya ulaşmıştı. Türk kesimlerinde durumlar böyle devam ederken Rumlar Kıbrıs adasının tamamında kendi egemenliklerini sağlamak için ateşkes anlaşmasına uymamakta, üç garantör devlet adına düzen ve asayiş sağlama amaçlı görevlendirilen İngiliz askerlerinin görevlerini yapmalarını engelleyici eylemlerde bulunarak gerginliğin daha da artmasına, Rum polisini ve tedhiş gruplarını daha da silahlandırarak Türklerin üzerinde giriştikleri baskı ve şiddet onların daha da cesaretlendirmesine yol açmıştı.¹⁴⁰

Londra Konferansında iki gün önce Ayvasıl Katliamı ve oradan açılan toplu mezarla ilgili görüntüler ajanslar ve gazeteler tarafından dünyaya flaş haber olarak yansıtılmıştı.

Londra Konferansı öncesi Kıbrıs Türk lideri Ankara ile durum değerlendirmesi yapmak için Rauf Denktaş başkanlığında bir heyet 8 Ocak günü Başbakan İnönü ile bir görüşme yapmak için Ankara'ya gitmişti. Görüşme sonrası basına bilgi veren Denktaş, Anavatan Hükümetinden Kıbrıs Türkünü Rumların insafına terk etmeyecekleri güvencesi aldıklarını, ayrıca toplumunun ivedi gereksinimlerini anlattıklarını ve mümkün olan her türlü yardımının yapılacağını kendilerine vaat edildiğini belirtti. 9-10 Ocak günleri görüşmeleri devam ettiren heyet 11 Ocak günü İnönü ile son kez toplantı yapmış ve Dış İşleri Bakanlığı Genel Sekreteri Fuat Bayramoğlu ile durumu bir kez daha birlikte gözden geçirmişlerdi. Bu görüşmeden sonra Denktaş basına yaptığı açıklamada; *“Londra’ya ümitle gidiyoruz. Derhal kesin bir sonuç alınması beklenmese de Kıbrıs Türklerinin adada şerefli bir geleceğe kavuşabilmesi için bu adımın atılması yerindedir. Yolumuz uzun ve çetin olacaktır. Fakat son haftalarda gösterilen metanet, cesaret ve gayretle barbar Rum saldırılarına karşı koymasını bilen halkımız, bu yolun sonuna zaferle ulaşacaktır. Suçlu Rum temsilcilerinin Londra’da birçok taktiklerle konferansı çıkmaza sürüklemeye girişecekleri şimdiden bellidir. Fakat bu taktiklerin tezimize ve davranışlarımıza hiçbir etkisi olmayacaktır.”* Denktaş, Osman Örek ve Halit Ali Rıza’dan oluşan üçlü Kıbrıs Türk heyeti 12 Ocak 1964’te Ankara’dan ayrılarak Londra’ya gitmişti.

Heyet Londra’ya giderken aynı gün Lefkoşa’da Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Küçük’ün ofisi Rumlar tarafından basılıp tahrip edilmiş, belgeler, dosyalar ve yazı makineleri alınıp götürülmüştü.

15 Ocak 1964 yılında Türkiye ve Yunanistan ile Kıbrıs’ta bulunan Türk ve Rum toplumlarının temsilcileriyle Londra’da Konferans toplanmıştı. Londra Konferansının daha ilk toplantıları bir uzlaşmaya varılamayacağını işaret etmişti. Bununla birlikte Lefkoşa’da Rum baskı ve şiddetleri devam etmekteydi. Konferans devam ederken 23 Ocak günü Bayraktar Camisine karşı bir saldırı düzenlenmiş ve patlatılan bombalarla cami büyük hasar görmüş, minaresi yıkılmıştı. Bu haberin dünya basınında yer alması Kıbrıs sorunun konferans ve görüşmeler yoluyla halledilmeyeceği kanısı oluşmaya

¹⁴⁰ Ahmet C. Gazioğlu, *Kıbrıs’ta Soykırım Yılı 1964 ve Enosisin Ayak Sesleri*, Özyurt Matbaası, Ankara, Ekim 2007, s.16,17

başlamıştı. Makarios, bu olaydan Türklerin sorumlu olduğunu ileri süren bir açıklama yapmış ve yaratılacak her türlü oldu- bittiye karşı koyacaklarını bildirmişti. Dr. Küçük ise Bayraktar bombalanmasını protesto eden bir karşı bildiri yayınlamıştı.

Londra Konferansı'nda Türk tarafı kendi haklarının daha çok korunmasını önerirken Rum tarafı ise bütün garanti antlaşmalarının yürürlükten kalkmasını önermişti. İki tarafın birbirinden farklı önerileri sebebiyle Londra Konferansı'nda bir anlaşmaya varılamamıştı. Rauf Denktaş on ciltlik anılarının 1964 yılını yer verdiği ilk cildinde Londra Konferansıyla ilgili izlenimleri şöyle anlatmıştı; "Kıbrıs Rum heyeti, baştan sona konferans boyunca Makarios'un anayasa'da ön gördüğü değişiklikleri Türk tarafının kabul etmesi ve Kıbrıs Türklerine güvenceli azınlık hakları verilmesi tezini savunmuştu. Ayrıca mevcut anlaşmaların son çatışma olaylara neden olduğunu ileri sürerek Garanti ve ittifak anlaşmalarının feshedilmesi üzerinde ısrar ediyor. Türk ve Yunan alaylarının Kıbrıs'tan geri çekilmesini istiyordu. Biz ise, Kıbrıs'ta bir millet bulunmadığına göre, Türklerin azınlık olarak kabul edilmesinin söz konusu olmayacağını, daha da önemlisi Kıbrıslı Türklerle Kıbrıslı Rumların 1960 Cumhuriyetinin iki eşit kurucu ortağı olduğu gerçeğini belirterek yeni bir çözümün ancak federasyon temeline dayandırılması gerektiği üzerinde duruyorduk. Ayrıca mevcut anlaşmaların Kıbrıs Türklerinin can ve mal güvenliğini korumada yeterli olmadığına göre bu yönde ek güvenceler istiyorduk."¹⁴¹

İngiliz kabinesinin son toplantısında Sandys, Kıbrıs Rum ve Türk temsilcileri ile yaptığı son toplantıda Kıbrıs sorunuyla ilgili bir uzlaşma umudu olmadığını ve Londra Konferansının başarısızlığa uğraması durumunda adada yeni çatışmalar başlarsa İngiliz askerlerinin tek başına yetersiz olacağını bu sorumluluğu başka bir güce devretmeleri gerektiğini belirtmişti. Kıbrıs'a NATO kuvvetinin gönderilmesi kararlaştırılmıştı. Adadaki asayiş ve sükuneti bu kuvvetin sağlaması konusunda Amerika ve İngiltere arasında günlerce tartışılan NATO Barış Gücü ile ilgili Anglo- Amerikan planı 31 Ocak 1964 yılında¹⁴² Türk ve Yunan dışişleri bakanlarına sunuldu. Türkiye tarafından çekimser kabul edilen bu plan Makarios ve Yunan Hükümeti tarafından kesin bir şekilde ret edilmişti. Böylelikle Londra Konferansı tam bir başarısızlıkla sonuçlanmıştı.

1964 yılı şubat ayı her yönden zorlu bir dönem olmuştu. Kıbrıs'ta Rum saldırıları hala devam etmekteydi. Amerikan Dışişleri Bakanlığı müsteşarı George Ball, değiştirilmiş şekliyle bu planı kabul ettirmek için ilk olarak Londra'ya, oradan Atina, Ankara, Lefkoşa'ya gitmişti. Görüşmeler yapılırken 12 Şubatta Lefkoşa'dan Washington'a gönderdiği ilk telgrafta, Limasol'da aynı gün yer alan Rum saldırılarının katliama dönüştüğünü ve birçok Türkün öldürüldüğünü durumun çok ciddi bir hal aldığını bildirmişti. Ball 13 Şubatta Washington'a gönderdiği bir başka telgrafta

¹⁴¹ Gazioğlu, *a.g.e.*, s. 19,28

¹⁴² Gazioğlu, *a.g.e.*, s.49-61

Limasol olaylarının bir Rum saldırısına dönüştüğünü, Rum polisinin kentin Türk kesimine ağır silahlarla ve patlayıcılarla ateş açtıklarını bildirmişti.¹⁴³

Londra konferansında herhangi bir anlaşmaya varılamaması üzerine Kıbrıs sorunu Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi önüne getirilmişti. Güvenlik konseyinin uzun görüşmeleri ve Birleşmiş Milletler Örgütü Genel Sekreteri U-Thant'ın arabuluculuk yapmasıyla 4 Mart 1964 yılında Konseyin beş geçici üyesi olan Bolivya, Norveç, Brezilya, Fas, Fildişi'nin hazırladığı bir tasarıyı kabul etmişti. Tasarıya göre; ilgili devletler ve toplumlar "... Egemen Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki durumun kötüleşmesine yol açabilecek..."uyuşmazlığı daha da şiddetlendirecek hareketlerden kaçınacaklar, Kıbrıs'ta bir barış gücü kurulacak(UNFIYCP), uyuşmazlığın barışçıl yollardan çözümlenmesini sağlamak için bir arabulucu görevlendirilecekti. Birleşmiş Milletler Güvenlik konseyi kararlarında Kıbrıs'taki barışın sağlanması için Kıbrıs Hükümetinden önlemler alınması istemişti. Kararda geçen "Kıbrıs Hükümeti" tabiri yasadışı Rum yönetiminin devletlerce yasal Kıbrıs Hükümeti olarak tanınmasını sağladı. Bu da, bundan sonra Kıbrıs sorunu için yapılan toplantılarda ve anlaşmaların sağlanmasında en büyük engellerden biri olmuştu. Sonuç olarak "4 Mart Kararları" Kıbrıs Sorununu farklı boyutlara taşımıştı. Alınan karar doğrultusunda Barış Gücü, Birleşmiş milletlerin emrinde tarafsız milletlerin askerlerinden oluşmuş ve 27 Mart 1964 yılında Kıbrıs'ta göreve başlamıştı.¹⁴⁴ Barış Gücü Kıbrıs'ta devam eden çatışmaları durduramamış ancak gerilimin azalmasını sağlayabilmişti.

9 Mart 1964 yılı tarihli bir İngiliz belgesinde mart ayı başlarından itibaren Rumların silahlanma girişimleriyle ilgili; Mısır üzerinden alınan Sovyet ve Doğu Avrupa silahları yanında Kıbrıslı Rumlara bu yönden en büyük desteği Yunanistan'ın verdiği, Nisan ayından itibaren planlı ve düzenli sevkiyatların yanında çeşitli silah, askeri araç ve asker gönderdiği belirtilmekteydi.¹⁴⁵

Barış gücü adaya gelmeden önce 9 Mart 1964 yılında Rumlar, Baf Türklerine karşı saldırıya girişmişlerdi. Limasol katliamından sonra en şiddetli çarpışmalar yaşanmış ve bu olay dünya basınında yankılar yaratmıştı. Saldırıları sırasında Cami-i Cedit'i minaresiyle birlikte patlatmışlardı. Yaşanan saldırıdan sonra Türkiye derhal BM Barış gücünün Kıbrıs'a gitmesini istemişti. Fakat söz edilen barış gücünün henüz hazır olmadığı için istenilen vakitte Kıbrıs'a gönderilememişti. Bunun üzerine Türkiye, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Kıbrıs'a müdahale kararı almıştı. Türkiye'nin bu kararlı tutumu üzerine BM Barış Gücü acil bir şekilde adaya gönderilmişti.

Barış gücünün adaya gelmesinden sonra Rum saldırılarında azalma olsa da, Makarios 1 Nisan 1964 EOKA'nın tedhişinin yıldönümünde Londra ve Zürih antlaşmalarının ayrılmaz bir parçası olan İttifak Antlaşmasını feshettiğini açıklamıştı. Gerekçe olarak Türk Alayının 25 Aralık 1963'te kampından çıkarak Gönyeli'ye yerleşmesi ve geri

¹⁴³ Gazioglu, *a.g.e.*, s.80

¹⁴⁴ Uçarol, *a.g.e.*, s.1057,1058

¹⁴⁵ Gazioglu, *a.g.e.*, s.121

dönmeyi reddetmelerini İttifak Antlaşmasının ihlali olarak belirtmişti. Makarios 4 Nisan'da Türkiye'ye, İttifak antlaşmasının feshinin nedenlerinin yazılı olduğu bir mektup göndermişti. Türkiye böyle bir şeyi asla kabul edilemeyeceğini bildiren bir mektup göndermişti. Böylelikle Makarios Kıbrıs'ın Türkiye ile olan bağlarını koparmak için harekete geçmişti. Baf, Poli, Gaziveren, Mansura, Aşağı Pirgo, Templos ve Kaza fana'daki Türklere karşı araka arkaya düzenledikleri saldırıların yanında yollardan alınıp götürülmeleri ve öldürülmeleri; bu olaylar olurken Makarios 1 Nisan 1964 günü Mısır yoluyla Rusya'dan gelen ve Yunanistan'dan gelen o zamanın son model silahlarıyla donatılan ve tamamı Rumlardan oluşan yasa dışı "Kıbrıs Ordusu"nun geçit törenine katılması 4 Mart kararlarının maddesine ters ve son derece kışkırtıcı bir hareket olmuştu. Bu tür hareketler zaman zaman Barış Gücüne bağlı İngiliz askerlerine karşı yapılmış ve gerginlikler ortaya çıkmıştır.¹⁴⁶

Barış Gücünün resmen göreve başladıkları günden hemen sonra Rum saldırıları hızla devam etmişti. Rum saldırılarının yaratmış olduğu gergin ortam karşısında görev karmaşasının yaratmış olduğu belirsizlik¹⁴⁷ Barış gücünün elini kolunu bağlamıştı. Rumlar, Barış Gücünün bu zayıf anından yararlanarak Girne'nin üst başındaki St. Hilarion kalesini ve çevresini ellerinde bulunduran ve Türkler için önemli bir stratejik avantaj sağlayan mücahitlere karşı 24 Nisanı 25 Nisana bağlayan gece sabaha karşı saat üçte planlı bir saldırı düzenlemişlerdi. 27 Nisan günü 6 mücahit şehit olmuş bir o kadarı da yaralanmıştı. St.Hilarion çarpışmaları barış gücünün araya girip ateşkes sağlayınca kadar 4 gün devam etmişti. Bu olay Kıbrıslı Türkleri şoka uğratmış ve Türk direnişinin çökeceği endişesi oluşmaya başlamıştı. Kıbrıs Türk liderleri Ankara'ya iki telgraf göndermiş ve Ankara'da bulunan Rauf Denktaş'ın İnönü ile görüşmesini istemişlerdi.¹⁴⁸

Kıbrıs'ta Mayıs ayı içinde ciddi gelişmeler yaşanmıştı. Makarios, Kıbrıs'ta zorunlu askerlik sistemini oluşturmuştu. Rumların silahlanma girişimleri, Yunanistan'dan asker ile birlikte tam donanımlı askeri araçların gizlice adaya çıkarılması ve başıbozuk silahlı Rum gruplarını Rum Milli Muhafız Ordusuna(RMMO) katılması var olan sorunları arttırmıştı. Bunun yanında Rumların silah zoruyla gördükleri her yerde Türkleri alıp götürmeleri ve kendilerinden bir daha haber alınamayan kayıp Türklerin akıbetleri de gerginliği daha arttırmıştı. Makarios bir yandan da Sovyet Rusya ve Doğu Bloğu ile yakın ilişkiler içerisine girmişti.

Anglo- Amerikan planı Kıbrıs sorunun ağırlıklı olarak NATO altında çözülmesi gerektiğini savunmuştu. İki müttefikin öyle ya da böyle kabul edeceği en uygun seçimin adanın Yunanistan'la birleştirilmesi (Enosis) olacağı düşünülmüştü. Buna karşılık Yunanistan'ın Türkiye'ye toprak tavizinde bulunması noktasına önem verilmesi

¹⁴⁶ Gazioglu, *a.g.e.*, s.186

¹⁴⁷ Makarios'un İttifak antlaşmasını feshettiğini ilan etmesiyle kendi askeri gücünü daha da kuvvetlendirmek, silahlandırmak için bağımlı olduğu BM Barış Gücünden çıkmak için çabalamaktaydı. Makarios'un görüşlerinin BM'in görüşlerinden farklı olması ve BM'in kendi görüşlerini dayatmasına şiddetle karşıydı.

¹⁴⁸ Gazioglu, *a.g.e.*, s.190

gerektiği vurgulanmıştı.¹⁴⁹ Bunun içinde İngiltere ve Amerika Enosi'i nasıl gerçekleştirebilecekleri hakkında görüşmeler yapmışlardı.

Dr. Küçük 2 Haziran 1964 günü Makarios'a mektup göndermiş kendisinin ve Türk bakanlarının katılacağı ortak bir Bakanlar Kurulu'nun Yeşil Hat'ta yakın yerde toplanmasını ve BM Barış gücünün gerekli güvenlik önlemlerinin alınmasını istemişti. Yapılacak toplantının konuları şöyledir;

1. Haziran 1964te Temsilciler Meclisi üyelerinin aldığı “zorunlu askerlik yasası”,
2. Türk toplumunu kuşatma altına alan(Rum) güvenlik güçlerinin kuşatmayı kaldırmaları ve yeniden konuşlandırılacak yerlerin saptanması,
3. Güvenlik Güçlerinde yapıla tayin ve terfiler, silahlı kuvvetlerin yapısı, sayısı ve mali yönleri,
4. Anayasanın 123.maddesinin 3.paragrafı ve 132.maddesi(bu ilgili madde ve paragraf bir toplumun yüzde yüze yakın çoğunlukta olduğu bölgelerde kamu hizmetlerindeki görevlerin aynı toplum bireylerine verilmesi),
5. Kıbrıs'a ithal edilen tüm savaş malzemesi ve her çeşit patlayıcılar,
6. 21 Aralık 1963'ten beri Bakanlar kurulunun Rum üyeleri tarafından Dışişleri, savunma, güvenlik konularında alınan kararların anayasanın ilgili maddeleri ışığında incelenmesi.

Makarios mektuba karşılık olarak, artık Cumhurbaşkanlığı Muavinliği mevkisinin olmadığını ileri sürmüş ve Dr. Küçük'ün önerisini derhal ve çok sert biçimde reddetmişti. Taksimi açıkça kınamadığı sürece Cumhurbaşkanı Yardımcısı olarak konuşmaya hakkı olmadığını bildirmişti. Bunun üzerine Dr. Küçük “*Benim Cumhurbaşkanı Yardımcısı olarak görevime devam edip etmeyeceğime karar vermeye Makarios'un veya Rum tarafındaki herhangi birinin hakkı yoktur.*” demişti. Makarios, İngiltere ve Türkiye uyarı ve protestolarına karşı Zorunlu askerlik yasasını yürürlüğe koymuştu. Dr. Küçük'ün toplanma kararına ağır bir dille kesin bir şekilde reddetmesi Ankara'da ciddi tepkilere yol açmıştı. Bunun üzerine Türkiye Müdahale kararını pekiştirdi ve 5 Haziran 1964 Cumartesi sabahı Kıbrıs'a asker çıkarılması kararını kesinlik kazanılmıştı.¹⁵⁰ Ankara'dan gelen haber, Amerika'da ciddi endişe yaratmıştı. Amerika başkanı Johnson 5 Haziran 1964 günü İnönü'ye bir mektup göndermiş ve mektupta Türkiye'yi tehdit etmiş, Kıbrıs'a müdahalede bulunmamasını istemişti. Johnson'un mektubunun tam metni şöyledir;

“Sayın Bay Başkan,

Türkiye hükümetinin Kıbrıs'ın bir kısmını askeri kuvvetle işgal etmek üzere müdahalede bulunmaya karar vermeyi tasarladığı hakkında Büyükelçi Hare vasıtasıyla sizden ve Dışişleri Bakanınızdan aldığım haber beni ciddi şekilde endişeye sevk

¹⁴⁹ Gazioglu, *a.g.e.*, s259

¹⁵⁰ Gazioglu, *a.g.e.*, s.261,262

etmektedir. En dostane ve açık şekilde belirtmek isterim ki, geniş çapta neticeler doğurabilecek böyle bir hareketin Türkiye tarafından izlenmesini, hükümetinizin bizimle evvelden tam bir istişarede bulunmak hususundaki taahhüdü ile uyuşur saymıyorum. Büyükelçi Hare, görüşlerimi öğrenmek üzere kararınızı birkaç saat geciktirmiş olduğunuzu bana bildirdi.

Yıllar boyunca Türkiye'yi en sağlam şekilde desteklediğini ispat etmiş olan Amerika gibi bir müttefikin, bu şekilde neticeleri olan tek taraflı bir kararla karşı karşıya bırakılmasının hükümetiniz bakımından doğru olduğuna gerçekten inanıp inanmadığınızı size sorarım. Bundan ötürü böyle bir harekete girişmeden Önce, Birleşik Amerika Devletleriyle tam istişarede bulunmak mesuliyetini kabul etmenizi hassaten rica etmek mecburiyetindeyim.

1960 tarihli Garanti Antlaşması hükümleri gereğince, böyle bir müdahalenin caiz olduğu kanaatinde bulunduğunuz intibaındayım. Bununla beraber, Türkiye'nin düşündüğü müdahalesinin, Garanti Antlaşması tarafından açıkça yasaklanan bir çözüm olan taksimi gerçekleştirme amacına yönelmiş olacağı yolundaki anlayışımıza dikkatinizi çekmek zorundayım.

Ayrıca söz konusu antlaşma teminatçı devletler arasında istişareyi gerektirmektedir. Birleşik Amerika bu durumda bilcümle istişare "olanaklarının hiçbir şekilde tüketilmediği ve dolayısıyla tek taraflı harekete geçme hakkının henüz kullanılamayacağı inancındadır.

Diğer taraftan Baş Başkan, NATO vecibelerine de dikkatlerinizi çekmek mecburiyetindeyim. Kıbrıs'a vaki olacak Türk müdahalesinin Türk- Yunan kuvvetleri arasında askeri bir çatışmaya götüreceği konusunda zihninizde en ufak bir tereddüt olmamalıdır. Dışişleri Bakanı Rusk, Lahey'da yapılan son NATO Bakanlar Kurulu toplantısında Türkiye ile Yunanistan arasında bir savaşın kelimenin tam anlamıyla düşünülemez olarak kabul etmesi gerektiğini söylemişti. NATO'ya iltihak esası icabı olarak, NATO memleketlerinin birbirleriyle savaşamayacaklarını benimsemek demektir. Almanya ve Fransa, NATO'da müttefik olmakla 100 yıllık husumet ve düşmanlıklarını gömmüşlerdir. Aynı şeyin Yunanistan ve Türkiye'den de beklenilmesi gerekir. Ayrıca Türkiye tarafından Kıbrıs'a yapılacak askeri bir müdahale Sovyetler Birliği'nin meseleye doğrudan doğruya karışmasına yol açabilir. NATO müttefiklerinizin, tam rıza ve muvafakati olmadan Türkiye'nin girişeceği bir hareket neticesinde, ortaya çıkacak bir Sovyet müdahalesine karşı Türkiye'yi savunmak mükellefiyetleri olup olmadığım, müzakere etmek fırsatım bulmamış olduklarım takdir buyuracağımız kanaatindeyim.

Diğer taraftan Bay Başkan, Bir Birleşmiş Milletler üyesi olarak Türkiye'nin vecibeleri dolayısıyla da endişe duymaktayım. Birleşmiş Milletler Ada'da barışı korumak için kuvvet temin etmiştir. Bu kuvvetin görevi zor olmuştur, fakat geçen son birkaç hafta zarfında Ada'daki şiddet hareketlerinin azaltılmasında tedrici bir şekilde başarılı olmuşlardır. Birleşmiş Milletler arabulucusu henüz işini bitirememiştir. Hiç şüphe yok ki, Birleşmiş Milletler üyelerinin çoğunluğu, Birleşmiş Milletler gayretlerini baltalayacak olan ve bu zor meseleye Birleşmiş Milletler tarafından makul ve barışçı bir çözüm bulunmasına yardım edebilecek herhangi bir ümidi yıkacak olan, Türkiye'nin tek taraflı hareketine en sen bir şekilde tepki gösterecektir.

Aynı zamanda Bay Başkan, askeri yardım alanında Türkiye ile Birleşik Devletler arasında mevcut iki taraflı anlaşmaya dikkatinizi çekmek isterim. Türkiye'yle aramızda mevcut Temmuz 1947 tarihli anlaşmanın 14. maddesi mucibince, askeri yardımın verilmiş amaçlarından gayri gayelerle kullanılmaması için, hükümetinizin Birleşik Devletlerin onayını alması gerekmektedir. Hükümetiniz bu şansı tamamen anlamış bulunduğunu muhtelif vesilelerle Birleşik Devletlere bildirmiştir. Mevcut şartlar altında Türkiye'nin Kıbrıs'a yapacağı bir müdahalede Amerika tarafından temin edilmiş olan askeri malzemenin kullanılmasına Birleşik Devletlerin muvafakat edemeyeceğini size bütün içtenliğimizle bildirmek isterim.

Düşünülen Türk hareketinin fiili neticelerine gelince, böyle bir hareketin Kıbrıs Adası üzerinde on binlerce Kıbrıslı Türk'ün öldürülmesine yol açabileceği keyfiyetine en dostane bir şekilde dikkatinizi çekmek mecburiyetini duyuyorum. Tarafınızdan böyle bir harekete girişilmesi kızgınlık doğuracak ve girişeceğiniz askeri hareketin himaye etmeye çalıştığımız kimselerin pek çoğunun toptan yok edilmesini önleyecek derecede etkisi olması olanaksızlaşacaktır. Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin mevcudiyeti böyle bir faciayı önleyemeyecektir.

Sözlerimi pek fazla sert bulabilir ve bizim Kıbrıs meselesinde Türkiye'nin ilgisine karşı, ilgisiz olduğumuzu düşünebilirsiniz. Durumun böyle olmadığını size temin etmek isterim. Gerek açıkça gerek Özel olarak, Kıbrıslı Türklerin güvenliğini sağlamakta ve Kıbrıs meselesinin kesin çözümünün konuyla doğrudan doğruya ilgili tarafların rızasına dayanması hususu üzerinde ısrar etmekte gayret gösterdik. Amerika Birleşik Devletlerinin sizin lehinize yeter derecede faaliyet sarf etmediği hissini taşımanız mümkündür.

Fakat herhalde bilirsiniz ki politikamız Atina'da en sen biçimde kızgınlığa yol açmış (Bizim aleyhimizde orada nümayişler yapılmış) ve Amerika Birleşik Devletleriyle Başpiskopos Makarios arasında, esaslı bir uzlaşma doğurmuştur. Daha birkaç hafta önce, yaptığımız görüşme sırasında, Dışişleri Bakanınıza da söylediğim gibi, Türkiye'yle olan ilişkilerimize çok büyük değer veriyoruz. Sizi kendisiyle temel olarak menfaatlerimiz olan büyük bir müttefik saymışızdır. Sizin güvenlik ve refahımız Amerikan halkı için ciddi bir ilgi konusu olagelmış ve bu ilgimiz en pratik şekillerde ifadesini bulmuştur. Siz ve biz, komünist dünyanın ihtiraslarına karşı koymak üzere birlikte dövuştük. Bu dayanışmanın bizim için çok büyük bir anlamı vardır ve bunun hükümetiniz ve halkımız için de aynı derecede bir anlam taşıdığım ümit ederim. Kıbrıs'la ilgili olarak Türk toplumunu tehlikede bırakacak herhangi bir çözümü desteklemeyi düşünmüyoruz. Kesin bir çözüm yolu bulmaya muvaffak olamadık, zira bunun dünyadaki en karışık meselelerden biri olduğu açıktır. Fakat Türkiye ve Kıbrıslı Türklerin menfaati konusunda, ciddi şekilde ilgilendiğimizi ve ilgili kalacağımız hususunda sizi güvencirmek isterim.

Nihayet Bay Başkan, en ciddi meseleyi, Savaş mı, barış mı, meselesini öne sürmüş bulunuyorsunuz. Bu meseleler Türkiye ve Birleşik Amerika arasındaki iki taraflı ilişkilerin çok ötesine giden meselelerdir. Bunlar sadece Türkiye ve Yunanistan arasında bir savaşı kesin olarak doğurmakla kalmayacak, fakat Kıbrıs'a tek taraflı bir müdahalenin doğuracağı önceden kestirilemeyen neticeler nedeniyle daha geniş çapta çarpışmalara yol açabilecektir. Sizin, Türkiye hükümetinin Başbakanı olarak sorumluluklarınız var, benim de Birleşik Amerika Başkanı olarak sorumluluklarım

mevcuttur. Bu sebeple en dostane şekilde size şunu bildirmek isterim ki, bizimle yeniden ve en geniş ölçüde danışmaksızın böyle bir harekete girişemeyeceğinize dair bana güvence verdiğiniz takdirde, meselenin gizli tutulması hususunda Büyükelçi Hare'den isteğinizi kabul etmeyecek ve NATO Konseyiyle, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin acele toplantıya çağrılmasını istemek mecburiyetinde kalacağım.

Bu mesele hakkında sizinle şahsen görüşebilmemizin mümkün olmasını isterdim. Ne yazık ki mevcut Anayasa hükümlerimizin icabı dolayısıyla, Birleşik Amerika'dan ayrılamamaktayım.

Ayrıntılı görüşmeler için, siz buraya gelebilerseniz bunu memnuniyetle karşılarım. Genel barış ve Kıbrıs meselesinin sağduyu ve barış yoluyla çözümünü hususlarında, sizinle benim çok ağır bir sorumluluk taşımakta olduğumuzu hissediyorum. Bu nedenle aramızda en geniş ve en içten danışmalar da bulununcaya kadar, sizin ve meslektaşlarınızın tasarladığınız her türlü karan geri bırakmanızı rica ederim.

Saygılarımla,
Lyndon B. Johnson”¹⁵¹

İnönü 13 Haziran 1964 yılında Johnson'ın mektubuna yanıt vermişti. Mektupta;

“Sayın Bay Başkan,

5 Haziran tarihli mesajınızı Büyükelçi Hare'in delaletiyle almış bulunuyorum. Kıbrıs'ta Garanti Antlaşması gereğince ferdi hareket hakkını kullanma kararını arzunuz veçhile geri bıraktık. Mesajınıza hâkim olduğunuzu buyurduğunuz açık kalplilik ve dostluk hislerine dayanarak, ben de size cevabımda durumu ve düşündüklerimizi tam bir içtenlikle izaha çalışacağım.

Bay Başkan

Mesajınız gerek yazılış tarzı, gerek muhtevası bakımından Amerika ile ittifak münasebetlerinde daima ciddi bir dikkat göstermiş olan Türkiye gibi bir müttefikinize karşı hayal kırıcı olmuş, ittifak münasebetlerine değinen muhtelif konularda önemli görüş ayrılıkları belirmiştir. Gerek bu ayrılıkların, gerek mesajın umumi havasının sadece çok sıkışık bir zamanda acele toplanmış verilere dayanarak yapılmış iyi niyetli bir girişimin telâşından doğmuş hususlardan ibaret olmasını yürekten dilerim.

İlk önce, Garanti Antlaşması icabı olarak Kıbrıs'a bir askeri müdahale zarureti görüldüğü zaman Birleşik Amerika ile istişare etmekte kusur ettiğimiz önemle belirtilmektedir. 1963 sonundan beri Kıbrıs'ta askeri müdahale ihtiyacı, bu seferle beraber, dördüncü oluyor. Başından beri bu konuda Amerika ile istişare ettik. 25 Aralık 1963'te ilk bunalım patladığı vakit, Garantör Devletlerle temasa geçtiğimizde, derhal Amerika'yı haberdar ettik ve Amerika bize bu meselede kendisinin bir taraf teşkil etmediği cevabını verdi. Ondan sonra müdahale müzakeresini İngiltere ve Yunanistan

¹⁵¹ “Emekli Büyükelçi Eralp, “Johnson Mektubu’nu Cüneyt Arcayürek’e, Dönemin Dışişleri Bakanı Verdi” *Cumhuriyet* y.y, <https://www.cumhuriyet.com.tr> ,28.03.2017

ile yaptık. Bildiğiniz gibi 26 Aralık'ta 1963'te İngiliz komutası altında üçlü bir askeri yönetim kuruldu. Londra Konferansının ve İngiliz-Amerikan ortak önerilerinin Makarios'un tutumu yüzünden başarısızlığa uğraması ve Ada'da Türklere saldırıların devamı dolayısıyla Şubat ayında çok bunalımlı günler geçirdik ve durumun ağırlığından Amerika'yı Ankara'yı ziyaret etmiş olan Mr.Ball vasıtası ile haberdar ettik. İngiliz-Amerikan önerilerinin reddi ile doğan boşluk dolayısı ile Ada'da nizamı tesis için müdahalenin zorunluluğunu anlattık ve her an müdahale mecburiyetinde kalacağımızı size bildirdik. Hatta sizden belli meseleler için güvenceler istedik. Bunlara olumlu cevap verdiniz. Buna rağmen, bizden müdahale etmememizi istediniz ve Makarios'a Birleşmiş Milletlerde lüzumlu dersin verileceğini ve Türk hak ve menfaatlerinin tamamiyle korunmasını sağlayan bir plân hazırlandığını ifade ettiniz.

Bu isteğinize uyduk. Fakat Birleşmiş Milletlerde arzu edilen netice sağlanamadı, üstelik Güvenlik Konseyinin kurulmasına karar verdiği Birleşmiş Milletler Kuvveti'nin teşkili bir mesele halini aldı. İşte üçüncü defa müdahale ihtiyacı, 4 Mart Güvenlik Konseyi kararından sonra, Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin teşekkül edip etmeyeceği hakikaten tereddüt uyandırdığı günlerde, Kıbrıs'taki tedhişçilerin cesareti artınca, saldırılarına karşı Türk toplumunu korumak için yeniden ortaya çıktı. Fakat Birleşmiş Milletler Gücü'nün en kısa zamanda teşkil edileceğini bize temin ederek. Güvenlik Konseyi kararından sonra müdahale yapmamamızda ısrar ettiniz. Teşebbüsümüzü tekrar tehir ederek, Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin vazife almasını bekledik.

Sayın Başkan,

Kıbrıs'taki mezalim devrinin, bütün tedbirleri tesirsiz kılan hususi bir karakteri vardır. Başından beri güvenliği korumak için yapılan görüşmeler ve geçirilen muvakkat devreler, hepsi yalnız Makarios İdaresinin tecavüzünü ve tahribatını arttırmağa hizmet etmiştir.

Son defa Kıbrıs Hükümeti açıktan silahlanmaya başladı ve Birleşmiş Milletleri kendi zulmünü ve anayasa dışı yönetimini güçlendirecek yardımcı bir vasıta gibi farz etti. Birleşmiş Milletlerin Anayasa nizamını iade ve tecavüzleri durdurmak için yetkilerinin ve müdahale niyetlerinin eksik olduğu açık bir gerçek halini almıştır. Yunan Hükümetinin Kıbrıs yönetimini nasıl teşvik ettiğini biliyorsunuz. Bu ahval içinde Kıbrıs'ta mezalimi durdurmak için bir müdahaleye mecbur olacağımızı Amerika'da sizin huzurunuzda konuşurken söyledik. Lahaye'de Hariciye Nazırınıza böyle bir ihtimal için Amerika'nın bizi destekleyip desteklemeyeceğim sorduk, bir cevap vermediniz. Kıbrıs'ta muhtelif vesilelerle müdahale kaçınılmazlığının kaç defa, ne suretle geçtiğini hikâye etmiş oluyorduk. Her defasında sizi haberdar ettik ve sizin iyice bildiğinizi tahmin ediyorum. Birleşik Amerika'nın ittifak manzumesi içinde hususi sorumluluğunu ve ittifak manzumesini mütesanit bir surette yürütebilmesi için ona ayrıca dikkatli ve yardımcı olmak lâzım geldiğini takdir ettiğimizi yüksek derecede yetkili memurlarınıza birkaç kere söylediğimi iyice hatırlarım. Görüyorsunuz ki, sizi tek taraflı bir kararlar karşı karşıya bırakmak eğilimi bizde yoktur. Bizim şikâyetimiz, aylardan beri had bir surette ıstırapı içinde yaşadığımız bir meseleyi size anlatamamış olmamız ve Yunanistan'la iki müttefik arasında doğan haklı ve haksız durumda, içten ve ciddi bir vaziyet almamız olmanızdandır.

Sayın Başkan,

Yine mesajınızda, Türkiye'nin tek başına harekete geçmeden önce, Antlaşma hükümleri mucibince diğer teminatçı iki devletle istişare etmek vecibesini tebarüz ettiriyorsunuz. Türkiye, bu vecibesini tamamıyla kavramıştır. Altı aydan beri bu vecibenin icaplarını samimiyetle yerine getirdik. Fakat Kıbrıslı Rum sorumlularının, Milletlerarası Antlaşmaları ayaklar altına almaları karşısında Türkiye'nin bu gidişe son verme çarelerinin müstereken araştırılması için Yunanistan'a yaptığı teşebbüsleri bu devlet neticesiz bırakmakla kalmayıp, bilakis Kıbrıslı Rum sorumluların hukuk ve insanlık dışı fiillerini savunmuş ve hatta onları teşvik etmiştir.

Yunanistan Hükümeti bizzat kendisi dahi, imzaladığı Milletlerarası Antlaşmaların artık yürürlükte olmadığını resmen beyan eylemekten çekinmemiştir. Bu husustaki çeşitli örnekler, zamanında Dışişleri Bakanlığınıza yazılı ve sözlü olarak ayrıntılarıyla bildirilmiştir. Teminatçı Devletlerden İngiltere Hükümeti ile de devamlı istişare vecibemizi yerine getirdik. Birçok hallerde İngiltere Hükümeti ile birlikte Kıbrıs Hükümeti nezdinde, Anayasa düzenini canlandırmaya yönelik ortak girişimlerde bulunduk. Fakat ne yazık ki bu girişimler Kıbrıslı Rum sorumluların olumsuz tutumları yüzünden hiç bir olumlu sonuç vermedi.

Görüyorsunuz ki Türkiye, diğer Teminatçı iki Devletle devamlı istişare ve gerektiğinde ortak hareket etme olanaklarını ciddiyetle aramıştır. Bu durumda, Türkiye'nin tek başına harekete geçmeden önce diğer Teminatçı iki Devlet ile istişare etmek vecibesini yerine getirmediği iddia edilebilir mi?

Türkiye'ye içtenlikle ve sadakatle yerine getirdiği istişare vecibesini hatırlatmaya lüzum duyan Amerika Birleşik Devletleri Hükümetinin, imzaladığı Antlaşmaları reddeden Yunanistan'a Milletlerarası Hukukun temeli olan "pacta sunt servanda" kuralına saygı zorunluluğunu hatırlatması icap etmez mi? Daha 15 gün önce bizzat Sayın Dışişleri Bakanınız tarafından American Law Institute'de söylenen nutukta en derin anlamlı bir tarzda yaşamın temeli olarak vasıflandırılan bu kural bugün ne yazık ki NATO müttefikimiz Yunanistan ve Kıbrıs'taki Rum sorumlular tarafından hiçe sayılmaktadır.

Sayın Başkan,

Mesajınızda üstü kapalı belirttiğiniz gibi, Garanti Antlaşmasının 4. madde hükümleri, üç teminatçı devlete, antlaşma hükümlerinin ihlâli halinde, antlaşma ile yaratılan düzeni tekrar kurmak münhasır maksadıyla, ortaklaşa, bu mümkün olmadığı takdirde de, tek başına harekete geçmek hakkını vermektedir. Garanti Antlaşması, bu anlayış bütün imzalayan taraflarca paylaşılarak imzalanmıştır. Nitekim Türkiye ve Yunanistan'ın o zamanki Dışişleri Bakanları arasında 19 Şubat 1959 tarihinde Londra'da imzalanmış olan "Gentlemen's Agreement" da bu ortak anlayışın bir delilidir.

Diğer taraftan Birleşmiş Milletler örgütünde Kıbrıs Cumhuriyeti, bütün milletlerarası taahhüt ve vecibeleri örgütün üyelerince bilinerek ve hiç bir itiraza uğramadan kabul edilmiştir. Buna ilâveten, Kıbrıs hakkında 4 Mart 1964 tarihli kararla sonuçlanan Güvenlik Konseyi görüşmeleri sırasında birçok temsilciler arasında Amerika Birleşik Devletleri Temsilcisi de Birleşmiş Milletlerin, Milletlerarası Antlaşmaları iptal veya tadil yetkisi bulunmadığını açıkça beyan eylemiştir.

Mesajınızın, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesinin Ada'yı taksim amacıyla olacağı inancında olduğunuza dair ifadelerini büyük bir hayret ve derin bir üzüntü ile karşıladım. Hayretim, Türkiye'nin niyetleri ile ilgili olarak size temin edilen mütalaanın defalarca tarafımızdan açıklanmış gerçeklerden nasıl bu kadar uzak kalabilmiş bulunmasından doğmaktadır. Üzüntümün nedeni ise, şimdiye kadar Milletlerarası Hukuka, taahhütlerine ve vecibelerine mutlak sadakatini, ABD Hükümetinin yakinen bildiği çeşitli hallerde fiilî deliller ile ispat etmiş bulunan Türkiye'nin dış siyasetinin temelini teşkil eden bu ilkedен ayrılabileceğinin müttefik ABD Hükümetince düşünülebilmiş olmasıdır.

Sizi en kesin ve açık bir surette temin etmek isterim ki, eğer Türkiye bir gün Kıbrıs'a askeri müdahale zorunluluğunda bırakılırsa, bu, tamamıyla milletlerarası Antlaşmaların hükümlerine ve gayelerine uygun olarak yapılacaktır.

Bu münasebetle, Bay Başkan, karanızın tehirinin tabiatıyla Garanti Antlaşması 4. maddesinin Türkiye'ye verdiği haklara hiç bir suretle hâlel getirmediğini belirtmemе müsaade buyurunuz.

Bay Başkan,

Mesajınızda NATO taahhütlerine temas ederek, NATO müttefiklerinin birbirlerine karşı savaş etmemelerinin NATO'nun ruhunu teşkil ettiğini, Kıbrıs'a bir Türk müdahalesinin Türk-Yunan silâhlı kuvvetleri arasında çarpışmalara götüreceğini söylüyorsunuz.

Sözlerinizin birinci kısmı ile tam mutabakat halindeyim. Fakat NATO müttefiklerinin birbirleriyle imzaladıkları Milletlerarası Antlaşmalara, yekdiğerinin akdî haklarına, karşılıklı vecibelerine riayet mükellefiyetleri de, ittifakın aynı derecede hayatî önemde bir icabıdır. Yekdiğerine karşı ahdi vecibelerini, taahhütlerini istediği zaman reddeden devletle arasında bir ittifak tasavvur edilebilir mi?

Milletlerarası Antlaşmalarda tasrih edilmiş ve hak ve vecibelerine uygun olarak Kıbrıs'a müdahalesi halinde bir Türk-Yunan harbinin çıkacağı hakkında izhar eylediğiniz endişeye gelince, Türkiye Kıbrıs'a karşı askerî harekete münhasıran antlaşmaların tasrih ettiği şartlar ve gayeler için girişecektir. Bu itibarla Sayın Dean Rusk'ın gayet yerinde olarak tasavvur edilemez dediği Türk-Yunan savaşı ancak, Yunanistan'ın Türkiye'ye saldırısı halinde olabilir. Müdahale halinde bizim düşüncemiz, teminatçı Devletler sıfatıyla Yunanistan ve İngiltere'yi Kıbrıs'ta anayasa düzenini canlandırma amacıyla fiilî işbirliğine davet etmektir. Davetimize ve ahdi taahhütlerimize rağmen Yunanistan, Türkiye'ye saldırırsa, doğacak neticelerin sorumluluğu Türkiye'ye yüklenebilir mi? Ümit etmek isterim ki, bu hususlara Yunan Hükümetinin dikkatini ehemmiyetle çekmiş bulunuyorsunuz.

Mesajınızın, Kıbrıs'ta girişeceği bir hareket neticesinde Sovyetlerin müdahalesine maruz kaldığı takdirde, NATO müttefiklerinin Türkiye'yi savunma mükellefiyetleri hususunda tereddüt gösteren kısmı, NATO İttifakının niteliği ve temel ilkeleri bakımından aramızda büyük görüş farkı olduğu intibainı vermektedir. İtiraf edeyim ki, bu, bizim için büyük bir üzüntü ve ciddi bir endişe kaynağı olmuştur. NATO

Müttefiklerinin herhangi birine yapılacak saldırı, saldıran tarafından tabiatıyla daima haklı gösterilmeye çalışılacaktır. NATO'nun bünyesi, saldırganın iddialarına kapılacak kadar zayıfsa, hakikaten tedaviye muhtaç demektir.

Bizim anlayışımıza göre, Atlantik Antlaşması, üye devletlere saldırıya uğrayan üyeye derhal yardım etmek vecibesini yüklemektedir. Her üye devletin takdirine bırakılmış olan husus, bu yardımın sadece niteliği ve genişliğidir. Şayet diğer üyeler, Sovyet müdahalesine uğrayan NATO üyesinin haklı olup olmadığı, müdahaleyi kendi hareketi ile tahrik edip etmediği gibi hususları tartışmaya kalkışsalar ve tartışma neticesine göre yardım mükellefiyetleri olup olmadığının tespitine giderlerse, NATO İttifakının temel direkleri sarsılmış ve anlamı kalmamış olur. Yardım vecibesinin anlamı olabilmesi için, bu vecibenin maruz kalınan saldırıyla birlikte derhal doğması gerekir. Bunun içindir ki, Kuzey Atlantik Antlaşmasının 5. maddesi, bir üyeye karşı girişilen saldırıyı bütün üye devletlere karşı girişilmiş saymakta ve lüzumlu görecekları harekete hemen girişmek suretiyle kendilerine saldırıya uğrayan tarafa yardım etmek vecibesini yüklemektedir.

Bu münasebetle şu noktayı da belirtmekte fayda görüyorum: Kıbrıs'ta ilgili antlaşmalar, değil 1963 Aralık ayı olaylarının patlak vermesinden sonra, hatta Kıbrıs devletin kurulmasından evvelki devreden de önce, daha Birleşmiş Milletler'de mesele görüşme safhasında iken, bu görüşmelere muvazi olarak NATO Konseyinin onayından geçmiştir. Hatırlanacağı üzere, Ada'daki durum ve Kıbrıs'ın statüsü bakımından Antlaşmaların meşruiyete dayanak olmaya devam ettiği, bundan 3 hafta evvel Lahaye'de NATO Bakanlar Konseyi toplantısında da teslim edilmişti. Hal böyle iken taraflardan birinin açıkça Ada'da hukuk dışı hareketleri neticesi bu antlaşmalar ihlâl edilince, sanki yürürlükten düşmüşler gibi, Türkiye'nin adı geçen antlaşmaya dayanan hakları ve vecibeleri bilinmez görünmek anlamı çıkmaktadır. Yani, bu eğilime göre, olay çıkmadığı sürece Antlaşmalar yürürlüktedir, aksi halde hükümden düşmüş sayılmaktadır. Böyle bir hukukî anlayışın benimsenmemesi gerektiğinde benimle birleşeceğinize ve Türkiye'nin hiç bir surette indî addedilmeyecek bir hareketi dolayısı ile hasıl olacak durumda onun, NATO İttifakı çerçevesinde korunması hususunun bir şüphe konusu olabileceği görüşüne katılmayacağınıza inanıyorum. Aksi bir düşünce tarzı, yalnız hukuk mefhumunu ve Birleşmiş Milletler Yasasının 51. maddesi hükümlerini ret ve inkârla kalmaz.

Mesajınızda, Türkiye'nin Birleşmiş Milletler üyesi sıfatı ile mükellefiyetleri bakımından endişe izhar ediliyor. Paylaşmadığım bu endişenin esassız olduğunu söylersem, bilhassa şu sebeplerle, eminim ki, bana hak vereceksiniz: Türkiye kuruluşundan beri Birleşmiş Milletlerin en sadık bir kaç üyesinden biri olmakla temayüz etmiştir. Türk Milleti Birleşmiş Milletler Yasası prensiplerinin korunmasını kanını da dökerek yerine getirmiş bir millettir. Teşkilâtın aksamadan çalışabilmesini teminen, malî olanaklarının en sıkışık olduğu zamanlarda dahi onu, manen olduğu gibi, maddeten de büyük fedakârlıklar pahasına desteklemekten geri kalmamıştır. Hükümetimin Birleşmiş Milletler'e bağlılığı ve ona gösterdiği itibar, son defa Garanti Antlaşmasının kendisine tanıdığı sarîh yetki ve olanağa rağmen, Güvenlik Konseyinin 4 Mart 1964 tarihli kararını kabul etmesi ve bu karara öncelik tanınması ile de tanık olmaktadır. Şayet Birleşmiş Milletlere Ada'da verilmiş görev mesajınızda kaydedildiği gibi, adım adım başarılı bir şekilde yürütebilmiş olsa idi, bugün sizi ve beni bu derece endişeye sevk eden bir durum doğmazdı. Oysa ki Birleşmiş Milletlerin Ada'daki faaliyeti zulüm yönetimini durduramamıştır. Son bir kaç hafta içinde nisbî bir sükûn görülmesi,

ancak Rumların yeni hazırlıklarının başlangıcıdır. Mahsur köyler devam ediyor. Birleşmiş Milletlerin Kuvvetleri Türkleri teskin ederken, Rumların ürünlerini kaldırmalarını sağlıyorlar. Türklerin, ürünlerini kaldırabilmeleri için Rumların sakin durmalarını temin etmiyor ve Rum saldırılarına seyirci kalıyorlar. Hayatî ehemmiyeti haiz olan bu teferruat yüksek bilginize gelmeyebilir. Ama biz, her gün bu faciaların hikâyesi içinde yaşıyoruz.

Güvenlik konseyi 15 Haziran'da Genel sekreterin raporunu öğrenecektir. Bu toplantıda 4 Mart'ta hep beraber uğradığımız hezimetin yeni şekline uğrayıp uğramayacağımızdan ciddi olarak endişe etmekteyim. Makarios 4 Mart toplantısından antlaşmanın kendisi için mevcut olmadığı inancını güçlendirmiş olarak çıkmış, Birleşmiş Milletler Güçlerini emri altına alarak yönetmeye başlamış, o zamandan beri rehinelere idamı, mahsur yerlerin devamı gibi olaylar artmıştı.

Sayın Başkan,

Kıbrıs davasının takibinde hakem ve idareci mevkiinde bulunan müttefiklerimiz esaslı bir hatadan davayı kurtaramamışlardır. Kıbrıs faciası, Kıbrıs Cumhuriyetinin antlaşmaları iptal ederek ve Anayasayı kaldırmak gibi tasarlanmış politikasından çıkmıştır. Güvenlik tesisi, Kıbrıs Hükümetinin üstünde bir otoritenin işlemesiyle mümkündür. Oysa ki Kıbrıs'ta güven yaratılması için, Kıbrıs Hükümetinin razı olabileceği bir tedbirle çare bulunmaya çalışılıyor. İngiliz idaresi, İngiliz-Amerika teklifleri ve nihayet Birleşmiş Milletler yönetimi, hep bu sakat temel üzerine kurulmuştur ve netice olarak Makarios'un razı olabileceği her tedbir en az olarak kısır kalmış, genel olarak zulmü ve saldırıyı arttırmıştır.

Sayın Başkan,

Takip buyurduğunuz politikanın Yunanistan'da kızgınlık yaratmış olmasını, bana karşı delil olarak gösteriyorsunuz. Yunanistan Kıbrıs meselesinde Antlaşmaları tamamiyle iptal edinceye kadar her suretle tesir etmeye çalışacak bir mizaçta ve yoldadır. Biz, müttefiklerimize haklı davalarımız için acılarımızı ve soydaşlarımızın içi içinde yaşadığı trajedinin onarılması pek güç olan acılarını anlatamıyoruz. Kızgınlık gösterilerinden istifade aramamıza da mizacımız elverişli olmuyor. Sizi temin ederim, acımız derindir; haklı durumumuzu anlatamıyoruz ve size, meseleye lâyık olduğu önemi verip bu meselenin bünyesinde sakladığı tehlikeleri önlemek için bütün gayretinizi ve otoritenizi kullanmanız lâzım geldiğini kabul ettiremiyoruz. Fransa ile Almanya arasındaki düşmanlığın bırakılması güzel bir örnektir. Fakat biz, bu imtihani, bütün Anadolu'yu yangın yerine çeviren mezalimden sonra Yunanlılarla dostluk kurmak suretiyle 40 sene evvel geniş ölçüde geçirmiş bir milletiz.

Sayın Başkan,

Vazifelerini, haklarını bilen bir millet olarak ittifak manzumesi içinde bulunuyoruz. Kıbrıs davasının antlaşmalara riayet edilmek suretiyle hallinden başka bir gaye gütmüyoruz. Yardımcı olursanız, Amerikan milletinin tabiatında bulunan adalet hissini kudretli otoritenizle uygulatırsanız meselenin halli mümkündür.

Sayın Başkan,

ABD'nin Türkiye ile olan münasebetlerine verdiği değeri belirten ifadeleriniz ve Türk Milleti hakkındaki güzel sözleriniz için teşekkürlerimi sunarım. Kıbrıs meselesi üzerinde sizinle görüşmek üzere Amerika'ya gitmekten mutlu olacağım. 17 Haziran'da Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi toplanacaktır. Bu arada NATO Genel Sekreteri Mr.Dirk Stikker'in memleketimizi ziyaret edecektir. Ayrıca, arabulucu Mr.Tuomioja da Genel Sekretere raporunu verecektir. Bu gelişmelerle yeni bir vaziyet hasıl olabilir. 20 Haziran'ı takip eden günlerde sizce uygun görülecek bir tarihte size mülâki olmak üzere seyahate çıkmaklığım mümkün olacaktır.

Kıbrıs meselesi hakkında tebellür etmiş düşünce ve tasavvurlarınız mevcut ise, bunları bana şimdiden bildirmeniz, Washington'a bunlar üzerinde düşünmüş olarak hazırlıklı gitmem bakımından çok faydalı olacaktır.

Bu mesajımı size göndermek üzere iken, Mr.G.Ball'un Ankara'yı ziyaretinde kendisiyle yaptığımız açık, faydalı ve ümit verici görüşmelerden duyduğum memnuniyeti bu vesileyle belirtmek isterim.

Saygılarımla

İsmet İnönü”¹⁵²

Jonhson mektubu Türkiye’de büyük tepkilere yol açmıştı. Türkiye’nin Enosisin gerçekleşmesi için yoğun diplomatik faaliyetlerde bulunan Amerika yönetimine karşı güvenini yitirmişti. Karşılıklı gönderilen mektuplardan sonra İsmet İnönü 21 Haziran 1964 yılında Başkan Jonhson’la görüşmek için Washington’a yola çıkmıştı. 22-23 Haziran 1964 tarihlerinde İsmet İnönü ve başkan Jonhson Kıbrıs sorunu ile ilgili yapığı görüşmede; Kıbrıs anlaşmazlığının barışçıl yollarla çözümlenmesinin temel alınması gerektiğini bildirmişlerdi. Yine başkan Jonhson aynı günlerde Washington’a gelen Yunanistan başbakanı Papandreu ile de Kıbrıs konusunu ayrıca görüşmüşlerdi. İsmet İnönü Türkiye’ye dönmeden önce 27-29 Haziranda Londra’da İngiliz, 30 Haziran- 1 Temmuz 1964 tarihlerinde Paris’te Fransız devlet adamlarıyla Kıbrıs sorunu ile ilgili görüşmüştü. Bu görüşmeler esnasında İsmet İnönü İngiltere’ye, Kıbrıs’ta Rumların antlaşmalarla tanınmış hakları çiğnemelerinden dolayı Garanti Antlaşması’nın uygulanması gerekirse İngiltere’nin Kıbrıs’a müdahale de Türkiye’nin yanında yer alır mı sorusuna, İngiliz yetkililer açık bir cevap vermemişlerdi ama müdahaleyi ancak kendi üslerine karşı bir davranış karşısında düşünebileceklerini söylemişlerdi. Fransız yetkililer ise, gezi sırasın İsmet İnönü’nün yanında olan Nihat Erim’e göre Enosisten yana bir tutum sergilediklerini ve Kıbrıs sorunun çözümü için Sovyet Rusya’nın da dahil olacağı bir Büyük Devlet Konferansını ön görmüştü. Böylelikle İsmet İnönü Kıbrıs sorunun çözümünde diğer devletlerin kendisinden farklı bir tutum içerisinde olduğunu görmüş ve Kıbrıs sorununa karşı yeni yaklaşımlar getirmişti.

Washington’da Türkiye, ABD ve Yunanistan arasında dolaylı da olsa yapılan görüşmeler sonucunda Amerika’nın eski Dışişleri Bakanı D. Acheson’un aracılığıyla Kıbrıs sorunu için İngiltere, Türkiye ve Yunanistan temsilcileri arasında 10 Temmuz 1964 tarihinde Cenevre merkezinde görüşmeler yapımlıya başlanmıştı. Yapılan görüşmede “Acheson Planı” denilen bir çözüm şekli ortaya atılmıştı. Plan’a göre;

¹⁵² Gazioglu, *a.g.e.*, s. 277-283

Türkiye'ye, Kıbrıs'ın Kuzeydoğusunda Karpas Yarımadası'nda egemen bir bölge verilmesi, bunun dışında kalan yerlerde Kıbrıs Türklerinin topluca oturduğu iki veya üç bölgede özerk Türk yönetimlerinin kurulması ve ayrıca antlaşmaları gözetmek için uluslararası bir komisyon atanması öngörülmüştü.¹⁵³

Cenevre görüşmeleri sırasında Kıbrıs'ta Ağustos ayı başında Rumların saldırısı üzerine Erenköy ve Mansura'da çarpışmalar başlamıştı. Rauf Denктаş hatıralarını topladığı kitabının 10. Cildinde şöyle anlatmaktaydı; "...Erenköy Ankara'da 'Türk kalesi' diye biliniyordu. Erenköy yöresi 20 mil kare bir sahayı kapsamakta idi. Millerce uzayan bir sahile sahipti. 5 Türk köyü bu bölgede tam bir güvenlik içinde yaşamaktaydı. Erenköy Kıbrıs Türkünün Türkiye ile yegane irtibat kapısıydı. Bu bölgeye 650 kadar mücahit çıkmıştı. Köylü mücahitlerin takviyesi ile bin kadar Kıbrıslı Türk bu önemli bölgeyi aylarca korumuştı ve korumaktaydı... Ada'ya ayak basarken bu gönüllü kahramanlardan birisi ile karşılaştım, bana sarılmış, öpmüş ve bütün saflığı ile 'Gelmeseniz olmaz mıydı Denктаş Bey?' deyivermişti. Şaşakalmıştım. Ne demek istediğini sordum. 'Yani... şimdi Rumlar sizin burada olduğunuzu işitirlerse bize hücum etmezler ve sizi öldürmezler mi diye düşündüm?' dedi. Ne cevap vereceğimi şaşırılmıştım. Hakikaten Rumlar üç günden beri bölgenin etrafına yığınak yapmaktaydılar. Bölgedeki Finlandiyalı askerler bu haberi getirmişlerdi. Ada'ya benimle gelen komutan, kıymetli arkadaş ve değerli bir asker olan Rıza Vuruşkan bu haberi alır almaz 48 saat uyumamış, bölgeyi gezmiş ve geri geldiğinde bana, 'Rauf Bey, Rumlar bugüne kadar buraya neye hücum etmediler? 20 mil kare araziye 650 genç koruyamaz. Ne mevzi ne istihkam... Ben bu çocukları burada boşu boşuna öldürtmem'demişti. Bölgenin durumu, Rumların birkaç güne kadar hücumu geçebilecekleri, takviye gönderilmesi Ankara'ya duyurulmuştu. Fakat Ankara Birleşmiş Milletler kanalı ile aldığı bilgiye dayanıyordu. Makarios bu bölgeye hücum etmek niyetinde olmadığını söylemekteydi... Rumlar hücumu başladı. Ve.. 20 mil kare araziye korumak imkanından mahrum gençlerimiz dört gün dört gece, Rumların uzun menzilli silahlarına göğüs gererek yerlerinde durdular. Fakat bu kahramanlık çok süremezdi. Denizden ve karadan yapılan yaylım ateşi karşısında düşman büyük bir rahatlıkla ilerliyordu. Türk gençlerinin başında tecrübeli askerler yoktu...Türk hükümeti bu kancıkça tecavüze gereken cevabı vermek kararına aldı. Son cephe düşmeden son tepe elden gitmeden alınan bu karar 2.000 Türk'ün canını kurtardı. Fakat Erenköy bölgesi 'bir Türk kalesi olmaktan' çıktı ve Türkiye'ye açılan yegane kapımız da bu şekilde kapandı. 2.000 kişi mahkum bir arazide gözleri Toros dağlarında, kulakları Ankara Radyosunda uzun bir bekleme devresine giriyordu..."¹⁵⁴ Türk uçakları 8-9 Ağustos 1964 tarihinde yardım için harekete geçmiş ve bu bölgeyi bombalamıştı. Harekat sorası Erenköy sahiline yanaşan bir Türk gemisi yaralıları Türkiye'ye taşımıştı. Bu esnada Kıbrıs'ta bulunan Rauf Denктаş Türkiye'ye gelmişti. Harekat sırasında önemli pilotlardan biri olan Cengiz Topel'in kullandığı jet düşmüş ve pilot Yüzbaşı Cengiz Topel şehit düşmüştü. Bunun üzerine Acheson Planında değişiklik yapılmış fakat Türkiye kabul etmemişti.

30 Temmuz 1964 tarihinde Rumların Türklere saldırısından sonra Kıbrıs'ta Rum meclisinin aldığı ilk karar Akel komünist partisinin eski Genel sekreteri Ezekias Papayuanu açıklamasıyla ve oy birliği ile alınan karar şöyledir; "Cumhuriyet'in ilke ve

¹⁵³ Uçarol, *a.g.e*, s.1062, 1063

¹⁵⁴ Rauf R. Denктаş, *Hatırlar Toplayış, Kıbrıs: Elli Yılın Hikayesi*, 10. Cilt, Boğaziçi yayınları, Aralık 2000, İstanbul, s. 213,214,215

*adaletine, BM temel ilkelerine son derece bağlı olan Temsilciler Meclisi, halkın tercümanı olarak tüm Kıbrıs'ın geleceğinin belirlenmesi açısından makul bir süre içinde self-determinasyon hakkını kullanmaya oy birliği ile karar vermiştir”*¹⁵⁵Rum meclisinin aldığı karar ile beraber 29 Ağustos 1964'te Makarios EOKA'nın ileri gelenlerinden biri olan Nikos Sampson ile görüşmelerinden sonra yaptığı açıklamada *“Benim tutkum, Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesini sağlamaktır. Yalnız bir kısmının değil bütün adanın Yunanistan ile birleşmesini istiyorum. Özveri ile ölüm pahasına da olsa bu siyaseti terk etmeyeceğim. Kıbrıs'ı Yunanistan ile tümüyle birleştireceğim”* demişti.¹⁵⁶

Türkiye, Cenevre görüşmeleri sırasında, oluşan yeni gelişmeler karşısında bu defa federasyon ilkesini ortaya atmıştı. Fakat bu düşünce kabul edilmemişti. Böylelikle Kıbrıs anlaşmazlığının çözümü kritik bir duruma gelmiş ve sorunun çözülmesi gittikçe zorlaşmıştı. Bu durum üzerine Dışişleri Bakanı Cemal Erkin 7 Eylül 1964'te verdiği demeçte Yunanistan ile Kıbrıs Rumlarının tutumlarının anlaşmazlığı bir savaşa doğru götürdüğünü açıklamıştı.

Yaşanan bu gelişmeler doğrultusunda Türkiye'nin dış politikasında da bir takım değişiklikler olmuştu. Kıbrıs sorunu yerel bir uyuşmazlıktan, Türkiye ile Yunanistan arasında bölgesel bir anlaşmazlığa dönüşerek genişlemiş ve iki ülke savaş eşiğine kadar gelmişti. Türkiye'nin 8- 9 Ağustos'ta Kıbrıs'a müdahalesinden sonra Kıbrıs Rumlarının saldırıları gücünü ve genel olma niteliğini kaybederek sınırlı çatışmalara dönmüştü. Yine Türkiye Eylül ayında kuvvet kullanarak Kıbrıs Türklerine yiyecek ve yardım malzemesi göndermesi, Makarios'un Türkler üzerindeki girişimlerini azaltmıştı. Böylelikle Kıbrıs'ta durum biraz olsun durulmuştu. Bu sırada Türkiye, Amerikan Başkanı Johnson'un göndermiş olduğu mektuptan sonra, dış politikasını yeniden gözden geçirmeye başlamıştı. Bunun devamında Türkiye ile Sovyetler arasındaki ilişkileri normalleştirme çabaları hızlandırılmıştı. Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin'in 30 Ekim- 6 Kasım 1964 tarihleri arasında yaptığı Moskova ziyareti sonucunda Sovyetler Birliği Kıbrıs'ta iki toplumun varlığını kabul etmiş ve böylece Türk Tezine yaklaşmıştı.¹⁵⁷

Kıbrıs meselesinde peş peşe gelen buhranlı olaylarda Birleşmiş Milletler Arabulucusu Finlandiyalı Sakari Tuomioja pek fazla bir şey yapamadan 9 Eylül 1964 yılında hayatı kaybetmiş ve yerine Ekvatorlu diplomat Galo Plaza Lasso tayin edilmişti. Galo Plaza 1964 Ekiminden 1965 Şubatına kadar Kıbrıs meselesiyle ilgili incelemeler ve taraflarla görüşmeler yapmıştı. Bunun sonucunda 66 sayfalık bir rapor hazırlamış ve rapor B.M Güvenlik Konseyi tarafından 26 Mart 1965 tarihinde yayınlanmıştı. Fakat bu raporun çelişkilerle dolu olması ve Türk toplumunu Rum toplumunun hakimiyeti altına girmesini içeren teklifler bulundurması Türkler tarafından hoş karşılanmamış ve rapor reddedilmişti. Raporun başında Kıbrıs'taki Türk ve Rum toplumların ayrı iki ırk olduğunu, diğer her çeşit hususiyetleri ile birbirinden farklı iki toplum olduğunu belirttiği halde, Türk toplumunun Kıbrıs'ta basit azınlık haline getiren, Rumcayı Kıbrıs Devletinin resmi dili yapan teklifler ileri sürmüştü. Bunun yanı sıra Plaza Türkiye'nin

¹⁵⁵ Ali Denizli, “Tarihsel Süreçte Kıbrıs'ta Türklere Yapılan Katliamlar Ve Kıbrıs Barış Harekatiyle Türklerin Kurtarılması”, *Uluslararası Kültür Ve Bilim Kongresi*, ed. Yusuf Söylemez, Salih Özyurt, Hasan Çelik, Meryem Doygun, Alperen Kayserili, Ahmet Edi, Ankara, Ekim 2018, s.542

¹⁵⁶ Ali Denizli, *a.g.m.*, s.541

¹⁵⁷ Uçarol, *a.g.e.*, s.1063,1064

federal sistem tezini terk etmesini ve Kıbrıs'ta bulunan Türklerin Türkiye'ye göç etmesinin kolaylaştırılması gibi tekliflerde de bulunmuştu.¹⁵⁸

Türkiye'nin Plaza'nın raporunu reddetmesinden sonra Kıbrıs meselesi, Mayıs 1965 yılından itibaren Türkiye ve Yunanistan arasındaki ikili görüşmelerin konusu olmuştu. Fakat bu ikili görüşmeler 1966 yılının sonuna kadar kesintilerle yapılabiliyordu. Bunun nedeni; Makarios ve Kıbrıslı Rumların bu görüşmelere karşı çıkıp konunun Birleşmiş Milletler yoluyla yürütülmesini istemeleri diğer bir sebep ise, Yunanistan'da meydana gelen hükümet bürhanları¹⁵⁹ Türk -Yunan ikili görüşmelerini aksatmıştı. Fakat bu dönemde Türkiye Makarios ve Kıbrıslı Rumlara karşı kararlı ve sert bir tutum almış ve herhangi bir oldu-bittiye başvurmaları önlenmişti.

Bu dönemde Türkiye'de Ekim 1965 seçimlerinde Adalet Partisi büyük bir çoğunlukla tek başına iktidara gelmesi, Makarios ve Yunanistan'ın Kıbrıs meselesindeki baskılarını Türkiye'nin iç siyasi istikrarsızlığına göre ayarlamışlardı. Yeni hükümet Kıbrıs meselesinde daha barışçıl bir yol izleyeceği yeni bir politika takip edeceğini izlemine vermişti. Kasım 1965 yılında başbakanlık görevine gelen Süleyman Demirel'e göre *"Yunanistan, Kıbrıs'a 10.000 asker gönderdi. Fakat bu "Enosis" demek değildir. Türkiye'nin onları kullanma niyeti ve anlaşma hakları var olduğu ve Kıbrıslı Türklerin koruma hakları sürdüğü takdirde "Enosis" boş bir hayal olacak ve bu şekilde de kalacaktı. Bu aşamada, Türkiye'nin misilleme olarak Kıbrıs'a asker göndermesi, tamamıyla Rumlarla savaş anlamına gelecekti."* şeklinde belirtmişti. Demirel hükümeti meseleyi Türkiye ve Yunanistan arasında iki taraflı bir sorun olarak düşünmüştü.¹⁶⁰

18 Aralık 1965'te Birleşmiş Milletler Kıbrıs sorununu bir daha görüşmeyeceklerini ve Ada'ya müdahalede bulunulmayacağını açıklamıştı. Bu süreçte kesintilerle devam eden Türkiye- Yunanistan görüşmeleri 18 Mayıs 1966 yılında yeniden başlamıştı. Bu sıralarda ise Yunanistan'da iç karışıklıklar başlamıştı. Başlayan iç karışıklıklar sonucunda 21 Nisan 1967 yılında Yunanistan'da hükümet darbesi yapılmıştı.¹⁶¹ Darbe üzerine, aynı gün Başbakanlığa eski Yargıtay Başsavcısı Konstantin Kolas getirilmiş ve 21 Nisan günü verdiği demeçte, Kıbrıs meselesi ile ilgili barışçıl bir çözüm yolu bulmaya çalışacaklarını söylemişti. Fakat 22 Nisan günü radyoda okunan hükümet programında "barışçı çözüm" ile ne demek istedikleri daha iyi anlaşılmıştı. Çünkü yeni hükümetin programında *"Kıbrıs'taki azınlık haklarının dikkate alınması sureti ile, Enosis'i barışçı müzakerelerle sağlama gayesi gütmekteyiz"* denilmişti. Bunun anlamı Yunan diktatoryasının Kıbrıs politikasının esası Enosis'tir. Fakat Enosis'i kuvvetle değil müzakerelerle yani Türkiye ile pazarlıkla gerçekleştirecekti. Enosis'in gerçekleşmesi doğrultusunda Kıbrıs'ta bulunan Türklere "azınlık hakları" tanınacaktı.

Yunanistan'daki yeni hükümet ile Makarios 26 Haziran 1967 yılında Rum temsilciler meclisini toplayarak Enosis kararı almaya çalışmıştı. Bunun yanı sıra Haziran ayında Yunanistan Hükümeti Batı Trakya Türklere karşı yoğun bir baskı politikasına girişmiş

¹⁵⁸ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi(1914,1995)**, Alkım Yayınevi, Ankara, 2004, s.793

¹⁵⁹ Yunanistan Başbakanı Yorgo Papandreu orduda temizlik hareketlerine girişmek isteyince, 1965 Temmuzunda kral tarafından başbakanlıktan azledilmişti. Fakat siyasi istikrarsızlık Yunanistan'ı 1967 Nisanındaki askeri darbeye kadar bir kriz içerisinde bırakmıştı.

¹⁶⁰ Cihat Göktepe, "Kıbrıs Meselesi'nde Kriz Süreci Ve Türkiye (1964-1974)",s.1403, <https://www.ayk.gov.tr> , Erişim Tarihi: 2015/01

¹⁶¹ Uçarol, **a.g.e.**, s. 1064

ve bu baskı Temmuz ayında da devam etmişti. 28 Haziran 1967 yılında Türkiye Dışışleri bakanlığı sözcüsü, 28 Haziranda verdiği demeçte “Yunanlılar, Batı Trakya’daki soydaşlarımıza baskıyı çok arttırmıştır. Bu konuda teşebbüslerimiz var. Lozan’da Türklere verilen haklar adeta tanınmıyor.” demişti. Buna karşılık olarak Yunan İçişleri Bakanı General Patakos’da 30 Haziranda verdiği demeçte “Hükümetin önünde çözülecek çok önemli meseleler vardır. Bunlar iktisadi durum, dış ilişkiler ve Kıbrıs’tır.” demiştir. Bir yandan bu gelişmeler yaşanırken diğer yandan da Enosis kararı almaya kalkışan Kıbrıs Rum yönetimi Kıbrıs’ta bulunan on bin civarındaki Yunan askerinin, Rum Milli Muhafız Ordusuna katılması için mecliste bir karar almıştı. Alınan bu karar Dr. Fazıl Küçük tarafından Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri U Thant nezdinde protesto edilmişti. Diğer yandan da Kıbrıs’ta devam eden Rum baskısı ve saldırıları dayanılmaz bir hal almıştı. 1967 Temmuz ayında Kıbrıs’ta Enosis darbesi yapılacağı söylentisi üzerine Türkiye sert bir biçimde Yunanistan’ı uyarmış ve Yunanistan ve Türkiye arasında tekrar görüşmelerin başlamasına sebep olmuştu.¹⁶²

Yeni askeri hükümet ile Türkiye arasında hükümet başkanları düzeyindeki Kıbrıs anlaşmazlığını çözmek için yapılan görüşmeler 9- 10 Eylül 1967’de yapılmıştı. Türkiye Başbakanı Süleyman Demirel ve Yunanistan Başbakanı Kostas Karamanlis arasında yapılan 9 Eylül 1967 Keşan ve 10 Eylül 1967 Dedeoğlu görüşmelerinde Yunanistan’ın yine Enosis’e gidecek isteklerde bulunmaları ve bu istekler Türkiye tarafından kesin bir şekilde reddedilmesi ile bir sonuca varılamamış ve görüşme sona ermişti. Böylece soruna bir çözüm getirilemediği gibi Kıbrıs’ta bulunan iki toplum ve Türkiye ile Yunanistan arasındaki gerginlik zaman zaman savaş hazırlıklarına varacak şekilde devam etmişti. Bunun yanı sıra Kıbrıs’a çok az sayıda Yunan askeri gelmiş, Adada Rumlar “Milli Muhafız Teşkilatı”nı buna karşı Türkler ise “Mücahit Teşkilatı”nı kurmuşlardı.¹⁶³

Kıbrıs’ta Türklerin Rumlara karşı açtığı mücadelenin önde gelen isimlerinden biri olan Rauf Denktaş Bir süre önce adadan ayrılarak Türkiye’ye gitmişti. Bunun üzerine Makarios Denktaş’ın adaya dönmesini yasaklamış ve geldiği taktirde tutuklanacağını açıklamıştı. Buna rağmen Rauf Denktaş, Kıbrıs’ta sürmekte olan olaylar üzerine Ekim ayının son haftasında, Nejat Konuk ve Erol İbrahim ile birlikte bir balıkçı gemisiyle Kıbrıs’a gitmişti. 30 Ekim 1967’de Karpas Bölgesinde karaya çıkmıştı. Fakat 31 Ekim 1967 yılında Denktaş ve arkadaşları Rumlar tarafından yakalanarak tutuklanmıştı. Bu olay var olan gerginliğin yeniden büyümesine neden olmuştu. 1 Kasım 1967 günü Türk toplumu adına Makarios’a bir muhtıra verilmiş, Denktaş’ın derhal serbest bırakılması istenmiş aksi halde adada bulunan Türklerin harekete geçeceğini bildirmişlerdi. Bunun üzerine Makarios bazı Türk köylerini kuşatmıştı. Aynı gün Türkiye Denktaş’ın serbest bırakılmasını istemişti fakat Makarios, Denktaş’ın Rum kanunlarına göre yargılanacağını bildirmişti. Türkiye’nin yoğun baskısı sonucu Birleşmiş Milletler devreye girerek Rauf Denktaş’ın Türkiye’ye geri dönmesi şartıyla serbest bırakılması sağlanmıştı. Bu olay Türkiye ve Yunanistan arasındaki gerginliği daha da çok arttırmıştı. Bunun yanına Kıbrıs’taki silah hazırlıklarını tamamlayan Rum-Yunan kuvvetleri yeni bir saldırı hazırlığına girişmişlerdi.¹⁶⁴

12 Kasım 1967 yılında yapılan girişimlerle serbest bırakılan Rauf Denktaş Ankara’ya dönmüş ve vermiş olduğu demeçte Kıbrıs’taki durumu şöyle açıklamıştır: “ Kıbrıs

¹⁶² Armaoğlu, *a.g.e.*, s.795; Denizli, *a.g.m.*, s. 543

¹⁶³ Uçarol, *a.g.e.*, s. 1064

¹⁶⁴ Uçarol, *a.g.e.*, s. 1065; Denizli, *a.g.m.*, s. 543

Yunan işgalindedir. Askeri anlamda Enosis olmuştur... Bugün Ada'nın askeri güvenliğinden Yunanistan sorumludur. Ada'daki Rum Milli Muhafız askerleri dahi Yunanistan Genelkurmayına bağlı, Kıbrıs'a sürekli Yunanistan göçmenleri yerleştiriliyor. Yunanistan Ada'yı işgal etmiştir. Bu açık, Ada Yunanistan işgalindedir. Sadece (Enosis oldu) diye açıklamaya kalmıştır. Adı konmadan Enosis olmuştur" demiştir.¹⁶⁵

Kıbrıs durum bu şekildeyken yukarıda da bahsettiğimiz Kıbrıs'ta Rum – Yunan saldırı hazırlıkları bitmişti. 15 Kasım 1967 yılında Grivas Komutasındaki Rum Kuvvetleri, zırhlı araçlar ve toplarla Boğaziçi ve Geçitkale adındaki Türk köylerine ani saldırılarla buraları işgal etmişler ve pek çok Türkü öldürmüşlerdi. Bu olaylar üzerine Türk hükümeti 25-16 Kasım gecesi bir durum değerlendirmesi yapmışlardı. Başbakan Süleyman Demirel bir beyanat vermişti. Beyanatta; *"15 Kasım 1967 akşamı Kıbrıs'ta, iki Türk köyüne karşı girilen vahşi tecavüz sonunda çok ciddi bir buhran doğmuştur. Büyük Milletimizin, meclislerimizin, hükümetimizin ve bütün teşekküllerimizin; Kıbrıs'ta meydana gelen bu hadiseyi büyük bir nefretle karşıladığını, bütün cihan gördü. Bu haklı tepki; bir öfke ve hiddet ifadesi değildi. Devam ede gelen cinayetlere ve vahşete karşı milli şuurun galetan haline gelmesi idi. Şurasını hemen ifade etmeliyim ki: bu hadise dünya efkârı umumiyesini bugüne kadar vaki olmadığı şekilde tesiri altında bıraktı. Böylece Kıbrıs'ta meydana gelen hadiseler sadece Türkiye'nin meselesi değil bütün beşeriyetin meselesi olma hüviyetini kazandı. Bu gösterdi ki vahşete göz yumulmasının izahı yapılamaz. Hiçbir millet böylesine şen'i, böylesine gaddarca işlenen fiilleri görmemezlikten gelemez. Kıbrıs'ta cinayetler zincirinin son halkası olmasını ümit ve temenni ettiğimiz bu hadise: memleketimizi, haklarının, şerefının ve vecibelerinin korunması ve yerine getirilmesi için ne yapılması lazım ise onu yapmaya bizi sevk etti. Böylece inkişaf eden vaka etrafında büyük milletimiz ananevi hasletlerine yakışır şekilde tesanüt gösterdi. Azim ve kararlılık içinde oldu. Bütün cihan: Türkiye'nin haklarından feragat etmeyi asla kabul etmeyeceğine ve şerefi uğruna her türlü fedakarlığı tereddütsüzce göze alacağına bir kere daha şahit oldu."*¹⁶⁶ bildirmişti. 16 Kasım gününde Türkiye Büyük Millet Meclisinden anayasanın savaş ilanına ve Türk silahlı kuvvetlerinin yabancı ülkeler gönderilmesine dair 66. Maddesine dayanarak Kıbrıs'a müdahale yetkisini 435 üyenin 432 oyu ile alınmıştı. Bu karar üzerine İskenderun'da büyük bir çıkarma birliği hazırlandığı gibi, Türk ordusu da İskenderun'da toplanmıştı.¹⁶⁷ Türk hükümeti 17 Kasım 1967 günü TBMM'nde yapmış olduğu gizli bir toplantı sonunda Hükümete savaş yetkisi verdi. Aynı gün Türkiye Yunanistan'a çok sert bir nota vererek Kıbrıs'ta antlaşmalara aykırı olarak bulunan yirmi bin civarındaki Yunan askerinin Ada'dan derhal çekilmesini General Grivas'ın görevinden alınmasını, Rumların saldırılarına uğrayan iki Türk köyündeki zararların ödenmesini, Ada'da bundan sonra en küçük bir olayın çıkmaması için gerekli bütün önlemlerin alınmasını, Oniki Ada'da antlaşmalara aykırı şekilde yapılan yığınağın kaldırılmasını istemişti. 18 Kasım günü Türk jetleri Kıbrıs üzerinde alçak uçuş yapmışlardı. Bu sırada ise Makarios vermiş olduğu bir demeçte; *"Ne bağımsızlık, ne taksim. Yunanistan'a dönüş istiyoruz. Enosis'i istiyoruz ve elde edeceğiz."* diyerek niyetlerini iyice belli etmişlerdi. Türkiye, olayların bu yönde gelişmesi üzerine Kara, deniz ve hava kuvvetlerini stratejik bölgelere yerleştirerek Kıbrıs'a çıkartma yapmak için gerekli tedbirleri almıştı. Bu arada yukarıda bahsedilen Türkiye'nin Yunanistan'a vermiş olduğu notayı Yunanistan

¹⁶⁵ Uçarol, *a.g.e.*, s. 1066

¹⁶⁶ BCA, 030.01.16.89.10.

¹⁶⁷ Armaoğlu, *a.g.e.*, s.798,799

reddetmişti. Böylece Türkiye ve Yunanistan arasında savaş kaçınılmaz bir hale gelmişti. İki NATO ülkesinin bu duruma gelmesi, bu anlaşmazlığı uluslararası politik bir durum almasına neden olmuştu.

İki ülke arasındaki gerginlik üzerine Amerika Başkanı Johnson özel temsilcisi Cyrus Vance'i bölgeye gönderirken, Birleşmiş Milletlerde gerginliği önlemek için harekete geçmişti. 23 Kasım'da Ankara'ya gelen Vance Türkiye'nin 17 Kasımdaki kararlarında kararlı olduğunu görmüş ve bir sonuç alamadan Yunanistan'ı ikna için Atina'ya gitmişti. Bir taraftan da Birleşmiş Milletler 25 Kasım 1967'de taraflara barışı tehlikeye sokacak ve Kıbrıs Bunalımını daha da kötüleştirecek tutumlardan kaçınmayı davet etmişti. Yine aynı günlerde NATO Genel Sekreteri Minlio Brosio ile U-Thant'ın özel temsilcisi Jose Rolz arabuluculuk yapmak için Lefkoşa, Ankara, Atina arasında dolaşmıştı. Bu gelişmeler ve girişimler karşısında Yunanistan geri adım atmış ve 29 Kasım 1967'de Türkiye'nin bütün isteklerini kabul ettiğini açıklamıştı. Taraflar arasında varılan anlaşma aynı gece Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri U-Thant tarafından açıklanmıştı. Anlaşmaya göre;

1. Yunanistan 45 gün içerisinde antlaşmalar dışında Kıbrıs'ta bulunan askerlerini, Birleşmiş Milletler temsilcileri kontrolünde geri çekecekti.
2. Kıbrıs'ta; 650 Türk, 950 Yunan askeri kalacaktı.
3. Ada'da, Zürih ve Londra Antlaşmaları esaslarına dönülecekti.
4. Türklere karşı son Rum saldırılarını yöneten Grivas Ada'ya tekrar dönmeyecekti.
5. Rumlar, Türklerin uğradıkları zararları ödeyecekti.
6. Atina, U-Thant'ın çağrısına uyarak, askerlerini bir buçuk ayda çekeceğine ve anlaşmanın diğer maddelerine kesinlikle uyacağına dair Türkiye'ye yazılı bir güvence verecekti.
7. Barış Gücünün, Ada'daki sayısı ve yetkisi çoğaltılacaktı.¹⁶⁸

Bu anlaşmayla beraber Kıbrıs sorunu ağırlıklı olarak diplomatik alana kaymıştı. Başkan Johnson, elde edilen sonuçtan memnun olmuş ve anlaşma şartları bakımından her iki tarafa da teşekkür etmişti. Birleşmiş Milletler ise şimdilik Doğu Akdeniz'de çıkabilecek bir kriz çözülebildiği için memnun olmuştu. Kıbrıs'ta taraflar arasında belirli bir oranda uzlaşma sağlanmış ve olaylarda durulmalar görülmüştü.

2.3.1. Geçici Kıbrıs Türk Yönetiminin kurulması ve sonrası

Yukarıda belirtilen gelişmelerle birlikte yapılan antlaşmadan sonra Kıbrıs Türk toplumu liderleri, 1963 yılından beri Anayasaya karşı yaratılan ve son krizle birlikte artık düzelemeyecek hale gelen durum üzerine meydana gelen aksaklık ve boşluklara bir çözüm bulmak için 28 Aralık 1967'de yeni bir yönetim kurmuştu. Bu yönetim "Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi" olarak adlandırıldı. Dr. Küçük başkan, Rauf Denktaş ise bu yönetimin başkan yardımcısı olarak seçilmişti. Türk toplumu böylelikle kendi toplum işleriyle yakından ilgilenme ve kendi kendilerini yönetecek bir kuruluş meydana getirmiş oldu. Bu durumu Rum liderleri ve Yunanistan şaşkınlık içerisinde izlemiş ve Kıbrıs'ta Türk yönetiminin kurulmasının federasyon ya da taksim için ilk adım olarak yorumlamışlardı.

¹⁶⁸ Uçarol, *a.g.e.*, s.1066,1067

Kıbrıs meselesi bundan sonraki zamanlarda da bir bunalım olarak devam etmişti. Türkiye Kıbrıs için federatif ve üniter devlet tezlerini ortaya atmıştı. Fakat Yunanistan ve Kıbrıslı Rumların Enosis'te ısrar etmeleri ve Makarios'un "Türkiye'nin Kıbrıs'la tek ilgisi burada azınlıkta bulunan Türklerin hakkını korumaktır." şeklindeki düşünceleri sorunun çözülmemesinin başlıca etkenleri olmuştu.¹⁶⁹

1967'de Kıbrıs'a bir hareketin gerçekleşmemesi Türkiye'nin tekrar böyle bir olay gerçekleşmesi durumunda bir sıkıntıya düşmeden başa çıkmak için bir takım tedbir ve önlemler almasına neden olmuştu. Süleyman Demirel, Vance ülkesine döner dönmez acil olarak bütün Kuvvet komutanlarını toplamış ve askeri alanda var olan eksiklikler hakkında toplantı yapmıştı. Yapılan toplantıda tank, çıkartma gemileri, paraşüt ve uçak gibi ihtiyaçlar belirlenmişti. İhtiyaçlar için hemen çalışmalara başlanmış; Gölçük'te gemiler inşa edilmiş, gemilerin motorları Almanya'dan, paraşütler İtalya ve Fransa'dan satın alınmıştı. Tank ve nakliye uçaklarda peyderpey hazırlanmıştı.

2 Aralık antlaşmasından sonra Türk-Yunan arasında ılımlı bir hava oluşmuştu. 1968 Mart ayından itibaren ikili müzakereler yeniden başlamıştı. İlk ikili görüşme 12-13 Mart 1968'de Atina'da, ikinci görüşme ise 16-27 Nisan 1968 yılında Ankara'da yapılmıştı. Bu ikili görüşmeler iki ülkenin Dışişleri Başkanlıklarının teknisyenleri arasında alt seviyede yapılmıştı. Son görüşme ise iki ülke teknisyenleri arasında 20 Mayıs 1968'de Viyana'da gerçekleşmiş ve görüşmeler sonucunda anlaşılan noktalar hakkında rapor hazırlamaya karar vermişlerdi. Bu rapor iki ülkenin Dışişleri Bakanlıklarının 26 Haziran'da Londra'da yaptığı görüşmelerde müzakere ile kabul edilmişti. Raporun mahiyeti açıklanmamıştı ama Türk ve Yunan taraflarının ılımlı havası gözle görülür bir biçimdeydi. Bu durum Kıbrıslı Rumlara da etki etmişti. Lefkoşa'nın Türk bölgesine uyguladıkları kısıtlamaları 7 Mart tarihinden itibaren kaldırmışlardı. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri U-Thant 13 Martta Güvenlik Konseyine sunduğu raporda var olan ılıman havayı memnuniyetle belirtmiş ve Türk ve Rum toplumlarını müzakereye davet etmişti.¹⁷⁰

Bu dönemde Kıbrıs'ta ise, Makarios politikasında değişiklikler yapmış ve Enosis'in tek başına Rumlar veya Yunanistan'ın marifetiyle gerçekleştiremeyeceğini, bu konuda en büyük engeli Türkiye'nin oluşturduğunu görmüştü. Meselenin çözümü için uluslararası bir platformda destek görerek sağlanacağı düşünmüştü. Aynı zamanda Makarios Kıbrıslı Rumların seçimleriyle göreve gelmiş bir Cumhurbaşkanı idi. Enosis'in gerçekleşmesi halinde Yunanistan'ın Kıbrıs'taki bir valisi haline gelmek istememişti. Türkiye ve Yunanistan arasında kısmi olsa da bir sükunet sağlansa da, ne Rum yönetimi ne de Yunanistan Enosis'ten vazgeçmişti. Hedeflerini gerçekleştirmek için Yunanistan'da bulunan cunta Makarios üstünde baskı uygulamaya başlamıştı. Makarios Yunan Cuntasına Enosis'in askeri yöntemle iş başına gelen bir valiyle değil seçimle iş başına gelen bir liderle olabileceğini söylemişti. Makarios yönetimi ile arası açılan Yunan cunta idaresi Makarios'u devirmek için hazırlıklara başlamış ve hedef

¹⁶⁹ Uçarol, *a.g.e.*, s. 1068

¹⁷⁰ Armaoğlu, *a.g.e.*, s.800

tahtası haline getirmişti. Bundan sonra Kıbrıs'ta Makarios taraftarları ve EOKA'cılar arasında büyük çatışmalar görülmüştü. Hatta Makarios'a karşı birçok kez suikast girişimleri olmuş ama her defasında kurtulmuştu.¹⁷¹

Rum toplumunun kendi aralarında sıkıntıların yaşandığı bu dönemde, Türk ve Rum toplumları arasındaki ikili görüşmeler 1968'de ilk Beyrut'ta sonra da Kıbrıs'ta başlamıştı. Bu durumu, Türkiye başbakanı Süleyman Demirel ve muhalefet lideri İsmet İnönü herhangi bir askeri müdahale olmadan gerçekleşmesini başarılı bulmuşlar ve Ada'ya çıkmak için Türkiye'nin hem kara hem de deniz gücü kapasitesinin yeterli olmadığını vurgulamışlardı. Toplumlar arası görüşmeler Türk Cemaat temsilcisi başkanı Rauf Denktaş ve Rum cemaat temsilcisi başkanı Glafkos Klerides arasında başlamıştı. Herhangi bir baskı olmaması için görüşmeler gizli tutulmuştu. Görüşmelerin amacı ise Anayasa üzerinde uzlaşma sağlamaktı. Fakat bu görüşmelerden bir sonuç alınamamıştı ve 1971 yılında görüşmeler kesilmişti.¹⁷² Diğer taraftan Türkiye'nin baskısı sonucu adadan ayrılan Grivas 1971 Ekimi'nde tekrar Ada'ya döndü. Grivas artık Enosisin önündeki tek engeli Makarios olarak görmüştü. Grivas EOKA örgütünü yeniden düzenlemeye çalışmış ve EOKA-B adıyla yeniden kurmuştu. Grivas, Makarios ve taraftarlarına karşı savaşarak Enosis'i gerçekleştirmek istemişti. O zamana kadar Makarios yanlısı bir tutum sergileyen ve hatta Aspida yeraltı teşkilâtını açıklayan Nikos Sampson, Grivas'ın bu son teşkilâtlanma girişimine destek olmaya başlamıştı. Yunan cuntasının desteklediği grup kendi açılarından durumun müsait olduğu gerekçesiyle bir oldu- bitti ile Enosis'in hemen gerçekleşmesi gerektiğini savunmuştu.¹⁷³

Bu sırada Kıbrıs Türk toplumu 24 Nisan 1971 yılında Geçici Türk Yönetimi'nin başındaki "Geçici" ifadesini kaldırmıştı. Bundan böyle Türk toplumu artık sürekli bir yönetim haline gelmişti.

Diğer taraftan ise, toplum liderleri arasında başlayan ikili görüşmeler üç yıl kadar uzatılmıştı. Fakat kesin bir sonuç alınmadan süresiz tatil edilmişti. Bunun için anlaşmazlığı barışçıl yollarla çözmek için görüşmelerin kapsamını genişletilmiş ve Türkiye, Yunanistan, Kıbrıs Türk ve Rum temsilcileri ile Birleşmiş Milletler temsilcisinin katılımıyla "Beşli Görüşme" şekline getirilmişti. Görüşmeler 8 Haziran 1972 yılında Birleşmiş Milletler Genel sekreteri Kurt Waldheim başkanlığında Lefkoşa'da başlamıştı. Asıl toplantı 3 Temmuz 1972'de yine Lefkoşa'da başlamıştı.¹⁷⁴ Rauf Denktaş'ın anılarını anlattığı kitabının sekizinci cildinde, görüşmeler yapıldığı esnada "... eski Rum tahrikleri yeniden gündeme gelmişti. Makarios yabancı diplomatlara ve basın mensuplarına Enosis'ten yana olduğunu söylerken görüşmelerin, Türkler tarafından çıkmaza sokulduğunu ileri sürüyor."¹⁷⁵ Şeklinde ifade etmişti.

¹⁷¹ Ali Denizli, *a.g.m.*, s.545

¹⁷² Cihat Göktepe, *a.g.m.*, s. 1413

¹⁷³ Denizli, *a.g.m.*, s. 545

¹⁷⁴ Uçarol, a.g.e., s. 1069

¹⁷⁵ Rauf Denktaş, *Rauf Denktaş'ın Hatıraları (1971-1972)*, Cilt 8, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1998

Görüşmelerle ilgili olarak basına beyanat verilmeyeceği kararı böylelikle Makarios tarafından çiğnenmişti.

Kıbrıs sorunun ağırlıklı noktası tekrardan diplomasi alanına kaymıştı. Genişletilmiş görüşmeler çeşitli aşamalardan geçmişti fakat ortaya atılan öneriler yüzünden bir anlaşmaya varılamamıştı. Yapılan bu görüşmeler Türkiye ve Yunanistan arasında çıkan Ege Denizi(Kıta Sahanelığı) sorunundan doğan gerginlik sonucunda 2 Nisan 1974 yılında kesilmişti.11 Haziran 1974 yılında tekrardan başlamıştı. Fakat görüşmeler bir sonuca varmadan Rumlar arasında çıkan anlaşmazlıklar üzerine Kıbrıs daha büyük bir mesele konusu haline gelmişti.

Bölüm 3. 1974 KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI VE SİNOP BASININA YANSIMASI

3.1.Birinci Harekât

1968 Haziranında başlayan toplumlar arası görüşmeler 1974 yılına gelindiğinde en küçük bir mesafe dahi alamamıştı. Çünkü Rumların Enosisi gerçekleştirmek, Türklere 1960 Anayasası'ndaki haklarını vermemek ve Türkleri Kıbrıs'ta bir azınlık statüsü içinde tutma istekleri buna karşılık Türklerin ise Kıbrıs'taki Türk varlığını korumak için 1960 Anayasası'ndaki haklarından daha fazla hak ve yetkilerin olması gerektiğini savunmuş ve bu politikanın gerçekleşmesi içinde, başlangıçtan itibaren federal bir sistem olarak görmüştü. Görüşmeler ilerledikçe Türk hükümeti federal devlet politikasında değişiklikler yapmıştı. Bu yeni politikanın adı bölge muhtariyeti esasına dayanan üniter devlettir. Üniter devlet sistemine göre, Kıbrıs tek devlet olacaktır fakat birkaç bölgede toplanmış olan Türkler, kendi bölgelerinin idaresinde söz sahibi olacaklar ve kendi işlerini kendi göreceklerdi. Bölgelerin iç işlerine Rumlar müdahale edemeyecekti.¹⁷⁶

Kıbrıs sorunu görüşmelerle devam ederken Türkiye'de ise Ekim 1973 seçimleri yapılmış, Bülent Ecevit başkanlığında kurulan Cumhuriyet Halk Partisi- Milli Selamet Partisi Koalisyon hükümeti kurulmuştu. Koalisyon hükümeti Kıbrıs konusu hakkında Fonksiyonel Federatif Sistem tezini benimsemişti. Bu sistemi, Başbakan Bülent Ecevit Kıbrıs politikasına ilişkin soruları yanıtlarken şöyle açıklamıştır: “ *Yeni Türk Hükümeti, Ada'da istikrar ve uyumlu ilişkiler sağlanması için bir federatif Kıbrıs devletinin en iyi bir çözüm biçimi olduğuna inanmaktadır. Bu çözüm yolu, Türkiye'nin Enosis kuşkusunu ortadan kaldırmış olacaktır. Türkler de, federatif çözümün sonunda Ada'nın bölünmesine yol açmayacağı konusunda her çeşit güvenceyi vermeye hazır olacaklardır. Türkiye'nin düşündüğü federatif sistem, Ada'da nüfus yer değiştirmesini öngörmemektedir. İki toplum Ada'nın her yanında, birbirine egemen olmadan, yan yana yaşayabilmelidirler. Bu coğrafi ayrıma dayanan federasyondan çok, karışık ya da komşu yerleşme düzenleri çerçevesinde dostane işbirliğine dayanan federatif bir sistem olmalıdır.*”¹⁷⁷

Yukarıda da bahsedildiği üzere toplumlararası görüşmeler, Türkiye'de yeni hükümetin kurulması ile yeni tezlerin ileri sürmesi, Rumların kendi aralarındaki çarpışmalarından dolayı pek duyulmamıştı. Görülüyordu ki, iki tarafın görüşlerinin birbiriyle uyuşması mümkün değildi. Bundan dolayı 1974 yılı geldiğinde Türkiye'deki yeni koalisyon hükümetinden de ümit bulamayan Makarios sabırsızlanmaya başlamıştı. Çünkü Yunan Cuntası, son zamanlarda zıtlasma yaşadığı Makarios'u devre dışı bırakmayı kafasına koymuştu. Makarios ise Yunan cuntasına atanmış bir vali değil, seçilmiş bir lider olduğunu hatırlatmaya çalışmıştı.

¹⁷⁶ Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 801

¹⁷⁷ Erol Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekatının Bilinmeyen Yönleri*, Yaprak Yayınevi, İstanbul, Haziran 1990, s. 127

Kıbrıs'ta Grivas'ın, Makarios ile mücadelesinin oldukça hızlandığı sırada 27 Ocak 1974 yılında Limasol'da saklı bulunduğu kuyumcu Makarios Hristodulis'in evinde ölmüş ve 28 Ocak'ta aynı evin bahçesine gömülmüştü. Grivas'ın ölümü ise 1 Şubat'ta duyurulmuştu. Grivas'ın ölümünden sonra EOKA-B örgütünün başına yardımcısı Georgios Karusos geçmişti. Karusos, Enosis mücadelesinin tedhiş hareketleriyle başarıya ulaşmayacağı düşüncesi ile mücadelenin siyasi alana kaydırılmasını gerektiğini savunmuş ve büyük tepkiyle karşılaşmıştı. Karusos'a büyük tepki gösteren bir grup EOKA'cı karşı harekete geçmişlerdi. Bunun üzerine Karusos 16 Şubat 1974'te Yunanistan'a kaçmak zorunda kalmıştı. EOKA-B içerisinde yaşanan bu iç karışıklıklar Makarios için bir fırsat oluşturmıştı. Makarios bir bildiri ile 25 Nisan 1974 yılında EOKA-B örgütünü kanun dışı bir teşkilat olarak ilan etmişti. Bunun yanı sıra 26 Haziran 1974'te yapılan bir açıklamada EOKA-B örgütünün Yunanistan'ın verdiği emirlerle yönetildiğini ve Yunan Milli İstihbaratı ile bir bağlantısının olduğunu bundan böyle Rum Milli Muhafız Ordusu'nun Kıbrıs Rum Yönetimine bağlanacağını bildirmişti. Bu olaylar EOKA'cılar ile Makarios taraftarları arasında şiddetli çatışmalara yol açmıştı. Diğer taraftan ise Yunan cuntası ile Makarios arası iyice bozulmuştu.¹⁷⁸ Makarios, 5 Temmuz 1974'te verdiği bir demeçte soru daha açık bir şekilde ortaya koymuştu. Yunan Cuntasını ağır şekilde suçlamış ve şunları söylemişti: "Yunan Cuntasının amacı, kendisini iktidardan uzaklaştırarak Kıbrıs'ta dikta yönetimini kurmaktır." Araları iyice açılan Yunan Cuntası ve Makarios arasındaki bağları sonunda kopmuştu. Makarios, Cunta'dan Milli Muhafız Örgütünde bulunan 650 Yunan subayını geri çekmesini isteyince Cunta, Milli Muhafız örgütüne yönetimi ele geçirmelerini ve Makarios'u öldürmeleri için emir vermişti.¹⁷⁹ Cunta yönetimi bu kararı alırken Makarios, Bağımsız İngiliz Televizyonu (ITN) muhabiri Michael Nickolson ile yaptığı görüşmede Cunta yönetimine meydan okumuştur. Görüşme 15 Temmuz 1974 Bozkurt gazetesinde *"Atina'nın EOKA-B'nin Tedhiş Faaliyetlerindeki Suçunu İspatlayan Belgelere Sahip Olduğunu Söyleyen Makarios Cunta'ya Meydan Okuyor"* başlığı altında şöyle yayınlanmıştı: *"Makarios Bağımsız İngiliz Televizyonu (ITN) muhabiri Michael Nickolson'a vermiş olduğu soru - cevap şeklindeki bir demeçte Yunan Cuntasına meydan okumuş, Atina'nın EOKA-B tedhiş faaliyetlerindeki suçunun elindeki belgelerle şüphe bırakmayacak bir şekilde ispatladığını söylemiştir. Bu arada Makarios "bana meydan okunması halinde bu belgeleri yayınlamaktan çekinmeyeceğim" demiştir. Demecin tam metni aynen şöyledir:*

S. 1— Atina'nın, Yunan hükümetine gönderdiğiniz ultiatom mektubuna tepkisi ne olmuştur ve bu ultiatom'a konan süre ne zaman dolacaktır? C. 1— Şu ana kadar Atina'dan ne bir cevap aldım ne de reaksiyon gördüm. Her halükârda Yunan hükümetinin reaksiyonuna bakılmaksızın Milli Muhafız Ordusunun mevcudu 20 Temmuzda azaltılacaktır. Halen, aslında Yunan hükümetinin kontrolünde bulunan Milli Muhafız ordusunu, Kıbrıs hükümetinin bir organı haline getirmek amacıyla aldığım kararları uygulamaktan geri kalmayacağım. Ancak öğrenmeği merak ettiğim konu, Yunan hükümetinin EOKA-B tedhiş teşkilâtının dağılması için talimat verip

¹⁷⁸ Denizli, *a.g.m.*, s.545

¹⁷⁹ Mütercimler. *a.g.e.*, s. 129-132

vermeyeceğidir EOKA-B, Kıbrıs Rumlarını bir iç savaşın eşiğine sürüklemiştir. Bu teşkilât, Yunan askeri rejimi tarafından desteklenmekte ve idame ettirilmektedir. S. 2— Ele geçirilen ve tasarrufunuzda bulunan belgeleri yayınlayacak mısınız? Bu belgeler neleri ihtiva etmektedir? C. 2— Elimizde bulunan belgeler Atina'nın EOKA-B'nin tedhiş faaliyetlerindeki suçunu şüphe bırakmayacak bir şekil de ispatlamaktadır. Bana meydan okunması halinde bu belgeleri yayınlamaktan çekinmeyeceğim. S. 3— Yunanlı subaylar geri çekildikten sonra yerlerini kim alacaktır? C. 3— Amacım Milli Muhafız Ordusuna Kıbrıslı Rum subaylar yerleştirmektir. Bu işlem tedricen yapılacaktır. Bu nedenle de Yunan hükümetinden eğitimci ve askeri danışman olarak hizmet göreceğ 100 kadar subay temin etmesini istedim. İsteğime karşılık verilmezse başka tedbirler alacağım. S. 4— Durum kritik olarak nitelenmektedir. Bunu kabul eder misiniz? C. 4— Yunan hükümetinin EOKA-B'nin tedhiş faaliyetlerini teşvik ve desteklemeye devam etmek suretiyle Kıbrıs'ta iç savaş şartları yaratmakta kararlı olmaması halinde durumu kritik olarak niteleyemeyeceğim."¹⁸⁰

Makarios'u vermiş olduğu demeç gazete de yayınladığı gün 15 Temmuz 1974 yılında Milli Muhafız Örgüne bağlı askerler Makarios'un başkanlık sarayını bombalamaya başlamışlardı. Saldırıdan kurtulan Makarios önce İngiliz üssüne geçmiş ardından oradan da adayı terk etmişti. Yunan subayları darbenin ilk günlerinde hareketin Türklere karşı olmadığını belirterek Türkiye'nin ve Türk kesiminin müdahale etmesini engellemişti.¹⁸¹ Darbenin sabahı saat 09.00'da Rum Radyosu, Lefkoşa havaalanı, Telekomünikasyon merkezinin işgali tamamlanmıştı. Rum radyosundan Yunan milli marşı çalınmaya başlanmış ve ardından darbeciler bildirileri okumaya başlamıştı. Ancak Makarios yanlısı polislerin mukavemete başlaması üzerine saat 10.00'da radyodan "Makarios'un öldüğü, mukavemete teşebbüs edenlerin derhal öldürüleceği"ni ilan etmişlerdi.¹⁸² Darbe sonucu hükümeti ele geçiren askerler, Kıbrıs Hellen Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ve Enosisçi emelleriyle tanınan EOKA üyesi Mahi (savaş) dergisi yayıncısı Nikos Samson'u devlet başkanlığına getirildiğini açıklamışlardı. Kıbrıs'ta yaşanan darbe Bozkurt Gazetesi'nde şöyle yer almıştır: "Rum kesiminde aylardan beri çalışan saatli bombanın süresi doldu: Makarios'a Darbe: Başpiskopos'un öldürüldüğüne ilişkin haberler var.. Samson Cumhurbaşkanı oldu... Gelişmelerin niteliği aydınlığa çıkmadı" başlığıyla "Rum bölgelerinde günlerden beri beklenen olay dün sabah gerçekleşmiş ve Yunan Alayının desteklediği Rum Milli Muhafız Kuvvetleri Makarios Yönetimine karşı darbe teşebbüsü yapmışlardır. Yoğun silâh ve patlama sesleri etrafta sararken, önce Makarios'un öldürüldüğüne ilişkin haberler çıkmış, daha sonra Makarios' un hayatta olduğu ve Sovyet Büyükelçiliğine sığındığı öne sürülmüştür. Makarios'un akıbetinin ne olduğunu kesinlikle tespit etmek mümkün olamamıştır. Bu arada saat 15.30 da, Rum Millî Muhafız Kuvvetlerinin elinde bulunan Kıbrıs Radyo Yayın Korporasyonu, MAHİ gazetesi sahibi, Rum Temsilciler Meclisi Üyesi Nikos Sampson'un Cumhurbaşkanı ilân edildiğini bildirmiştir. Bu

¹⁸⁰ "Atina'nın EOKA- B'nin Tedhiş Faaliyetlerindeki Suçunu İspatlayan Belgelere Sahip Olduğunu Söyleyen Makarios Cunta'ya Meydan Okuyor", **Bozkurt Gazetesi**, 15 Temmuz 1974, S.8133,s.1

¹⁸¹ Yavuz Güler, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi", **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, C.5, S.1, 2004,s.109

¹⁸² Denizli, **a.g.m**, s.546-547

bildiriden 15 dakika sonra, Nikos Sampson, Kıbrıs Rum halkına hitaben radyodan kendi sesinden bir konuşma yapmıştır.

HAREKATIN BAŞLAMASI: Harekât, sabah saat 08.10'da, Makarios'un sarayının zırhlı araçlar ve Yunan subay ve erleriyle Rum askerleri tarafından sarılmasıyla başlamıştır. 08.20'de Sağcı İşçi Sendikaları Binasından Makarios'un Sarayı ile üçlü karargâh binası havan topu ateşine tutulmuştur. Havan ateşinden sonra saraydan siyah dumanlar yükselmeye başlamış, bu arada Makarios'a bağlı yedek polisler direnmeye geçmişlerdir. Darbeciler, kısa süre içinde Radyoyu, Lefkoşa Hava Alanım ve CYTA'yı ele geçirmişlerdir. Telefon irtibatları kesilmiş, Rum Radyosunun ele geçirilmesinden hemen sonra yayınlanan bir mesajda "Yarım saatin içinde, adanın her tarafında duruma hakim olunmuştur. Yunanlılık yaşıyor" denmiştir.

DOBOSTİSİS'İN MESAJI Makariosçu kuvvetler, darbecilere karşı sert bir direnme göstermişlerdir. Saat 10.00'da Rum Radyosundan yayınlanan bir mesajda Makarios'un öldürüldüğü bildirilmiştir. RMM Komutanı Dobostisis Rumlar arası kardeş kavgasının ise yayınladığı açıklamada, önlenmesi için harekete geçildiğini, olayın bir iç mesele olduğunu ve Makarios'un öldürüldüğünü söylemiştir. Dobostisis, dışarıdan herhangi bir müdahale olmadığını belirtirken, Yunanistan'ın olaylardan methaldar olmadığını anlatmak istemiştir.

RMM'NİN BİLDİRİSİ: Dün sabah, Rum Millî Muhafız Ordusu tarafından Radyo aracılığı ile yayınlanan bir bildiride şöyle denmekteydi: Rum Millî Muhafız Ordusu Rum halkına hitaben bir bildiri yayınlamıştır. Bildiride aynen şöyle denmektedir: "Rum halkına; Son aylarda doğrudan doğruya bir iç savaşa giden adadaki trajik durumu, kilise saflarında yaratılan huzursuzluğu ve Kıbrıs'ın geleceği için sonuçları kestirilemeyecek gelişmeleri ve Silâhlı Kuvvetlerin anarşist ve cani unsurların eline geçmesini önlemek amacıyla silâhlı kuvvetler, Makarios İle Hükümetini uzaklaştırma kararını almıştır. Rum halkının hür idaresini temsil etmeden uzun zamandan beri iktidarı gasp eden ve yaratmış oldukları kişisel rejimi korumak için her türlü meşru ve gayri meşru çaba sarf etmekten geri kalmayan Makarios ile Hükümetinin yerine adanın idaresini geçici olarak bir milli selâmet hükümetine devredilmesine karar verilmiştir. Yeni Hükümetin gayeleri şöyledir: 1) "Elen Rumların manevi birlik ve beraberliğini yeniden kurmak ve kilise saflarına huzuru getirmek. 2) Kıbrıs sorununa bir hâl çaresi bulmayı amaçlayan Toplumlararası görüşmeleri sürdürmek. 3) Sandalyelerini korumak çabası içindeki yöneticiler tarafından uzun zamandan beri ihmal edilen halkın hayati sorunlarının çözümlenmesi, şurasını kaydetmeliyiz ki; bu alanlarda bariz gecikmeler göze çarpmaktadır. 4) Gereken ortamın yaratılmasından sonra ve her halükârda bir yıl dolmadan Rum halkına kendi ibaresini serbestçe belirtmek ve istediği hükümeti seçmesi imkânını sağlayacaktır. Dış siyasette herhangi bir değişiklik yapılmayacaktır. Bu güne kadar diğer devletlerle sürdürdüğümüz dostça ilişkilerimizi ve bugüne kadar izlediğimiz tarafsızlık siyasetimiz devam edecektir. Bunların başarısı için gerekli esas ön şart, silâhlı kuvvetlerin kararlı düzenini ve huzuru idame ettirmektir. Rum halkı bütün görüş ayrılıklarını ve geçmişin bütün acı anılarını bir yana bırakarak milli selâmet

hükümetine, anlayış gösterip desteklemeye ve parlak bir gelecek sağlayacağından emin olarak Hükümetin etrafında toplanmaya davet edilir. Yaşasın Kıbrıs Rum halkı.” Baftan alınan haberlere göre yeni Baf Piskoposu, Rum Yönetiminin Birleşmiş Milletlerdeki temsilcisi Zinon Rossides’e bir mesaj göndererek Yunanistan hükümetinin dün sabahtan itibaren kendi deyimiyle kanuni Kıbrıs Cumhuriyetini yıkmak için silâhlı müdahalede bulunduğunu, Birleşmiş Milletlere şikâyet etmesini istemiştir. Baf Piskoposunun Barış Gücünün duruma müdahale etmesini istediği bildirilmektedir. Baf Piskoposunun bu talepleri Makarios’un talimatı üzerine yaptığı verilen haberler arasındadır. Yeni Rum polis komutanı Petros Andreu’nun teslim olmaları için Rum yedek polislerine yaptığı çağrı şaşkınlık yaratmıştır. Limasol’da Rum polisinin nasıl hareket edeceğini bilmediğini öğrenilmiştir. Bu arada polis merkezinde yangın çıkmış, Rum Milli Muhafız ordusu ikinci yüksek taktik komutanlığı karargâhına da ateş açılmıştır. Rum Milli Muhafız ordusunun halkın sokağa çıkmaması ve miting yapma teşebbüsünde bulunmama hakkın da ihtarına rağmen Mağusa’nın Rum kesiminde halkın sokaklara döküldüğü ve Makarios lehinde gösteri yaptığı bildirilmiştir.”¹⁸³

Yaşanan darbe olayından sonra Rauf Denктаş Türk toplumuna: “Kahraman ve fedakâr Türk toplumu. Bu sabahtan (dün] itibaren Rum bölgelerinde başlamış bulunan harekât devam etmektedir. Durumu tüm ilgililerle yakından izlemekteyiz. Rumlar arası olduğuna inandığımız bu durumda bize düşen görev, kendi iç emniyetimizi korumak, savunmak, tedbirlerimizi almak ve herhangi bir şekilde Rumlar arası olaylara karışmamaktadır. Vatandaşların mümkün olduğu kadar yollarda seyahat etmemeleri alınacak tedbirler arasındadır. Yarınımızdan ve devamımızdan eye devam edeceğiz. Bu güç günleri de halkımızın sağduyusu, milli direnişi ve Anavatana olan bağlılığı sayesinde salt men atlatacağımıza eminim.” hitaben konuşmasını yapmıştı.¹⁸⁴

Kıbrıs’ta yaşanan gelişmeleri yakından takip eden Türkiye’den de demeçler birbirini ardına gelmişti. Kıbrıs ile ilgili gelişmeler hakkında Dışişleri Bakan Vekili Hasan Esat Işık vermiş olduğu demeçte şöyle söylemiştir: “Kıbrıs Rum kesiminde bir hükümet darbesi olduğu öğrenilmiştir. Bu müdahalenin sadece Kıbrıs Rum idaresini müteveccih bir hareket olduğu bildirilmekteyse de bilindiği gibi Kıbrıs sorunu Milletlerarası bir sorundur ve Türkiye, Yunanistan, İngiltere ve Kıbrıs’ta iki Cemaatin antlaşmalara dayanan hükümlülükleri bulunan bir meseledir. Türkiye’nin bu teşebbüsü, herhangi bir şekilde bu asli statüyü ihlâl etmesine müsaade edemeyeceği tabidir. Kıbrıs, Türk ve Rum cemaatleri birbirine tahakküm etmeden bir arada yaşadıkları bağımsız bir devlettir ve böyle de kalacaktır. Türk hükümetinin konuyu gereken önemle izlemekte olduğu ve gereken tedbirleri almayı ihmal etmeyeceği açıktır.” Konuyla ilgili olarak Devlet Bakanı İsmail Hakkı Birler ise saat 13.30’da şu açıklamayı yapmıştır: “Kıbrıs’taki darbe haberi dün sabah Başbakan Ecevit, Afyon’ a gitmek üzere uçağa binerken kendisine ulaştırılmıştır. Başbakan ayrıldıktan sonra Ankara’ya dönen

¹⁸³“ Rum kesiminde aylardan beri çalışan saatli bombanın süresi doldu: Makarios’a Darbe: Başpiskopos’un öldürüldüğüne ilişkin haberler var... Samson Cumhurbaşkanı oldu... Gelişmelerin niteliği aydınlığa çıkmadı”, **Bozkurt Gazetesi**, 16 Temmuz 1974, S. 8134, s.1-4

¹⁸⁴ “Denктаş Halka Mesaj yayınladı”, **Bozkurt Gazetesi**, 16 Temmuz 1974, S. 8134, s.1

Bakanlar kendi aralarında bir toplantı düzenleyerek son durumu gözden geçirmişlerdir. Dışişleri Bakanlığı ileri gelenlerinden ve öteki yetkililerden olayların gelişmesi üzerinde bilgi almışlardır. Bunun üzerine Afyon'la derhal temas kurularak. Başbakan'ın Denizli'ye gitmeden Ankara'ya dönmesi görüşü kendisine iletilmiştir. Başbakan'ın saat 15.00 de Ankara'ya dönmüştür. Bununla ilgili olarak İstanbul'da bulunan Genel Kurmay Başkanı ve Kara Kuvvetleri Komutanını ve Ege'de bulunan Deniz Kuvvetleri Komutanına da bilgi verilmiş, kendilerinin derhal Ankara'ya dönmeleri istenmiştir.”¹⁸⁵

Başbakan Bülent Ecevit'in Kıbrıs konusuyla ilgili açıklaması şu şekilde haber yapılmıştı: “Başbakan Bülent Ecevit kesin konuştu : Kimse kargaşalıktan yararlanarak Türklerin haklarına dokunamaz ‘Türklerin haklarına el sürdürtmeyiz’” başlığıyla “Dünya ile bağlantısı radyolar dışında kesilirken Kıbrıs'ta olaylar gelişirken, Başbakan Bülent Ecevit, Afyon ve Denizli gezisini yarıda bırakarak Ankara'ya dönmüştür. Başbakan Ecevit, Kimsenin Kıbrıs'taki kargaşalıktan yararlanarak Türklerin haklarına dokunmaya kalkışmamasını istemiştir. Ecevit, Afyon'daki konuşmasında "hiçbir oldu-bittiği kabul etmeyiz. Türklerin haklarına el sürdürtmeyiz" demiştir. Başbakan Bülent Ecevit, Kıbrıs'taki son gelişmeler karşısında haşhaş ekim bölgesindeki gezisini yarıda bırakarak saat 16.15'de Afyon'dan askeri bir uçakla Ankara'ya dönmüştür. Başbakan Ecevit'i havaalanında İstanbul'dan Ankara'ya giden Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar, bazı Bakanlar ve Kuvvet Komutanları karşılamıştır. KARŞILAYANLAR: Ecevit, havaalanından doğrudan Genel Kurmay Başkanlığına giderek burada düzenlenen bir toplantıya katılmıştır. Toplantıda Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Sancar, Millî Savunma Bakanı ve Dışişleri Bakan Vekili Hasan Esat Işık ve bazı bakanlarla Kuvvet Komutanları da bulunmuşlardır. Bu toplantıda Kıbrıs'taki son durumun genel bir değerlendirilmesinin yapılacağını bildiren Başbakan Ecevit, daha sonra Bakanlar Kurulu'nun toplanacağını bildirmiştir. ENDİŞE İLE KARŞILIYORUZ: Başbakan Ecevit, Ankara'ya dönmezden önce Afyon'da yaptığı konuşmada Kıbrıs'taki darbe harekâtına ilişkin görüşlerini açıklarken şunları söylemiştir: “Biz bu dünyada insanların öldürülmesiyle, darbeler yoluyla kaba kuvvet yoluyla işlerin hallolacağına inanmıyoruz. Kıbrıs'taki olayların ayrıntılarını henüz öğrenmemiş olmakla beraber, bu silâhlı darbe haberini, kanlı darbe haberini endişe ile karşılıyoruz. Şu anda bütün dünyaya uzak yakın komşularımıza şunu söylüyoruz. Kimse Kıbrıs'taki kargaşalığı fırsat bilerek Türklerin haklarına dokunmaya kalkışmasın hiç bir oldu-bittiği kabul etmeyiz. Türklerin haklarına el sürdürtmeyiz” GENEL KURMAYDA TOPLANTI: Ankara'da Genel Kurmay Başkanlığındaki toplantı saat 18.15'de sona ermiştir. Daha sonra da Bakanlar Kurulu, Başbakan Bülent Ecevit'in başkanlığında toplanmıştır. Ecevit, Genel Kurmaydaki toplantıdan sonra Başbakanlığa gelirken gazetecilere yaptığı açıklamada şunları söylemiştir: “Genel Kurmay'da yaptığımız toplantıda Kıbrıs'taki son gelişmelerle ilgili olarak gelen haberlerin ayrıntılı bir değerlendirmesini yaptık. Şimdi Bakanlar Kurulu olarak bir toplantı yapacağız ve durumu Sayın Cumhurbaşkanımıza arz edeceğiz. Şu anda söyleyeceklerim bundan ibarettir.” MÜDAHALE HAKKI: Millî Savunma Bakanı ve Dışişleri Bakan Vekili Hasan Esat

¹⁸⁵ “Ankara Yakından izliyor”, **Bozkurt Gazetesi**, 16 Temmuz 1974, S. 8134, s.1

*Işık'ta Başbakan Ecevit'i karşılamak üzere havaalanına giderken gazetecilerin sorularını cevaplandırmıştır. Gazetecilerin "gayri resmi de olsa; Yunan alayının işe karışmış olması karşısında müdahale hakkımız doğdu mu?" şeklindeki bir sorusu üzerine Hasan Esat Işık şu karşılığı vermiştir: "Haklarımızı muhafaza etmek hakkımızdır." Işık Kıbrıs'ta emrivakiye rıza gösterilip gösterilmeyeceği yolundaki bir soruya karşılık da, böyle bir sorunun kendisine 1965 yılında sorulduğunu hatırlatarak o günkü cevabının halâ geçerli olduğunu söylemiştir. Millî Savunma Bakanı ve Dışişleri Bakan Vekili Işık Büyükelçilerin çağrılmasıyla ilgili bir soruyu cevaplandırırken de, böyle durumlarda ilgili devletlere bilgi verilmesinin normal olduğunu belirtmiştir. Bu arada Dışişleri Bakanlığı Siyasî İşler Genel Müdürü, Büyükelçi İsmail Soysal, Kıbrıs'taki son gelişmelerle ilgili olarak Amerika Birleşik Devletlerinin Ankara Büyükelçiliği Müsteşarı ve İngiltere'nin Ankara Büyükelçiliği Maslahatgüzarı ile görüşmüştür. Görüşmelerden sonra bir açıklama yapılmamıştır."*¹⁸⁶

Kıbrıs'ta yaşanan darbe girişimi Kıbrıs gazetelerinden biri olan Bozkurt Gazetesi'nde yukarıda belirtilen şekilde yer alırken Türkiye'nin yerel gazetelerinden bir olan Sinop Gazetesi'nde ise "Kıbrıs'ta Darbe" başlığıyla "Başlarında Yunan subaylarının bulunduğu Kıbrıs Milli Muhafız Teşkilatı tarafından yapılan bir darbe sonucu Makaryos düşürülmüştür. Darbeciler önce Makaryos'un öldürüldüğünü yayınlamışlarsa da, Başpiskoposun adadaki İngiliz üssüne sığındığı ve bir İngiliz uçağı ile Malta adasına geçtiği haber alınmıştır. Adada çarpışmaların devam ettiği ve soydaşlarımıza şu ana kadar herhangi bir tecavüze cüret edilmediği alınan haberler arasındadır. Durumu müzakere etmek üzere Sayın Cumhurbaşkanımız bugün için T.B.M Meclisini fevkalade toplanmaya davet etmiştir."¹⁸⁷

Kıbrıs'ta yapılan bu darbe açık bir şekilde adaya Yunan müdahalesiydi. Adadaki anayasal düzen yıkılmış ve gayrimeşru bir askeri yönetim başlamıştı. Bunu yanı sıra Londra ve Zürih antlaşmaları da ihlal edilmiş oldu. Dünya Kamuyu, Amerika Birleşik Devletleri hariç bütün devletler darbe ile başa gelen yönetimi tanımadıklarını açıklamıştı. Garantör devletlerden biri olan İngiltere darbecileri tanımadığını ve Adadaki anayasal düzenin bozulduğu söylemişti. Amerika ise Yunanlıları açıkça kınamakla beraber, Kıbrıs'ta anayasal düzenin bozulduğuna, statükonun değiştiğini itirafla bunu kabul etmeyeceği açıklamıştı. Moskova ise Yunan Cuntasını suçlayarak Kıbrıs'taki oldu-bittiye reddetmişti. Türkiye 16 Temmuz 1974 yılında İngiltere'ye bir nota vererek Kıbrıs'ta gerçekleşen gayrimeşru darbenin sonuçlarını ortadan kaldırmak ve anayasal düzeni tekrar sağlamak için iki garantör devlet olarak işbirliği yapmayı teklif etmişti. Aynı gün Türkiye Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri ile NATO Genel Sekreterine haklı görüşlerini açıklayan mesajlar göndermişti.¹⁸⁸

¹⁸⁶ "Başbakan Bülent Ecevit kesin konuştu: Kimse kargaşalıktan yararlanarak Türklerin haklarına dokunamaz 'Türklerin haklarına el sürdürtmeyiz'", **Bozkurt Gazetesi**, 16 Temmuz 1974, S. 8134, s.1-4

¹⁸⁷ "Kıbrıs'ta Darbe", **Sinop Gazetesi**, 18 Temmuz 1974, S. 3067, s. 1

¹⁸⁸ Hamza Eroğlu, **Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Kıbrıs Barış Harekati**, Emel Matbaacılık, Ankara 1975, s. 49,50

Türkiye'nin İngiltere ile görüşme isteği kabul edilmiş ve bu amaçla Başbakan Bülent Ecevit temaslar yapmak üzere Ankara Esenboğa Havalimanı'ndan Londra'ya hareket etmişti. 17 Temmuz 1974'te Londra'da İngiltere Başbakanı H. Wilson ve Dışişleri Bakanı Callaghan ile yapılan görüşmeler olumlu sonuç vermemiş, İngiltere ortak müdahaleyi kendi yönünden tehlikeli bulmuştu. Türkiye ise Garanti Antlaşmasının dördüncü maddesinin ikinci fıkrasına uygun olarak harekete geçmekte kararlı olduğunu göstermişti. Londra'da görüşmelerin devam ettiği esnada Başbakan Bülent Ecevit özel uçakla Londra'ya gelen ABD'nin Dışişleri Bakanı yardımcısı Joseph Sisco ile de görüşmeler yapmıştı. Bülent Ecevit, Sisco ile görüşmelerinde Kıbrıs'ın darbeden önceki statükosuna geri dönmesini ve federal bir yapının oluşturulmasını istemişti. Sisco ise kendisi için ilk görev olarak çıkabilecek olan savaşı engellemek olduğunu ifade etmiş ve kendilerinden kırk sekiz saat mühlet isteyerek Atina'ya geçmişti. Yunan Cunta Hükümeti ile yapılan görüşmelerde, Yunan hükümeti Sisco'nun aracılığıyla yapılan son çağrıya uymamış ve Kıbrıs'ın bağımsızlığının iadesi için gerekeni yapmayacağını açıkça ifade etmişti.¹⁸⁹

Sisco Atina'da görüşmelere devam ederken, Bülent Ecevit 19 Temmuz 1974 yılında görüşmelerden bir sonuç almadan Ankara'ya dönmüştü. Bülent Ecevit'in Ankara'ya döndüğü aynı günde Makarios, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde yaptığı konuşmada Yunanistan'ın adadaki durumunu özetlemiş, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını ve bütünlüğünü çirkin bir şekilde çiğnediğini iddia etmişti. Yunanistan buna istinaden adada yaşanan silahlı çatışmaların Kıbrıslı Rumların iç meselesi olduğunu iddia etmişti.¹⁹⁰ Ecevit Londra'dan döner dönmez ilk iş olarak Genel Kurmay karargahına gitmek olmuştu. Mehmet Ali Birant'ın Necmettin Erbakan ile yaptığı röportajda hareketin nasıl yapılmasına karar verdiklerini şöyle anlatmıştı; *"...onu uğurladığımız zaman kendilerine yani Kuvvet komutanlarına 'Yükleyin askerleri bindirin, toplayın. Harekat bir nevi fiilen başlasın.' dedik. Onlarda bunu yaptılar. Ecevit geldiği zaman gemiler yüklenmişti. Ve artık ertesi gün sabahleyin limandan ayrılacakları noktadaydık. Şimdi bir daha eski hükümetlerin durumuna düşmemek için kumandanlarla Ecevit'i bu işe ikna edelim. Bundan dolayıdır ki hep beraber artık dönüşü olmayacağını savunalım diye de bir hazırlık yaptık. Geldi kendisi Londra'daki görüşmelerini anlattı. Bizde Türkiye'de neler yapıldı onu anlattık. Ve sonunda da dedik ki, işte şuanda gemiler yüklenmiştir. Ok yaydan çıkmıştır. Bunun dönüşü yoktur. Eğer dönülecek olursa bak işte askerler burada bir daha bu harekatı yapamıyoruz dedik. Birden bire telaşlandı... O anda başlatmakta tereddüdü vardı, ama baktı ki bu iş başlamış. Şimdi kendini buna hazırladı ve o şekilde meseleyi düşünmeye çalıştı... Diğer komutanlarda başta Sancar Paşa olmak üzere bunu yürütülmesi lazımdır noktasında ısrarla durunca o halde Bakanlar Kurulu'nu toplayalım orada konuşalım dedik... Bakanlar kurulunu topladık... saatlerce konuşmalar yaptık. Ama konuşmalar esnasında kendilerini tekrar tekrar ikna ettik. Bakınız bu harekatı yapmaya mecburuz. Bu yılların*

¹⁸⁹ Eroğlu, *a.g.e.*, s. 50-51

¹⁹⁰ Hasan Yılmaz, "Kıbrıs Barış Harekatı ve Sonuçları", *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, C.6, S.1, 2017, s. 92

birikimidir. Ve yapacaksak şimdi yapmaya mecburuz diye bunları tekrar tekrar izah edilince o gece harekatın yapılmasına Bakanlar Kurulu olarak verdik.”¹⁹¹ Bakanlar kurulu aldıkları karar ile harekat için imzalar altmıştı Karara göre ; “ Kıbrıs’ta son gelişmeler nedeniyle, Büyük Millet Meclisinin 17/11/1967 tarihli ve 148 sayılı kararında verilen müsaade ile Garanti Antlaşmasının 3’üncü maddesi ve Birleşmiş Milletler Yasasının 51’inci maddesi gereğince meşru savunma hakkını kullanmak üzere Türk silahlı Kuvvetleri tarafından Kıbrıs’a karşı fiili müdahalede bulunulmasına ve Yunanistan’ın bir tecavüzü halinde bu devlete karşı da harekata geçilmesine emir verme konusunda Başbakanın yetkili kılınması; Bakanlar Kurulunca 19 Temmuz 1974 günü kararlaştırılmıştır.”¹⁹² Bakanlar Kurulu görüşmeleri yaptığı sırada Sisco Ankara’ya gelmiş ve Başbakan Bülent Ecevit ile görüşme yapmıştı. Kısa görüşme sonucunda Sisco harekatın kaçınılmaz olduğunun farkına varmıştı. Mevcut durumu soran Sisco harekatın her an başlaya bileceğini öğrenmiş ve harekat başlar ise hava sahalarını kapatacaklarını bildiği için hemen gitmek istediğini bildirmişti. Sisco’nun uçağı kalkar kalkmaz Türkiye bütün hava sahalarını uçuşa kapatmıştı. Bu durum Türkiye’nin savaşa girdiğinin en önemli belirtisi olmuştu. Sisco ABD Dışişleri Bakanının emriyle Atina’ya geçmiş ve burada Yunan hükümetine kesin olarak Türkiye ile savaşa girmemesi konusunda görüşme yapmıştı. Çünkü iki NATO ülkesinin savaşa girmesi SSCB’nin işine geleceğini düşünmekteydi.

Diplomatik alanda bu şekilde hareketlilik yaşanırken, daha önceden de girilmek istenilen iki harekat gerçekleşmediği için Kıbrıs’ta bulunan Rumlar, Yunanistan’daki askeri cunta ve İngiltere Türkiye’nin bu harekatı da gerçekleştirmeyeceği düşüncesindeydiler. Joseph Sisco’nun giriştiği yoğun diplomatik görüşmeler ise bunun tam tersini göstermekteydi. Türkiye 18-19 Temmuz 1974’te bütün diplomatik yolları deneseler de Yunanistan Amerika’nın baskısına rağmen Kıbrıs’taki Yunan subaylarının ve EOKA’cı Nikos Sampson’un geri çekilmesini kabul etmemiş ve NATO’da yapılan görüşmelerde de aynı tavrı sergilemişti. Türkiye’nin Kıbrıs’a müdahalesi Halide kendilerinin de Kıbrıs’a müdahale edeceklerini söylemişlerdi.¹⁹³ Bu girişimlerin sonuçsuz kalması üzerine Türkiye Garanti Anlaşmasının 4. Maddesinin yükümlülükleri gereği müdahale yetkisini kullanmaya mecbur kalmıştı.

Bunun üzerine Türkiye 20 Temmuz gecesi askeri güçlerini gemiye bindirip hazırlıklarına hız vermişti. Harekat, ilk olarak 50. Piyade Alayı, Deniz Piyade Alayı,1 Topçu Taburu, 1 Tank Bölüğü, 1 İstihkam Bölüğü, Muhabere Müfrezesi, Sıhhiye Müfrezesi, İkmal Bakım Ekibi, 4 adet Denizaltı, Karakol Gemileri, 2 adet Hisar Avcı Botu, 3 adet Jandarma Botu, 2 SAT Timi ve yaklaşık 2000 kadar asker ile başlamıştı.¹⁹⁴ Harekat planına göre; Harekat dört safhadan oluşacaktı. Birincisi çıkarma

¹⁹¹ (1990) Kıbrıs Barış Harekatının TV’de Gösterilmeyen Gerçek Yüzü: Mehmet Ali Birant’ın Prof. Dr. Necmettin Erbakan’la Yaptığı Röportajın Tam Metni

¹⁹² BCA, 030.02.317.47.8

¹⁹³ Armaoğlu, *a.g.e.*, s.803

¹⁹⁴ Ali Denizli, *Kıbrıs Barış Harekatı (20 Temmuz 1974): Kıbrıs’ı Ele Geçiren Üstün Birlikler, Kıbrıs’ta Kahramanlar Kahramanı Olağanüstü Askerler*, Berikan Yayınları, Ankara 2014,s.82-83

ve indirme safhası, ikincisi birleşme safhası, üçüncüsü kıyı başını genişletme safhası ve dördüncüsü Siklet merkezi doğuda olmak üzere Doğu ve Batı istikametinde taarruz safhası. İlk olarak Türk kuvvetleri Mağusa'ya çıkarak burada gösteri hareketlerinde bulunarak Rumların dikkatini Mağusa'ya çekeceklerdi. Asıl hareket yerinde hareket edecek olan Amfibi Alay ve Çakmak Özel Görev Kuvveti ise Girne Pladine plajından giriş yapacaklardı.¹⁹⁵ Hava indirme tugayıyla da paraşütlerle askerler Beşparmak Dağları'nın Lefkoşa tarafına indirilecekti. Girne ve Lefkoşa arasındaki Beşparmak Dağları temizlenecek ve sonradan gelen birlikler için bir koridor açılacaktır. Açılacak koridor ile birlikler Mağosa ve Erenköy'e doğru hareket edeceklerdir. Harekâtın planlaması, büyük bir titizlik içerisinde gerçekleşmiş, Rumlardan temizlenecek veya alınacak olan yerler de belirlenmiştir. Genelkurmay Başkanlığı, bunun için beş günü yeterli görmüştür.

Harekat saatiyle ilgili olarak, Türkiye ve Kıbrıs arasında bir saatlik zaman farkı olduğu için harekat Kıbrıs saatiyle 06.00'da yapılmıştı. Saat 05.00'da yapılacağı haber verildiği için Rauf Denktaş bunu Kıbrıs saatiyle olacağını düşünmüş ve saat tam 05.00'da bayrak Radyosundan harekatı halka duyurmuştu. Rauf Denktaş bu konuyu şöyle anlatmıştı; "... En büyük incelik saat 05'te gelecekler dediler bize. O zaman Türkiye ile bir saat olmak üzere saat farkımız var. Benim beyanatım saat 05'te başladı. Adanın her tarafından çıktılar, çıkıyorlar diye!.. Bekleriz bekleriz bir tıkırtı yok!.. Eskiden de geldik, geliyoruz derlerdi, Domuzburnu'ndan dönerlerdi!.. Şimdi benim ödüm kopuyor. Acaba yine öyle mi yapacaklar diye!.. Bu durum beni halkın hedefi haline getiriyordu. Saat 06'ya doğru top sesleri gelmeye başladı sahilden, uçak sesleri, paraşütler!.. Halkla beraber dışarıya çıktık. Karargahtan herkes yerlere kapandı, asfaltı öpüyorlar. Geldiler artık gözümüz arkada kalmaz diye ve orada bu iş başladı." ¹⁹⁶

Harekâtın başladığı günün sabahı Başbakan Bülent Ecevit ve Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan gazetecilere harekat ile ilgili bilgiler vermişti. TRT'nin yayınlamış olduğu beyanatlarda başbakan Bülent Ecevit "*Türk Silahlı Kuvvetleri, Kıbrıs'a indirme ve çıkarma harekâtına başlamış bulunuyor. Allah milletimize, bütün Kıbrıslılara ve insanlığa hayırlı etsin. Bu şekilde insanlığa ve barışa büyük hizmette bulunmuş olacağımıza inanıyoruz. Öyle umarım ki; kuvvetlerimize ateş açılmaz ve kanlı bir çatışmaya yol açılmaz. Biz aslında savaş için değil, barış için; yalnız Türklere değil, Rumlara da barış getirmek için Ada'ya gidiyoruz. Bu karara, ancak tüm politik ve diplomatik yolları denedikten sonra mecbur kalarak vardık. Bütün dost memleketlere, bu arada son zamanlarda yakın istişarede bulunduğumuz dost ve müttefikimiz birleşik Amerika'ya ve İngiltere'ye, meselelerin müdahalesiz halledilmesi, diplomatik yollardan halledilebilmesi için gösterdikleri iyi niyetli çabalar için şükranlarımı belirtmeyi borç bilirim. Eğer bu çabalar sonuç vermediyse, elbette sorumlusu bu iyi niyetli gayretleri gösteren devletler değildir. Tekrar bu harekâtın insanlığa, milletimize ve bütün Kıbrıslılara hayırlı olmasını dilerim. Allah'ın milletimizi ve insanlığı felaketlerden korumasını dilerim.*" ¹⁹⁷

¹⁹⁵ Denizli, *a.g.e.*, s.57-58

¹⁹⁶ İhsan Tayhani, *Tanıklarıyla Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi*, Siyasal Kitapevi, Ankara, 2009, s.28,29

¹⁹⁷ TRT Arşiv, Kıbrıs Barış Harekatı, <https://www.trtarsiv.com>, Erişin Tarihi (20 Temmuz 2019)

Başbakan yardımcısı Necmettin Erbakan ise beyanatında “*Mukavemet görmez isek, herhangi bir kan dökülmesi, olmayacaktır. Kıbrıs Harekatı, dünya sulhunun teminine yardımcı bir hareket, olacaktır. Cenabı Allah, bu harekattan dolayı, milletimize ve bütün insanlığa hayırlı neticeler versin. Tarihi görevimizi ifa etmenin bahtiyarlığı içerisindeyiz*”

Harekat planlandığı şekilde gerçekleşmişti. Girne bölgesini çıkarma plajı olarak seçen Türk Silahlı Kuvvetleri 20 Temmuz sabahı aynı zamanda altı gemiyle Mağusa yönünde aldatma harekâtı uygulamıştı. Asıl taarruzu Boğaz’la Mağusa arasında bekleyen Rumlar, Girne kıyılarında küçük kuvvetler bulundurmışlardı. Sonradan ölü bir Yunan subayının üstünden çıkan haritada, Boğazköy-Mağusa arasındaki Rum-Yunan kuvvetleri incelendiğinde, bu bölgenin, beton yuvaları ile desteklendiğini ve derinlemesine altı piyade taburunun mevzilendiği görülmüştü. Diğer yandan Yunan istihbaratı, adaya yapılacak muhtemel bir çıkartma harekâtı için Girne bölgesini asla düşünmemiş ve bunu, “*Girne: Askeri bakımdan bu kasabanın hiçbir önemi yoktur*” şeklinde değerlendirmişti.¹⁹⁸

İlk olarak Girne sahilleri, Kocatepe muhribi ile vurulmuş ve peşinden askerler Girne’ye bırakılmıştı. Harekata yaklaşık kırk bin askerin katılması planlanmıştı. Bu sırada Yunanistan’dan yardım geleceği haberleri yayılmaya başlamıştı. Bunun üzeri Türk savaş uçakları tedbir olarak Ada üzerinde sürekli olarak seyir halinde kalmışlardı. Türkiye’nin Kıbrıs’taki en büyük avantajı, Yunan Hava Kuvvetlerinin Kıbrıs’a kadar gelip geri dönme gücüne sahip olamaması yani mevzilerinin dar olması idi. Bundan dolayı Türk Hava Kuvvetleri tüm havaya hakim olmuşlardı.

Türkiye’de ise durum kaygılı bir hal almıştı. Harekatın ilk saatlerindeki en büyük kaygı Yunanistan’ın Türkiye’ye saldırmasıydı. Bunun için tüm önlemleri alan Türkiye Yunan uçaklarının Türk radarlarına girmesini beklemeye başlamıştı. Ama düşündükleri gibi olmamıştı. Çünkü Yunanistan bu konu ile ilgili herhangi bir askeri hazırlık içerisine girmemişti. Bunun nedeni ise Yunan Cuntasının ülkedeki karışıklığı engellemek için her türlü sert tedbiri alırken bir taraftan da ülkeyi zayıflatmıştı.

Kıbrıs’ta ise sürekli keşif uçuşları yapan Türk savaş uçakları doğuya doğru keşif yapan bir filo keşfetmişti. Pilot alçak bulutlar nedeniyle filonun kimliği tespiti edememişti. Yunan filosunun Kıbrıs’a doğru ilerlediği söylenmişti. Bu keşif raporu Türkiye Genel Kurmay Başkanlığı oradan da hükümete ulaştırılmıştı. Olay ciddi idi. Eğer bu bir Yunan filosu ise ve Kıbrıs’a asker takviyesi için yola çıkmış ise Türk Kuvvetleri onu Kıbrıs’a ulaşmadan önce engellemek zorundaydılar. Bunun için Türk Hava Kuvvetlerine, Yunan filosunun Kıbrıs’a varmadan önce vurma emri verilmişti.

Kuvvetlerin büyük bir kısmı, Ege’de olan Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Kıbrıs açıklarındaki beş adet muhribinden üçünü, Yunan filosunu karşılamak için görevlendirilmişti. Kocatepe, Adatepe ve Çakmak Muhripleri hemen batıya Arnavut Burnu’na doğru yönelmişlerdi. Bu arada Türk hava kuvvetleri ise Yunan gemilerine saldıracak olan kırk sekiz uçağın hazırlıklarını, tamamlamıştı.

Bu sırada üzücü bir olay gerçekleşmişti. Türk Filosu, Arnavut Burnu’nu dönüp Kıbrıs’ın batı sahilleri önünde Yunan filosunu karşılamak için Güneye doğru dümen kırdığı sırada, Rum-Yunan hücum botlarının saldırısına uğramıştı. Fakat bu filo, Türk gemilerinden açılan ilk ateşten sonra hemen kaçmıştı. Filo güney batı istikametinde bir müddet daha seyrettikten sonra bir anda nereden geldiği bilinmeyen bir jet filosunun taarruzuna uğradı. Binlerce metre yükseklikten süzülen uçaklar, bomba ve roketlerini

¹⁹⁸ Alpay Gülbay, “Huzursuz Bir Ortaklığın Ses Getiren Hamlesi: CHP-MSP Koalisyon Hükümeti ve Kıbrıs Barış Harekatı”, *Cumhuriyet Araştırma Dergisi*, C.15, S.30 (Güz 2019), s.350

bıraktıktan sonra yeni bir saldırı için yeniden yükselmişlerdi. Saldırının ilk dakikalarında Kocatepe Muhribi ciddi bir isabet almıştı. Gemilerden her ne kadar yapmayın biz Türküz bağrıları gelse de verilen emirlere uymak zorunda oldukları için saldırıya devam etmişlerdi. Filo Komutanının hava taarruzuna uğradık mesajı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığına ulaşmış, Komutan Kemal Kayacan derhal hava kuvvetlerini aramış ve durumu bildirmişti. Havva Kuvvetleri komutanı saldırdıklarının Yunan Filosu olduğunu söylemişti. Fakat Deniz Kuvvetleri Komutanlığı bölgede bulunanların Türk Filosu olduğunu ve uçakların devamlı olarak saldırısına maruz kaldığını bildirmişti. Bunun üzerine Havva Kuvvetleri Komutanlığı taarruzları durdurmuştu. Bu talihsiz olay sırasında Kocatepe muhribinde yer alan elli altı asker şehit olmuştu. Bir kısmı ise yaralanmıştı. Yaralananlar gemiden tahliye edilerek Türkiye'nin farklı yerlerinde tedavi altına alınmıştı. Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Kocatepe Muhribi gibi talihsiz bir olayın daha yaşandığı söylentisi vardı. Bu da Albay İbrahim Karaoğlanoğlu'nun şehit edilmesi olayıdır. Rumlar tarafından şehit edildiği bilgileri mevcut olsa da yanlışlıkla kendi askerlerimiz tarafından şehit edildiği rivayetleri de anlatılmaktadır.

Harekatın üçüncü günü istenilen olmuştu. Plan doğrultusunda denizden Girne üzerinden gelen piyade birlikleriyle paraşütçü kuvvetle ve komandolar birleşmişti. Beşparmak Dağları'ndaki her mağara temizlenerek güvence altına alınmıştı. Bu sırada Türkiye'nin üzerindeki siyasi baskılar artmıştı.

Kıbrıs Barış Harekâtı'nın gerçekleştiği gün, Birleşmiş Milletler, saat 23:00'da toplanıp ateşkes kararı almıştır. Başta Amerika olmak üzere tüm Avrupa ülkeleri ateşkes için baskı yapmışlardı. Fakat Türkiye Ada'da varması gereken hedefe henüz ulaşamamıştı. Birleşmiş Milletler, ateşkese derhal uyulması için psikolojik baskı uygulamıştı. Hatta Amerika Dışişleri Bakanı, Bülent Ecevit'i yirmi dört içerisinde tam on altı kez aramıştı. Türkiye bu baskılara karşı oyalama taktiği uygulayarak hazırlıklarını yapmıştı. Giderek artan baskılar sonucu Türkiye 23 Temmuz 1974'te yerel saat ile 17.00'da Güvenlik Konseyi'nin 353 sayılı karar kabul ederek ateşkesi kabul etmiş ve uymuştu.¹⁹⁹ Ateşkese ilişki karar şöyledir; “ Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin son olarak aldığı karara uyarak, 22 Temmuz 1974 günü mahalli saatle 16.00'dan itibaren Kıbrıs'ta uygulanmaya başlanan ateş kesilmesine ilişkin antlaşmanın ve bununla ilgili diğer konuların görüşülmesi için Dışişleri Bakanı Prof. Dr. Turan Güneş Başkanlığında, ilişik listede adları ve görevleri yazılı kişilerden kurulu bir heyetin Hükümetimizi temsilen Cenevre'ye gitmesi; Dışişleri Bakanlığının 23/7/1974 günlü SİGM-SİYD 740.430-1257 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunca 23/7/1974 tarihinde kararlaştırılmıştır.”²⁰⁰

Ateşkes kabul edildikten sonra 25 Temmuz 1974 Bozkurt Gazetesinde haberler şöyledir:

“Bir Asırlık Hasret Bitti: Başbakan Bülent Ecevit, Kıbrıs Türkünün özgürlüğe kavuşmasının Türk Milletini mutlu kıldığını belirtti” başlığıyla “Bir asırlık hasret artık bitmiştir. Kıbrıs Türkü bir daha karanlık günlere dönmek üzere aydınlığa kavuşmuştur. Türk Silâhlı Kuvvetlerinin kahraman mensupları tarafından büyük bir başarı ile gerçekleştirilen müdahale Kıbrıs Türkünün hasretini çekmekte olduğu özgürlüğü de beraber getirmiş bulunmaktadır. Kıbrıs Türkü bugün onları bağrına basmanın büyük sevinci içinde bir asırlık hasreti gidermeye çalışmaktadır. Sevincimiz büyük mutluluğumuz sonsuzdur.

¹⁹⁹ Mehmet Ali Birant, *Kıbrıs'ın Elli Yılı Belgeseli*, 32. Gün Arşivi

²⁰⁰ BCA, 030.18.01.02.318.49.10.

Öte yandan Bülent Ecevit, dün Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve Türk Yönetimi Başkanı Rauf Denktaş'ın mesajını cevaplandırmış, "Kıbrıs Türklerinin yıllardır her türlü yoksulluğa ve çileye katlanarak milli benliklerini sürdürebilmiş ve koruyabilmiş olmaları şimdi elde etmekte olduğumuz sonucun başlıca etkenidir" demiştir. Başbakan Ecevit'in Rauf Denktaş'a gönderdiği mesaj şöyledir: " Benim için büyük değer taşıyan mesajınıza hükümetim ve şahsım adına teşekkür ederim. Kıbrıs'ta aziz kardeşlerimizin yıllardır süren ıstıraplarına kahraman Türk Silâhlı Kuvvetlerinin başarılı ve barışçı hareketiyle son verebilmesi fedakâr Kıbrıs Türklerinin hakları olan özgürlüğe, esenliğe, güvenliğe kavuşabilmeleri bütün Türk Milletine mutlulukların en büyüğünü vermektedir. Mesajınızda belirttiğiniz gibi, bu insancıl ve barışçı hareketin başarısı Türklerle birlikte Rumlar için de özgürlüğün yolunu açacak ve tahriklerle uzun zamandır körüklenen bir düşmanlığın yerini etkili ve sağlam bir dostluk alacaktır. Kıbrıs Türklerinin yıllardır her türlü yoksulluğa ve çileye katlanmış milli benliklerini sürdürebilmiş, ve koruyabilmiş olmaları şimdi elde etmekte olduğumuz sonucun başlıca etkenidir. Uğrunda uzun yıllar mücadele ettiğiniz milli ve İnsanî davanın zafer günlerinde sizi ve Kıbrıslı kardeşlerimizi kutlarım, Bu dava uğrunda canlarını ve- şehitlerimize Allahtan rahmet, Kahraman mücahitlerimize ve bütün Kıbrıs Türklerine özgürlük içinde sürekli başarılar dilerim."

"Yılların hasretiyle bağrımıza bastığımız Mehmetçik Zafer hepimizindir" dedi" başlığıyla Ahmet Alper yazmıştı; "Ledra Palas oteline gizlenmiş düşman askerlerinin susturucu taktıkları silâhlarından fırlatılan gelişigüzel mermiler arasından Köşklü çiftliğe geçmiştik. Kumsal istikametinde ilerlerken 11 yıldır Kumsal bölgesini tehdit ve tedirgin eden Kornaro otelinde, gözüümüz Türk Bayrağına ilişmişti. Kumsal'daki un fabrikası üzerinde de Türk bayrağı sallanıyordu. Ya Kızılbaş bölgesi.. bütün Rum mevzilerinde şimdi aslanlar konaklamış, kahraman Mehmetçiklerle Mücahitlerimiz nöbet tutuyorlardı. Gözyaşlarımızı tutamadık, 11 yıldır düşmanın yıkılmaz kale dedikleri Kıbrıs'ı Kahraman ordumuz iki günde hallaç pamuğuna çevirmişti. Gelincik tarlası gibi her yerde şanlı bayrağımız dalgalanıyordu. Ortaköy her zamanki gibi değildi. Sokaklar تنها, ancak kapıları önündeki halkın gözlerinde zafer ışıkları yanıyordu. Ortaköy - Gönyeli ovasının kuru tarlalarındaki otlar, Yunanlıların açtıkları top ateşi ile yanmış, yollarda mermilerden çukurlar açılmıştı. Ağaçların dallarının çoğu kırılmıştı. Gönyelinin girişinde birkaç ev ve Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı'nın Gönyeli hastanesi, toplardan hasara uğratılmıştı. Kahraman Gönyelileri moralman dimdik ve zafer gününün heyecanı İçinde bulduk. Hepsi de 7'den 70'e Türk Silâhlı Kuvvetlerinin adımıza yaptığı barış müdahalesinden memnun ve mesuttular... Gönyeli - Boğaz arasındaki yol, tanklarımızın zincir izleri ile kaplanmıştı. Çevrede paraşütçü birliğimizin paraşütleri dahi görünüyordu. Boğaz en şaşılahtan tarihi günlerini yaşıyordu. Başucumuz - da uçuşan helikopterler ve azametli tanklar arasında zor ilerliyorduk. Arabamız adeta dev tanklar arasında kibrit kutusu gibi kalmıştı. Mehmetçiklerin arasındaydı artık. Yıllardır, içimizi kemiren özlem gerçekleşmişti. Gözlerimize inanamıyorduk. Anlatılması güç bu duygular arasında, Mehmetçiklerle sarmaş dolaş olduk. Bize ilk sordukları şu oldu: "Kahraman halkımız nasıl? Lefkoşa'dan yeni haber var mı?" diyorlardı. Tank birliğinin bir üsteğmeni ile konuştuk. Kıbrıs'a gelişinden o kadar mesuttu ki: "Kendimi bildim bileli Kıbrıs'a gelmeyi çok arzu ediyordum. Kismet asker olarak gelmekmiş. Çok mutluyum. Yavru vatan kardeşlerime en iyi temennilerimi sunarım. Kucaklar dolusu selâmlar." Bir Assubay ise "bölgeyi düşmandan temizledik. Biraz önce de Dikomo köyündeydim. Rumlar tamamen bölgeden uzaklaştı. Kahraman Kıbrıs Türküne hürmetler... Dev tanklar, zırhlılar ve Mehmetçikler arasında dolaştık ve

dertleştik. Hepsi de halkımıza mesaj iletmek İstediler " Zafer hepimizindir dediler. Kucaklar dolusu selâmlarını sizlere İletmemizde bizi görevlendirdiler."

"Zalim düşman kovuldu Küçük Kaymaklı kurtuldu" balığıyla Ergün Aydoğan anlatmaktaydı; "On bir yıldır Rum bayrağının dalgalandığı Küçük Kaymaklı'ya "Zürih Bar'ın kapısından Sildiğim zaman silâhlı kuvvetlerimiz beni sevgiyle karşıladı. Onların ifadesine göre Kaymaklıya giren ilk Türk gazetecisiydim. Gördüğüm manzara gözlerimi yaşarttı. Yıllar önce Rumlar tarafından yakılmış, yıkılmış evler gelincik tarlasından farksızdı. Şanlı bayrağımızın dalgalanmadığı tek bir bina yoktu. İlk uğraşım polis merkezi ve hapisane oldu. Burada mücahitlerimiz ve polislerimiz bana sigara ikram ettiler. Moralleri fevkalâdeydi . Sonra ilkokula ve kilise civarına gittim. İlk gördüklerim den farksızdılar. Hepsi dinç, hepsi çakı gibiydiler. Altımdaki küçük "SOLEX motorla yoluma devam ediyorum. Rum mahallelerinde dikkatimi çeken şey hep aynı: "Mevzi olarak kullanılan evlerin dışında hepsi tertemiz. Hiçbirine el değmemiş. Kapıları kapalı bırakıldığı gibi duruyor. Küçük Kaymaklıdaki son durağım Türk Kuvvetlerinin Karargâhı. Çevredeki evlerin bahçelerine yayılmış yüzlerce Türk komandosu ve mücahit iştira hat ediyor. Gazeteci olduğumu öğrenince hemen hepsi yanıma geldiler, içlerinden biri elin deki kocaman Rum bayrağını açarak resim çekmemi istedi. Hepsi sevinçle etrafımı doldurdular. Bu arada karargâhından çıkan harekât komutanı da girdi içlerine. Kahraman askerlerini sevinçle kucaklayarak objektifimize poz verdi. Resimler çekildikten sonra yerlerine döndüler; beşer beşer, onar onar.. Gruplan dolaşarak bazıları ile konuştum. Hepsi mutlu, hepsi gururluydu. Hiçbirinde yorgunluğun zerresine rastlamadım. Sanki beş günlük savaştan çıkan onlar değildi. Sanki hiç savaşmamış tatilden yeni dönmüşlerdi. Öylesine zindegiler ki anlatmak için kelime bulmak güç. Yanlarından ayrılırken kana atım şuydu. Bu moral, bu azim ve bu imanla değil Küçük Kaymaklı, tüm Kıbrıs rahatlıkla dize gelirdi. öylesine emin söylüyorum bunu.. Yoluma devam ediyorum. Her yerde her köşede kahraman birliklerimiz. By-Pass üzerindeki küçük Rum karakolunda yine komando kümeleri var. içlerinden birinin elinde İspanyol gitarı tatlı nağmeler döktürüyor. Yanındakilerin ağzında melodinin sözleri... Kaymaklıdan sonra Kızılbaş yolundayım. Kiliseler, okullar tüm Rum mevzileri bayraklarımızla donatılmış. Her yer Kaymaklıdan farksız. Bir ara Markos Drakos Caddesindeki şahane villalardan birine girmeyi koydum aklıma. On altı numaralıyı seçtim.. Giriş kapısının penceresi açıktı. Elimi sokup kapıyı açtım. Kendi evime girer gibi girdim. Zenginlik gözlerimi kamaştırdı. Odaları teker teker dolaştım. Her şey yerli yerindeydi.. Hiç bir şeye dokunulmamıştı. Hat ta galiba bu eve ilk defa giren bendim. Kızılbaş Türk Bölgelerine yakın olduğu için olacak, Küçük Kaymaklı kadar kalabalık değildi. Etrafa büyük bir sessizlik hakimdi. Üçüncü durağım Neapolis. Burası en şiddetli çarpışmaların olduğu yer. Kiliseye doğru ilerlerken mücahitlerimiz beni yanlarına çağırdılar. Bulundukları yer iki katlı bir binaydı. Gezdirip geniş salona oturttular. içlerinden biri soğuk limonata getirdi. Bardağa uzanırken aynen şöyle dedi bana : 'Bu bölgede hiç birinin malına dokunmadık, dokundurmamak. Yalnız susadıkça meşrubatlarını içiyoruz, o kadar. Halbuki onlar 1963 de neler yapmadılar. Yaktılar, yıktılar yağma ettiler. Hayvanlara varınca ya kadar öldürdüler. Biz onların seviyesine inmedik, inmeyeceğiz. İşte Türk adaleti. Üç saatlik gezimden fevkalâde İntibalarla ayrılırken bir de Rum mevzisini gezmeden edemedim. Bu mevzinin büyük bir kısmı yer altındaydı.. İçine kamyon girip çıkacak kadar genişti. Her tarafı çok kaim betondandı. Geri cephe ile irtibatı sağlayacak tünelleri vardı. Mazgal deliklerini sayamadım. Oradaki görevlinin ifadesine göre otuz civarındaymış. Yılların hasreti bitti artık. Anavatanımızla el-ele, göz-göze iç-içeyiz,, Her yerde kahraman Türk ordusu, Türk mücahidi var. Her yer Türk bayrağı ile dolu.. Hep de öyle kalacak."

“Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk Kıbrıs konusunda önemli bir açıklama yaptı: Hiç bir Devlet kendi Çıkarı için Türkiye’yi oyuna getiremeyecek” Başlığıyla “ANKARA: Bakanlar Kurulunun diinkü toplantısına başkanlık eden Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk gazetecilere yaptığı açıklamada, “Dünya bilmelidir ki hiç kimse ve hiç bir devlet Kıbrıs buhranı vesilesiyle Türkiye üzerinde kendi çıkarını sağlamak için Türkiye’yi oyuna getiremeyecektir.” demiştir Saat 17.00’de Başbakanlıkta toplanan Bakanlar Kuruluna Cumhurbaşkanı 45 dakika süreyle Başkanlık etmiştir. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk Başbakanlıktan ayrılırken gazetecilere şunları söylemiştir: “Bugünkü (dün) toplanmamız hakkında Hükümet sözcüsü Sayın Orhan Birgit her zaman olduğu gibi gerekli bilgiyi verecektir. Benim kısaca söylemek istediğim birkaç cümle var. Bu da şunlar: Türkiye’nin tarihinde ve Orta Doğu’da hatta Dünyanın kaderinde çok kritik bir tarihi sayfayı millet olarak şerefle çevirmiş bulunuyoruz. Cumhuriyet Hükümeti ve Türk Silahlı Kuvvetleri, Türk milleti tümüyle bu şerefli sayfanın yazılışın da tarihi bir ortaklık içindedir. Benim temennim odur ki, inandığımız, hürriyetçi, demokratik parlamenter sistem İçinde bu şerefli sayfanın millet kalbinde millet hafızasında zevkini ve tadını bu asil millete bu davanın halline kadar olsun, bütünüyle tattırmaya devam edebilmeliğimizdir. Benim hükümetten, benim siyasi partilerden, benim bütün vatandaşlardan beklediğim husus bu temas ettiğim noktada bugünün önemini takdirde birleşmelerini beklediğimdir. Türkiye Cumhuriyeti barışçı bir ülkedir. Kıbrıs’a taahhütlerini yerine getirmek ve bu taahhütlere bağlı olduğu İçin g itmiştir. Dünya bunu anlamıştır. Fakat kabul ettiğimiz Ateşkes gününden Kıbrıs’ın yeni statüsünün imzasına kadar ve onun imzalanması tarihine kadar geçecek zaman içinde dünyayı aleyhimize çevirecek pek çok gayretler sarf olunacağını beklemeliyiz. Fakat dünya bilmelidir ki; hiçbir kimse ve hiçbir devlet Kıbrıs Buhranı vesilesiyle Türkiye üzerinden kendi çıkarlarını sağlamak için Türkiye’yi oyuna getiremeyecektir. Bu hususta kimsenin bir hayale kapılmamasını tavsiye ediyorum.”²⁰¹

Ateşkes kabul edilmeden önce bazı endişeler mevcuttu. Kıbrıs’ta Türk Silahlı Kuvvetlerinin güvenceye aldığı bölge çok küçüktü. Eğer Rumlar herhangi bir saldırı gerçekleştirirse, bu çok ağır zayıflara ve kayıplara sebep olabilirdi. Ama başka bir çare yoktu. Ateşkes reddedilse bile tüm adaya hakim olmak için, adaya gelecek asker ve donanımların sevkiyatı birkaç gün sürecekti. Zaten hareket için yapılan ilk plan iki aşamadan oluşmaktaydı. İlk aşama olarak, önce Ada’ya çıkılacak ve köprübaşı tutulacaktı. Daha sonra durulup takviyenin tamamlanması beklenecekti. İkinci aşama olarak, takviye tamamlandıktan sonra İkinci Harekata başlanacaktı. Saatler buna göre ayarlanmıştı.

Ateşkesin kabul edildiği gün 23 Temmuz’da Yunan Hükümeti istifa etmişti. Cumhurbaşkanı Kizikis, eski başbakanlardan ve Fransa’da yaşamakta olan Constantin Karamanlis’i Milli Birlik Hükümetini kurmak için Atina’ya davet etmişti. Atina’ya gelen Karamanlis, coşkulu bir kalabalık tarafından karşılanmış ve Yunan halkının karşı karşıya olduğu badireden kurtulmaları için bir umut olmuştu. Aynı gün Kıbrıs’ta da Sampson’un yerini, Makarios’un en yakınındaki kişi olan Rum Meclis Başkanı Glafkos Klerides almıştır. Kıbrıs ve Yunanistan’da gerçekleşen değişiklikler sonrasında dünya

²⁰¹ “Bir Asırlık Hasret Bitti: Başbakan Bülent Ecevit, Kıbrıs Türkünün Özgürlüğe Kavuşmasının Türk Milletini Mutlu Kıldığını Belirtti”, Ahmet Alper, “Yılların Hasretiyle Bağrımıza Bastığımız Mehmetçik Zafer Hepimizindir”, Ergün Aydoğan, “Zalim Düşman Kovuldu Küçük Kaymaklı Kurtuldu”, “Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk Kıbrıs Konusunda Önemli Bir Açıklama Yaptı: Hiç Bir Devlet Kendi Çıkarı İçin Türkiye’yi Oyuna Getiremeyecek”, **Bozkurt Gazetesi**, 25 Temmuz 1974, S.8139, s. 1-4

kamuoyunda, Türkiye tarafından gerçekleşen harekâta karşı ilk başlardaki olumlu izlenimler, yerini olumsuz izlenimlere bırakmıştı.²⁰²

3.1.1. Birinci Cenevre Görüşmeleri

Güvenlik Konseyinin 353 sayılı 21 Temmuz 1974 tarihli kararı ile tarafları ateşkese davet etmişti. Güvenlik Konseyinin almış olduğu 353 sayılı karar çeşitli yönlerden dikkat çekmekteydi.

1. Güvenlik Konseyi 353 sayılı ve 20 Temmuz 1974 tarihli karar suretini alırken, BM yasasının 24. Maddesinde ön görülen, milletlerarası barış ve güvenliğin korunmasından ve devamında başlıca sorumlu organ olduğunu dikkate alarak bu bölgede barış ve güvenliğin yeniden sağlanmasını istemiştir. Güvenlik Konseyi, bu çağrışımı ile yetkili olduğunu, sorumluluğun kendisine ait olduğunu belirtmek istemiştir.
2. Güvenlik Konseyinin 353 sayılı ve 20 Temmuz 1974 tarihli karar sureti bir tavsiye karardır. Birleşmiş Milletler şartının 39. Maddesine göre alınmıştır ve uyuşmazlığın barışçıl yollarla çözümlenmesini öngören bir tavsiye karardır. Bu tavsiye kararı ile Güvenlik Konseyi ilgili taraflara uyuşmazlığı çözüme bağlamada ve durumu düzeltmede yetki tanımaktadır. Bu andan itibaren uyuşmazlık barış yoluyla çözümlenecektir.
3. Güvenlik Konseyin uyuşmazlığın barışçıl yollarla çözümlenmesi için ilgili taraflara uymaları gereği ile bir takım esasları da dikkate almalarını istemiştir.
 - a) Konsey, bütün ülkeleri uyuşmazlıkla ilgili bulunsun bulunmasın Kıbrıs'ın egemenlik, bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne saygı göstermeye çağırıştır. Bu çağrı Kıbrıs uyuşmazlığına başka devletlerin müdahale olanağını önlemeye yönelmektedir.
 - b) Halen devam etmekte olan çarpışmalara taraf olan bütün ilgilileri, ilk tedbiri alarak ateşi kesmeye davet etmiştir.
 - c) 353 sayılı Güvenlik Konseyi kararında yer alan bir diğer önemli hükümde “Kıbrıs Cumhuriyetine karşı yabancı askeri müdahalenin derhal sona erdirilmesini” istemektir. Karar aynı zamanda uluslararası anlaşmaların müsaade ettiğinin dışındaki bütün yabancı askeri personelin Ada'dan çekilmesini talep eden hükmü kapsamaktadır.
 - d) 353 sayılı Güvenlik Konseyinin karında yer alan bir diğer önemli hükümde Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin bölgede barışın ve Kıbrıs anayasal hükümetinin yeniden kuruluşunu sağlamak amacıyla gecikmeksizin görüşmeler başlamaya davet ettiğini öngörmesidir.²⁰³

Güvenlik Konseyinin ateşkes kararına Yunanistan ancak Türk birliklerinin Ada'dan çekilmesi kaydıyla uyacağını bildirmişti. Türkiye ise çıkartma hareketinin hukuki

²⁰² Kıbrıs'ın Elli Yılı Belgeseli

²⁰³ Eroğlu, *a.g.e.*, s.65,66,67,68

temelini teşkil eden anayasal düzenin sağlanması ve barışın yeniden kurulması amacı gerçekleştirilmediği sürece, askeri birliklerini Kıbrıs'tan çekmeyi düşünmemiştir. Sonuçta Yunanistan, Türkiye'nin bu haklı isteği karşısında ateşkesi koşulsuz olarak kabul ettiğini ve Türkiye'nin önerdiği gibi 22 Temmuz 1974 günü saat 17.00'da yürürlüğe gireceğini resmen Ankara'ya bildirmişti.

Ateşkes kararının yürürlüğe girmesinden sonra kararın alınmasında “telefon diplomasisi” ile önemli rol oynayan Amerika Dışişleri Bakanı Henry Kissinger bir basın toplantısı yaparak Kıbrıs ile ilgili gelişmeleri şöyle anlatmıştı; “... *Türklerin Ada'ya çıkarma yapmasından sonraki ilk çalışmalarımız bir Türk- Yunan savaşını önlemek oldu. İkinci işimiz Kıbrıs sorununun Anayasal bir düzende oturtulması ihtimalini açık tutmak, üçüncü olarak da çatışmanın daha genişleyerek uluslararası bir durum olmasını önlemek idi...en gerekli şey de şüphesiz ki ateşkesin sağlanması idi...*

Çalışmalarımız sırasında bütün müttefiklerimizle irtibatlı olarak çalıştık... ABD ateşkes sağlanması için uğraşırken İngiltere de ateşkestten sonra tafraları görüşmeye ye çalıştı. Önce ateşkes sağlanacak ondan sonra İngiltere; Türkiye ve Yunanistan'ı görüşmeye davet edecekti... Tehlike atlatılmıştır, şimdi çözüm bekliyoruz.”

Yukarıda da bahsettiğimiz üzere Kıbrıs'ta ateşkesin sağlanması üzerine, Güvenlik Konseyinin kararı gereği barışın yeniden sağlanması amacıyla 25 Temmuz 1974'te Cenevre'de “Üçlü Konferans” toplanmıştı. Bu konferansa üç garantör devlet olan Türkiye, Yunanistan, İngiltere'nin Dışişleri bakanları Turan Güneş, George Mavros ve James Callaghan katılmıştı. Konferansta üç devlet arasında başlayan görüşmelerde Türkiye Kıbrıs'ta taksimden çok federal bir yönetim kurulmasını benimsediğini ve tezinin “federatif devlet” olduğunu açıklamıştı. Bunun yanında Türkiye Ada'da bir güvence talep ediyor, Rumların tedhişine karşı önlem alınmasını istiyordu. Aksi taktirde Ada'daki Türk ilerleyişi devam edecek, ateş imzalanan güne kadar ilerleme sağlanan bölgenin kontrolü Türk Silahlı Kuvvetlerinin denetimi altında olacaktı. Yunanistan Türk Silahlı Kuvvetlerinin Ada'dan çekilmesini istemişti. İngiltere ise Kıbrıs'taki varlığını ve bölgedeki etkinliğini sürdürmek için Türkiye ve Yunanistan arasında arabulucu olarak sorunu kısa sürede çözümlemek ve Türk askerinin Kıbrıs'ta bulunduğu alanı genişletmesini önlemek davranışını ve siyasetini benimsemişti. Yapılan görüşmelerde farklı düşünce, tutum ve davranışlar ile beklentilerden dolayı hem çözüme kavuşamamıştı. En önemli anlaşmazlık ise Türk askerinin geri çekilmesi önerisi ile ilgili olmuştu. Bu öneri üzerine Türkiye Dışişleri bakanı Güneş İngiltere Dışişlerin Bakanına “ *Kıbrıs'ın gelecekteki statüsü ortaya çıkmadan Ada'daki askerlerin geri çekilmeyeceğini*” belirtmiş ve İngiltere'nin Ada'da bulunan Türk askerlerinin yerlerini belirleyip Yunanistan'a verdiğini açıklamıştı. Konferansın dördüncü gününe gelindiğinde İngiltere ve Yunanistan'ın isteklerindeki ısrarları üzerine Türkiye Dışişleri Bakanı Güneş “ *Elde ettiklerini diplomasi masasında bırakamayacağını ve Türkiye'nin isteklerinin kabul edilmemesi halinde çekileceğini*” bildirmiş ve “ *dönüyoruz*” dediğini açıklamıştı. Üç garantör devletin Kıbrıs sorununda olumlu bir sonuca varamaması

üzerine Amerika Dışışleri Bakanı Kissenger, Türkiye ve Yunanistan başbakanlarından bir zirve yapmalarını önerdiğini belirtmişti.

Yukarıda belirtilen gelişmeler sonucunda 30 Temmuz 1974'teki Türk delegesinin önerisi kabul edilmiş ve Türkiye, Yunanistan, İngiltere Dışışleri bakanlıkları arasında "Ortak Bildiri" törenle imzalanmıştı.²⁰⁴ İmzalan Antlaşmanın içeriği şöyledir;

1. Türkiye, Yunanistan ve Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı Dışışleri Bakanlığı 25-30 Temmuz 1974 tarihleri arasında Cenevre'de müzakerelerde bulunmuşlardır. Bakanlar 16 Ağustos 1960'da Lefkoşa'da imzalanan milletlerarası antlaşmaları ve B.M Güvenlik Konseyinin 353 sayılı kararlarını dikkate alarak Kıbrıs'taki durumu makul bir süre zarfında yeniden tanzim edecek ve ayarlayacak tedbirlerin acil olarak devamlı olacak şekilde harekete getirilmesinin önemini kabul etmişlerdir. Bununla beraber, Bakanlar, ilk önce bazı acil tedbirlere ihtiyaç olduğunda mutabık kalmışlardır.
2. Üç bakan durumu istikrara kavuşturmak için karşı karşıya bulunan silahlı kuvvetlerin, Kıbrıs Cumhuriyetinde 31 Temmuz 1974 günü Cenevre saati ile 22'de (Türkiye saati ile 24'de) kontrolleri altında bulundurdıkları bölgeleri genişletmemeleri gerektiğini beyan etmişlerdir. Bakanlar, gayrinizami olanlarda dahil bütün kuvvetleri tüm saldırıdan ve hasmane faaliyetlerden kaçınmaya davet etmişlerdir.
3. Üç Dışışleri Bakanı, aşağıdaki tedbirlerin derhal yürürlüğe konulması sonucuna varmışlardır:
 - a) Yukarıdaki ikinci maddede belirtilen gün ve saatte Türk Silahlı Kuvvetlerince işgal edilen bölgenin bittiği yerden itibaren genişliği Türkiye, Yunanistan ve Birleşik Krallık temsilcileri tarafından Birleşmiş Milletler Barış Gücü ile bilistişare karşılaştırılacak bir güvenlik bölgesi kurulacaktır. Bu bölgeye giriş yasağına nezaret edecek olan B.M. Barış Gücü hariç hiçbir devlet giremeyecektir. Güvenlik bölgesi büyüklüğü ve mahiyeti tespit olunana değin iki kuvvet arasındaki mevcut bölgeye hiçbir kuvvet girmemelidir.
 - b) Yunan ve Kıbrıs Rum Kuvvetlerince işgal edilen bütün Kıbrıs Türk bölgeleri derhal tahliye edilecektir. Bu bölgeler B.M. Barış Gücü tarafından korunmaya devam edilecek ve derhal önceki güvenlik tedbirlerine sahip olacaklardır. Türk Silahlı Kuvvetlerinin kontrolü dışında kalan diğer Türk bölgeleri bir B.M. Barış Gücü güvenlik birliği tarafından korunmaya devam olunacak, polis ve güvenlik kuvvetleri idame ettireceklerdir.
 - c) Karma köylerdeki güvenlik ve polis görevleri B.M. Barış Gücü tarafından yürütülecektir.

²⁰⁴ Uçarol. *a.g.e.*, s. 1072,1073,1074

- d) Son muhasemet sonucunda tutuklanan askeri personel ve siviller mümkün olan en kısa zamanda ya mübadele edilecektir yada Milletlerarası Kızılhaç Komitesinin nezareti altında serbest bırakılacaktır.
- 4) Üç Dışışleri Bakanı, Güvenlik Konseyinin 353 sayılı kararının mümkün olan kısa sürede uygulanması hususunu yeniden teyit ederek ilgili bütün tarafların kabul edebileceği adil ve sürekli çözüm çerçevesinde ve Kıbrıs Cumhuriyetinde barış, güvenlik ve karşılıklı itamet tesis edildiği ölçüde Kıbrıs Cumhuriyetindeki silahlı kuvvetler sayısı ile silah, mühimmat ve diğer harp malzemesini uygun zamanlarda ve kademeli şekilde azaltılmasına müncer olacak tedbirlerin geliştirilmesinde mutabık kalmışlardır. (Ecevit tarafından düzenlenen metin)
- 5) Kıbrıs Cumhuriyetinin bağımsızlık, toprak bütünlüğü ve güvenliğinin idame ettirilmesiyle ilgili sorumluluklarını derin şekilde müdrik olarak üç Dışışleri Bakanı Güvenlik Konseyinin 353 sayılı kararında öngöröldüğü gibi müzakerelerin aşğıdaki hususları gerçekleştirmek amacıyla mümkün olan en az gecikmeyle devamını kararlaştırmışlardır.
- a) Bölgedeki barışın iadesi.
- b) Kıbrıs'taki Anayasal Hükümetin yeniden tesisi.
- 6) Üç Dışışleri Bakanı, bu bildirinin muhtevasının B.M. Genel Sekreterine gönderilmesi ve kendisini bildiri ışığında gereken tedbirleri almaya davet hususunda mutabık kalmışlardır. Bakanlar aynı zamanda bu bildirinin hükümleri yerine getirilirken, Kıbrıs Cumhuriyetindeki bütün ilgililer tarafından tam işbirliği gösterilmesi zarureti üzerindeki kanaatlerinde ısrar etmişlerdir.²⁰⁵

Cenevre görüşmesinin sonuçlanması Bozkurt Gazetesine “Cenevre'deki Görüşmelerde Türk istekleri kabul edildi ve Anlaşma Oldu: Her Toplum kendi bölgelerinde Otonom idareler kuracak” başlığıyla “CENEVRE: Türkiye, Yunanistan ve İngiltere Dışışleri Bakanları arasında Cenevre’de yapılan Kıbrıs barış görüşmeleri anlaşma ile sonuçlanmıştır. Anlaşma dün akşam mahalli saatle 22.00’de imzalanmıştır. Başbakan Bülent Ecevit, dün akşam Başbakanlıkta gazetecilere yaptığı açıklamada şunları söylemiştir: “ Şuna inanıyorum ki, Türk devleti, Türk milleti Kıbrıs’ta Türk Silâhlı Kuvvetlerinin kahramanca ve başarılı harekâtıyla elde etmiş olduğu sonucu konferans masasında da pekiştirmiştir. Bunun için orada geceli - gündüzlü çalışan değerli Dışışleri Bakanımız Sayın Turan Güneş’i ve yanındaki değerli çalışma arkadaşlarını kutlamayı görev biliyorum. Anlaşma, Kıbrıs’ın statüsünü belirlemek üzere yapılacak görüşmelere de bir başlangıç, bir adım teşkil etmiştir. Daha sağlam, sağlıklı bir temel üzerinde Kıbrıs’ın statüsünün belirlenebilmesi için gerekli bazı temel taşları, şimdiden bu ateşkes anlaşmasının içinde de yer almaktadır. Bu sonuç milletimize, Türk, Rum bütün Kıbrıs halkına ve bütün insanlığın hayrına olacağına

²⁰⁵ Eroğlu, *a.g.e.*, s.70,71,72

inandığım sonucun elde edilmesinde katkıları olan diğer delegasyonları; Türk delegasyonu ile birlikte İngiliz ve Yunan delegasyonlarını da kutlamayı görev biliyorum."

HEPSİNİ KABUL ETTİRDİK: Dışışleri Bakam Turan Güneş de Cenevre'de yaptığı açıklamada, "somut önerilerimizin hepsini kabul ettirdik' demiştir. Varılan anlaşmaya göre, Kıbrıs'ta ateşkes anlaşması dün akşam mahalli saatle 22.00'den itibaren yürürlüğe girmiştir.

GÜNEŞ'İN VERDİĞİ BİLGİ: Türkiye Dışışleri Bakanı Turan Güneş'in TRT muhabirine anlaşmanın imzalanmasından önce verdiği bilgiye göre, varılan anlaşma, Türk askerlerinin Kıbrıs'ta kalmasını öngörmektedir. Kıbrıs sorununda kesin bir çözüm sağlandığı takdirde, belki o zaman Türk Kuvvetlerinin tedricen azaltılabileceğini söyleyen Turan Güneş şu bilgiyi vermiştir: "iki tarafın kuvvetleri arasında bir güvenlik bölgesi (tampon bölge) kurulacaktır. Tampon bölgeyi Türkler değil, Rumlar boşaltacaklar. Türk askerleri, ateşkesin yürürlüğe girdiği andaki hatlarını muhafaza edecekler. Bu hatlar, bir İngiliz helikopterinden 3 garantör devletin komutanları tarafından saptanacaktır. Birleşmiş Milletler helikopterleriyle değil. Çünkü şu sırada Birleşmiş Milletlerle aramız açık. Adamlar Rumların koruyuculuğunu yapmışlar, tarafsızlıklarını yitirmişler. Hava Alanı elimize geçmesin diye işgal etmişler'

ECEVİT - KARAMANLIS GÖRÜŞMESİ: Turan Güneş'in yaptığı açıklamaya göre, İlk kez Kıbrıs'ta özerk idarelerin kurulması, Cenevre Konferansında kabul edilmiştir. Buna göre, her toplum kendi bölgelerinde otonom idarelerini kuracaktır. Turan Güneş, Ecevit'le Karamanlis'in görüşmeleri ihtimalinin olup olmadığını sonra TRT muhabirine, "Yunanlılarla münasebetler iyi olduktan sonra her türlü temas olur" demiştir.

MEHMETÇİĞİN ZAFERİ: Turan Güneş, Mehmetçiğin Kıbrıs'taki başarısından şu şekilde söz etmiştir: "Kıbrıs Meselesinde bir başarı sağlandı. Yalnız bu başarıyı, açık söyleyeyim kendimden çok Kıbrıs'ta Mehmetçiğin yapmış olduğu harekâta bağlamak daha doğru olur. Maalesef diyeyim, dünyada halâ daha kuvvetli o an haklı da oluyor. Türkiye haklıydı, aynı zamanda kuvvetliydi. Böyle olunca hakkını almak İmkânına kavuşmuştu."

ECEVİT - KISSINGER GÖRÜŞMESİ: Cenevre'deki diplomatik çevrelerden sızan haberlere göre, konferansı çıkmazdan çıkaran olay, Başbakan Ecevit'le Amerika Birleşik Devletleri Dışışleri Bakanı Henry Kissinger'in yaptıkları telefon konuşmaları olmuştur. Bu konuşmalarda Kissinger'e, Türkiye'nin adadaki Türk birlikleri konusunda hiçbir taviz vermeyeceği kesinlikle anlatılmış ve Yunanistan'ın Türkiye'nin önerdiği biçimdeki bir çözümü kabul etmesinin Türkiye'nin vazgeçilmez şartı olduğu söylenmiştir. Ecevit ile Kissinger'in arka arkaya yaptığı 3 telefon konuşmasından sonra hazırlanan anlaşma metni İngilizlerin aracılığı İle Yunanistan'a iletilmiştir. Bundan sonra 8 ve 9 Ağustosta yeniden başlayacak olan Cenevre Konferansında Kıbrıs'ın temel

*statüsü tespit edilecektir. Bu görüşmelerde Kıbrıs Türk ve Rum toplumları da temsil edileceklerdir.” Şeklinde haber yapmıştı.*²⁰⁶

Yapılan anlaşmayla, Kıbrıs'ın 15 Temmuz 1974 Yunanistan'a bağlamaya yönelik hareket önlenmiş oldu. Türk Barış Harekatı ve Cenevre Konferansı sonucunda Kıbrıs'ta yeni bir statünün kurulması için bir adım daha atılmış oldu. Böylelikle Birinci Cenevre Konferansı, Türkiye Cumhuriyeti açısından başarı ile sonuçlanmıştı.

3.1.2. İkinci Cenevre Görüşmeleri

İkinci Cenevre Konferansı başlamadan önce Türkiye, Kıbrıs'a yapacağı hareket için bütün hazırlığını tamamlamıştı. Otuz bin asker, yüz yirmi tank ve yüze yakın zırhlı araç konumlandırılmıştı. Birinci Cenevre Konferansında alınan kararlara uyulmaması, Kıbrıs'ta bulundukları küçük alanın etrafının sarılmış olması ve Kıbrıslı Türklerin büyük bir kısmı Rum kontrolü altında olması ve onların güvenlikleri için hiçbir teminat verilmemesi Türkiye'yi ikinci bir hareket yapmaya mecbur kılıyordu.

Kıbrıs'ta olan biteni bilen ve Türkiye'nin ikinci bir harekate başlayacağını anlayan tek ülke Amerika olmuştu. Pentagon Kıbrıs'taki gelişmeleri uydular aracılığıyla izlemiş ve Türk askerinin bölgede toplanmasının nedenini siyasi otoriteye rapor vermişti. Adadan gelen haberler Türkiye'nin harekate başlayacağını gösteriyordu. Amerika bu durumu İngiltere ile yaptığı gizli görüşmeler sırasında paylaşmıştı. Bunun üzerine İngiltere Dışişleri Bakanı Callaghan hemen harekete geçerek Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler Barış Gücünün emrine sekiz bin yeni İngiliz askeri tahsis etmişti. Amacı, Türk ordusunun bulunduğu bölgenin etrafını çevreleyerek bölgeden çıkmasını engellemektir. Ayrıca, İngiltere, bir miktar ABD askerini de Kıbrıs'ta istemişti. Bunun nedeni ise Callaghan, Türkiye'nin İngiltere'den çekinmese bile Amerika'dan çekineceği ve Türkiye'ye karşı çok etkin ortak bir uyarı olacağını düşünmesiydi. Fakat Amerika İngilizlerin bu teklifini, Türkiye'ye karşı böyle bir planın içerisinde görünemeyiz diyerek reddetmişlerdi. Amerika için o dönemdeki en önemli işi Türkiye ve Yunanistan arasında bir savaşın çıkmasını engellemektir. Bunun içinde konferansta sorunu çözmeye yönelik bir tavır takınmıştı.²⁰⁷

Ateşkes anlaşması gereğince İkinci Cenevre Konferansı 8 Ağustos 1974'te yine üç garantör devletin Dışişleri Bakanlarının katılımıyla toplanmıştı. Toplantı'da Türkiye iki devletli federal bir yapı ve Kıbrıs Türk toplumuna daha güvenceli bir yaşam istemişti. Fakat Yunanistan Enosis'i önleyeceği için bu önerileri reddetmişti. İngiltere'de Yunanistan'ın yanında tavır sergilemişti. Bu durumda Cenevre barış görüşmeleri ikinci günde çıkmaza girmişti. Bunun üzerine Amerika Dışişleri Bakanı Kissenger araya girerek Türkiye ve Yunanistan Başbakanlarından bir zirve yapmalarını istemiş fakat Yunanistan başbakanı Karamalis bu öneriyi kabul etmemişti. Bunun yanı sıra 30 Temmuz'da imzalanan anlaşmaya rağmen Rum ve Yunan kuvvetleri, Türk bölgeleri

²⁰⁶ “ Cenevre'deki Görüşmelerde Türk İstekleri Kabul Edildi ve Anlaşma Oldu: Her Toplum Kendi Bölgelerinde Otonom İdareler Kuracak”, **Bozkurt Gazetesi**, 31 Temmuz 1974, S.8145,s.1-4

²⁰⁷ Birant, **Kıbrıs'ın Elli Yılı Belgeseli**

etrafındaki kuşatmayı kaldırmadıkları gibi, ateşkese de riayet etmemişlerdir. Çarpışmalara da devam edilmiştir. Bundan dolayı da İkinci Cenevre Konferansı gergin bir havada başlamıştı. 30 Temmuz deklarasyonuna göre İkinci Cenevre Konferansı Kıbrıs Türk Toplum Lideri Rauf Denktaş ile muadili Kıbrıs Rum Toplum Lideri Glafkos Kleriedes de katılmıştı. 12 Ağustos gününde Rauf Denktaş ve Glafkos Kleriedes'in de katılmalarıyla toplantı beşli duruma gelmişti.²⁰⁸

Bu sırada Yunanistan batı kamuoyunda bulduğu yeni destekle konferansta daha sert bir tutum içerisine girmiş ve Türkiye'nin bütün önerilerine karşı gelmişti. Çünkü Türkiye'nin, bu kadar büyük bir uluslararası baskı karşısında kıpırdamayacağına inanarak ikinci bir askeri hareketi yapacaklarına ihtimal vermemişlerdi. Ama durum değişmişti. Türkiye ile İngiltere arasındaki diyalog bitmiş ve İngiltere devre dışı kalmıştı. Artık Amerika ile Ankara diyalogu başlamıştı. Ecevit ve Kissenger günde birkaç kere telefon görüşmeleri yapmışlardı. Bu telefon görüşmelerinin birinde Ecevit Yunanistan ve Rum toplumuna son bir teklif sunacaklarını bildirmişti.

Konferansın beşinci günü yani 12 Ağustos günü son derece önemli olmuştu. O gün Türk tarafı iki önemli öneriyle masaya oturmuşlardı. Türkiye konferansta Federal devlet çözümünü ortaya atmıştı. İki toplum ayrı ayrı bölgelerde yaşayacak, kendi sorunlarını kendileri çözecek, birbirlerine karışmayacaklar ve güvenliklerini de kendi kendilerine sağlayacaklardı. Zayıf bir federal devlet şemsiyesi altında bir araya geleceklerdi. Ecevit'in bu toprak bölümü önerisinde iki seçenek sunulmuştu. Birincisi; Kıbrıs'ın %30'unu kapsayan bölge Türk toplumuna bırakılacak, geri kalan %70 ise Rumların olacaktı. İkinci toprak önerisi ise; biri büyük beş kanton oluşturulacak ve yönetimi Türklere bırakılacaktı. Kantonların toplam büyüklüğü de adanın sadece %30'una eşit olacaktı. Bu öneriler karşısında karşı tarafın ilk tepkisi, kanton sistemini Yunanlılar kabul etmemişti. Sunulan önerileri başkentlerine bildirmek ve tartışmak için 36 saat süre istemişlerdi. Türkiye bir oyalama niteliği taşıyan bu isteği kabul etmemişti. Bunun üzerine Rum ve Yunan tarafları, Türkiye'nin bu önerilerini imzalamaya yanaşmamıştı. İkinci Cenevre görüşmeleri esnasında Washington Büyük elçisi Melih Esenbel, konferanstan sonuç alınmadığı taktirde Türkiye'nin müdahale edeceğini Kissenger'a iletmişti. Büyük elçinin ifadesine göre Amerika müdahaleyi olumlu değerlendirmişti.

Cenevre'de tartışmaların yapıldığı sırada iki kişi başkentlerinden birer telefon almışlardı. Fakat telefon görüşmelerine bir anlam verememişlerdi. Telefon görüşmelerinden biri Bülent Ecevit ve Haluk Ülman²⁰⁹ arasında gerçekleşmişti. Haluk Ülman telefon görüşmesini şöyle aktarmıştı: “...*Turan giderken bana Orhan'a*²¹⁰ *söyle de Ayşe çok tatil yapamadı. Münasip bir yer bulsunda tatile göndersin demişti. Ben de Orhan Beye söyledim yer bulundu. Ayşe önümüzdeki günlerde tatile çıkacak*” dedi. Ülman bu telefon görüşmesinden bir şey anlamadığını ve Ecevit'in söylemeyi unutma demesine rağmen unuttuğunu söylemişti. Diğer bir telefon görüşmesi de Kleriedes

²⁰⁸ Uçarol, *a.g.e.*,1076-1077

²⁰⁹ Dönemin başbakanlık danışmanı

²¹⁰ Orhan Bilgin Dönemin Turizm Bakanı

(dönemin Kıbrıs cumhurbaşkanı) ile başkentleri arasında olmuştu. Kleriedes telefon görüşmesini şöyledir. İngiltere Dışişleri Bakanıyla yemek yerken Kıbrıs'tan telefon gelmiş ve babasının aradığı söylenmişti. Kleriedes'e telefonda bir Türk tankının arıza yaptığını ve yakalandığını bildirmişlerdi. Askerlerin tankın içinde ne varsa bırakarak kaçtığını söylemişlerdi. Tankı incelendiklerinde haritalar bulduklarını ve Magosa'dan Güzel Yurt'a kadar bir çizgi çizildiğini oklarla nerelere gidileceğine dair yönler gösterildiğini bildirmişlerdi.

13 Ağustos günü konferans başlamadan önce Türk delegeleri²¹¹ kendi aralarında yaptıkları önerilerin kabul edilip edilmeyeceği hakkında konuştukları sırada heyetin danışmanı Prof. Haluk Ülman'ın aklına bir gece önce Ecevit ile yapmış olduğu telefon görüşmesindeki Turan Güneş'e iletilmesi gereken mesaj gelmişti. Konuşmalar sırasında söz bir şekilde Turan Güneş'in kızı Ayşe'ye gelmişti. Haluk Ülman bildirmesi gereken mesajı Turan Güneş'e söylemişti. “ Ayşe'ye yer bulmuşlar. Ayşe Tatile çıkacakmış” dedi. Bunun üzerine Turan Güneş'in neye uğradığı şaşırıldığını söylemişti. Bu olayın asıl olarak ,Turan Bey Ankara'dan ayrılırken Bülent Ecevit ile görüşmüş ve hareketin başlaması olasılığı üzerine konuşmuşlar ve birbirlerine nasıl haber vereceklerine dahil kendi aralarında bir parola oluşturmuşlar. Bülent Ecevit Turan'a “*Ayşe Tatile Çıktı*” dediğinde ikinci hareketin başladığını anlamış olacaktı.

13 Ağustos'a artık girilmişti. Ankara açısından son saatler yaşanmakta idi. On iki saat içerisinde herhangi bir sonuca varılması gerektiği bilinmekteydi. İkinci Cenevre Konferansı'nın 13 Ağustos 1974 günü yapılan toplantısında, Kıbrıs Rum lideri, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin üniter yapısında herhangi bir değişikliğe gerek olmadığını ileri sürerken, Türkiye Dışişleri Bakanı Turan Güneş, Denктаş'ın iki kantonlu yönetimi ön gören planın reddi üzerine konferansı kurtarmak için çok kantonlu federal sistem önerisini hazırlatıp taraflara sunmuş ve Konferansın bir karar vermesini istemişti.

Cenevre'de Kıbrıs'ın kaderi belirlenirken Kıbrıs'ta bulunan Türk askeri son emri beklemekteydi. Adada yayılmış olan Türk köyleri üzerindeki baskı giderek artmıştı. 13 Ağustos günü bir topçu uçağı zorlukla Kıbrıs'ta güvenlik kuvvetlerinin kontrolündeki bir toprak sahaya inmişti. Uçağın içinde elinde planların olduğu kalınca bir çantayla Genel Kurmay Hareket Dairesi Başkanı General Sağlam çıkmıştı. Elindeki çantayı hemen bırakarak geri Türkiye'ye dönmüştü. Çünkü her ana başlayabilecek olan bir hareket söz konusuydu.

Cenevre'de Türk heyetinin artık vakti kalmamıştı ve aynı günün gece yarısına kadar ya bir ilke anlaşmasına varılacak ya da konferans terk edilecekti. Yapılan görüşmeler ve tartışmalarda Yunanistan Türklerin yaptığı önerileri Türk tuzağı olarak görmüş ve önerileri bir ültimatoom olarak değerlendirmişti. Atina o zamanlar krizdeydi. Böyle bir teklifin altına imza atmayı siyasi intihar olarak görmüşlerdi. Bu yüzden Yunanistan Türk önerilerini kabul etmemişlerdi. Rum toplumu da bu önerileri kabul etmemiş ve

²¹¹ İkinci Cenevre Görüşmeleri'ne Katılacak Olan Heyetin Belirlendiği Bakanlar Kurulu Kararnamesi. BCA, 030.18.02.319.58.3.

neden olarak beş kantonun birbirine kolaylıkla bağlanabileceğini öne sürmüştü. Cenevre Konferansının son oturumunda Türk delegeler ve Kıbrıs Türk Toplum lideri Rauf Denktaş konferanstakileri oyalamak için uzun uzun konuşmalar yaparak akşam olmasını sağlamışlardı. Konferansta yapılan tartışmalar sonucunda Yunan ve Rum heyetine başkentlerine gidip danışmaları için 36 ile 48 saatlik bir süre verilmesi için soru sorulmuştu. Yunan ve Rum heyetleri bu soru kabul etmişler fakat Türk heyeti kabul etmemişti. Son söz Rauf Denktaş'a verilmişti. O da hayır cevabı verince konferans bu noktada son bulmuştu. Artık yapılacak hiçbir şey kalmamıştı. Böylelikle İkinci Cenevre Konferansı 14 Ağustos 1974'de saat 04.30'da tam bir başarısızlıkla sona ermişti.

Türk heyetinin bir dakika bile konferansta kalmamaları gerekiyordu. Bunun için Türk heyeti hızlı bir şekilde B.M. binasından ayrılmıştı. Toplantının bitiminde İngiltere Dışişleri Bakanı Callaghan dünya basınını toplayarak o günlerde tarihi olarak nitelendiren sözler söylemişti. “ *Kıbrıs sorunu hiçbir şekilde askeri yöntemlerle çözümlenemez. Bunu sadece iki toplum kendi aralarında görüşmeyle haledebilirler. İki cümleyle özetlemem gerekirse şunu söyleyebilirim. Bu gün Kıbrıs Türk ordusunun esiridir. Yarın Türk ordusu bataklığa batacak ve Kıbrıs'ın esiri durumuna düşecektir.*” Callaghan aynı zamanda ileride Kıbrıs konusunda izleyecekleri siyasete işaret eden şu açıklamayı yapmıştır: “ *Hiçbir garantör ülke Birleşmiş Milletler üyesi bağımsız bir ülke olan Kıbrıs'a Anayasa dikte ettiremez... Bu akşam olanlar gereksizdi. Çözüm bulmak mümkündü. Amerikan Hükümeti de aynı düşüncededir ve bu düşüncesini Türkiye'ye bildirmiştir. 36 saatlik süreyi Türkiye'nin tanınması için Avrupa Topluluğu'na üye 9 ülkenin büyükelçileri, Ankara'da bir girişimde bulunmuşlar, ancak bir makul sonuç alamamışlardır.*” demiştir.²¹²

3.2. İkinci Harekat

Türkiye, Cenevre Konferansından bir sonuç alınamayacağını, görüşmelerin Yunanistan ve Kıbrıs yönetimi tarafından uzlaşmaz tutumları ve İngiltere'nin bu tutumları destekleyeceğinin ve bir sonuç alınamayacağının anlaşılması üzerine, Kıbrıs meselesine görüşme yoluyla çözüm aramak için durdurmuş olduğu harekatını 14 Ağustos günü saat 05.30'da ikinci harekatın nedenlerinin açıklandığı bir bildiriyle başlatmıştı. Türk Hükümetin bildirisi şu şöyledir: “*Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsız varlığına son vermek ve Ada'nın Yunanistan'a ilhakını sağlamak amacıyla Atina'dan yönetilen ve Kıbrıs'taki Yunanlı subaylar tarafından gerçekleştirilen 15 Temmuz 1974 darbesi üzerine Türkiye garantör bir devlet olması hakkını kullanarak Kıbrıs'ın bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve Türk toplumunun can ve mal güvenliğini korumak ve Ada'ya barış getirmek için harekete geçmek zorunda kalmıştır.*”

Anacak Türkiye'nin bu hareketi sayesinde ki, Kıbrıs'ın bağımsızlığının korunması mümkün olabilmıştır.

²¹² Birant, *Kıbrıs'ın Elli Yılı Belgeseli*, Uçarol, a.g.e.,s. 1077

Bunun ardından Türkiye, Güvenlik Konseyinin 353 sayılı kararına uygun olarak Ada'da bir anayasal düzenin ve huzur ve barışın kurulabilmesi için kendisine düşen görevi yerine getirmek üzere elinden geleni yapmıştır. Fakat Cenevre'de bu amaçla ilgili tafralar arasında mutabık kalınarak yayınlanmış olunan deklarasyon ile gerçekleştirilmesi kararlaştırılmış bulunan hususlardan hiçbirine diğer taraflar uymamıştır. Bu yetmiyormuş gibi, nezaret altında alınıyor kisvesi ile silahsız ve savunmasız insanlar medeni vicdanları isyana sevk eden şartlar içerisinde tutsak veya rehine şeklinde tutmaya devam edilmiştir.

Ada'daki Türk toplumunun, insanlık haysiyetini çiğnemeye kalkışan ve büyük çoğunluğunun hayatını ve öz varlığını en ciddi bir tehdit altında tutan bu duruma tahammülü kalmamıştır. Ve bir an önce bu koşullardan kurtarılmasını garantör devlet olan Türkiye'den beklemektedir.

Öte yandan İkinci Cenevre Konferansında da görülmüştür ki Kıbrıs devleti hala bir Yunan adası olarak telakki edilmek istenmektedir. Bu nedenle, Kıbrıs devletinin bağımsızlığının 15 Temmuz darbesine kadar devam etmesinde en güçlü ve önemli unsuru teşkil etmiş olan Türk toplumunun Rum toplumunca ezilip tahakküm altında tutulmasına son verecek eşit hak ve olanaklara ve hakkı olan güvenliğe kavuşturulmasına engel olunmak istendiği bir kere daha anlaşılmış ve Yunanistan'ın bu maksatla çeşitli oyalayıcı takdirlere başvurmaktan geri kalmadığı müşahade edilmiştir.

Yunanistan, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 353 sayılı kararıyla garantör devletlere verilen görevleri yerine getirmemiştir. Yunanistan 30 Temmuz 1974 tarihli Cenevre Deklarasyonu ile kabul ettiği, altına imza attığı yükümlülüklerden hiçbirisine uymamıştır. Yunanistan 8 Ağustosta toplanan İkinci Cenevre Konferansında da altı gün süre ile ciddi müzakerelerden kaçınmış ve hatta sorumluları görüşmeye bile yanaşmayan uzlaşmaz bir tutum içinde bulunmuştur.

Bu koşullar karşısında bugüne kadar Türkiye tarafından büyük bir iyi niyet ve sabırla sürdürülen barışçı girişimlerin hiçbir olumlu sonuca varmayacağı açıkça ortaya çıkmıştır.

Türkiye, diğer ilgili ülkelerle mutabık kalınacak bir hal çaresi bulmak hususundaki gayretlerinin Yunanlılar ve Rumlarca ısrarla engellenmesi dolayısıyla, Kıbrıs devletinin varlığının, bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün bir daha hiçbir şekilde tehdit edilmeyeceğini ve Türk toplumunun haklarının ve güvenliğinin korunacağı bir hukuk düzeninin kurulmasını tek başına sağlamak yoluna başvurmak zorunda kalmıştır.

Türk toplumu, Ada'da kendisine bir imtiyaz istememektedir. Fakat kendisinin, esir veya hakları kısılmış bir azınlık muamelesine tabi tutulmasına da razı değildir. Ütün istediği, hak, vecibe ve sorumluluklar bakımından Ada'daki Rumlarla eşit olanaklara sahip olabilmektir.

Türkiye, birçok kez açıkladığı üzere, Ada'nın silahlandırılması gibi bir amaç gütmemektedir. Türkiye'nin Kıbrıs'a ilişkin bir toprak talebi de yoktur.

Ancak Türkiye, garantör devlet sıfat ve yetkileriyle Kıbrıs'ın bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü, Türk toplumunun hak ve yararını korumayı kendisine görev bilmektedir ve bundan sonra da bilecektir.

Bu hareket Yunanistan'a karşı değildir.

Bu hareket Kıbrıs Rum toplumuna da karşı değildir.

Bu hareket, Kıbrıs'ın bağımsızlığını güvence altına almaya Kıbrıs'ta Türk ve Rum toplumlarına barış ve sükun sağlamaya ve bölgede sürekli bir barışın yerleşmesine yöneliktir.”²¹³

14 Ağustos günü başlayan İkinci Harekat üç gün sürmüş ve önemli bir direnmeyle karşılaşılmamıştı. Harekatta parola “Zafer”, hedef ise “Şahin Hattı” olarak belirlenmişti. Şahin Hattı, Lefke- Lefkoşa- Mağusa'yı kapsayan, Türk toplumunun yoğunlukta oldukları yerleri içine alacak ve adanın öbür tarafında bulunan Türklerde yetebilecek ekonomik yaşamlarını sürdürebilecek bir toprağı kapsayacak biçimde çizilmiş ve daha önceden belirlenmiş olan Yeşil Hat iki taraf içinde sınır olacak biçimde kalmıştı.²¹⁴

Harekatın ilk günü Türk tankları Magosa'ya ulaşmıştı. Burada tutsak olarak tutulan Türkleri kurtarmışlardı. Aynı gün Başbakan Ecevit, İkinci Harekatın başlamasından 6 saat sonra basın toplantısı yaparak harekatın nedenlerini açıklamıştı. Bu açıklama 15 Ağustos 1974 Bozkurt Gazetesinde şöyle yer almıştı; “Cenevre Konferansının başarısızlığa uğramasının nedenlerini açıklayan Ecevit: “ Harekâtın amacı yıkılan devleti sağlam temele oturtmaktır”: Mehmetçik, mayın tarlalarım bir çırpıda aşıp hızla ilerledi” başlığıyla “Başbakan Bülent Ecevit Cenevre Konferansında bir sonuç alınamaması ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyince bu konferansa çizilen amaçların Yunan Hükümeti ve Kıbrıs Rum Yönetimi tarafından engellendiğinin anlaşılması üzerine Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Kıbrıs'ta kendine düşen görevi yerine getirmeye başladığını söylemiştir. Başbakan Bülent Ecevit saat 10.00'da düzenlediği basın toplantısında Türk Silahlı Kuvvetleri'nin harekâtını daha önce bıraktığı yerden sürdürdüğünü bildirmiştir. Ecevit'e basın toplantısına bazı bakanlarla 100'den fazla yerli ve yabancı gazeteci katılmıştır. Ecevit Basın toplantısında şunları söylemiştir: 'Cenevre konferansında bir sonuç alınamayacağı Birleşmiş Milletler Konseyi'nce bu konferansta çizilen amaçların Yunan Hükümeti ve Kıbrıs Rum Yönetimi tarafından engellendiği ve engelleneceği anlaşılmıştı. Ve bu sabah (dün) Türk Silâh'ı Kuvvetleri Kıbrıs'ta kendilerine düşen görevi yerine getirmeye başlamışlardır. Yunanlılar ve Rumlar, bugüne kadar Kıbrıs devletinin anayasal statüsü konusunda ciddi bir görüşmeye yanaşmamışlardır. Hatta Güvenlik Konseyi kararının açık hükmüne rağmen

²¹³ Eroğlu, *a.g.e.*,94- 97

²¹⁴ Birant, Kıbrıs'ın Elli Yıllı Belgeseli

konferansın bu konuda yetkisiz olduğu iddiasıyla çalışmaları uzun süre aksatmışlardır. 30 Temmuz'da imzalanıp yayınlanan Cenevre deklarasyonunun kendilerine yüklediği görevlerden hiç birini yerine getirmemişlerdir. Deklarasyonun açık hükümlerine, devletlerarası hukuk kurallarını ve insanlık haklarını göz göre göre çiğneyerek güçlerinin yettiği her yerde silahsız ve savunmasız Türk topluluklarına esir ve rehin muamelesi yapmayı sürdürmüşlerdir. İNSANLIĞA MEYDAN OKUMA: Günler geçtikten ve Cenevre konferansının ikinci aşaması başladıktan sonra bir ara Türk köylerine, Türklerin köylerine, mahallelerine, evlerine dönmelerinin sağlanacağına, buraların Rum Milli Muhafızlarınca boşaltılacağına söz verdikleri halde, birkaç yerdeki sınırlı uygulamadan sonra dün bu yükümlülüklerini sözlerini yerine getirmeyeceklerini ve rehin olarak tuttukları Türkleri serbest bırakmayacaklarını her türlü insanlık kuralına meydan okurcasına dünyaya ilan etmişlerdir. BİR BAŞKA KANIT: Yine Cenevre deklarasyonunun açık hükmüne rağmen Yunan Hükümeti dün yayınladığı bildiride, garantör devlet yetkisi ile adada bulundurulmuş Türk Silâhlı Kuvvetlerini işgal kuvveti gibi göstermiştir. Ve bu kuvvetlerin tahliyesini atılması gereken ilk adım olarak öne sürmüştür. Gayri meşru durumları ve bir oldu bittiyle Kıbrıs'ı Yunanistan'a ilhak etme amaçları bütün Dünyaca bilinen Yunan Birliklerini ve subayları ise ancak ondan sonra çekebileceğini bildirmiştir. Bu da Yunan hükümetinin kendi imzasını da taşıyan Cenevre Deklarasyonunu tanımama kastının bir başka kanıtıdır. Gerek Yunan Hükümeti, Gerek Kıbrıs Rum Hükümeti, Cenevre konferansını ve bu konferansta alınan kararları geçersiz kılmak için her çabayı göstermişlerdir. GÜVENLİK BÖLGESİ: Oyalama taktikleriyle zaman kazanmak ve Kıbrıs'ta alışık oldukları düzeni, daha doğrusu düzensizliği sürdürmek, yaratılan gayri resmi duruma garantör devlet olarak müdahale eden Türkiye'yi etkisiz bırakmak için ellerinden geleni yapmışlardır. Cenevre antlaşması bir bütündür. Bu bütünün içinde yer alan Ateşkes hükmü kesin bir zorunluluk olan Güvenlik bölgesi ile ilgili Türk isteği kabul edilmediği halde büyük ölçüde yerine getirilmiştir. Fakat adada güvenlik sağlayabilmenin temel koşulu o an bazı hükümlere uymamakta Yunan Hükümeti ve Kıbrıs Rum Hükümeti inat etmişlerdir. Bu durumda Garantör devlet olarak Türkiye'nin ateşkese uyma yükümlülüğü ortadan kalkmaktadır. ZARUNLUK: Kararları tek taraflı olarak çiğnenen ve çalışması kasıtlı olarak engellenen bir konferansı sürdürür görünmenin yarardan çok zarar getirdiğini gören Türkiye, garantör devlet niteliğiyle üstlenmiş olduğu yetki ve görevleri, gerek Kıbrıs devletinin bağımsızlığı, gerek Kıbrıs Türk Halkının hakları ve güvenliği konusunda taşıdığı sorumluluğu tek başına yerine getirme zorunluluğunu duymaktadır. 20 Temmuz 1974 günü Türkiye'nin garantör devlet olarak ve garantörlükten aldığı yetkilerin sınırları içinde kalmaya özen göstererek giriştiği harekât ne kadar haklı ve hukuki idi ise bugünkü davranışı da en az o kadar haklıdır ve hukukidir. Çünkü 20 Temmuz'daki Türk hareketini haklı ve hukuki kılan bütün etkenler bugün de fazlasıyla devam etmektedir. 20 Temmuz 1974 Türk hareketi ne kadar meşru idi ise onun zorunlu devamı olan şimdiki Türk hareketi de o kadar meşrudur. Türk Silâhlı Kuvvetleri Kıbrıs'ın sorunlarına müzakere yoluyla çözüm aranabilmesi için durdurmuş bulunduğu harekâtını, bu arayışlardan sonuç alınamayacağı belli olunca şimdi bıraktığı yer den sürdürmektedir. HAREKATIN AMACI: Bu harekâtın amacı Kıbrıs'ı istilâ değildir.

Kıbrıs'ı kurtarmaktır, bağımsızlığını korumaktır. Bu harekâtın amacı Kıbrıs devletini yıkmak değildir. Yıkılan Kıbrıs devletini daha sağlam temeller üzerinde yeniden kurmaya yardımcı olmak ve toprak bütünlüğünü gerçek güvenceye kavuşturmaktır. Bu harekâtın amacı Kıbrıs'a barış getirmektir, özgürlük getirmektir, güvenlik getirmektir. Bu harekâtın amacı Kıbrıs Türklerinin uzun yıllardır süren acılarına son vermektir ve onları kendi toprakların da insanca ve özgür yaşama olanağınca kavuşturmaktır. Bu harekât amaçlarına ulaştığında Kıbrıs'ın Türk halkı ile birlikte Rum halkı da güvenliğe, huzura ve sürekli barışa kavuşmuş olacaktır. Bu harekât Yunanistan'a karşı değildir. Rum toplumuna karşı değildir. Amacımız adada kuracağımız dengeyi gene Yunanistan'la Rumlarla eşit şartlar altında işbirliği yaparak beraberce sürdürme güçlendirmektir. Allah Türk Silâhlı Kuvvetleri'ni bu barışçı ve insanca harekâtında başarılı kılsın." **ACILARIMIZA SON VERİLECEK:** Başbakan Ecevit bu sözlerinden sonra yerli ve yabancı gazetecilerin sorularını cevaplandırmıştır. Ecevit, adadaki harekâtın ikinci kez başladığı saatten bu yana Barış Gücü ya da İngiliz Kuvvetleriyle her hangi bir çarpışma olup olmadığı yolundaki bir soruya " hayır bu konuda hiçbir haber almadık" karşılığını vermiştir. Başbakan bir soru üzerine Türk Silâhlı Kuvvetlerinin başlattığı harekâtın askeri ve siyasî hedefini de şöyle açıklamıştır: " Her şeyden önce bu hareketin adayı istila etmek, adayı Türkiye'ye ilhak etmek gibi veya adanın bütünlüğünü bozmak gibi bir amacı yoktur. Biz her şeyden önce Kıbrıs devletinin bütünlüğünü yeniden sağlam temeller üzerinde gerçekleştirmek ve güvenliklerini Türkiye'ye, ümitleri büyük ölçüde Türkiye'ye bağlı olan Kıbrıs Türklerini hakları olan özgürlüğe, güvenliğe kavuşturmak onların uzun yıllardır devam eden acılarına ıstıraplarına son vermek istedik." **İNGİLTERENİN TUTUMU:** Bir gazeteci Başbakan Ecevit'e İngiltere'nin Cenevre konferansında ve genel olarak Türkiye'nin Kıbrıs harekâtına karşı olduğunu açıkça belirttiğini hatırlatmıştır. Gazeteci Başbakana İngiltere'nin ve Sovyetler Birliğinin Kıbrıs konusundaki tutumları hakkında ne düşündüğünü de sormuştur. Başbakan Ecevit bu soruya şöyle karşılık vermiştir: "İngiltere'nin tutumu konusunda bir şey söylemek istemiyorum. Fakat şu üzüntümü bu vesile ile dile getirmekten kendimi alıkoyamıyorum. Eğer Kıbrıs harekâtına başlamamızdan önce İngiltere'ye gidip biz zat başvurduğum da iki garantör devlet olarak yıkılan Kıbrıs devletini kurtarma önerimizi İngiltere kabul etmiş olsaydı, bugün İngiltere'yi de üzen bir çözüm yöntemine başvurma gereği ortada bulunmayacaktı. Sovyetler Birliği'nden de bizi üzücü herhangi bir tepki gelmiş değil. Esasen biz gerek Kıbrıs Barış harekâtını yürütürken, gerek ileride Kıbrıs'a bir nihai çözüm aranmasına katkıda bulunurken daha önce bazı vesilelerle de belirttiğim gibi dünyada ve özellikle bölgemizde detant atmosferini korumaya özel bir özen göstereceğiz." **DERSLER ALINACAK:** Bir gazeteci de Başbakan'a yönelttiği soru ile, İngiltere'nin adadaki güçlerini Birleşmiş Milletler Barış Gücü emrine vermesinin Türkiye tarafından kabul edilip edilmeyeceğini öğrenmek istemiştir Başbakan Bülent Ecevit bu soruya da şu karşılığı vermiştir: "Bu konuda hepinizin zihninde, bu arada benim de zihnimde son günlerde gerçekten büyük sorular uyanmış bulunuyor. Fakat şimdilik bu soruları cevaplandırmamayı tercih ediyorum. Geçmişte olanları geçmişte bırakmak istiyorum. Ümit ederim ki, geride bıraktığımız olayların tecrübeleri içinde Birleşmiş Milletler

Barış Gücü'nün yalnız Kıbrıs'ta değil, başka ülkelerde de görevini en iyi şekilde yapabilmesi için nasıl davranması gerektiği yolunda bazı izlenimler dersler alınmış olacaktır." YUNANİSTAN SALDIRIRSA: Başbakan Bülent Ecevit, Yunanistan'ın sınırlarımıza askeri yığınak yapması, ve Türkiye'ye karşı bir askeri harekât başlatması durumunda ne olacağı sorusunu da şöyle cevaplandırmıştır. Öyle bir hareketin belirtisi olmadığına göre, bu konuda bir şey söyleyemeyeceğim. Biz bu harekâtın başlangıcından beri, bu harekât sürerken sağlam bir Türk-Yunan dostluğunun temellerini atmaya büyük özen gösterdik. Müttefikimiz, komşumuz olan, ve yakın dostumuz olma umudunu koruduğumuz Yunanistan'la Türkiye arasında böyle bir çatışma olacağına ihtimal vermek istemiyorum ve bunu düşünmek bile istemiyorum."

MÜDAHALE OLUR MU?: Başbakan Bülent Ecevit bir başka soruyu cevaplandırırken Türk Silâhlı Kuvvetleri'nin dün sabah başlayan harekâtı üzerine, Rum halkının Lefkoşa'yı terk etmekte olduğuna ilişkin haberler alındığını söylemiştir. Bir gazeteci Başbakan Ecevit'e şöyle bir soru yöneltmiştir : " Fiili durumdan sonra Yunanlılar ve İngilizler de bir harekâta girişebilirler mi? Böyle bir harekât olduğu takdirde karşı koyma azminde misiniz?" Ecevit bu soruyu şöyle cevaplandırmıştır: " Varsayımlar üzerinde konuşmak istemiyorum. Kaldı ki Kıbrıs yakınlarına herhangi bir geminin veya uçağın gelmemesi için gerekli uyarılarda bulunmuş durumdayız. Geçen seferde aynı şeyi yapmıştık. Bunda kastımızın ötesinde bazı gemilere uçaklara zarar vermek kaygısından ileri gelmektedir. Eğer herkes bütün ülkeler, Türkiye'nin bu iyi niyetli uyarısını dikkate ederlerse sözünü ettiğimiz olasılık da ortaya çıkmaz." MEHMETÇİK HIZLA İLERLEDİ: Türk Birliklerinin büyük bir hızla ilerlediğini bildiren Başbakan şöyle devam etmiştir: "Mayınlarla döşeli bulunan ve ilerlemesinin asıl güç olması beklenen bölgeler hemen her noktada aşılmış, geride bırakılmış durumdadır. Biraz evvel Genel Kurmaydaydım. O zamana kadar herhangi bir Türk uçağı ve tank hasar görmemişti. Bildiğim kadar Birleşmiş Milletlerin üzerinde bulunduğu Lefkoşa Hava alanı bombalanmış değildir. Belki ona yakın bazı askeri hedeflerin bombalanmış olması dolayısıyla bu haber bir tahmin olarak ortaya çıkmış olabilir." İNGİLİZLER MÜDAHALE EDER Mi? : Ecevit, " İngiltere garantör devlet olarak adadaki duruma müdahale ederse ne olur ?" biçimindeki bir soruya da şu karşılığı vermiştir: "İngiltere'nin bölgemizde NATO'nun gücü, etkinliği ve birliğinin devamını bizim kadar düşündüğüne inanıyorum. Onun İçin böyle olasılıklara yol açmayacağına da inanıyorum". Başbakan Ecevit, harekâtın süresine ilişkin bir soruyu da "çok kısa süreceğine inanıyorum" diye cevaplandırmıştır. " şeklinde yer almıştır.²¹⁵

Harekâtın ikinci ve üçüncü günlerinde de daha önceden belirlenmiş hedeflere ulaşılmıştı. Genelkurmay Başkanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Dairesi tarafından yapılan açıklamada, 15 Ağustos 1974 tarihinden itibaren şu şekilde değerlendirilmiştir. "Kıbrıs'ın doğu bölgesinde sürdürülen askeri harekât dün akşamüzeri Serdarlı ve Paşaköy bölgelerine ulaşmıştı. Birlikler gece de harekâtını durdurmamış ve gece

²¹⁵ "Cenevre Konferansının Başarısızlığa Uğramasının Nedenlerini Açıklayan Ecevit: " Harekâtın Amacı Yıkılan Devleti Sağlam Temele Oturtmaktır" Mehmetçik, Mayın Tarlaları Bir Çırpıda Aşır Hızla İlerledi", **Bozkurt Gazetesi**, 15 Ağustos 1974,S.8160,s. 1,4

hareketleri ile doğuya doğru, ilerleme imkânlarını bulmuşlardır. Bugün 15 Ağustos saat 04.00'de zırhlı ve motorlu birliklerimiz tekrar ileri harekâta geçmişler ve saat 11.30'da Magosa varoşlarına ve kuzeyde Rum kuvvetlerinin askeri limanı olan Boğaz semtine iyice yaklaşmışlardır. Kuzeydeki zırhlı birliklerimiz Rum semtini tamamen kuşatmıştır. Kıbrıs'ın doğu kıyılarındaki kol ise, saat 15.20'ye kadar Magosa'nın Türk semtine ulaşmış ve geniş bir bölgeyi ele geçirilmesinden sonraki saatlerde gerek zırhlı ve motorlu gerekse bölgede savaşılan diğer birliklerimiz, derinliklerde kalan düşman mukavemetlerini temizleme harekâtına girişmişlerdir. Doğu bölgesinde, büyük bir süratle cereyan eden bu harekâta, Deniz Kuvvetlerimiz, Magosa bölgesindeki düşman mukavemet yuvalarını ve önemli görülen hedefleri, kara bombardımanı ile dağıtmışlardır. Hava Kuvvetlerimize ait uçaklar ise sabahın erken saatlerinden itibaren filolar halinde düşman muharebesinin idare yerlerine, kıta topluluklarına, topçu ve mukavemet yuvalarına üstün nitelikteki silahları ve bombaları ile taarruza başlamış ve bu bölgede sonuç alınıncaya kadar taarruz harekâtına devam etmiştir. 16 Ağustos sabahı Genelkurmay Başkanlığı Harekât Başkanı Korgeneral Haydar Saltık, bu akşam saat 19.00'da ateşin kesileceğini, bildirir. Saat on iki olduğunda, Genelkurmay İkinci Başkanı, İkinci Ordu Komutanını arayarak, "Genelkurmay Başkanı, emir veriyordu. Timbu Havaalanı'nın üç buçuk kilometre güneyinden daha aşağıya inmeyeceksiniz."²¹⁶ şeklinde belirtmişti.

Türk askerinin ilerleyişini ve Magosa'ya girişini Bozkurt Gazetesi'nde şöyle anlatılmıştır. "Rum Askerleri Kaçacak Yer Arıyorlar: Mehmetçik Magosa'da: Omorfo Ve Trikomo Deniz Üssü de Kıbrıs Türk Barış Ordusunun Eline Geçti" başlığıyla "Barış harekâtını dün de sürdüren Kıbrıs Türk Barış Ordusu akşam üzeri Mağusa'ya girmiştir. Mehmetçik, Mağusa surlarını aşarak Türk Mücahidi ile kucaklaşırken, Girne Bölgesinde yıldırım hareketi yapan birliklerimiz de Omorfo'yu ele geçirmiştir. Türk Silâhlı Kuvvetlerinin hava ve topçu atışıyla desteklenen askerlerimiz, mayın tarlalarını büyük bir cesaretle aşmışlar, düşmanın direnme noktalarını teker teker bertaraf etmişlerdir. Serdarlı bölgesinden sonra özgürlüğüne kavuşan Mağusa Türkü bayram yapmaktadır. Önüne çıkan bütün engelleri bir sel gibi aşan Türk Barış Kuvvetleri, Mağusa'ya varışında günlerden beri kahramanca direnen Mücahitlerimiz ve halkımız tarafından karşılanmışlar, kucaklaşmışlar, birbirlerini kutlamışlardır. Doğu yönündeki harekâta, dün ayrıca Trikomo yakınındaki Boğaz Deniz üssü de elimize geçmiştir. Türk Deniz Kuvvetlerine bağlı muhripler, harekât sırasında Trikomo Deniz üssünü bombalamışlardır. Zırhlı birliklerimiz tarihî Mağusa surlarına ulaştıklarında, direnmeleri kırılan Rum askerleri, büyük bir panik ve moral bozukluğu içinde kaçışmaktaydılar. Türk Deniz Kuvvetlerine bağlı muhripler, Girne'nin Doğu bölgesindeki harekât süresince, birliklerimizin taarruzunu kıydan ateşle desteklemişlerdir. YILDIRIM HAREKATI: Cenevre'de barışçı yollardan anlaşmaya varılamayınca, Türk Toplumunun can ve mal emniyetini sağlamak, haklarını korumak

²¹⁶ Ferhat Apuhan, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Ve Bingöllü Kıbrıs Gazileri, **Yüksek Lisans Tezi(Yayınlanmamış Tez), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı**, 2017,s.87-88

için Türk Silâhlı Kuvvetlerince geçen gün sabah saat 05.20'de başlatılan harekât, tasarlanan plân uyarınca başarı ile sürdürülmüştür. Askerlerimiz geçen gün sabah seri bir taarruzla Lefkoşa'nın iki mil doğusunda ki Mia Milya köyünden geçip eski Mağusa yolu üzerinde bulunan Timbu Hava Alanını işgal etmişlerdir. İkinci Dünya Savaşı sırasında İngilizler tarafından yaptırılan Timbu Hava Alanı, 1957 yılın da İngilizlerin Süveyş harekâtı sırasında Fransız Kuvvetlerince kullanılmıştı. Türk Kuvvetlerince ele geçirilene kadar Timbu Hava Alanı, Yunan Kuvvetlerince kullanılmaktaydı. Mia Milya ise. Lefkoşa'nın sanayi bölgesidir ve birçok fabrika ile işyeri elimize geçmiş bulunmaktadır. MAĞUSA'YA GİRİŞ: Geçen gün öğleye kadar devam eden harekâta, Serdarlı Sancağı, Lefkoşa — Girne kantonuna bağlanmıştır. Gece olunca harekât yavaşlamış ancak sabahın erken saatlerinde, Mağusa'ya 10 mil mesafede bulunan Stillos Rum köyünü de işgal eden Türk birliklerine ait tanklar, saat 11.00'e doğru büyük bir haşmetle Mağusa önlerine gelmişlerdir. Buradaki düşman mukavemeti dört saatin içinde kırılmış ve güneşin batmasından önce askeri birimlerimiz bayram havası içinde tarihi Mağusa surlarından içeriye akmışlardır. TARAFSIZ YERLER: Halen Lefkoşa'nın Rum kesimi, Türk birliklerince üç taraftan sarılmış durumdadır. RMM askerleri, sivil halkla birlikte, panik içinde adanın güney bölgelerine kaçmaktadır. Uluslararası Kızılhaç Ekibi, Lefkoşa'daki Hilton ve Kleopatra Otelleriyle Dr. Bibis'e ait kliniğin ve Rum Genel Hastanesinin tarafsız yerler olarak ilân edilmesini istemiş ve bu istek Türk askeri komutanlığınca derhal kabul edilmiştir. Türk Silâhlarının önünden kaçan RMM askerlerinin de Kızılhaç bayrağı asılan bu yerlere sığındıkları müsaade edilmiştir. AKBİLİN AÇIKLAMASI: Bu arada, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Kıbrıs'ta yürüttüğü hareket sırasında Birleşmiş Milletler Barış Gücü'ne bağlı bazı askerlerin yaralandığı bu arada üçünün öldüğü açıklanmıştır. Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Büyükelçi Semih Akbil konuda şu açıklamayı yapmıştır: "Barışı korumak İçin Türk Silahlı Kuvvetlerinin girişmek mecburiyetinde bırakıldığı hareket sırasında kendi aziz şehitlerimizden başka Birleşmiş Milletler Barış Gücüne bağlı bazı askerlerin yaralandığı ve 3'ünün öldüğü öğrenilmiştir. Şehitlerimiz için ve Barış Gücünün kayıpları için duyduğumuz üzüntü derindir. Barış Gücü mensuplarına herhangi bir zarar gelmemesi için Türk Silahlı Kuvvetleri azami dikkat ve itina göstermektedir. Buna rağmen vuku bulan bu kabil olayları son derece müessif ve hareket sırasında önlenmesi mümkün olmayacak münferit olaylar olarak nitelemekteyiz. Türk Barış Kuvvetleri karşısında ve mukavemet edenlerin çok yakınında bulunsalar bile, tespit edilebildikleri takdirde bunların korunması, için Türk Silahlı Kuvvetleri gereken emri vermiş bulunmaktadır. Buna bütün birliklerimiz itina göstermektedir. Türk Silahlı Kuvvetlerince bu konuda gösterilen titizliğe Barış Gücü mensuplarının uymaları, tabiatıyla bu gibi müessif olayların önlenmesine büyük ölçüde yardımcı olacaktır. Türk Hükümeti olaylardan duyduğu derin teessür ve taziyetlerini Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine ve ilgili hükümetlere de bildirmiştir". LEFKE — BAF YOLU BOMBALANDI: Kıbrıs'ta İkinci harekâta katılan Türk uçakları Lefke -Baf yolunu bombalamıştır. Türk Haberler

Ajansının bildirdiğine göre, Hava bombardımanı Baf ve Lefke arasındaki kıyı yolundan Lefke'ye gelebilecek Rum takviyesini engellemek amacını taşımaktadır."²¹⁷

Kıbrıs'ta hareket sürerken Türkiye yeniden hareketlenmişti. İnsanlar çaresizlik içinde izledikleri Kıbrıs sorununun bitirildiğini görmüşlerdi. Harekatlar olurken Türkiye'de halk Kıbrıs ve Türk silahlı kuvvetleri için yardımlar düzenlemişlerdi. Yapılan yardımlar Türkiye'nin yerel gazetelerinden bir olan Sinop Gazetesi'nde şu şekilde yer almıştır: *"T.C. Merkez Bankası Orduya 500 Bin Lira Bağışta Bulundu"* başlığıyla *"Ankara (Tah) Kıbrıs Barış Harekatı üzerine yurt çapında bağış kampanyasına T.C Merkez Bankası İdare Merkezi ve şubeleri mensupları da Ağustos ve daha sonraki aylar için maaşlarından kesilmek üzere bağış taahhütlerinin toplamı şimdiden 500 bin liraya aşmış bulunmaktadır."*²¹⁸ Aynı gazete 29 Ağustos 1974 günü *"Türk Halkı Kendini Bir kez Daha Dünyaya İspatladı"* başlığıyla yaptığı haberde *"Ankara (Tüba) silahlı kuvvetlerimizin güçlendirilmesi için yurt çapında gittikçe büyüyen genişleyen yardım kampanyasına halk varıyla yoğunla katılmakta, para gücü olmayanlar hayvanlarını, evdeki ununu, halısını, ziynetini, işçiler yevmiyelerini, memurlar maaşlarını vermektedir. Bu güne kadar her ilin silahlı kuvvetlerimize yardımı ortalama 5 milyon civarındadır ve iller düzeyindeki kampanya sürdürülmektedir. Sınai ticari kuruluşların milyonları aşan bağışlarından başka gazetelerin açtığı kampanyalarda devam etmektedir. Böylece Kıbrıs'ta haklarını korumak, barış ve özgürlük için çekinmeden canını veren, vermeye hazır olan Türk halkı barışçı tutumun yanı sıra açılan kampanya dolayısı ile de bütün dünyaya kendisinin taşıdığı özelliklerini bir kez daha ispatlamıştır. Kendine güveni, inancı, toprağa bağlılığı, sevgisiyle; bağımsızlık ve özgürlük tutkusuyla dünya toplumlarına önderlik eden Türk halkı, bu hasletlerini son Kıbrıs olayları ile tekrar örneklemeye fırsatını bulmuş olmaktadır. Barışçılığımız, savaş yeteneğimiz kadar; kendi uçağımızı, gemimizi, silahımızı kendi gücümüzle yapabilmemiz amacıyla açılan kampanya yurtdışında da geniş ilgi uyandırmakta; yayın organları halkımızın bu girişiminden övgüyle söz etmektedir."*²¹⁹

Türkiye'nin harekata başladığı 14 Ağustos günü B.M. Güvenlik Konseyi Yunanistan'ın isteği üzerine sabah saat 09.00'da toplanarak, ikinci kez ateşkes çağrısında bulunmuşlardı. Toplantıda İngiltere'nin sunduğu karar tasarı bazı değişikliklerle kabul edilmişti. Alınan karar göre; Kıbrıs'ta silahlı çatışmaların derhal durdurulması, bölgede barışın ve anayasal yönetimin sağlanması için taraflara çağrıda bulunulması, Kıbrıs'ta çarpışmalar durdurularak yabancı askeri müdahalenin derhal son bulması, Kıbrıs'ın bağımsızlığı için garantör durumda olan devletlerin toplantıya çağrılması olarak belirlenmişti.

Güvenlik konseyi 16 Ağustos 1974'te tekrar toplanarak taraflara ateşkes için dördüncü çağrısı yaparak, ateşkesin derhal uygulanmasını ve Cenevre görüşmelerinin

²¹⁷ "Rum Askerleri Kaçacak Yer Arıyorlar Mehmetçik Magosa'da: Omorfo Ve Trikomo Deniz Üssü de Kıbrıs Türk Barış Ordusunun Eline Geçti", **Bozkurt Gazetesi**, 16 Ağustos 1974, S.8161, s.1,4

²¹⁸ "T.C. Merkez Bankası Orduya 500 Bin Lira Bağışta Bulundu", **Sinop Gazetesi**, 22 Ağustos 1974, s.4

²¹⁹ "Türk Halkı Kendini Bir kez Daha Dünyaya İspatladı", **Sinop Gazetesi**, 29 Ağustos 1974, s.4

tekrar başlamasını istemişti. Ayrıca konsey, Kıbrıs'taki çatışmalar sırasında B.M. Barış Gücü askerlerin yaralanmasına ve ölmesine yol açacak davranışların kınanmasına oy birliği ile karar vererek, ilgili tafralara B.M Barış Gücünün uluslararası statüsüne saygı duymalarını ve güvenlik ve canlarını tehlikeye sokabilecek her türlü hareketten kaçınmalarını istemiştir.

Güvenlik Konseyinin yeniden ateşkes çağrısı yaptığı sıralarda, Başbakan Bülent Ecevit, 16 Ağustos 1974 günü saat 14.30'da yaptığı basın toplantısında, Türkiye'nin Kıbrıs'ta belirlenen hedefe vardığını ve 16 Ağustos 1974 saat 19.00'dan itibaren ateşkes uyacağını bildirmişti.²²⁰ Türkiye belirttiği gün ve saatte Birleşmiş Milletlerin 360 sayılı kararıyla ateşkes uyararak hareketi sonlandırmıştır. Bozkurt Gazetesi bu konuyla ilgili *"Ateşkes dün akşam 18.00' den itibaren yürürlüğe girdi"* başlığıyla yaptığı haberde *"Kıbrıs'ta ateş kes dün mahalli saatle 18.00'de yürürlüğe girmiştir. Türk Silâhlı Kuvvetlerinin Kıbrıs barış ha rekâtına katılan Hava Kuvvetlerine ait bütün uçakların hiç bir kayıp ve hasara uğramadan üslerine döndükleri açıklanmıştır. Genel Kurmay Genel Sekreterliği Basın — Yayın ve Halkla ilişkiler Şubesinde dün akşam yapılan açıklama şöyledir: "14—15 ve 16 Ağustos 1974 günleri Kıbrıs barış harekâtına katılan bütün uçaklar, plânlanan görevleri tam ve zamanında yerine getirmişler, hiçbir kayıp ve hasara uğramadan üslerine dönmüşlerdir." TEHLİKELİ SAHA KALDIRILDI: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı da bir bildiri yayınlayarak, Kıbrıs'a karşı uygulanan askeri harekât nedeniyle Doğu Akdeniz'de ilân edilen tehlikeli sahanın kaldırıldığını denizcilere ve havacılara duyurmuştur. BAKANLAR KURULU TOPLANDI: Bu arada Türkiye Bakanlar Kurulu saat 13.00'te Başbakan Bülent Ecevit'in başkanlığında toplanarak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin ateşkes çağrısını görüşmüştür. Başbakan Ecevit, toplantıdan sonra yaptığı açıklamada, saat 19.00'dan itibaren ateşkes uygulamasının mümkün olabileceğinin kararlaştırıldığını bildirmiştir. Başbakan Ecevit, ateş kes kararının Bakanlar Kurulunda alınmasından önce Kıbrıs'taki askeri harekâtın durumunu ve gereklerini Genel Kurmayla görüşüp mutabık kalındığını söylemiştir. WALDHEIM'A MEKTUP: Öte yandan Başbakan Bülent Ecevit, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kurt Waldheim'a gönderdiği mektupta, Türkiye'nin Kıbrıs'taki Türk Toplumunun haklarını ve güvenliğini Rum ve Yunan tarafının insafına terk edemeyeceğini bildirmiştir. Ecevit mektubunda, Türkiye'nin barış sever bir ülke olduğunu ve Birleşmiş Milletlerin kurucuları arasında yer aldığını hatırlatarak, Türkiye'nin Birleşmiş Milletlerin bütün yetkili şahsiyetleri ve organları ile en mükemmel ilişkileri sürdürmeye ıçtenlikle hazır olduğunu bildirmiştir."*²²¹

Türk Silahlı Kuvvetleri iki gün içinde Magosa-Lefkoşa-Lefke çizgisine ulaşarak, Ada'nın yüzde otuz sekizinde hakimiyeti sağlamışlardı. Harekat sırasın 498 asker şehit olmuştu.

²²⁰ Eroğlu, *a.g.e.*, s.101,102

²²¹ "Ateşkes Dün Akşam 18.00' Den İtibaren Yürürlüğe Girdi" *Bozkurt Gazetesi*, 17 Ağustos 1974, S.8162, s.1

İkinci Kıbrıs hareketinde, birinci hareketin aksine dış tepkiler çok sert olmuştu. Birinci harekate destek veren herkes bu defa Türkiye'yi işgalcilik ile suçlamışlardı. Dünya için; Atina Cuntasının devrilip Karamanlis'in geri dönmesi yeterli gelmişti. Lefkoşa'da da aynı şekilde Sampson'un yerine gelen Klerides'in geçmesi ile her şey normale dönmüştü. Türkiye ise İkinci Harekatta haksızdı. Küçük korumasız bir bağımsız devleti ezen bir devlet olarak gösterilmişti. Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, tüm Doğu Bloğu ve bağımsızlık hareketlerinin öncülüğünü yapan üçüncü dünya ülkeleri ayaklanmıştı. Kimse Kıbrıs'ta 11 yıl boyunca Türk toplumuna karşı yapılan Rum saldırılarını düşünmek istememiştir ve cinayetlerini dile getirmemişti. . İkinci harekât sonucunda elde edilen bulgular neticesinde, birçok yerde vahşice katliamların da yaşandığı gün yüzüne çıkmıştı. Atlılar, Muratağa, Taşkent ve Alaminio Katliamları bunların başlıcalarıdır.

İkinci Harekat en büyük darbeyi Türk- Yunan ilişkilerine indirmişti. En önemlisi de Yunanistan birinci hareket gibi ikinci harekate da seyirci kalmıştı. Askeri yönden hiçbir şey yapamamıştı. Bu durum en çok Kıbrıslı Rumları sarsmıştı ve şu düşünce oluşmuştu “Anavatanları Türkiye karşısında güçsüzdü” ²²²

Harekat sonrası askere alınan işçiler hakkında da bir karar alınmıştı. Bu karar ile ilgili haber Sinop Gazetesi'nde “ *Kıbrıs İçin Askere Alınan İşçilere Ücret Verecek*” başlığıyla “ *Anakara, (TAH) Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Başkan Yardımcısı Refik Baydur, Federasyonun aldığı bir karar gereğince 'Kıbrıs Barış Harekatı nedeniyle silah altına alınan işçilerin tekrar işe alınacaklarını ve geçen süreler için ücretlerin aynen ödeneceğini' belirtmiştir. Bu sırada Türkiye Madeni Eşya Sanayicileri Sendikası (MESS) Yönetim Kurulunda ' Silah altına alınmış işçilerin ücretlerinin kesintisiz olarak ödenmesi' kararını almış ve durumu üyelerine duyurmuştur. Sendika yetkilileri; MESS üyelerinin kanuni ve akdi bir sorumluluk olmamasına rağmen kararı memnuniyetle karşıladıklarını açıklamışlardır.*” ²²³

Harekat sonrası 17 Eylül 1974'te New York'ta konusu Kıbrıs olmak üzere, Birleşmiş Milletlerin 29. Genel Kurulunun toplanması kararlaştırılmıştı. Türkiye Dışişleri bakanlığı bu toplantıya katılacak olan kişileri Kıbrıs konusunda bilgi sahibi olan tecrübeli kişilerden seçerek katılmışlardı. ²²⁴

²²² Birant, Kıbrıs'ın elli yılı Belgeseli

²²³ “Kıbrıs İçin Askere Alınan İşçilere Ücret Verecek”, *Sinop Gazetesi*, 17 Ekim 1974, s.2

²²⁴ “New York'ta Toplanacak 29. BM Genel Kurul Toplantısına Katılacak Olanların Belirlendiği Bakanlar Kurulu Kararnamesi”, BCA (16.09.1974), “BM Genel Kurulu'nun 29. Genel Kurul Toplantısına Katılacak Olan Türk Heyeti'nin Belirlenmesine Yönelik Dışişleri Bakanlığı Tarafından Hazırlanan Listenin Başbakanlık Onayına Gönderilmesine Dair Yazı”, BCA 11.09.1974 tarihli arşiv belgesi 030.10.01.02.320.63.1.; “BM Genel Kurulunun 29. Dönem Toplantılarında Kıbrıs Konusunda Türkiye'yi Temsil Edecek Olan Türk Heyeti'nin Listesi”, BCA 030.10.01.02.320.63.1. numaralı belgenin devamı

BÖLÜM 4. KIBRIS BARIŞ HAREKATI SONRASI DÖNEM

4.1. S.S.C.B'nin Tepkisi

Türkiye, Kıbrıs meselesinde daha aktif rol almasıyla birlikte sadece Batılı devletlerin değil, Sovyetlerin de Kıbrıs'a olan ilgisi yakından takip etmeye başlamıştır. Kıbrıs, Sovyet Rusya için çok önemli bir husustu. Boğazların kontrolünü ve denizlerin egemenliğini isteyen Sovyet Rusya, İkinci Dünya Savaşı zamanlarında yetiştirdiği Rum Komünistlerini Kıbrıs'a yerleştirerek burada Batı Bloğu tafralarının değil, Sovyet yanlısı bir yönetim oluşturmaya çalışmıştı. Sovyetlerin Adayla alakasından haberdar olan Türkiye, Kıbrıs meselesiyle ilgili tutumlarını da merak etmişti. Türkiye'nin Türk Tezine karşı olduklarını söyleyen Sovyet Rusya Kıbrıs hakkındaki tutumunu 1955 yılında Sovyet Maslahatgüzarı Voronin'in yapmış olduğu konuşmasında anlatmıştır. Bu konuşmasında Türkiye'nin dış politikasını değerlendirmiş ve Türkiye'nin dış politikasında yanlışlar yaptığı vurgulamıştı. *"...Rusya'nın istediği nedir? Sulh içinde birlikte yaşama, prensibini herkesin samimiyetle benimsemesi, bu suretle kendisine karşı olan NATO ve CENTO gibi teşekküllerin feshi, kendisine karşı kullanılabilecek yabancı üslerin komşularda bulunmaması. Komşular bunu yapmadığı takdirde Rusya'da mukabil tedbirlere başvurmak zorundadır. Bunları tatlılıkla ve kendi arzularıyla yapmak istemediler. Şimdi Rusya'nın dâhiyane dış siyaseti neticesinde NATO'da CENTO'da parçalanmaya mahkûmdur. İlk iş olarak Rusya, NATO'nun ve CENTO'nun gerisinde bulunan Kıbrıs'ı kendisine üs yapacak, bunun arkasından Mısır gelecek. Şayet Türkiye akıllıca bir siyaset izleseydi, hem bu tehlikeye düşmeyecek hem de Kıbrıs gaillesinden kurtulacaktı. Kıbrıs probleminin çözüm anahtarını Türkler, Amerika'dan aradılar. Yanıldılar. O anahtarı Moskova'dan aramaları lazımdı. Şimdi belki farkına varacaklar. Fakat iş işten geçti. Esasen artık bütün Dünya öğrendi. 'TÜRKİYE dış siyaseti daima treni kaçırıyor.' Şimdi öğrendiğimize göre, Ankara'da devlet adamları şaşkınlık içindeymiş. Askerler Hükümeti suçluyor, Hükümet Amerikalıları suçluyor. Kimse ne yapacağını neye karar vereceğini bilmiyormuş. Türkler, Kıbrıs mevzusunda çok sabrettik diyorlar. Rusya'da Türkiye mevzusunda çok sabretti. Rusya Türkiye'ye birçok defalar Amerika'ya fazla güvenmemesini onlara arkasını dayayarak fazla kafa tutmamasını çok ihsas etti. Son defa Kıbrıs buhranı Rusya'nın nasihatlerinin yerinde olduğunu ispat etti. Fakat Türkiye bunu anlamadı, ve ya anlamak istemedi. Şimdi günah bizden gitti. Moskova mukabil tedbirlere başvuracak. Amerika bir Üçüncü Dünya Harbini göze almak cesaretini gösteremeyince de Türkiye kendi dertleriyle, gailleyle baş başa bırakılacaktır..."*²²⁵

1960'lı yıllarda Türkiye ile Amerika arasında yaşanan Johnson mektubu krizi, Türkiye ve Sovyetler ilişkilerinde Varoni'nin söylediklerini doğrular nitelikteydi. Amerika ile Türkiye arasında yaşanan bu kriz, Türkiye'nin Sovyetlerle yakınlaşmaya başlamasına neden olmuştu.

²²⁵ Kıbrıs'ta Meydana Gelen Son Olaylar Dolayısıyla Rusya Maslahatgüzarı Varoni'nin Söyledikleri, BCA 030,01.37.226.7

1965 Mayısından itibaren Kıbrıs meselesi ile ilgili Türkiye ve Yunanistan arasında ikili görüşmeler başlamıştı. Türkiye'nin bu görüşmelerde kendinden emin ve dengeli tutumu özellikle Ekim 1965 seçimlerinde Adalet Partisinin büyük çoğunluğu alarak tek başına iktidara gelmesi Makarios ve Yunanistan'ı daha dikkatli davranmaya itmişti. Çünkü Makarios ve Yunanistan Kıbrıs'ta gerçekleştirdikleri eylemleri Türkiye'nin iç siyasi dengesizliklerine göre düzenlemişti.

21 Nisan 1967'de Yunanistan'da yaşanan askeri darbe ile Yunanistan'da sağ bir rejimin kurulması ve bu rejimin Amerika'ya dayanması Sovyetlerin hoşuna gitmemişti. Yunanistan'ın darbe sonrası yaptığı açıklamada, Kıbrıs meselesinin barışçıl bir yolla çözüleceğini söylemişti. Yine o günlerde Kıbrıslı Rumların Sovyet Rusya'dan silah satın aldıkları haberleri artmaya başlamıştı. Ankara'daki Sovyet yetkilisi bu haberlerin söylenti olduğunu vurgulayıp yalanlamıştı. Türkiye'nin Sovyetlerle yaklaşması Batı Bloğundan çekilmesi anlamına gelmiyordu. 1967 Nisan ayında Türkiye Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay Amerika'ya giderek Başkan Johnson ile görüşmelerde bulunmuştu.

Bu süreçte Sovyetler Birliğiyle ekonomik işbirliğini sürdüren Türkiye, diğer taraftan Amerika'ya daha fazla yaklaşmıştı. Ankara'da gizli bir şekil Türk- Amerika müzakerelerinde ikili antlaşma maddeleri üzerinde görüşülmüştü. 19- 29 Eylül 1967 yılında Başbakan Süleyman Demirel Sovyetler Birliğine ziyaret gerçekleştirmişti. Ziyaret sırasında yapılan görüşmeler sonucunda iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesinden duyulan memnuniyet ve iki ülke arasında temel menfaatleri etkileyecek herhangi bir meselenin olmadığı dile getirilmişti. Kıbrıs meselesinin de barışçıl yollarla çözümlenmesi gerektiğinin altı çizilmişti.

190 yıllarda Kıbrıs'ta durum değişmesi ve gergin bir ortamın oluşması Türk- Sovyet ilişkisini de etkilemişti. Türkiye'nin, Yunanistan'ın Enosis politikası ile karşı karşıya kaldığı dönemde Sovyetler Birliği'ne beyanat yayınlamıştı. Beyanatta geçen konular şöyledir; "Sovyetler Birliği, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, hükümlerliğini ve toprak bütünlüğünü savunuyor. Kıbrıs'ta askeri üslerin kaldırılmasını istiyor ve sorunun dışarıdan müdahale ile çözümüne karşı çıkıyor. Kıbrıs'ta ve Kıbrıs etrafındaki olayların gidişatını da dikkatle izliyor" şeklindeydi.²²⁶

15 Temmuz 1974 yılına gelindiğinde Kıbrıs'ta gerçekleşen Sampson darbesi ile Makarios'un düşürülmesi, Sovyetlerin daha da canını sıkıyordu. Çünkü Makarios bağımsızlık politikasını takip ettiği kadar 1963-64 Kıbrıs Buhranı da olduğu gibi, Türkiye'ye karşı Sovyetlerle iyi ilişkiler kurmaya önem vermişti. Bu yüzden Sovyetler Birliği Kıbrıs'ta Makarios Hükümetinden başka bir hükümeti tanımayacağını bildirmişti.

²²⁶ Giray Saynur Derman, Vefa Kurban, "Kıbrıs Sorununun Türk Dış Politikasına Etkisi ve ABD-SSCB İle İlişkiler", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. XVI, S.33, 2016(Güz),s. 464-469

Türkiye'nin 20 Temmuzda gerçekleştirdiği ilk harekate bir tepki göstermemişti. Çünkü Türkiye'nin gerçekleştirdiği harekatı, adadaki eski hukuki ve idari statünün tekrar sağlanacağını ve Makarios'un tekrar adaya döneceğini ümit etmişlerdi. Yine bu sebepten dolayı, Birleşmiş Milletler Güvenli Konseyinin 353 sayılı kararını hararetle desteklemişlerdi. Ateşkes sonucu birinci harekatın son bulması üzerine yapılan Birinci Cenevre Konferansı sonunda yayınlanan 30 Temmuz Deklarasyonunda Makarios'tan hiç bahsedilmemesi Sovyetler Birliğini hayal kırıklığına uğratmıştı.

Türkiye'nin 14 Ağustos'ta İkinci Kıbrıs harekatı başlatması ve aynı gün Yunanistan'ın, NATO'nun askeri kanadından çekildiğini bildirmesi, Sovyetlerin gerek Türkiye'ye karşı tutumunda, gerekse Kıbrıs politikalarında önemli değişiklikler meydana getirmişti. Yunanistan'ın NATO'dan çekilmesi Sovyetleri sevindirmiş ve Türkiye ile olan ilişkilerinde soğukluk dönemi yaşanmış, Yunanistan ile ilişkilerin de birde bire gelişme sağlanmıştı. Sovyetlerin bu tutumunun nedeni ise, İkinci Harekatta Türkiye'nin Adanın üçte birden fazlasını ele geçirmesi ve adanın fiilen taksim edilmesiydi. Çünkü Sovyetler, Kıbrıs'ta iki ayrı toplumun varlığını kabul etmiş ve adanın taksimine daima karşı gelmişti. Sovyetlere göre taksim demek, Kıbrıs'ın bir NATO üssü haline gelmesi demekti.

Sovyetlerin, Türkiye ve Kıbrıs konusundaki tutum değişikliklerinin ilk işareti, 23 Ağustos 1974 yılında vermiş olduğu deklarasyon ile olmuştu. Deklarasyona göre Kıbrıs meselesini İngiltere, Türkiye ve Yunanistan arasından çıkartılıp milletlerarası platformlarda eli alınması istemişler ve şu noktalara değinmişlerdi.

1. Güvenlik Konseyi'nin 353 sayılı kararı gereğince, yabancı kuvvetler, Kıbrıs Cumhuriyeti'nden derhal çekilmelidir. Yabancı kuvvetler dediği, Türk kuvvetleri idi.
2. Kıbrıs Adası'na verilen garantilerin işlemez olduğu görüldüğünden, Garanti Antlaşması, artık geçerli değildir. Dolayısıyla, İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın da bundan sonra artık müdahale hakları yoktur.
3. Kıbrıs meselesi bütün milletleri alakadar eden bir mahiyet kazandığı için, dünyadaki bütün siyasi eğilimleri temsil eden bir forumda ele almak gerekir. Bunun için de, böyle bir forum, Güvenlik Konseyi'nin 15 üyesi ile Türkiye, Yunanistan ve bazı bağlantısız devletlerden meydana gelmelidir.

Bu teklif Türkiye'nin anlaşmalardan doğan bütün haklarını, yapılan anlaşmaları yok saymış ve Türkiye'yi herhangi bir devlet statüsüne getirmişti. Yani Türkiye'nin Kıbrıs üzerindeki kontrolünü ortadan kaldırarak Sovyet Rusya'yı Kıbrıs meselesinde söz sahibi olmasına yönelikti. Yunanistan bu teklifi olumlu karşılamıştı. Amerika ise teklifi, yararı olmayan bir teklif deyimi kullanmış ve Kıbrıs Meselesini en iyi şekilde, İngiltere, Türkiye ve Yunanistan ile Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum toplumları arasında çözümlenebileceğini bildirmişti. Türkiye ise 27 Ağustos 1974 günü Sovyetlere verdiği bir notada; Türkiye SSCB'nin malum teklifini reddetmiş, Kıbrıs Meselesi'nin böyle

kalabalık toplantılarda ele alınmasının işi uzatmaktan başka bir işe yaramayacağını, bildirmişti.. Bilhassa Güvenlik Konseyi daimi üyelerinin, başka devletlerin politika ve statüleri hakkında karar vermeye kalkmalarının devletlerin bağımsızlığı açısından tehlikeler yaratabileceğini, Türkiye'nin hem Güvenlik Konseyi'nin 353 sayılı kararına ve hem de 30 Temmuz Deklarasyonu'na bağlı bulunduğunu, Ada'da barış ve güvenliğin sağlanmasının Türk kuvvetlerinin sayısının azaltılmasını kolaylaştıracağını ve Türkiye'nin de uygun zamanlarda ve kademeli bir şekilde kuvvetlerini azaltmaya gideceğini belirtmişti.

Sovyetlerin yapmış olduğu teklif bir bakıma Güvenlik Konseyini etkilemişti. Zira Genel Kurul, 1 Kasım 1974'te aldığı 3212 sayılı kararda, bütün devletleri Kıbrıs'a müdahaleden kaçınmaya çağırarak, Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki bütün yabancı kuvvetlerin süratle geri çekilmesini, Kuzey Kıbrıs'tan güneye kaçmış olan bütün Rum mültecilerin yerlerine geri dönmeleri için gerekli acil tedbirlerin alınmasını istemiş ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin anayasal düzeninin Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk toplumlarının bir meselesi olduğunu belirterek, bu toplumları, eşit şartlar altında yapılacak görüşmelerle, tarafların serbestçe ve karşılıklı olarak kabul edebilecekleri bir siyasi çözümü, bulmaya davet etmişti. Güvenlik Konseyinin 13 Aralık 1974 yılında aldığı 365 sayılı kararla, Genel Kurulun 3212 kararını desteklemişti.

Genel Kurul kararı bir noktada, Türkiye'nin lehine de unsurlar taşımaktaydı: O da, Kıbrıs Türk toplumunu, Rum toplumu ile eşit seviyeye getirmesi ve bulunacak siyasi çözüm için de Türk toplumunun da kabulünü temel şart olmasıydı. Bunun dışında, Garanti Antlaşması'ndan söz edilmemişti. Türkiye'de dahil bütün devletleri Kıbrıs Cumhuriyeti'ne müdahale etmemeye davet etmişti. Hatta o kadar ki, anayasa düzeni işi, toplumların kendi işidir, başka devletler, yani Türkiye, karışmasın denilmişti. Bir de Rum mültecilerin yerlerine dönmeleri için acil tedbirlerden söz edilmişti ki, bunun da muhatabı Türkiye idi. Nihayet, 3212 sayılı kararın, aynen 23 Ağustos tarihli Sovyet Deklarasyonu'nda olduğu gibi, Kıbrıs'tan daima Kıbrıs Cumhuriyeti diye söz etmek şartıyla, Kıbrıs'ın bağımsızlığını vurgulaması da esasında Türkiye'ye yöneltilmişti. Türkiye açısından olumsuzluklar olmasına rağmen 117 oyla kabul edilen bu karara, dönemin Türkiye'nin Dışişleri Bakanı da olumlu oy vermesi kamuoyunda tartışmalara neden olmuştu.

Sovyetlerin Türkiye'ye karşı olumsuz tutumları kamuoyunda pek fazla yer almamıştı çünkü Türkiye Kıbrıs konusunda en büyük darbeyi müttefiki Amerika'dan almıştı.²²⁷

4.2.ABD'nin Tepkisi

1960-1980 arası döneme bakıldığında Türkiye ile Amerika arasındaki ilişkiler, Türkiye'nin Batı Bloğunda olması ve NATO'ya üye olması çerçevesinde gelişmesi gerekliydi. Ancak iki ülke arasındaki ilişkiler Kıbrıs Buhranına göre şekillenmişti. Aynı şekilde Türk-Yunan ilişkileri de Kıbrıs meselesine göre şekillenmişti. Amerika

²²⁷ Armaoğlu, *a.g.e.*, s.806-809

NATO'nun güneydoğu cephesini sağlamlaştırmak için Türkiye ve Yunanistan'a aynı mesafede yaklaşmıştı. Bu durum 1964-1974 Kıbrıs Buhranlarında Amerika ve Türkiye ilişkilerini olumsuz etkilemişti.

1963-1964 yılında yaşanan Kıbrıs krizinde Amerikan Başkanı Johnson'un göndermiş olduğu mektup ile Türk- Amerikan ilişkileri ilk ciddi darbesini almıştı. Daha sonra 1974 Kıbrıs krizi ile ikinci önemli darbesini almıştı. İkinci darbenin etkisi ilişkilerde daha derin ve daha uzun bir boyutta olmuştu. Aslında Kıbrıs, Amerika için etnik değil stratejik bir sorun olarak görülmüştü. Çünkü Amerika'nın Kıbrıs sorunuyla ilgilenmesinin temel nedeni, bölgedeki genel dengenin Sovyetler lehine değişmesini ve bu devletin bölgeye nüfusunu önlemeye yönelikti.

Kıbrıs'ın Zürih ve Londra; Kuruluş, Garanti ve ittifak anlaşmaları gereğince anayasal bir düzene bağlanmasında ve adada bağımsızlık planının oluşmasında Amerika'nın önemli bir rolü olmuştu. Bu dönemde Amerika tarafsızlık politikasını sürdürmeye devam etmişti. Fakat Türkiye'nin Kıbrıs meselesinin içinde yer almasıyla, Türkiye ve Yunanistan arasında anlaşmazlıkların oluşmasıyla birlikte Amerika Kıbrıs meselesinde aktif bir politika izlemeye başlamıştı. Çünkü İki NATO ülkesi arasındaki çatışmalar NATO'nun güneydoğu cephesinin zayıflamasına neden olacak ve bu durum NATO'nun sarsılmasıyla sonuçlanacaktı.

Amerika Kıbrıs meselesi hakkında aktif bir politika izlemesine rağmen bir sonuç alamamıştı. 1964 yılına gelindiğinde Kıbrıs sorunun çözülmemesi ile Türkiye garantörlük haklarının kullanarak Kıbrıs'a bir müdahalede bulunmak istemesine yol açmıştı. Amerika'nın bu müdahaleye engel olması Türkiye- Amerika arasında sıkıntıların yaşanmasına neden olmuştu. 5 Haziran 1964 yılında Başkan Johnson'un İnönü'ye göndermiş olduğu mektup ile iki ülke arasındaki ilişki ciddi bir şekilde sarsılmıştı.

20 Temmuz 1974 günü Türkiye Kıbrıs'a ilk hareketini gerçekleştirmesinden sonra yapılan Cenevre Konferansından bir suç alınamamıştı. Türkiye 14 Ağustos 1974 tarihinde ikinci hareketini gerçekleştirmişti. İkinci hareket uluslararası kamuoyunun ve özellikle Amerika'nın tepkisi çok sert olmuştu. Türkiye Amerika tarafından yapılan çok yoğun eleştirilere maruz kalmıştı. Türkiye'nin yapmış olduğu ilk hareket yerinde ve yasal olarak kabul edilirken ikinci hareketi işgal olarak değerlendirilmişti. İkinci hareket sonrası Amerika Türkiye'ye ambargo uygulamıştı. İkinci müdahale sonucu Kıbrıs ikiye bölünmüş ve görüşmelerde bu hareket, BM üyesi olan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temellerinin ortadan kalkmasına sebep olduğu tenkit edilmişti.

1974 Kıbrıs meselesinin Türk-Amerikan ilişkilerine indirdiği darbe, Amerikan Kongresi'nin, özellikle 5 Şubat 1975'ten itibaren Türkiye'ye uyguladığı silah ambargosu, yani Amerika'nın Türkiye'ye hiç bir şekilde silah yardımıyla bulunmamasıydı. NATO içinde müttefik durumunda bulunan iki devletten birinin diğerine silah ambargosu uygulaması tarihte görülmemiş bir örnek olmuştur. Ambargo uygulanmasındaki gerçekler de şöyledir; birincisi, Türk-Amerikan ilişkilerinin daha 15

Temmuz 1974'teki Sampson darbesinden önce bir sarsıntı geçirmesidir. Türk hükümeti, 1971 Haziranı'nda, Nihat Erim hükümeti tarafından konan haşhaş ekimi yasağını, Temmuz 1974'ten itibaren kaldırmıştı. Bu olay, Amerika ve Kongre çevrelerinde büyük tepki ile karşılanmıştı. Her ne kadar, Bülent Ecevit başbakanlığındaki hükümet, gerekli kontrol tedbirlerinin alınacağı konusunda Amerika'ya garanti vermiş ise de, daha o zaman Amerikan Kongresi'ndeki eğilim, Türkiye'nin haşhaş ekimini serbest bırakmasına karşılık patlak vermesi, Türkiye'nin Ada'nın üçte biri üzerinde kontrol kurması ve Yunan lobisinin faaliyeti, Amerikan Kongresi'ni daha da Türkiye'nin aleyhine çevirmiştir. İkincisi, Amerika'nın Vietnam bataklığına saplanmış olması ve Amerikan Kongresi'nin de Amerikan Hükümeti'ne, yani yürütmeye karşı güvenini kaybederek, dış politika üzerinde bir kontrol tesis etmiş olmasıdır. Bu ise, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı'nın dış politika üzerindeki tesirinin zayıflaması neticesini vermiştir. Üçüncüsü, Watergate skandalının dallanıp büyümesi neticesinde, Başkan Nixon'un, 8 Ağustos 1974'te, yani birinci ve ikinci Kıbrıs Harekâtı arasında istifa etmiş olmasıdır. Nixon'un istifasından sonra, Amerikan Anayasası gereğince, Başkan Yardımcısı Gerald Ford, Başkan olmuştur. Başkan Ford'un Türkiye'ye tatbik edilen ambargoyu önlemek hususunda her türlü çabayı harcadığı ve ambargonun konulmasından sonra da, kaldırılması için büyük çabalar harcadığı bir gerçektir. Fakat, yürütme ile yasama arasında, yani Başkanlık ile Kongre arasında, iyi ve verimli bir diyalog kurulamamış olması da, ambargonun bir talihsizliği olmuştur. Yürütme kısmında ise Dışişleri Bakanlığı ile Savunma Bakanlığı Türkiye'yi desteklemiş ve ambargoya karşı çıkmışlardı. Her iki bakanlıkta Türkiye'nin stratejik ehemmiyetine ağırlık verdiği için, ambargonun Türkiye üzerinde oluşturacağı kötü etkiden ve Türkiye'nin olumsuz tepkisinden korkmuşlardı. Nitekim, korktukları da gerçekleşmiş ve ambargo etkilerini günümüze kadar ulaştırmıştı. Şunun da belirtilmesi gerekiyor ki; Türkiye'ye uygulanan ambargo meselesinde Kongre denildiği zaman Temsilciler Meclisi ve Senato arasındaki farkın bilinmesi gerektiğidir. Dış politikaya hakim olan Senato, Türkiye'nin stratejik önemini bildiği için ambargo konusunda daha yumuşak davrandığı halde, Temsilciler Meclisi bir bakıma Washington'da bulunan Rum ve Yunan Lobisinin elindedir. Ambargonun 1975 Şubatından 1980 Eylülüne kadar sürmesinin nedeni Temsilciler Meclisi olmuştur.

Amerika'nın uyguladığı ambargonun kısa hikayesi şöyledir; Türkiye'nin Kıbrıs Harekâtı'nda Amerikan silahlarını kullanmış olması, Kongre tarafından tepki ile karşılanmıştı. Kıbrıs'ta barışçı bir çözümü kabul edinceye kadar, Türkiye'ye silah satılmaması hususunda, 1974 Eylül'ünden itibaren Kongrede bir faaliyet başlamıştı. Başkan Ford bu faaliyetleri başarısızlığa uğratmak için çok çaba harcamıştı. Fakat 17 Aralık 1974'de Senato'nun ve 18 Aralık 1974'te de Temsilciler Meclisi'nin kabul ettiği 93-559 sayılı kanunla, 5 Şubat 1975 tarihinden itibaren Türkiye'ye silah ambargosu uygulanmasına engel olamamıştı. Aralık 1974'de kabul edilmiş olan bu kanuna göre, 5 Şubat 1975 tarihine kadar Türkiye ateşkese uyar ve Kıbrıs'a yeni asker ve Amerikan silahı sevk etmez ise, ambargo uygulanmamasını, aksi takdirde uygulanmasını istemiştir. Türkiye için bu mümkün olmayınca, silah ambargosu da 5 Şubat 1975'te

yürürlüğe girmiştir. Böylelikle Türkiye- Amerikan ilişkileri Kıbrıs meselesine bağlanmıştır. İlişkilerde merkez noktası Kıbrıs meselesi olmuştur. Türkiye'yi ve Türk kamuoyunu en çok üzen de, Amerika'nın, yıllardan beri Rumların yaptıklarını ve Yunanistan'ın kışkırtmalarını bir tarafa atıp, KıbrısTürk varlığını kurtarmak için harekete geçen Türkiye'yi suçlu gibi muamele göstermesiydi. ABD ile Türkiye arasında Kıbrıs meselesi dolayısıyla yaşanan sıkıntılar, buna karşın Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile ilişkilerin de gelişmesine neden olmuştur.

Ambargonun uygulandığı tarihte Türkiye'ye sevk edilmesi gereken 200 milyon dolarlık askeri malzeme vardı. Amerika'nın silah ambargosuna Türkiye'nin cevabı ise, 13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulması olmuştur. Bu gelişme ile Türkiye'nin Kıbrıs'taki durumu daha da sağlamlaştırmıştı.

Bu olaydan sonra Türkiye ve Amerika Kongresi arasında bir mücadele başlamıştı. Başkan ve Yürütme de, ikisi arasında arabuluculuk yapmak gibi bir durumla karşılaşmıştı. Başkan bir yandan kongreyi yumuşatmaya çalışmış, diğer yandan ise Türkiye'nin Kıbrıs konusunda tavizler vermesini sağlamaya çalışmıştı. Başkan Ford'un çabaları bir sonuç verir gibi olmuştur. Senato, Başkan'ın 20 Şubat'ta yaptığı bir teklifi, nihayet, 19 Mayıs'ta ele alarak, kırka karşı kırk bir oyla, başkana ambargoyu kaldırma yetkisini vermişti. Senato'nun bu kararının Temsilciler Meclisi'nce de kabulü gerekiyordu. Fakat Temsilciler Meclisi hiç bir harekette bulunmamıştı. Bunun üzerine Türkiye, 17 Haziran 1975 günü ABD'ye verdiği bir nota ile Türkiye'deki 20 kadar Amerikan üssünün statüsü hakkında Türkiye ile 30 gün içinde müzakereye girmediği takdirde, yeni bir durumun doğacağını bildirmişti. Türkiye'nin bu teşebbüsü tesirli oldu ve Senato'nun 19 Mayıs'ta bir oy farkı ile kabul ettiği kanunu, Temsilciler Meclisi, 24 Temmuz'da ele aldı Temsilciler Meclisi, ambargonun kaldırılmasını 206 oya karşı 223 oyla reddetmişti²²⁸. Ertesi günü, yani 25 Temmuz'da Türk hükümeti, ABD'ye verdiği bir nota ile 3 Temmuz 1969 tarihli Türk-Amerikan Savunma İşbirliği Anlaşması'nı, 26 Temmuz 1975 tarihinden itibaren tek tavrı olarak son verdiğini ve Türkiye'deki bütün Amerikan üs ve tesislerinin bu tarihten itibaren Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kontrol ve gözetimi altına gireceğini bildirmişti. Türkiye, bu üs ve tesisleri kontrolü ve gözetimi altına almıştı. Türkiye ile Amerikan münasebetleri kopmamış, fakat kopma noktasına gelmişti.

Türkiye'nin bu kararlı tutumu, Temsilciler Meclisini bir dereceye kadar yumuşatmıştı. Yaz tatilinden sonra Temsilciler Meclisi, 6 Ekimde kabul ettiği bir kararla, 5 Şubat 1975'ten önce anlaşması yapılmış ve parası Türkiye tarafından ödenmiş olan 185 milyon dolarlık askeri malzemenin sevkine izin vermişti. Fakat aynı zamanda, Başkandan da, her 60 günde bir Kongreye Kıbrıs meselesi hakkında rapor vermesini istemişti. Yine 26 Mart 1976 tarihinde Türk –Amerikan Savunma İşbirliği Antlaşması imzalanmıştı. Türkiye 1976 Şubat'ında Kıbrıs'tan 2.000 kişilik bir kuvveti çekeceğini

²²⁸ Derman, Kurban, *a.g.m*,s.459-463, Armaoğlu, *a.g.e.*,s. 809-813

açıkladığı gibi toplumlararası görüşmeler de tekrar başladı. Bu görüşmeler Birleşmiş Milletlerin gözetiminde yapılyordu. Bu sistem bugüne kadar devam etmişti.

1976 Amerika Başkanlık seçimlerini Jimmy Carter kazandı. Başkan Jimmy Carter da Kıbrıs Meselesi ve bilhassa Türkiye-Amerikan münasebetlerinin üstüne düştü. Fakat ambargoyu kaldırmak hususunda Başkan Carter da başarılı olamamıştı. Türkiye’de ise 1977 sonunda Süleyman Demirel Başkanlığı’ndaki hükümet parlamentoda azınlığa düştü ve çekildi. 1978 başından itibaren Bülent Ecevit başkanlığındaki CHP Hükümeti işbaşına gelmişti. Bülent Ecevit Hükümeti’nin dış politikası, bazı farklı durumlar göstermeye başlamıştı. Başbakan Bülent Ecevit, bir yandan Kıbrıs’ta bir takım tavizler verirken, aynı zamanda Sovyet Rusya’yı Türkiye için bir tehlike olarak görmediğini söylemişti. Bu sözler ABD’nin hoşuna gidecek sözler değildi. Başbakan Ecevit’in 1978 Haziran’ında Sovyet Rusya’ya yaptığı ziyarette, SSCB ile 23 Haziran 1978’de bir siyasi belge imzalaması, ABD’yi memnun etmemişti. Belge’nin kendisinden ziyade, Ecevit’in Sovyetlere karşı bu tutumu NATO çevrelerinde tepki ile karşılanmıştı.

Gelen tepkiler ve ambargonun biran önce kalkmasının çok mühim bir askeri zaruret olması nedeniyle Ecevit Hükümeti, 1978 Temmuz’unda Kıbrıs konusunda mühim bir taviz vermişti. Kıbrıs Türk Federe Devleti Başkanı Rauf Denktaş, 20 Temmuz 1978 günü yaptığı bir açıklamada, toplumlararası görüşmeler başlar başlamaz ve gelecekteki statüsü hakkındaki her türlü haklarını saklı tutmak şartıyla, Kıbrıs’ın Maraş bölgesine 35.000 Rum göçmenini kabul edebileceğini ve geçici bir idare kurulabileceğini bildirmiş, söz konusu bölge, Maraş’ın tamamı değil, belirli bir kısmı kapsadığını ifade etmişti.

Atılan adımlar ve Başkan Carter’ın çabaları sonuç göstermişti. 26 Temmuz 1978’de ABD Senatosu, 1 Ağustos 1978’de de Temsilciler Meclisi ambargoyu kaldırma kararı almışlardı. Böylelikle Ambargo 95-384 sayılı kanun, 26 Eylül 1978’de Başkan Carter tarafından imzalanarak yürürlüğe girmiş ve üç yıllık ambargo hikayesi son bulmuştu.

Savunma İşbirliği Anlaşmasında ise, Ecevit hükümeti, 26 Mart 1976 Antlaşmasındaki bir milyar dolarlık askeri yardımı az bulmuştu. Gerekçesini ise, söz konusu miktar dört yıl için olduğuna göre ve Amerikan doları da her yıl bir miktar değer kaybettiğinden, yardım miktarı yükseltilmesi olarak göstermişti. Fakat Bülent Ecevit Hükümeti, 1979 yılı sonunda istifa edip yerine Süleyman Demirel başkanlığındaki Adalet Partisi Hükümeti geldiğinde ambargonun kalkmasından bir buçuk yıla yakın bir zaman geçmiş olmasına rağmen, savunma işbirliği konusunda ABD ile herhangi bir anlaşma imzalanmamıştı. Demirel hükümeti, 1979 sonunda işbaşına geldiği halde, yeni Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması, 29 Mart 1980’de imzalanmıştı²²⁹

4.3.Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin Kurulması

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin 21 Temmuz ve 16 Ağustos kararlarıyla, Birinci Harekat sonrası yapılan Cenevre Konferansı’nın 30 Temmuz 1974 tarihli

²²⁹ Uçarol, *a.g.e.*, s.1319-1320, Armaoğlu, *a.g.e.*, s.812-814

kararlarında 1960 Antlaşmalarının geçerliliği tekrar onaylanmıştı. İkinci Cenevre görüşmelerinde herhangi bir sonuca varılamadığı gibi başlayan İkinci hareket sonrasında Ada fiilen ikiye ayrılmış durumdaydı. Hareket sonrası garantör devletler arasında herhangi bir görüşmenin yapılmaması Kıbrıs'ın geleceğini belirsizleştirmişti. Bunun için Kıbrıs'ta yeni bir devlet düzeninin kurulması zorunluluğu ortaya çıkmıştı. Bunu üzerine Kıbrıs'ta bulunan Türk ve Rum toplumları kendi aralarında görüşmeye başlamıştı. Görüşmeler sonucunda Türk Toplumunu 13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulduğunu ilan etmişti. Türkler kuzeyde, Rumlar güneyde toplanarak, Türk ve Rum toplumları iki ayrı coğrafi bölgede, iki ayrı yönetime kesin olarak ayrılmışlardı.²³⁰ Ardından Türkiye'den heyetler çağrılmış ve tam teşekküllü bir devlet gibi hareket edilmiştir.²³¹

Kıbrıs Otonom Türk Yönetimi Başkanı Rauf Denktaş tarafından, Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin ilan edilmesinin nedenlerini belirten ve açıklayan 13 Şubat 1975'te Lefkoşe'de ortak bir toplantı yapılan toplantıda şu kararları okumuş ve kabul edilmesini istemiştir;

- 1960 Anayasasının Türk Toplumuna tanıdığı haklarının kullanılmasının Kıbrıslı Rumlar Tarafından devamlı olarak engellenmesi,
- Yıllarca tehdit ve baskı altında can ve mal güvenliklerini sağlamak amacıyla Ada'nın çeşitli yerlerinde her türlü iktisadi olanaklardan mahrum bırakılarak, sırf hayatlarını idame gayesiyle dayanılmaz şartlar altında yaşamaya mecbur edilmeleri,
- 1963,1967 ve 1974 yıllarında kendilerinin de kurucusu oldukları Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığına son vermek teşebbüs ve tehditlerine ağır fedakarlıklara katlanarak direnme zorunda bırakılmaları,
- Devletin kuruluşunda ortakları olan Rum toplumu ile bir arada yaşamalarına olanak kalmadığına,
- Ve iki tarafta da huzur, güvenlik ve sürekli barış sağlayacak tek yolun, yan yana fakat ayrı bölgelerde kendi iç bünyelerini oluşturmak olduğuna kani olarak,
- Bağımsız Kıbrıs Federal Cumhuriyeti'nin kurulması yolunda yukarıdaki esaslardan esinlenen makul tekliflerinin Rum toplumu tarafından şimdiye kadar karşılık görmediği ve Türk toplumunun sosyal ve ekonomik yaşamını süratle yeni ve sağlıklı bir düzene kavuşturma zorunluluğunu dikkate alarak,

²³⁰ Uçarol, *a.g.e.*,1078-1079, Armaoğlu, *a.g.e.*,s.814-815

²³¹ Kıbrıs Türk Federe Devleti Başkanı Rauf Denktaş'ın Daveti Üzerine Dışişleri Bakanlığı'nın İlgili Yazısı Üzerine Kıbrıs'a Gönderilecek Olan Heyet'in Belirlenmesine Yönelik Bakanlar Kurulu Kararnamesi, BCA, 030.01.02.337.56.4

- Kıbrıs'ın bağımsızlığına yönelebilecek her türlü girişimlere ve Ada'nın taksim veya ilhakına kesinlikle karşı çıkmak hususundaki inanç ve azimlerini teyit ederek
- Kıbrıs Federal Cumhuriyeti'nin bağlantısızlık statüsünün gereğine inanarak ve Ada'nın hiçbir yabancı amaca alet edilmemesi yolundaki azim ve kararlılıklarını belirterek,
- Ve bir an evvel kendi bölgelerinde müstakbel bağımsız federal cumhuriyete götürücü yasal düzenlemeleri oluşturma zorunluluğu hissederek,
- Nihai gayelerinin iki bölgeyi coğrafi esasa dayalı federasyon bünyesi içinde Kıbrıslı Rum toplumu ile birleşme olduğunu tekrarlayarak:
- Temel maddeleri milletlerarası antlaşmalarla tespit edilen 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının, aynı yolla milletlerarası hukuka uygun biçimde Kıbrıs Federal Cumhuriyeti Anayasası olarak değiştirilmesine ve Federal Cumhuriyet'in kurulmasına değin, Türk bölgesindeki Otonom Türk Yönetiminin, demokrasi, insan hakları, sosyal adalet, hukukun üstünlüğü ilkelerine ve laik federe devlet esasına göre düzenlenmesini,
- Ve bu amaçla Kıbrıs Otonom Türk Meclisinin üyeleri, sendika, parti, birlik, baro, ticaret odası, kooperatif teşekkülleri gibi temsili kuruluşların kendi bünyelerinden seçecekleri üyeler ve toplumsal faaliyet ve görevlerde uzun hizmet ve tecrübesi olan kişilerle birlikte elli üyeli bir kurucu meclis haline getirilerek bu meclisin Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi Başkanının başkanlığında yasama görevini de yapması kararlaştırılmıştır. Bu kararı sayın başkanımızın oya koymasını rica ediyorum.

Rauf Denктаş'ın açıklamasından sonra Yasama Meclisi Başkanı Dr. Necdet Ünel, karar tasarısını oylamaya sunmuştu. Salonda bulunan Bakanlar ve Milletvekilleri topluca ayağa kalkarak büyük bir heyecan içerisinde ve gözyaşları arasında kararı oy birliği ile dakikalarca alkışlayarak kabul etmişlerdi. Kararın oylanmasından sonra, Kıbrıs Türk Federe Devlet Başkanlığına seçilen Rauf Denктаş ant içmişti. Kararın alınmasından sonra, meclis binası önünde toplanan binlerce kişi, sevinç gösterilerine başlamış, Denктаş balkondan kendilerine Hitaben bir konuşma yapmıştı.²³²

Türk siyasi liderleri Kıbrıs Federe Türk Devletinin kurulmasını olumlu karşılamışlardı. Türkiye Başbakanı Sadi İrmak mesajında, kurulan devletin insanlığa ve Kıbrıs Türklerine hayırlı olmasını dilemiş ve “ *Kıbrıslı soydaşlarımız, esasen otonom olan Türk İdaresini Kıbrıs Federe Türk Devleti haline getirmeye karar vermişlerdir. Bu halkın kendi içinden gelmiş olan bir karardır. Bu karara biz Türk Hükümeti olarak*

²³² Hamza Eroğlu, *Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin Kuruluşu, Anayasası ve Bağımsızlığı*, Türk Devrim Kurumu Yayınları, Ankara, 1976, s.18-21

saygılıyız. Ümit ederiz ki, bütün dünya da aynı anlayışı ve aynı saygıyı gösterebilir. Bu Federe Türk Devletinin iki amacı vardır: Biri soydaşlarımızın güvenliklerini, sosyal, iktisadi varlıklarını kesin bir teminat altına almak, ikincisi asıl hedef olan bağımsız Kıbrıs Cumhuriyetini teşkil edecek olan kanatlardan birisi fiilen meydana getirmektir. Demek ki, bu hareket bir Federe Türk Devletinin kurulması yanında, asıl Federe Kıbrıs Cumhuriyetinin kurulmasını da gaye edinmektedir. Bir taksim bahis mevzusu değildir. Enosis bahis konusu değildir. Bilakis taksimi ve Enosis'i önleyen bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti kurmak yolunda atılmış bir adımdır. Hadiselerin, tarihin bir zorlamasıyla buraya gelinmiştir.” açıklamıştır²³³. Bülent Ecevit mesajında “Kıbrıs barış harekâtının amaçları doğrultusunda atılan bu adımla Kıbrıs'ta eşitlik ilkesine dayanan bir bağımsız Kıbrıs Federal Devleti'nin kurulması güvenceye bağlanmıştır.” demiş ve beyanatında “Kıbrıs Rum Yöneticileri, son zamanlarda dış baskılardan cüret alarak iki ulusal topluluk arasındaki görüşmeleri çıkmaza sokma, tarihsel gelişimi geriye çevirme ve eşitlik ilkesine dayanan gerçek bir federal devlet kurulmasını engelleme hevesine kapılmışlardı. Kıbrıs Federe Türk Devletinin kuruluşu ile bu heveslere son verilmiş olacaktır... Federal Kıbrıs Devleti iki federe devletten oluşacağına göre. Türklerin attığı bu adım, kesin çözüme varılmasını kolaylaştırmış olmaktadır.” açıklamıştır. DP Genel Başkanı Ferruh Bozbeyli “...alınan bu büyük karar, şüphesiz ki, milletlerarası hukuk ve Kıbrıs'la ilgili mer'i anlaşma esaslarına da tam manasıyla uygun bulunmaktadır. Bundan böyle Kıbrıslı soydaşlarımız idari, sosyal ve ekonomik bakımdan daha müessir ve huzurlu bir hayata ve düzene kavuşacaklardır”, MHP Genel Başkanı Alpaslan Türkeş “çok haklı ve isabetli” olarak nitelemiş, “Daha bundan 10 yıl önce bağımsız bir Türk devletinin kurulması gerekli idi.” demişti. AP Genel Başkanı Süleyman Demirel “Yıllar boyu Milli Türk Cemaatinin Kıbrıs'ta çekmiş bulunduğu ızdıraplar son bulmuş olacaktır. Kıbrıs'a böylece barış ve sükûn geleceğini ümit ederim” demişti. MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan ise mesajında “...bir müddet gecikmiş olmakla beraber, son derece yerinde bir harekettir. Yapılması icap eden, zaruri olan bir harekettir” demiş, barışın tek yolunun adadaki iki toplumun birbirinden tama men ayrı, bağımsız idareler altında bulunması olduğu nu söylemişti.²³⁴

Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulmasından sonra Türkiye, 1960 Kıbrıs Anayasası'na göre üç garantör devletten biri olarak garantörlük hakkını kullanmış, Barış Harekatı sonrası Kıbrıs'ın kuzeyinde toplanan Türk toplumunun oluşturduğu yeni siyasi yapısının varlığını sürdürmek, onları Rum saldırılarından korumak ve güvence altında tutmak için, adaya çıkarmış olduğu Türk Silahlı Kuvvetleri askerlerinden yirmi beş bin kadarını adada bulundurmıştı. Buda Kıbrıs'ta Rum saldırılarını önledi ve adadaki çatışmaları durdurup sükuneti sağlamıştı. Fakat Güney Kıbrıs Rum yönetimi 1960 Kıbrıs Cumhuriyetinin ve tüm Kıbrıs üzerinde yönetim hakkını sürdürdüğünü, Kıbrıslı Türklerinde yurttaşları olduğunu belirterek resmi işlemlerini ona göre yürütmüşler ve Kuzey Kıbrıs'ın işgal altında olduğunu söyleyerek Kuzey Kıbrıs'ta kurulan Türk

²³³ Eroğlu, *a.g.e.*, s.23,24

²³⁴ “Karar Anavatanda Büyük Bir Sevinçle Karşılandı”, *Bozkurt Gazetesi*, 14 Şubat 1975,S.8237,s.4

yönetimini tanımadıklarını açıklamışlardı. Bunun yanında sadece Türkiye üzerinden dünya ile bağlantı kurabilen Tür tarafını ekonomik anlamda çökertme siyaseti uygulamaya başlamışlardı. Bunun üzerine Türkiye’de Güney Kıbrıs Rum Yönetimini tanımadığı açıklamıştı.

Kıbrıs sorunu diplomatik alanda, çeşitli yerlerde görüşmeler yapılarak çözüm bulma çalışmaları devam etmişti. Yaşanan gelişmeler sonucunda özellikle Kıbrıslı Rumlar ve Yunanistan’ın girişimleriyle Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi gibi uluslararası kuruluşlarda birçok defa görüşülmüştü. Ayrıca Türkiye ve Yunanistan ile Kıbrıs Türk ve Rum toplumları arasında ikili görüşmeler yapılmış, bu görüşmelere zaman zaman B.M. Genel Sekreteri Kurt Waldheim’in katılmasıyla sürmüştü.(28 Nisan- 10 Eylül 1975 tarihleri arasında dört defa 17-21 Şubat tarihlerinde beş defa yapılan Viyana görüşmeleri gibi)

12 Aralık 1975’te Türkiye ve Yunanistan görüşmeleri sonucunda Dışişleri Bakanları arasında Brüksel anlaşması imzalanmıştı. Anlaşmayla beraber bakanlar, Kıbrıs’ta toprak sorunları, federal yapı, merkezi hükümetin yetkileri gibi konularda iki toplumun temsilcilerinin görüşmelerini sürdürmeleri hususunda anlaştıklarını açıklamışlardı.

Toplumlararası görüşmeler 27 Ocak 1977 senesinde Kıbrıs Türk Federe Devleti Başkanı Rauf Denktaş’ın teklifiyle yeniden başlamıştı. 14 yıllık bir aradan sonra başlayan iki toplum görüşmelerinde Türk Federe Devleti Başkanı Rauf Denktaş ve Rum yönetimi Başkanı Başpiskopos Makarios Lefkoşa’da Barış Gücü Karagahında bir araya gelmişlerdi. Yapılan bu görüşmeyi 12 Şubat 1977’de ikinci bir görüşme takip etmişti. Bu ikinci görüşmede B.M. Genel Sekreteri Kurt Waldheim de katılmış ve onun da uzlaştırma çabaları ile 12 Şubat 1977’de Denktaş ve Makarios arasında dört maddelik bir anlaşma imzalanmıştı. Bu anlaşmada iki temel unsur vardı. Biri, iki topluma dayalı “federal bir Cumhuriyet” esası kabul edilmiş ve devletin yapısı ve anayasal sistemi bu federal sistem esasına dayalı olarak müzakere edilecekti. İkincisi unsur ise, toprak düzenlemesinin ekonomik yeterlilik veya verimlilik ve toprak mülkiyeti prensiplerine göre yapılacağıdır. Fakat, bundan sonra iki toplum arasında yapılan görüşmelerde, görüşmelerin çerçevesini oluşturacak anlaşmaya rağmen yapılan toplantılardan sonuç alınamamış ve Kıbrıs sorunu kesin bir çözüme ulaştırılamayan yeni süreçlerle devam etmişti. Nitekim 31 Mart 1977’de Viyana’da “Altıncı Kıbrıs Toplumlararası Görüşmeleri” başlamıştı. Bu görüşmelerde Rumlar, Kıbrıs’ın ancak %20’sini Türklere bırakmayı önermeleri ve diğer aşırı isteklerinden dolayı bu görüşmelere 7 Nisan 1977’de herhangi bir ilerleme olmadan son bulmuş ve görüşmelerin Lefkoşa’da devam ettirilmesine karar verilmişti. Yapılan görüşmeler sonucunda durum bu şekilde kilitlenmişken 3 Ağustos 1977 yılında Makarios ölmüş ve yerine Spyros Kyprianu Cumhurbaşkanı seçilmişti.

Bu arada Rumlar Kıbrıs konusunu yeniden Birleşmiş Milletlere götürmüşlerdi. Bununla beraber Türkiye’nin Silah ambargosunun kalkmasıyla toplumlararasıdaki görüşme tıkanıklığını açmak için Amerika aktif olarak araya girmişti. 13 Kasım 1978

yılında Amerika Kıbrıs planını B.M Genel Sekreteri Waldheim'e vermişti. Genel sekreter bu planı Türkiye ve Yunanistan'a ulaştırmıştı. Amerika'nın teklif etmiş olduğu bu plan göre, 12 Şubat 1977 yılında Rauf Denktaş ve Makarios arasında yapılan anlaşma ile 1960 Anayasasını birleştirmişti ve esas itibari ile Federal sistemi kabul etmişti. Fakat planın Türkiye'nin aleyhine olan iki karar tasarısı bulunmaktaydı. Bunlardan biri planın sekizinci maddesi olan toprak meselesini ele almıştı. Bu maddeye göre, Türkiye'nin, Kıbrıs'ta elinde bulundurduğu toprakların önemli bir kısmından çekilmesini öngörülüyordu. Bunun yanında Amerikan planı iki meclisli bir parlamento öngörüyordu. Meclislerden biri Türk ve Rum toplumları nüfuslarına göre temsil edilecek, diğesinde ise eşit üyeye sahip olacaklardı. 1960 Anayasasına göre ayrı toplumlardan Cumhurbaşkanı ve yardımcısı seçilecekti. Her ikisinin veto etme hakkına sahip olmasına rağmen, bu hak oldukça sınırlandırılmıştı. Memuriyetler için adil bir ölçü deyiimi kullanılmıştı. Bu da 1960 Anayasasının gerisine gidildiği anlaşılmaktadır.

Bu plan Türkiye ile Ada arasındaki bağlantıyı kesmekteydi. Çünkü plana göre, Kıbrıs Cumhuriyeti asker ve silahtan arındırılacak ve Kıbrıslı olmayan askeri kuvvetler Kıbrıs'tan çekilecekti.

Bu plan Rumları da memnun etmemişti. Çünkü Türk toplumuna federal sitem içinde ayrı bir toprak ve kendi işlerini kendilerinin idare etme yetkisi verilmekteydi.

Amerika'nın bu planı da tıkanıklığı çözemeyince iş yeniden iki toplum arasındaki görüşmelere düşmüştü. Kıbrıs Türk Lideri Denktaş ve Kıbrıs Rum Lideri Kyprianu 19 Mayıs 1979 yılında bir araya gelmişler ve toplumlararası görüşmelere egemen olacak temel konuları bir anlaşma halinde belirlemişlerdi.¹⁰ Maddelik bu anlaşmaya göre, toplumlararası görüşmeler Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Özel Temsilcisinin gözetiminde 15 Haziran 1979'da Lefkoşa'da başlayacak ve 1977 Denktaş- Makarios anlaşması ile Birleşmiş Milletlerin Kıbrıs ile ilgili kararları çerçevesinde yapılacaktı. Görüşmeler toprak ve anayasa meseleleri esas alınacak ve Maraş'a iskan meselesine öncelik verilecekti. Maraş konusunda bir anlaşma olur olmaz, bu anlaşma hemen uygulanacaktı. Fakat bu görüşmelerden de bir sonuç alınamamış ve 23 Haziran 1979 yılında görüşmelere ara verilmişti.

9 Eylül 1979 tarihinde Küba'nın başkenti Havana'da süren "Bağlantısızlar Konferansı"nda, Rumların çabalarıyla Kıbrıs için Türklerin aleyhine olan bir karar alınmıştı. Bu karar Türkiye ve Kıbrıs Türk Federe Devleti tarafından tepkiyle karşılanırken, Rumlar tarafından doyurucu olarak değerlendirildi. Diğer taraftan B.M. Genel Kurulunda 20 Eylül 1979 yılında Kıbrıs Türk Federe Devleti Temsilcisinin dinlenmeyeceği, bu karardan üç gün sonra da Birleşmiş Milletlerde Kıbrıs için sadece Rum tarafına söz hakkı tanınmasına karar verilmişti. Yine Rumların önerisi üzerine, Dünya Postalar Birliği 23 Eylül 1979'da Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin pullarını tanımadığını ve bunların geçersiz olduğunu bildirmişti.

Durum bu şekilde devam ederken Türkiye'de 12 Eylül 1980 yılında askeri darbe ile yönetime el konulmuştu. Bu durum Dış ilişkilerde yürütülen politikayı da etkilemiş ve

toplumlararası görüşmelerde duraklamalar meydana getirmişti. Yunanistan'daki darbeler, Yunanlıların elini nasıl zayıflatmışsa, Türkiye'deki gerçekleşen darbe de Türkiye'nin ve Kıbrıslı Türklerin elini zayıflatmıştı. Darbeden önce bağımsızlıktan bahseden Rauf Denktaş, Türkiye'nin darbe sürecini atlatmasını beklemek zorunda kalmıştı.

1983 yılının ilkbahar aylarında Rumlar Kıbrıs sorununu bir kez daha B.M. götürmüşlerdi. Yapılan görüşmeler sonucunda, 13 Mayıs 1983'te yapılan toplantıda, Cezayir, Küba, Guyana, Mali, Hindistan, Sri Lanka ve Yugoslavya tarafından hazırlanan Rum yanlısı Kıbrıs tasarısını, Türkiye, Pakistan, Malezya, Somali ve Bangladeş'in beş ret oyuna karşı, SSCB, Doğu Bloğu ve Bağılantısızların yüz üç oyu ile kabul edilmişti. Oylamada ABD, İngiltere ve Batı Bloğu'ndan yirmi ülke çekimser kaldı, yirmi dokuz ülke de orada bulunmamıştı.

Rumların ve Birleşmiş Milletlerin Türklere karşı izlediği olumsuz tutumları ve politikaları üzerine Kıbrıs Türk Federe Devleti 16 Mayıs 1983 yılında Kıbrıs Lirasını yürürlükten kaldırdı ve 17 Haziran 1983'te Kıbrıs Türk Federe Devleti Meclisi, Türk halkının kendi kaderlerini kendilerinin belirlemesini ön gören kararı kabul etmişti. Aynı gün Rauf Denktaş bundan sonra atılacak adımın referandum yasasının hazırlanması olduğunu bildirmişti. Yaşanan gelişmelere rağmen Denktaş, 15 Ağustos 1983'te Kıbrıs'ta Rumları Türklere birlikte bir federasyon oluşturmaya bir kere daha davet etmişti. Daveti yaparken de şöyle söylemişti “ *Ya eşit olarak haklarımızı tanırırsınız, ya da bağımsız Türk devletinin elini sıkarsınız.*” Sorunun çözülmesi için yapılan davetler karşılıksız bırakılmıştı.

Türkler ve Rumlar arasındaki farklı yaklaşımlar, Kıbrıs meselesi bir çözüm getirememiş ve sorunu daha da büyütüştü. Bu yüzden Adadaki Türklerin farklı bir adım atmalarına teşvik etmişti. Sorunun sürekli Rumlar tarafından kasıtlı olarak çözümlenmeden sürdürülmek istenmesi ve zaman içinde kendi lehlerine sonuçlandırılması çabalarının yoğunlaşması üzerine Türkleri yeni bir harekete, bağımsızlık ilanına götürmüştü. Kıbrıs Türk Halkı, yaşanan gelişmeler sonucunda kendi kaderlerini kendi belirleme hakkına dayanarak ve ulusal idaresi ile 15 Kasım 1983'te bağımsızlık karar aldı ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni kurdu.²³⁵

Kıbrıs Türk Federe Devleti Meclisi 15 Kasım 1983'te yaptığı toplantıda, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ve bağımsızlık bildirgesini oy birliği ile onaylamıştı. Bu konuyla ilgili alınan kararın metni şöyledir:

“Kıbrıs Türk halkının özgür idaresini temsil eden doğuştan hür ve eşit olan bütün insanların hür ve eşit yaşamaları gerektiğine inanan,

Bu inanç içerisinde Kıbrıs Türk halkının kendi kaderini 17 Haziran 1983 tarihli kararıyla dünyaya ilan etmiş olan,

²³⁵ Uçarol, *a.g.e.*, s. 1081-1083; Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 815-817

İrk, milli menşe, dil ve din gibi farklara dayalı olarak insanlar arasında ayırım gözetilmesini, ırkçılığı, baskı ve tahakkümü reddeden,

Kıbrıs'ta, Akdeniz'de, Ortadoğu'da ve dünyada tam bir barış ve istikrarın, özgürlüğün, insan haklarının egemen olmasını isteyen,

Kıbrıs adasındaki iki halkın kendi milli benliklerini koruyarak huzur ve güven içinde yaşamaya ve kendi kendilerini yönetmeye hakları olduğuna inan,

Aynı adada yan yana, yaşamaya mecbur bulunan bu iki halkın aralarındaki bütün sorunları eşit düzeyde müzakerelerle barışçı, adil ve kalıcı bir çözüme ulaştırmalarının mümkün ve zorunlu olduğu görüşüne sınıksız bağlı bulunan,

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanının iki eşit halk arasındaki ortaklığın bir federasyon çatısı altında yeniden kurulmasını ve sorunların çözümlenmesini engelleyip kolaylaştırabileceğine kani olan,

İki halk arasındaki bütün sorunların barışçı ve uzlaşıcı bir politika ile çözümü için B.M. Genel Sekreterinin gözetimi altında eşit düzeyde müzakereler yürütülmesini yürekten dileyen ve önerilmiş bulunan zirve toplantısının bu açıdan yarar sağlayacağına inanan Meclisimiz, Kıbrıs Türk halkı adına Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ve bağımsızlık bildirisi onaylar.”

Kıbrıs'ta bağımsız bir devletin ilanıyla kabul edilen, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilkeleri “Bağımsızlık Bildirisi” ile açıklandı. İlkeler özetle şöyledir:

1. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Birleşmiş Milletler ilkelerine, bağlıdır.
2. Bağlantısızlık dışında, bir dış politika izlenmeyecektir.
3. İki büyük devletle ve bütün ülkelerle ilişkilerinde, Doğu Akdeniz'de barış ve istikrarın ve dengenin korunmasını daima ön planda tutacak ve hiçbir askeri bloğa katılmayacaktır.
4. Bütün ülkelerle dostane ilişkiler kurmayı amaçlamakta ve egemenlik alanında hiçbir ülke aleyhinde, hiçbir düşmanca faaliyete izin vermemeye kararlıdır.
5. Tesis, Garanti ve İttifak Antlaşmaları'na bağlıdır.
6. İslam ülkeleri, bağlantısız ülkeler ve İngiliz Uluslar Topluluğuyla kabil olan en yakın bağları ve ilişkileri kurmaya çalışacaktır.
7. Dünya'da, Akdeniz'de ve yakın bölgemizde barışın hüküm sürmesine hizmet edecektir.
8. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanı, iki eşit halkın gerçek bir federasyon çatısı altında yeniden bir ortaklık kurmasını engellemez, aksine bir federasyonun kuruluşu için gerekli ön koşulları tamamlayarak, bu yoldaki samimi çabaları kolaylaştırabilir. Bu yolda her yapıcı çabayı göstermeye kararlı olan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti başka bir devletle birleşmeyecektir.

9. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, iki halk arasındaki sorunların barışçı ve uzlaşıcı bir yaklaşımla çözülmesi için B.M. Genel Sekreteri'nin iyi niyet görevinin devamından ve Genel Sekreterin gözetimi altında müzakerelerin yürütülmesinden yanadır.
10. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Rum kesiminin Türk halkını yeniden yabancı bir devletin tahakkümüne sokmayı amaçlayan Enosis hayalini kesinlikle terk etmesini, iki toplumu yaklaştıracak iyi niyet adımlarının derhal atılmasını bekler.

Bu bildirgeyle beraber Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurulmuş oldu. Böylelikle adada yeni siyasi bir harita ortaya çıkmıştı. Yüzölçümü 9251 km² olan Kıbrıs adasında; KKTC 3442 km² (%35.04), Güney Kıbrıs Rum Yönetimi 5509 km² (%59,55), İngiltere (Üs bölgeleri: Dikelya132, Ağrotur 124 km²) 256 km² (%2.77) ve Ara Bölge (sınır hattındaki kullanılmayan "Tampon Bölge") 244 km² (%2.64)²³⁶.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni devlet olarak tanıyan ilk ülke Türkiye Cumhuriyeti olmuştu. Pakistan ve Bangladeş'in tanıma kararını Amerika Birleşik Devletleri ve batılı büyük güçler engellemiş ve Rum-Yunan girişimleri sonucunda Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve diğer daimî üyelerinin desteğiyle Güvenlik Konseyi'nden Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin tanınması aleyhinde bir karar çıkarılmıştı. Alınan Kararda İngiltere, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine bağımsızlık bildirisini kınayan, bu bildirinin geri alınmasını isteyen ve Ada'da Kıbrıs Cumhuriyeti dışında, başka hiçbir hükümeti tanımamaya çağırın bir karar tasarısı, sunmuştu. 18 Kasım 1983 günü Güvenlik Konseyi, İngiltere'nin bu karar tasarısını bir olumsuz bir çekimser oya karşılık, on üç oyla kabul edilmişti. Bunun üzerine Rauf Denktaş, bu kararı tek yanlı, peşin ve kabul edilemez olarak nitelendirerek şöyle söylemişti: “ ... Artık yeter. Benim halkım kendi hakkını kendisi kararlaştırır. Buna da kimse karışamaz. Siz bizi Rumlara tabi bir toplum yapmak istiyorsunuz. Buna ne hakkınız vardır, ne de gücünüz. Kararı benim halkım aldı. Bundan dolayı iftihar ediyoruz ve siz geri alamazsınız. Zira biz hakkımızı aldık...”

B.M. Güvenlik Konseyinde alınan karara rağmen Türkiye ile KKTC arasında 17 Nisan 1984'te karşılıklı olarak büyükelçilik açılmasına karar verilmiş ve böylelikle diplomatik resmen başlatılmıştı. Her ne kadar Kıbrıs Türk halkı bağımsızlıklarını ilan etmiş olsa da, Adada iki ayrı devlete dayalı federal yönetime dayalı uzlaşma kapılarını açık bırakmışlardı. Cumhurbaşkanı Denktaş'ın girişimleriyle B.M. Genel Sekreterlerinin gözetiminde iki kesimin uzlaşmasını sağlamak amacıyla yoğun arayışlar ve görüşmeler başlatılmıştı. Kıbrıs Türk ve Rum liderleri arasında yıllarca devam eden görüşmeler, Kıbrıs Türklerinin üniter bir Rum Devleti içinde azınlık konumuna indirgenmek istenmesi dolayısıyla sonuçsuz kalmıştı.

Kıbrıslı Türklerin kendi kaderlerini kendileri tayin etme istekleri sonucu alınan bağımsızlık kararı ile Kıbrıs sorununda yeni bir dönemin başlamış oldu. Farklı

²³⁶ Uçarol, *a.g.e.*, s. 1083-1085

çevrelerin farklı tutum ve davranışları nedeniyle sorunun çözümlenmeden sürmesine neden oldu.²³⁷

4.2.Günümüzde Kıbrıs Sorunu

Denktaş'ın, BM aracılığıyla Rum tarafından sırasıyla Kipriyanu, Vailiu, Klerides ile yaptığı her görüşme, Rumların adada Türkleri azınlık olarak görme istekleri nedeniyle başarısızlıkla sonuçlanmıştı. 1990 yılına gelindiğinde, Rum yönetiminin 1960 antlaşmaları ile anayasasına ve milletlerarası hukuka aykırı olarak Avrupa Birliğine bütün Kıbrıs adına tek taraflı olarak üyelik başvurusunda bulunması çözüm ve uzlaşma yolunu daha da çıkmaza sokmuştu. Nitekim 1960 Garanti Antlaşması, Türkiye ve Yunanistan'ın birlikte üye olmadıkları herhangi bir siyasi veya ekonomik kuruluşa Kıbrıs Cumhuriyeti'nin üye olamayacağını belirtiyordu. Ayrıca 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti anayasası Kıbrıs Cumhuriyeti'nin dışişleri, savunma ve güvenlik konularında Türk olan Cumhurbaşkanı yardımcısına veto hakkı vermektedir. Avrupa Birliği komisyonu yasal yönlerini dikkate almadan veya incelemiden Kıbrıs Rum yönetiminin bu yasa dışı hareketine olumlu yaklaşmıştı. Avrupa Birliği, bu tutumu sonucunda Rum tarafıyla üyelik müzakerelerini başlatmak ve hatta üyeliğin gerçekleşeceği yönünde beyanatlar vermek suretiyle Kıbrıs ta iki ayrı yönetimin iki ayrı devletin uzlaşmasını adeta imkansız hale getirmişti.²³⁸

Rumların 1990'da Avrupa Birliğine tam üyelik için başvurmaları ve AB Bakanlar Konseyi'nin iki ay sonra bu başvuruyu kabul etmeleri var olan Kıbrıs sorununu daha da karmaşık hale getirmişti. O dönemde Türkiye, AB politikasında zarar görmemek için AB'nin Kıbrıs Rum Yönetiminin üyelik başvurusuna gereken tepkiyi gösterememişti.

KKTC ekonomisi küçük ada ekonomilerinin özelliklerini taşımaktadır. Kıbrıs Rum yönetiminin KKTC uyguladığı ekonomik ambargo ve 1994 tarihli AB Adalet Divanı kararı ile tarımsal ürünlerini Avrupa'ya satması yasaklanmıştı. 1996 yılına gelindiğinde AB, birliğe üye olmayan Türkiye'yi Gümrük Birliği'ne almıştı. Bu, beklenmedik ve olumsuzluklarla dolu bir karardı. Çünkü AB, birliğe üye olmadan hiçbir ülkeyi Gümrük Birliğine almamıştı. Önce Devletler üye yapılır sonra hibe para verilerek devletlerin kendilerini ve gümrüklerini duruma hazırlamaları gerçekleşirken, ilk kez Türkiye Birliğe üye olmadan ekonomik olarak AB'ne bağımlı hale getirilmişti. Bu kararın diğer olumsuz yanı ise Kıbrıs politikasına yansımaları olmuştu. AB, Gümrük Birliğine giren Türkiye'nin Kıbrıs Cumhuriyeti adıyla Rum yönetiminin tek başına AB ile müzakerelerine başlamasının önündeki en büyük engelini Türkiye olduğunu bilmekteydi. Çünkü 1960'ta imzalanan Garanti Antlaşmasının, Kıbrıs'ın tek başına Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın üye olmadığı bir birliğe girmesini yasaklamasıydı. Bu nedenle Garantör devletlerden biri olan Türkiye, sürekli Rum yönetiminin AB'ne

²³⁷ Uçarol, *a.g.e.*, s. 1085-1087; Ahmet C. Gazioğlu, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti: Kıbrıs Adasında Türk Toplumunu Tarafından 1983'te Kurulan Devlet", *TDV İslam Ansiklopedisi*, XXVI, Ankara, 2002, s. 517

²³⁸ Gazioğlu, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti: Kıbrıs Adasında Türk Toplumunu Tarafından 1983'te Kurulan Devlet", 517; M. Emin Elmacı, "Kıbrıs Sorununun Tarihçesi ve Günümüz", <https://add.org.tr/kibris-sorununun-kisa-tarihcesi-ve-gunumuz/> (31 Mayıs 2018)

girmesine karşı gelirken, 2 Şubat 1995 tarihinde Başbakan Tansu Çiller, bu hakkı kullanmaktan vazgeçtiğini açıklamıştı. Çiller iç siyasi nedenlerle AB'ne üye olmak istemekteydi ve AB Gümrük Birliğine girilebilmesi için bu haktan vazgeçilmesi gerektiğini istemesi gibi stratejik bir oyuna gelmişti. Türkiye'nin bu haktan vazgeçmesi ile Rum Yönetimi müzakerelere başlamıştı. Tek taraflı politika yürüten AB, 1998'de de "Kıbrıs Cumhuriyeti" olarak tanınan Rum yönetimi ile Rumların lehine olan müzakereleri başlatmış oldu. AB, üye yapacak ülkelerin komşularıyla iyi politika içinde olmasını şart koşmasına rağmen bu şartı Rum yönetimi için kullanmamış ve 1999 yılında Kıbrıslı Rumların Kıbrıslı Türklerle olan uyuşmazlıklarını çözüme kavuşturmasına gerek kalmadan Kıbrıs'ın AB'ye tam üye alınabileceği yolunda bir açıklama yapmıştı. Bu açıklamadan sonra KKTC üzerinde özellikle ekonomi alanında büyük baskılar oluşmaya başlamıştı. Bu baskıya, Türkiye'de yeni iktidar olan AKP yönetiminin AB ile bir olarak katılmıştı.

Kıbrıs Rum yönetimini Kıbrıs'ın yasal hükümeti olarak gören AB, Türk tarafının da AB ile görüşmelere bu hükümet ile katılmasını isteyerek, Türk tarafının 1950'den ve de 1960'dan itibaren izlediği ve kazanım sağladığı yoldan geri dönmesini istemekteydi. Kıbrıs adasında BM barış gücünün de olması nedeniyle bu konuda girişimlerde bulunan BM, 1964 yılında çıkardığı bir kararla Kıbrıs sorununda çözüm için aktif rol almayı kabul etmişti. Bu amaçla Perez de Guellar, Butros Gali ve Kofi Annan ile girişimlerde bulunmuşlardı. En son Annan'ın 2000 yılında adanın iki liderini görüşmelere çağırması sonrasında işler farklı bir boyuta bürünmüştür.

BM Başkanı Kofi Annan'ın 2001 yılından beri iki tarafı görüştürme sürecinde, Denktaş'ın sürekli azınlık durumuna düşmemek ve Kıbrıs Türk halkının uzun vadeli güvenliğinin düşünmesi nedeniyle ret yanıtlar vermişti. Bu durum Türk kamuoyunda eleştirilmeye başlanmıştı. Denktaş'ın bazı bakanlarca "kaşarlanmış politikacı" olarak nitelendirilmesi ve artık gitmesinin gerektiği söylemleri başlamıştı.

Avrupa Birliği, Türkiye'nin birliğe tam üyeliği için bahaneler öne sürmekteydi. En bilindik bahaneleri Kıbrıs sorunuydu. AB enerji politikaları nedeniyle Kıbrıs üzerinde etkili olmak istemekteydi. Bu nedenle Rum yönetimini AB'ne üye yapmak işine gelmekteydi. AKP hükümeti de "iç politikada muktedir" olabilmek için AB ile yakın iletişiminden dolayı Kıbrıs konusunda da taviz verir görüntüdeydi. Hatta Kıbrıs konusunda 40 yıllık politikalarda değişiklik olması gerektiğini savunmuşlar ve Kıbrıs konusunda Brüksel ve Atina'yı sevindiren açıklamalarda bulunmuşlardı.²³⁹

BM Genel Sekreteri Kofi Annan görevinden ayrılmadan önce Rum Yönetiminin AB'ne alınacak olmasını bir vesile saymış, çözüm için tarafları son kez görüşmelere çağırmıştı. 19 Şubat 2004 tarihinde kendilerine anlaşmazlık noktalarını müzakere edip gidermelerini istemişti. Taraflar görüşmede bir anlaşmaya varamamaları üzerine Genel Sekreter tarafların çıkarları arasında adil bir denge ile açık olan noktaları kendisi

²³⁹ Elmacı, "Kıbrıs Sorununun Tarihçesi ve Günümüz"

doldurmuş ve nihai metni 31 Mart 2004 tarihinde iki tarafa vererek bu metni kendi taraflarında ayrı olarak referanduma sunmalarını istemişti. Metne göre;

1. Çözüm tarafların siyasi eşitliğine dayanacaktır.
2. Mevcut tesis, Garanti ve İttifak anlaşmaları geçerliliklerini koruyacaktır.
3. Mevcut devletin ve hükümetin oluşmasında İsviçre modeli ve kanton sistemi esas alınmaktadır.
4. Federal Devlet, iki egemen ve eşit kurucu devletten oluşacaktır. Kurucu devletler federal anayasada belirtilmeyen tüm yetkileri kullanabileceklerdir.
5. Anayasada herhangi bir değişiklik her kurucu devlette ayrı ayrı oylamaya ve kabule tabi olacaktır.
6. Kıbrıs vatandaşlığına ilaveten her kurucu devletin de ayrı birer vatandaşlığı olabilecektir.
7. Parlamento iki meclisi olup 48 üyeli senatoda eşit temsil esası kabul edilmiştir. Temsilciler meclisi iki toplumun nüfus oranlarına göre teşekkül edecek ve hiçbir tarafın mecliste temsili dörtte birinin altında olmayacaktır.
8. Devlet Başkanlığı görevi 4 Rum ve 2 Türk üyeden oluşacak, Başkanlık Konseyince kolektif bir şekilde yürütülecektir. Konsey başkanlığı yirmişer aylık dönemler itibarıyla rotasyona tabi olacaktır.
9. Mülkiyet sorunları eski ve yeni sahiplerin haklarına ve iki kesimlilik ilkesine riayet edilerek uluslararası hukuk kurallarına göre çözümlenecektir.
10. Mülkler toprak ayarlanmasına gidilecek yerlerde eski sahiplerine iade edilecek, diğer bölgelerde ise duruma göre takas veya tazminat ödemek suretiyle halledilecektir.
11. Birleşmiş Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyecektir.

24 Nisan 2004 yılında yapılan referandumlarda Türk tarafından %65 oyun evet çıkmasına karşılık Rum kesiminde %75 oy ile plan reddedilmişti. Çıkan sonuçlara rağmen Rum tarafı AB'ye alınmıştı. Bunun üzerine AB Komisyonu çıkan sonucu telafi etmek amacıyla, Türk toplumuna uygulanan izolasyonların (doğrudan ticaret ve bu amaçla Türk kesiminin dünya ile ulaşım bağlantısının sağlanması) kaldırılmasına ve ekonomik kalkınması için Türk toplumuna mali yardım yapılmasına karar verilmişti. Bunun üzerine BM Genel Sekreterinin hazırlamış olduğu raporun Güvenlik Konseyinde gündeme alınması Rum ve Yunanlıların batılı dostlarınca engellenmişti. Buna bahane olarak Türkiye'nin Rumlara limanlarını açmamış olduğunu ileri sürmüştü.²⁴⁰

Annan planı da, Kıbrıs Türkleri için olumsuzluklar ile doluydu. Eşit vatandaşlık haklarından geriye gidiş olduğu ve iki toplum iki halk kavramlarından da uzak olduğu ve onları azınlık statüsüne gerilediği görülmekteydi. Ancak AB'nin siyaseten Kıbrıslı Türkler üzerindeki “*Kıbrıs AB'ye girecek siz de AB vatandaşı olacaksınız, zenginleşeceksiniz*” propagandasından Kıbrıslı Türklerin etkilendiği de bir gerçektir. Eğer Annan planı gerçekleşseydi, AB'ne alınmayan Türkiye'nin ordusunun orada

²⁴⁰ Ayhan Kamel, *1923'ten Günümüze Türk Dış Politikası ve Diplomasisi*, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 2014, s.56,57

bulunması Türk ordusunu tartışılır hale getirip, müdahalesinin de AB'ye müdahale anlamına gelmesi nedeniyle sıkıntılı durumlara sokabilecekti.

BM yeni Genel Sekreteri Guterres başkanlığında Temmuz 2017 yılında İsviçre'de 10 günlük Kıbrıs müzakereleri yapılmıştı. Müzakere'ye Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu katılmıştı. Yapılan görüşmeler basına şöyle yansımıştı; *"Birleşmiş Milletler (BM) Cenevre Ofisi'nde yapılan Kıbrıs Konferansı sonrası basın toplantısında konuşan Mevlüt Çavuşoğlu, görüşmelerde "kritik" bir kavşağa gelindiğini belirtti. Perşembe günü müzakereler anlaşmaya varılamadan sona erdi. Çavuşoğlu'nun açıklamalarına göre, bundan sonraki süreçte uzmanlar 18 Ocak'ta toplanarak müzakerelere ilişkin "teknik çalışmaları" yürütecek. Daha sonraki bir tarihte ise bakanların bir araya gelmesi, bu toplantılarda bir sonuç çıkması halinde de, başbakanların görüşmelere davet edilmesi bekleniyor. Cenevre'de basına konuşan Çavuşoğlu ayrıca, Kuzey Kıbrıs Cumhurbaşkanı Mustafa Akıncı ve hükümet yetkilileriyle bir araya gelerek müzakere sürecine ilişkin durum değerlendirmesi yaptıklarını duyurdu."*

BM Genel Sekreteri Guterres: Kıbrıs'ta Çözüm yakın şeklinde bir açıklama yapmıştı. *"Kıbrıs görüşmelerinin sürdüğü Cenevre'de konuşan BM Genel Sekreteri Antonio Guterres ise, sorunun çözümünün mümkün olduğunu, hatta çözüme yaklaşıldığını ifade etti. Liderlerle birlikte kameraların karşısına geçen Guterres "Uzun süredir tartışılan sınır, mülkiyet, AB ile ilişkiler gibi konularda büyük ilerleme kaydettik. Bunun sonucu olarak iki bölge, iki toplumlu bir Kıbrıs Cumhuriyeti konusunda çözüme çok yaklaşıyoruz" dedi. Yine de yapılması gereken henüz çok iş olduğunu belirten Guterres, bunun sadece iki toplumun da güvenlik kaygılarını dindirmekle sınırlı olmadığına da dikkat çekti. Guterres "Umuyorum ki birçok felaketin yaşandığı günümüzde Kıbrıs umudun sembolü olur" dedi.*

Cenevre'de yapılan bu görüşmeler Kıbrıs'ta barış için yıllar sonra ele geçen en önemli fırsat olarak değerlendirilmişti. *"Kıbrıs'ın 50 yıllık müzakereler tarihinde ilk kez Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum heyetler harita takası gerçekleştirdi, birleşik federal bir Kıbrıs'ın iç sınırının nasıl çizileceğine dair görüşler somut bir şekilde ortaya konuldu. Tarafların sunduğu haritalar uzmanların kontrollerinin ardından BM'nin çelik kasasına alınarak kilitlendi. Ancak Kıbrıs görüşmelerindeki tek mesele toprak ya da mülklerin paylaşımı konusu değil. Müzakerelerin gidişatını belirleyecek başlıca sorunlar yetki paylaşımı ve güvenlik. Kıbrıslı Rumlar, Kuzey Kıbrıs'taki 30 bin Türk askerinin adayı terk etmesini istiyor. Kuzey Kıbrıs lideri Mustafa Akıncı ise BBC Türkçeye yaptığı açıklamada bunun söz konusu olamayacağını söylemişti."* şeklinde haber yapılmıştı.²⁴¹Yapılan bu müzakereden de bir sonuç alınamamıştı.

Kıbrıs konusunda en önemli konu Kıbrıs'ın Türk ordusunu Akdeniz'de doğalgaz sondajı çalışmalarına engel olmakla suçlamasının ardından Avrupa Komisyonu Türkiye'ye 'iyi komşuluk ilişkilerine zarar verecek eylemlerden kaçınması' uyarısında bulunmasıydı. İtalyan bir şirketin 8 Şubat'ta doğalgaz kaynağı arama amacıyla yola çıkan gemisinin, Güney Kıbrıs'ın 'münhasır ekonomik bölge' olarak ilan ettiği bir alanda Türkiye'nin ve Kıbrıs Türklerinin de hakkı olduğunu savunduğu için Türkiye tarafından durdurulması kriz çıkarmıştı. Türkiye'nin özellikle Kıbrıslı Rumların tek başına arama yapma stratejisine karşı Kıbrıslı Türklerin egemenlik haklarını tavizsiz bir şekilde koruması ve KKTC ile ortak bir tavır belirlemesi, Kıbrıs Rumlarının bazı konularda geri adım atmasını sağlamıştı. AB'nin "Türkiye'ye herhangi bir AB üyesine

²⁴¹ "Kıbrıs Görüşmeleri Kritik Bir Kavşakta", <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38594705>, 13 Ocak 2017

karşı bir harekette bulunmama ve tehdit yöneltmeme, onun yerine iyi komşuluk ilişkileri kurma, barışçıl bir çözüm arama ve toprak bütünlüğüne saygı duyma” çağrısı halihazırda gergin olan bir ortamı daha da germişti.

Rum kesiminin sondaj çalışmalarını hızlandırması ile Türkiye’de Kıbrıslı Türklerle sondaj çalışmalarını başlatmıştı. Buna karşılık Rum kesimi 2003’te Mısır, 2007’de Lübnan ve 2010’da da İsrail ile yaptığı antlaşmalar yapmıştı. Türkiye yapılan anlaşmaları BM taşımıştı.²⁴²

Türkiye Kıbrıs’ta Türklerin ve Rumların eşit haklara sahip olduğunu ve adanın zenginliklerinden ortak faydalanılması gerektiğini savunmaktaydı. Türkiye her fırsatta bölgede faaliyet yürüten enerji şirketleri ile ABD, İngiltere, Fransa ve İtalya gibi ülkelere Rum Yönetiminin tek taraflı olarak ilan ettiği münhasır ekonomik bölgeyi tanımadığını ve Türkiye’nin deniz yetki alanlarıyla çakışan bölgelerde arama ve üretim çalışmalarına izin vermeyeceğini belirtmekteydi. Öte yandan, adanın çakışma olmayan kuzey, doğu ve güney kısımlarında Rum tarafının fiili durum yaratma olasılığına karşı, KKTC tarafından TPAO’ya ruhsat sahaları verildi. Böylece Rum yönetiminin adanın tamamını temsil etmemesine rağmen bloklar oluşturarak münhasır ekonomik bölge ilan etmesine karşılık verilmiş oldu.²⁴³ Bunun yanı sıra Türkiye Doğu Akdeniz’de deniz yetki alanlarını sınırlandırma doğrultusunda Libya ile 27 Kasım 2019 yılında Güvenlik ve Askeri İşbirliği Mutabakat Muhtırası” ile iki ülkenin uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarının muhafazasını hedefleyen "Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırasının" imzalandığı bildirildi.

Doğu Akdeniz’de bu gelişmeler yaşanırken Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti içerisinde de bazı söylemler Türkiye tarafından tepki çekmişti. KKTC’nin 4. Cumhurbaşkanı Mustafa Akıncı bazı söylemlerinde Türkiye’yi hedef almış ve açıklamalar yapmıştı. Türkiye’nin Suriye’de yapmış olduğu Barış Pınarı Harekatı’nda Mustafa Akıncı *“1974 yılında 27 yaşındayken, faşist Yunan cuntasının neden olduğu Türkiye’nin askeri harekatında ben de her genç Kıbrıslı Türk gibi görev aldım. Lefkoşa’da Dereboyu’ndaki savaşta arkadaşlarım yanımda şehit düştüler; pek çoğumuz gibi ben de savaşın ne demek olduğunu yaşayarak öğrendim. Bu nedenle savaşın acılarını hiçbir toplumun yaşamasını istemem. Türk, Kürt, Arap hiçbir çocuğun burnunun kanamasını arzulayamam. Daha önce de söyledim 1974’te biz adına Barış Harekatı desek de bu bir savaştı ve akan da kandı. Şimdi Barış Pınarı desek de akan su değil kandır. Bu nedenle bir an önce diyalog ve diplomasinin devreye girmesi en büyük dileğimdir.”*²⁴⁴ Açıklamasını yapmış ve Türkiye tarafından eleştirilmişti.

26 Nisan 2020 KKTC seçimlerinde tekrar adaylığını koyan ve İngiliz The Guardian’a konuşan Akıncı özetle şöyle söylemiştir; *“ikinci bir Tayfur Sökmen (Hatay’ın ilk ve tek cumhurbaşkanı) olmayacağım. Federal çözüm için acele etmemiz lazım. (Rumlarla) Birleşme başarılamazsa, Kuzey Kıbrıs daha fazla (Türkiye’ye) bağımlı hale gelir, Ankara tarafından yutulabilir ve de facto Türkiye iline dönüşebilir. Kıbrıslı Türkler laik, demokratik ve çoğulcu kimliğini korumak istiyor. Kuzey Kıbrıs’ın Türkiye’ye bağlanması korkunç olur.”*²⁴⁵ Bu sözlerle karşılık Türkiye ağır bir şekilde eleştirmiş, Rumlar tarafında da övülmüştü.

²⁴² Elmacı, “Kıbrıs Sorununun Tarihçesi ve Günümüz”

²⁴³ “10 Soruda Doğu Akdeniz’de Enerji Denklemi”, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/10-soruda-dogu-akdenizde-enerji-denklemi-419315.html>, (14 Haziran 2019)

²⁴⁴ <https://www.amerikaninsesi.com/a/kkctc-lideri-akinci-dan-elestiri-adina-baris-desek-de-kan-akiyor/5121855.html>, (13 Ekim 2019)

²⁴⁵ “Bu Sözlere Rumlar Sevinir”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bu-sozlere-rumlar-sevinir-41443270>, (09.02.2020)

Türkiye'ye karşı tutumunu belli eden akıncı CNN ile yapmış olduğu röportajda *"Topraklarımızdan bir kısmını Rumlara geri vermeliyiz."*, büyük tepki toplamıştı. Yine aynı röportajda; Kapalı Maraş kararını seçim için atılmış bir adım olarak niteleyen Cumhurbaşkanı Akıncı, skandal açıklamalarıyla yetinmeyerek, *"Demokrasi için yüz karası bir karardır"* şeklinde konuştu. Akıncı, Türkiye'yi hedef alan ifadelerini sürdürerek, seçimlere müdahale edildiğini öne sürdü. Akıncı, tarihi Maraş hamlesini, *"Yapılanlar demokrasi adına yüz karasıdır, seçimlere doğrudan müdahalenin devamıdır. Biz Maraş konusunda çözüme katkı sağlayacak bir siyaset izlenmesi gerektiğini, bunun da halkın yetkilendireceği Cumhurbaşkanı nezdinde yapılması gerektiğini söylüyoruz"* dedi.²⁴⁶

26 Nisan 2020'de yapılması planlanan KKTC seçimleri Covid 19 pandemisi nedeniyle 11 Ekim 2020'de yapılmış ve 51,74 oy oranı ile Ersin Tatar KKTC 5. Cumhurbaşkanı olarak seçilmişti. Yabancı basında " Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın desteklediği aday kazandı" başlıklarıyla yer almıştı. Seçimleri kazanan Tatar KKTC Statüsü hakkında *"Biz Türkiye'ye güveniyoruz. Kıbrıs eskiye göre daha rahat. KKTC'nin statüsü değişti, yükseldi. Çünkü yanı başında Türkiye Cumhuriyeti'nin gücünü hissediyoruz."*²⁴⁷ açıklamasında bulundu.

Kıbrıs adasında Türk ve Rum taraflarını ayıran BM Yeşil Hattı içinde bir tampon bölge olarak kabul edilmiş olan Maraş,1974 yılında gerçekleştirilen ikinci harekât sonrasında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) kararınca yerleşime ve iskâna kapatılmıştı. Harekât sırasında bölgede bulunan EOKA militanlarının Maraş'ı terk etmesiyle bölge Türk kontrolüne girmiş ve 1974 öncesinde hukuka aykırı şekilde el konulan vakıf taşınmazlarının üzerine inşa edilen mülklerin koruma altına alınması için bölge kullanıma kapatılmıştı. Maraş'ın kullanıma kapatılmasıyla, bölgenin kimin kontrolünde olacağı, içinde yer alan mal varlıklarının mülkiyetlerinin kime ait olduğu ve yeniden yerleşime açılmasına ilişkin tartışmalar 1974 yılından günümüze kadar devam etti ve hâlâ devam etmekteydi.

Son dönemde Doğu Akdeniz'de Türk tarafının haklarının, Rum Yönetimi ve Yunanistan tarafından hiçe sayılarak bölgedeki kaynaklardan tek taraflı yararlanılmak istenmesi, KKTC ve Türkiye açısından son nokta olmuştu. Bu nedenle 2019 Haziran ayında toplanan KKTC Bakanlar Kurulu, 1974 yılından beri kapalı olan bölgenin açılması yönünde karar almış ve bunu takiben kısa süre içerisinde uzman bir heyeti envanter çalışmaları için görevlendirmiştir.²⁴⁸

Maraş'ın açılmasına ilişkin haberi Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile KKTC Su Temin Projesi Boru Hattı Onarımını Müteakip Su Verme Merasimine video konferans sistemi ile bağlanan Tatar *"Kapalı Maraş'ın yeniden açılmasıyla ilgili bir mutluluğumuzu paylaşmak istiyorum. Maraş, tartışmasız bir şekilde KKTC toprağıdır, tartışmasız bir şekilde KKTC sınırları içindedir. Barış hareketimizin ardından uluslararası toplum tarafından Kıbrıs meselesinin bütünü gibi Maraş da adeta kendi*

²⁴⁶ "KKTC Cumhurbaşkanı Akıncı'dan Yine Skandal: Topraklarımızın Bir kısmını Rumlara Vermeliyiz", <https://qha.com.tr/haberler/kktc-cumhurbaskani-akinci-dan-yeni-skandal-topraklarimizin-bir-kismini-ruamlara-vermeliyiz/257586/>, (9Ekim 2020)

²⁴⁷ Gizem Karakiş, "Yeni Cumhurbaşkanı Tatar: KKTC'nin Statüsü Yükseldi", <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/yeni-cumhurbaskani-ersin-tatar-kkctnin-statusu-yukseldi-41647626>, (28.10.2020)

²⁴⁸ Hacı Mehmet Boyraz, Burak Özdeir, "Maraş'ın Yeniden Açılması Kararı Ve Stratejik Kazanımlar", <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/marasin-yeniden-acilmasi-karari-ve-stratejik-kazanimlar/2003488>, (12.10.2020)

kaderine terk edilmiştir. Geçmişte, 1980'li, 1990'lı yıllarda bu konu defalarca masaya getirilmiş olmasına rağmen maalesef Rum Kesimi'nin karşı çıkması sebebiyle neticeye kavuşturulamamıştır. Özellikle 1994 yılındaki Güven Artırıcı Önleme Paketi ve 2004 yılındaki Annan Planı bu konuda çok önemli fırsatlardı. Ancak, Rum tarafı barış ve refahı hiçbir zaman tüm süreçte olduğu gibi yine bu planı da çökertmişti. Bu çözümsüzlük dayatmasını artık kabul edemiyoruz. Biz 2019 yılında hükümete geldiğimizde hükümet ortağım ve aynı zamanda Dışişleri Bakanı ile halkımıza verdiğimiz sözlerden biride Maraş'ın tekrar açılmasıydı. Hamdolsun hazırladığımız yol haritası doğrultusunda çalışmalarımızı bir aşamaya getirdik ve ilk somut adımı atıyoruz. Kendi toprağımızın kamuya ait olan sahil ve Demokrasi caddeleri ile kıyı bölgesini halkımızın istifadesine sunmak üzere filen çalışmalarımızı başlatıyoruz. Adeta hayalet bir şehre dönüşen Maraş'a böylece ilk can suyunu veriyoruz. İnşallah Perşembe günü sabah saatlerinde halkımızı Maraş sahilinde istifade etmeye başlayacağız. Maraş'ın canlanması Gazimağusa'nın gelişmesine de katkı sağlayacaktır. Maraş meselesini her türlü siyasi rekabetin ve tartışmanın üzerinde milli bir dava olarak görüyoruz. Bunun için Kıbrıs'taki tüm siyasi partileri ve STK'ları bu milli davaya sahip çıkmaya davet ediyorum. Bunun yanında Taşınmaz Mal Komisyonu, 1974 hak sahiplerinin yeniden işyerlerine ve evlerine kavuşmasını temin edecek faaliyetleri sürdürmektedir. Avrupa İnsan hakları Mahkemesinin kararları da elbette dikkate alınmaktadır. Maraş meselesinde yeni bir safhaya geçiyoruz. Maraş'ta attığımız bu geri dönüş adının KKTC'ye, tüm hemşerilerimize, adanın tamamına hayırlı olmasını diliyorum.” şeklinde açıklama yaparak haberi vermişti. “Bu güzel gelişme için gerek Sayın Tatar'ı ve şahsınızda tüm Kıbrıs Türk halkını tebrik ediyorum” diyen Cumhurbaşkanı Erdoğan, Maraş'ın yeniden kullanıma açılmasının Kıbrıslı Türkler için ne anlama geldiğini çok iyi bildiğini söyledi ve açıklamalarda bulundu.²⁴⁹

Tatar'ın açıklamasıyla beraber 46 yıl boyunca kapalı olan Maraş'ın bir bölümü 8 Ekim 2020'de halka açılmış oldu. Kapalı Maraş'ta kamuya ait olan Demokrasi Caddesi ile sahil kısmının bir bölümü halkın kullanımına açıldı. Bu tarihe ana tanıklık eden halk atılan adımı memnuniyetle karşıladılar. KKTC yapmış olduğu bütün ılımlı yaklaşımlara rağmen Rum yönetimin oyalayıcı, baskıcı politikası karşısında, atılan adımlar sadece Rum yönetimini değil Kıbrıs'ta çıkarı olan bazı devletleri de Türkiye ve KKTC üzerindeki baskı ve şiddeti arttırmıştı. Bunun son örneği de; Yunanistan'ın Osmanlı İmparatorluğu'ndan 25 Mart 1821'de bağımsızlığını ilan etmesiyle kutlanan Ulusal Bağımsızlık Bayramı'nın 200'üncü yıl dönümü nedeniyle Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Limasol kentinde sokağa dökülen aşırı sağcı bir grup, Piskobu Camisi'ne spreyle boyalarla haç resmi çizip, 'Türlklere ölüm' yazısı yazmalarıydı. Yaşanan bu olay büyük tepkiler almış ve bazı sosyal medya yorumlarında “Dünya artık Rumlarla birleşmenin mümkün olmadığını görmeli. Bu zihniyetle bir arada yaşamak için çaba harcamayın” şeklinde ifadeler yer almıştı.²⁵⁰

²⁴⁹ “Maraş'ın Kıyıları Perşembe Günü Açılıyor”, <https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/marasin-kiyilari-persembe-gunu-aciliyor-6069378/>, (07.10.2020)

²⁵⁰ “ Rum Kesiminden Çirkin Provokasyon! Camiye ‘Haç’ çizip ‘ Türlklere Ölüm’ Tehditleri Yazıldı”, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/rum-kesiminden-cirkin-provokasyon-camiye-hac-cizip-turklere-olum-tehditleri-yazildi-41772121>, (25.03.2021)

SONUÇ

Akdeniz'in Sicilya ve Sardinya'dan sonra üçüncü büyük adası olan Kıbrıs, Doğu Akdeniz'e ve buradan geçen ticaret yollarına hakim olduğu için ticari ve siyasi önemi tarih boyunca devam etmiştir. 1571 yılında Yavuz Sultan Selim'in Kıbrıs adasını ele geçirmesiyle adada Osmanlı- Türk hakimiyeti başlamıştı. Bu hakimiyet 307 yıl sonunda geçici olarak İngiltere'ye verilmiş ve 1960 yılına kadar hakimiyet İngiltere'de kalmıştı. İngiltere için adayı, Anadolu ve Orta Doğu'da stratejik faaliyetlerini yürütebilmesi için üst olarak seçmesi bir tesadüf değildi. Özellikle 1950'lerin başında kazandığı önem, Orta Doğu'daki bölgesel gelişmeler sonucunda değişen İngiltere'nin siyasi ve askeri politikası olmuştur. Çünkü İngilizler Orta Doğu'daki nüfuslarını koruma stratejilerini Filistin ve Süveyş'te bulunan askerler ve üstlerin üzerine kurmuştu. İkinci Dünya Savaşı sonra İngiliz İmparatorluğu dağılmış ve sömürgelerinden olan Hindistan bağımsızlığını kazanmıştı. Doğu Akdeniz de gücünü kaybetmeye başlayan İngiltere Kıbrıs üzerindeki politikasını değiştirerek Enosis taraftarı bir tutum sergilemeye başlamıştı. Böylelikle kısmen de olsa bölgede bir hakimiyeti olacağını düşünmüştür.

Kıbrıs meselesi özellikle 1950 sonrası Türkiye'nin iç ve dış politikasını önemli bir ölçüde etkilemişti. 1955 Londra Konferansıyla başlayan Türkiye'nin Kıbrıs meselesine dahil olma süreci, 1959 Zürih ve Londra antlaşmalarında garantör devletlerden biri olarak uluslararası sözleşmede yer alması ile devam etmiş ve 16 Ağustos 1960 yılında Kıbrıs'ta toplumların ortaklığı esasına dayanarak Cumhuriyet'in ilanı ile kesinleşmişti.

Mevcut olan Cumhuriyet yapısı Rumların Enosis isteği ile Türklere saldırıları ve Türk toplumunu azınlık olarak göstermeleri nedeniyle bozulmuştu. Rumların, Türk saldırılarına devam etmesi ve her geçen yıl saldırıların farklı boyutlarda 1974 yılına kadar devam etmesi, Türkiye'nin, adadaki Türklerin güvenliği endişesiyle Kıbrıs adasına çıkarma yapması kaçınılmaz olmuştu. 20 Temmuz 1974'te Türkiye ilk askeri müdahalesini gerçekleştirmişti. Bu müdahale üç gün sürmüş ve Birleşmiş Milletlerin ateşkes isteğiyle durmuştu. İlk hareket dünya kamuoyundan büyük bir destek almıştı. BM'in aldığı ateşkes kararının ardından Birinci Cenevre Konferansları başlamıştı. Fakat yapılan görüşmelerden bir sonuç alınamayarak taraflar 8 Ağustos 1974'te yeniden toplanmak üzere dağılmıştı. 8 Ağustos 1974'te başlayan İkinci Cenevre Görüşmelerinde Türkiye, Kıbrıs'ın kuzey bölgesinde, biri büyük ve merkezi olmak üzere beş kantondan oluşan bir öneriyi veya Ada'nın yüzde otuzunu kapsayan alanda Türklerin kendilerini yönetecekleri bir federasyon fikrini ortaya atmıştı. Yunan delegesi zaman isteyerek erteleme yoluna gitmek istemişti. Fakat Türkiye'nin kaybedecek zamanı yoktu. Bu yüzden Türkiye tarafını temsil eden Dışişleri Bakanı Turan Güneş, prensip olarak kabul edilmediği takdirde, bunu kabul edemeyeceklerini ileri sürüp görüşmeyi sonlandırmıştı. 13 Ağustos'u 14'e bağlayan gecede, Turan Güneş'in kendi şifreli konuşmasıyla, "Ayşe tatile çıkabilir", sözüyle İkinci Harekat, başlatılmıştı. İkinci harekatta üç gün sürmüş ve birinci harekatta belirlenen hedefler büyük oranda kontrol altına alınmıştı.

1974 Kıbrıs Barış Harekatında 498 askerimiz şehit düşmüştü. İkinci harekat sonrasında Ada fiilen ikiye ayrılmış durumdaydı. Harekat sonrası garantör devletler arasında herhangi bir görüşmenin yapılmaması Kıbrıs'ın geleceğini belirsizleştirmişti. Bunun için Kıbrıs'ta yeni bir devlet düzeninin kurulması zorunluluğu ortaya çıkmıştı. Bunu üzerine Kıbrıs'ta bulunan Türk ve Rum toplumları kendi aralarında görüşmeye başlamış ve yapılan görüşmeler sonucunda Türk Toplumı 13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulduğunu ilan etmişti. Yunanistan'da yapılan seçimlerde Karamanlis tekrar iktidara geçti. Nikos Sampson Ada'yı terk etmek zorunda kaldı. Yerine, Rum Meclis Başkanı Kleriedes geçti. Kleriedes ile Türk Federe Yönetimi Başkanı Denktaş arasında görüşmeler gerçekleşti fakat bir sonuç alınamadı. Bu dönemde Denktaş sorunun çözülmesi için sürekli olarak Rumlarla görüşmeler yapmasına rağmen bir sonuç alınamamıştı. Rauf Denktaş bunun üzerine, "*bağımsızlık noktasına gelindiğini*", vurgulayarak 1983 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin resmen kurulduğunu ilkeleriyle birlikte ilan etmişti. Türkiye, Pakistan ve Bangladeş'in tanıdığı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni, sonradan oluşturulan uluslararası baskı neticesinde Pakistan ve Bangladeş, baskıya boyun eğerek kararlarından geri adım atmıştı.

Harekat sonrası Yunanistan, NATO'nun Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesini engellemediğini öne sürerek NATO'nun askeri kanadından ayrılmıştı. Bu olay Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkileri de etkilemişti. Bu durum 1980 yılına kadar devam etmiş ve 20 Ekim 1980'de Yunanistan NATO'nun askeri kanadına geri dönmüştü.

İkinci harekattan sonra, Türkiye'nin özellikle dış politikasında önemli değişiklikler olmuştu. İkinci harekata dış tepkiler çok sert olmuş ve Türkiye işgalci olarak suçlanmıştı. Yaşanan bu olaylar özellikle Türk- Yunan ilişkilerini temelinden etkilemişti. Türkiye, Yunanistan için artık bir tehdit olmuştu. Bu yüzden Atina bir taraftan silahlandı bir yandan da uluslararası her alanda Ankara'yı köşeye sıkıştırma politikasını başlatmıştı. İlk olarak Washington'daki Yunan lobisini harekete geçirerek Türkiye'ye dört yıl boyunca silah ambargosu uygulanmasına ön ayak olmuştu. Ardından Avrupa Birliğine girerek Türkiye'ye Avrupa'nın kapısını kapatmak için elinden gelen çabayı gösterdi. PKK'ya destek vererek Öcalan'ı korudu. Fakat bunlara rağmen Türkiye'yi adadan çıkaramadı.

Kıbrıs meselesinde sorununun değerlendirilmesinde özellikle bunlar dikkati çekmektedir;

- 1974 Barış Harekatı'nın adaya barış getirmiş olmasıdır. O zamandan beri iki toplum arasında Rumlar tahriklerine rağmen fiili bir çatışma yaşanmamıştır.
- Rumlar şimdiye kadar yapılan bütün müzakerelerde çözümün önünü tıkayarak görüşmelerde sonuç alınamamasına neden olmuştur. Amaçları Türk toplumunu bir yandan çözümsüzlükten dolayı bıktırmak diğer yandan ise AB vatandaşlığına özendirerek çökertmektir.

- AB ve ABD hem çözüme ulaşılmasından Rumların AB üyeliğine alınmış olması hem de KKTC uygulanan ambargonun kaldırılması konusunda Genel Sekreterin raporunun konsey gündemine alınmasını engellemeleri Rumlara destek çıktıklarını göstermişlerdi. Böylece, AB ve ABD Kıbrıs adasının tamamını Rumlara vermek istemesi belirlenmiş oldu. Özellikle 1990'larda dünyanın birçok yerinde Yugoslavya ve Çekoslovakya'daki gibi "mikro milliyetçilikleri" destekleyen ve bu bölgeleri parçalara ayıran batının Kıbrıs'ta neden bu mikro milliyetçiliğe uygun olarak her şeyiyle ayrılmış olan iki taraflı bir devlet statüsünü uygulamak yerine birleştirmeye kalktığına altında da bölgenin stratejik önemi ve bunda da çıkarlarının yattığı çok açıktır.²⁵¹

Günümüzde Kıbrıs sorunu güncelliğini korumaktadır. Bu soruna ek olarak Akdeniz sorunu da eklenmiştir. Doğu Akdeniz'de Türk tarafının haklarının, Rum Yönetimi ve Yunanistan tarafından hiçe sayılarak bölgedeki kaynaklardan tek taraflı yararlanılmak istenmesi bölgedeki gerginliği daha da arttırmıştır. Bölge'de çıkarı olan ülkeler Yunanistan ve Rum tarafında yer almışlar ve KKTC ile Türkiye üzerinde baskı uygulamaya çalışmışlardır. Bunun üzerine Türkiye Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarını sınırlandırma doğrultusunda Libya ile 27 Kasım 2019 yılında Güvenlik ve Askeri İşbirliği Mutabakat Muhtırası" ile iki ülkenin uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarının muhafazasını hedefleyen "Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası" imzalamıştır. Bunun yanında BM Yeşil Hattı içinde bir tampon bölge olarak kabul edilmiş olan ve 1974 yılından beri iskana ve yerleşime kapalı olan Maraş halka açılmıştır.

Gelinen son noktada Akdeniz'de başlayan sondaj çalışmalarının nedeniyle Akdeniz üzerinde sürekli olarak değişen denge ve politikalar Kıbrıs meselesinin çözümünü de etkilemektedir. Bölge üzerindeki çıkar ilişkileri, iki toplumun tek yönetim altında toplanmasını olanaksız kılmaktadır. Rumların müzakereleri zaman sınırlaması olmadan devam ettirmesinin bir anlamı olmaması gibi uzun vade de Türk toplumu açısından ciddi sonuçlar doğurabilecek bir sorun haline gelmiştir. Var olan Kıbrıs sorunu artık yanında Akdeniz sorunuyla birlikte anılacak bir durumdadır.

²⁵¹ Kamel, *a.g.e.*, s. 57,58

KAYNAKLAR

A. Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi(BCA)

BCA, 030.18.01.02.144.94.19.

BCA, 030.01.16.89.10.

BCA, 030.02.317.47.8.

BCA, 030.18.01.02.318.49.10.

BCA, 030.18.02.319.58.3.

BCA, 030.10.01.02.320.63.1.

BCA, 030.01.37.226.7.

BCA, 030.01.02.337.56.4

Tasnif numarası farklı olan eski BCA Belgeleri

BCA, (16.09.1974). New York'ta Toplanacak 29. BM Genel Kurul Toplantısına Katılacak Olanların Belirlendiği Bakanlar Kurulu Kararnamesi.

Diğer Arşivler

BİRAND, Mehmet Ali. Kıbrıs'ın Elli Yılı, Belgesel, 32. Gün Arşivi

Kıbrıs Barış Harekatı (20 Temmuz 2019). <https://www.trtarsiv.com> ,TRT Arşivi

B. Gazete, Kitap, Makale ve Tezler

ALASYA, Halil Fikret (1964). Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Ankara,

ALASYA, Halil Fikret (2002). "Kıbrıs", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, XXV, Ankara, s. 380-383

APUHAN, Ferhat (2017). 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Ve Bingöllü Kıbrıs Gazileri (yüksek lisans tezi),Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ARMAOĞLU, Fahir H.(1963). Kıbrıs Meselesi 1954-1959, Türk Hükümeti'nin ve Kamuoyunun Davranışları (Karşılaştırmalı İnceleme), Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara

ARMAOĞLU, Fahir H.(2004). 20. Yüzyıl Siyasi Tarih, Alkım Yayınevi, 14.Baskı, İstanbul

BABAOĞLU, Resul (Bahar 2018). “Türkiye’nin Kıbrıs Politikasının Evriminde Bir Dönüm Noktası: Londra Konferansı (29 Ağustos-6 Eylül 1955)”, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C. XVIII, S.36, s. 323-347

BALIKÇIOĞLU, Emrah (Bahar 2019). “KKTC Millî Arşiv Belgeleri Işığında Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumunun (KATAK) Kıbrıs Türk Toplumu Yararına Yürüttüğü Faaliyetler (1943-1946)”, Vakanüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, C.4, S.1, s. 26-50

BİRAND, Mehmet Ali. Kıbrıs Barış Harekatının TV’de Gösterilmeyen Yüzü; M.Ali Birant’ın Prof Dr. Necmettin Erbakan’la Yaptığı Röportajın Tam Metni

BİRİNCİ, Ergin, İSMAİL Sebahattin (2000). Atatürk Döneminde Türkiye Kıbrıs İlişkileri (1919-1938), Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, İstanbul

ÇAKMAK, Büşra(2017). “Kıbrıs’ta İngiliz Yönetimi ve Yapılan Çözüm Planları”, Osman Köse(ed.), Tarihte Kıbrıs(İlkçağlardan 1960’a Kadar),s.857-862, Bursa

ÇİÇEK, Kemal(2002). “Kıbrıs”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, XXV, Ankara, s.374-380

DENKTAŞ, Rauf R.(1998). Rauf Denktaş’ın Hatıraları(1971-1972), 8. Cilt, Boğaziçi Yayınları, İstanbul

DENKTAŞ, Rauf R.(2000). Hatıralar Toplayış; Kıbrıs Elli Yıllık Hikayesi, 10. Cilt, Boğaziçi Yayınları, İstanbul

DENİZLİ, Ali (Ekim 2018). “Tarihsel Süreçte Kıbrıs’ta Türklere Yapılan Katliamlar Ve Kıbrıs Barış Harekatıyla Türklerin Kurtarılması”, Yusuf Söylemez, Salih Özyurt, Hasan Çelik, Meryem Doygun, Alperen Kayserili, Ahmet Edi (ed.), Uluslararası Kültür Ve Bilim Kongresi (s.506-550), Ankara

DENİZLİ, Ali (2014). Kıbrıs Barış Harekatı(20 Temmuz 1974): Kıbrıs’ı Ele Geçiren Üstün Birlikler, Kıbrıs’ta Kahramanlar Kahramanı Olağan Üstü Askerler, Berikan Yayınları, Ankara

DERMAN, Giray Saynur. KURBAN, Vefa(2016). “Kıbrıs Sorununun Türk Dış Politikasına Etkisi Ve ABD-SSCB İle İlişkiler”, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C.XVI, S.33, s.455-484

ELMACI, M. Emin(31 Mayıs 2018). “Kıbrıs Sorununun Tarihçesi ve Günümüz”, <https://add.org.tr/kibris-sorununun-kisa-tarihcesi-ve-gunumuz/>

Emekli Büyükelçi ERALP (28.03.2017). “Johnson Mektubu’nu Cüneyt Arcayürek’e, Dönemin Dışişleri Bakanı Verdi” Cumhuriyet y.y, <https://www.cumhuriyet.com.tr>

EROĞLU, Hamza(1975). Kıbrıs Uyuşmazlığı Ve Kıbrıs Barış Harekatı, Emel Matbaacılık, Ankara

EROĞLU, Hamza(1976). Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin Kuruluşu, Anayasası Ve Bağımsızlığı, Türk Devrim Kurumu Yayınları, Ankara

GAZİOĞLU, Ahmet C.(2000). İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Son İki Yıl(1958-1960): Enosis Çemberinden Kıbrıs Cumhuriyetine - Bu Günlere Gelmek Kolay Olmadı, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Ankara

GAZİOĞLU, Ahmet C.(2003). Kıbrıs'ta Cumhuriyet Yılları Ve Ortaklığın Sonu(1960-1964)- Bu Günlere Gelmek Kolay Olmadı, Özyurt Matbaası, Ankara

GAZİOĞLU, Ahmet C.(2007). Kıbrıs'ta Soykırım Yılı 1964 ve Enosisin Ayak Sesleri-Bu Günlere Gelmek Kolay Olmadı, Özyurt Matbaası, Ankara

GAZİOĞLU, Ahmet C.(2002). "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti: Kıbrıs Adasında Türk Toplumunu Tarafından 1983'te Kurulan Devlet", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, XXVI, Ankara, s.516-519

GÖKTEPE, Cihat (2015/01). "Kıbrıs Meselesi'nde Kriz Süreci Ve Türkiye (1964-1974)",s.1403, <https://www.ayk.gov.tr>

GÖKTÜRK, Turgay Bülent(2008). "Rumların Kıbrıs'taki Enosis İsteklerinin Şiddete Dönüşmesi: 1931 İsyanı; Öncesi Ve Sonrası", Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C.VII, S.16- 17, s.335-363

GÜLBAY, Alpay(2019). "Huzursuz Bir Ortaklığın Ses Getiren Hamlesi: CHP-MSP Koalisyon Hükümeti Ve Kıbrıs Barış Harekâtı", Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, C.15, S.30, s.334-361

GÜLER, Yavuz(2004). "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi", Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, C.5, S.1,s.101-112

İZGİ, Ali Rıza(2007). Kıbrıs Barış Harekâtı Sonrasında Türkiye'ye Uygulanan Silah Ambargosu Ve Sonuçları (yüksek lisans tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

KALELİOĞLU, Oğuz(2008). "Türk-Yunan İlişkileri ve Megali İdea", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S.41, s. 105-123

KAMEL, Ayhan(2014). 1923'ten Günümüze Türk Dış Politikaları Ve Diplomasisi, İnkılâp Kitapevi, İstanbul

KAYA, Mehmet(2016). "Atatürk Dönemi(1923-1938) Türkiye- Kıbrıs", Duygu Türker Çelik (ed.), Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi Ve Geleceği Uluslararası Sempozyumu 11-13 Aralık 2014 / Gazimağusa Bildiriler, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, s.33-54

- KESER, Ulvi(2011). “21 Aralık 1963 Kanlı Noel, Kumsal Faciası Ve Bugüne Yansımaları”, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C.XI, S.23, s.93-121
- MÜTERCİMLER, Erol(1990). Kıbrıs Barış Harekatının Bilinmeyen Yönleri, Yaprak Yayınevi, İstanbul
- OLGUN, Aydın(1991). Kıbrıs’ın Gerçeği (1931-1990), Demircioğlu Matbaacılık, Ankara
- ÖZÇELİK, Şeyda(2013). “6/7 Eylül 1955 Olaylarında Yerel Bir Basın Örneği:Yeni Adana Gazetesi”, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C.XIII, S.27, s.251-277
- SATAN, Ali(2018). “İki İmparatorluk İki Kıbrıs Dosyası: 1919 Yılında Osmanlı ve İngiltere Diplomatlarının Çantalarındaki Kıbrıs Evrakı”, Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi, C.1, S.2, s.108-119
- SEVİNÇ, Derya(2017). “Türk-Yunan İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Sorununda Yeni Bir Aşama (1954-1960)”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S. 60,s. 171-206
- ŞAHİN, Hasan(1967). Kıbrıs(1878-1924)Siyasal- Toplumsal Değişmeler, Güneş Matbaacılık, Ankara
- TAYHANİ, İhsan(2009). Tanıklarıyla Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi, Siyasal Kitapevi, Ankara
- UÇAROL, Rifat(2015). Siyasi Tarih(1789-2014), Der Yayınları, İstanbul
- YELLİCE, Gürhan(2012). “1878’den 1931’e Kıbrıs’ta Enosis Talepleri Ve İngiltere’nin Yaklaşımı”, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C.XII, S.24, s.13-26
- YILMAZ, Hasan(2017). “Kıbrıs Barış Harekatı Ve Sonuçları”, İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, C.6, S.1, s. 87-98
- YÜKSEL, Dilek Yiğit(2009). “Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi (1914-1958)”, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C.VIII, S.18-19, s.161-184
- ZORBAY, Taner(2019). “6/7 Eylül Olaylarına TBMM Ve Kamuoyu Tartışmaları Çerçevesinde Yeni Bir Bakış”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.35, S.1.s.253-296
- 6 Kasım 1951, Bozkurt Gazetesi, <http://evrak.cm.gov.nc.tr/site/ler/gazeteler/default.aspx>, Kıbrıs
- 17 Kasım 1951,Bozkurt Gazetesi, <http://evrak.cm.gov.nc.tr/site/ler/gazeteler/default.aspx> Kıbrıs
- 22 Kasım 1951,Bozkurt Gazetesi, <http://evrak.cm.gov.nc.tr/site/ler/gazeteler/default.aspx> Kıbrıs

27 Kasım 1951,Bozkurt Gazetesi, <http://evrak.cm.gov.nc.tr/site ler/gazeteler/de fault.aspx>
Kıbrıs

4 Aralık 1951, Bozkurt Gazetesi, <http://evrak.cm.gov.nc.tr/site ler/gazeteler/de fault.aspx>
Kıbrıs

7 Aralık 1951, Bozkurt Gazetesi, <http://evrak.cm.gov.nc.tr/site ler/gazeteler/de fault.aspx>
Kıbrıs

15 Ocak 1952, ,Bozkurt Gazetesi, <http://evrak.cm.gov.nc.tr/site ler/gazeteler/de fault.aspx>
Kıbrıs

26 Kasım 1957,Bozkurt Gazetesi, <http://evrak.cm.gov.nc.tr/site ler/gazeteler/de fault.aspx>
Kıbrıs

12 Şubat 1959,Bozkurt Gazetesi, <http://evrak.cm.gov.nc.tr/site ler/gazeteler/de fault.aspx>
Kıbrıs

24 Şubat 1959,Bozkurt Gazetesi, <http://evrak.cm.gov.nc.tr/site ler/gazeteler/de fault.aspx>
Kıbrıs

5 Mart,1959, Bozkurt Gazetesi, <http://evrak.cm.gov.nc.tr/site ler/gazeteler/de fault.aspx>
Kıbrıs

3 Ağustos1960,Bozkurt Gazetesi, <http://evrak.cm.gov.nc.tr/site ler/gazeteler/de fault.aspx>
Kıbrıs

16Ağustos1960,BozkurtGazetesi,<http://evrak.cm.gov.nc.tr/site ler/gazeteler/de fault.aspx>
Kıbrıs

15Temmuz1974,BozkurtGazetesi,<http://evrak.cm.gov.nc.tr/site ler/gazeteler/de fault.aspx>
Kıbrıs

16Temmuz1974,BozkurtGazetesi,<http://evrak.cm.gov.nc.tr/site ler/gazeteler/de fault.aspx>
Kıbrıs

25Temmuz1974,BozkurtGazetesi,<http://evrak.cm.gov.nc.tr/site ler/gazeteler/de fault.aspx>
Kıbrıs

31Temmuz1974,BozkurtGazetesi,<http://evrak.cm.gov.nc.tr/site ler/gazeteler/de fault.aspx>
Kıbrıs

15Ağustos1974,BozkurtGazetesi,<http://evrak.cm.gov.nc.tr/site ler/gazeteler/de fault.aspx>
Kıbrıs

16Ağustos1974,BozkurtGazetesi,<http://evrak.cm.gov.nc.tr/site ler/gazeteler/de fault.aspx>
Kıbrıs

17 Ağustos 1974, Bozkurt Gazetesi, <http://evrak.cm.gov.nc.tr/site/ler/gazeteler/default.aspx>
Kıbrıs

14 Şubat 1975, Bozkurt Gazetesi, <http://evrak.cm.gov.nc.tr/site/ler/gazeteler/default.aspx>
Kıbrıs

18 Temmuz 1974, Sinop Gazetesi, Beyazıt Devlet Kütüphanesi Arşivi, İstanbul

22 Ağustos 1974, Sinop Gazetesi, Beyazıt Devlet Kütüphanesi Arşivi, İstanbul

29 Ağustos 1974, Sinop Gazetesi, Beyazıt Devlet Kütüphanesi Arşivi, İstanbul

17 Ekim 1974, Sinop Gazetesi, Beyazıt Devlet Kütüphanesi Arşivi, İstanbul

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38594705>, Erişim Tarihi: 13 Ocak 2017

<https://www.trthaber.com/haber/gundem/10-soruda-dogu-akdenizde-enerji-denklemi-419315.html>,
Erişim Tarihi: 14 Haziran 2019

<https://www.amerikaninsesi.com/a/kktc-lideri-akinci-dan-elestiri-adina-baris-desek-de-kan-akiyor/5121855.html>, Erişim Tarihi: 13 Ekim 2019

<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bu-sozlere-rumlar-sevinir-41443270>, Erişim Tarihi:
09.02.2020

<https://qha.com.tr/haberler/kktc-cumhurbaskani-akinci-dan-yeni-skandal-topraklarimizin-bir-kismini-rumlara-vermeliyiz/257586/>, Erişim Tarihi: 9 Ekim 2020

<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/yeni-cumhurbaskani-ersin-tatar-kktcnin-statusu-yukseldi-41647626>,
Erişim Tarihi: 28.10.2020

<https://www.aa.com.tr/tr/analiz/marasin-yeniden-acilmasi-karari-ve-stratejik-kazanimler/2003488>,
Erişim Tarihi: 12.10.2020

<https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/marasin-kiyilari-persembe-gunu-aciliyor-6069378/>,
Erişim Tarihi: 07.10.2020

<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/rum-kesiminden-cirkin-provokasyon-camiye-hac-cizip-turklere-olum-tehditleri-yazildi-41772121>, Erişim Tarihi: 25.03.2021

Buzkart : Kıbrıs Rumları
daha ne umuyorlar !

TÜRK BASINI YUNANLILARA KIBRIS MESELESİNDE İCAB EDEN CEVABI VERİYOR

ÜÇ BÜYÜK DEVLET DIŞİŞLERİ BAKANLARI TOPLANDI

Bu Toplantıda Batı Almanya Başkını ile Yapılacak Konferansa dair Müzakere ve Münakaşa Yapıldı

Bir Açıklama münasebetile

Cemal TOĞAN

Rum vatandaşlarımızın en derinden bu durumdan etkilenen ilhak meselesi bir gün bir kere daha gündeme gelmektedir. Rum vatandaşlarımızın bu hususta haklarını korumak ve bu hakların ihlali karşısında ne yapmaları gerektiğini öğrenmek için her geçen gün bu konuyu gündeme getirmekteyiz. Rum vatandaşlarımızın bu hususta haklarını korumak ve bu hakların ihlali karşısında ne yapmaları gerektiğini öğrenmek için her geçen gün bu konuyu gündeme getirmekteyiz.

Paris, 21 (R): Üç büyük devlet dışişleri bakanları bu gün Paris'te bir araya gelerek bir konferans yapacaklardır. Bu konferansın amacı, Kıbrıs meselesini görüşmek ve bir karar almak olacaktır. Konferansın başkanı Batı Almanya başkanı Konrad Adenauer olacaktır. Adenauer'in yanı sıra, İngiltere başbakanı Clement Attlee ve Amerika başkanı Dwight D. Eisenhower da konferansa katılacaklardır.

Kıbrıs meselesi, son zamanlarda dünya gündeminde en önemli konulardan biri haline gelmiştir. Rum ve Türk halkları arasında yaşanan gerginlikler, bu meseleyi daha da önemli hale getirmiştir. Rumlar, Kıbrıs'ın kendilerine ait olduğunu iddia ederken, Türkler ise bu iddiayı reddetmektedir. Bu durum, bölgenin barış ve istikrarı açısından büyük bir tehdit oluşturmaktadır.

Paristeki Kıbrıslı Savvas Loizides, B.M. Asamblesinin Dördüncü Komitesine Müracaat Ederek Kıbrıs Başpiskoposunun Kıbrıs Meselesini Arzetmesine Müsaade Edilmesini İstedi

Paris, 21 (R): Kıbrıs'taki Türk ve Rum nüfusunun barış ve istikrarı için bir araya gelerek bir konferans yapacaklardır. Bu konferansın amacı, Kıbrıs meselesini görüşmek ve bir karar almak olacaktır. Konferansın başkanı Batı Almanya başkanı Konrad Adenauer olacaktır. Adenauer'in yanı sıra, İngiltere başbakanı Clement Attlee ve Amerika başkanı Dwight D. Eisenhower da konferansa katılacaklardır.

Kıbrıs Hükümeti Mosad'deki Kahire'den İrana Gönderiyor

Tahran, 21 (R): İran hükümeti, Kıbrıs meselesini görüşmek için bir araya gelerek bir konferans yapacaklardır. Bu konferansın amacı, Kıbrıs meselesini görüşmek ve bir karar almak olacaktır. Konferansın başkanı Batı Almanya başkanı Konrad Adenauer olacaktır. Adenauer'in yanı sıra, İngiltere başbakanı Clement Attlee ve Amerika başkanı Dwight D. Eisenhower da konferansa katılacaklardır.

Dünya Bankası İngiliz, İran Petrol Anlaşmazlığını Halleyecek mi?

Londra, 21 (R): İngiltere dışişleri bakanı, İran petroline ilişkin anlaşmazlığın halleyecek mi? sorusuna cevap vermektedir. Bakan, İran petroline ilişkin anlaşmazlığın halleyecek mi? sorusuna cevap vermektedir.

Kıbrıs Hükümeti Mosad'deki Kahire'den İrana Gönderiyor

Tahran, 21 (R): İran hükümeti, Kıbrıs meselesini görüşmek için bir araya gelerek bir konferans yapacaklardır. Bu konferansın amacı, Kıbrıs meselesini görüşmek ve bir karar almak olacaktır. Konferansın başkanı Batı Almanya başkanı Konrad Adenauer olacaktır. Adenauer'in yanı sıra, İngiltere başbakanı Clement Attlee ve Amerika başkanı Dwight D. Eisenhower da konferansa katılacaklardır.

Dünya Bankası İngiliz, İran Petrol Anlaşmazlığını Halleyecek mi?

Londra, 21 (R): İngiltere dışişleri bakanı, İran petroline ilişkin anlaşmazlığın halleyecek mi? sorusuna cevap vermektedir. Bakan, İran petroline ilişkin anlaşmazlığın halleyecek mi? sorusuna cevap vermektedir.

Kıbrıs Hükümeti Mosad'deki Kahire'den İrana Gönderiyor

Tahran, 21 (R): İran hükümeti, Kıbrıs meselesini görüşmek için bir araya gelerek bir konferans yapacaklardır. Bu konferansın amacı, Kıbrıs meselesini görüşmek ve bir karar almak olacaktır. Konferansın başkanı Batı Almanya başkanı Konrad Adenauer olacaktır. Adenauer'in yanı sıra, İngiltere başbakanı Clement Attlee ve Amerika başkanı Dwight D. Eisenhower da konferansa katılacaklardır.

Dünya Bankası İngiliz, İran Petrol Anlaşmazlığını Halleyecek mi?

Londra, 21 (R): İngiltere dışişleri bakanı, İran petroline ilişkin anlaşmazlığın halleyecek mi? sorusuna cevap vermektedir. Bakan, İran petroline ilişkin anlaşmazlığın halleyecek mi? sorusuna cevap vermektedir.

Kıbrıs Hükümeti Mosad'deki Kahire'den İrana Gönderiyor

Tahran, 21 (R): İran hükümeti, Kıbrıs meselesini görüşmek için bir araya gelerek bir konferans yapacaklardır. Bu konferansın amacı, Kıbrıs meselesini görüşmek ve bir karar almak olacaktır. Konferansın başkanı Batı Almanya başkanı Konrad Adenauer olacaktır. Adenauer'in yanı sıra, İngiltere başbakanı Clement Attlee ve Amerika başkanı Dwight D. Eisenhower da konferansa katılacaklardır.

Dünya Bankası İngiliz, İran Petrol Anlaşmazlığını Halleyecek mi?

Londra, 21 (R): İngiltere dışişleri bakanı, İran petroline ilişkin anlaşmazlığın halleyecek mi? sorusuna cevap vermektedir. Bakan, İran petroline ilişkin anlaşmazlığın halleyecek mi? sorusuna cevap vermektedir.

Kıbrıs Hükümeti Mosad'deki Kahire'den İrana Gönderiyor

Tahran, 21 (R): İran hükümeti, Kıbrıs meselesini görüşmek için bir araya gelerek bir konferans yapacaklardır. Bu konferansın amacı, Kıbrıs meselesini görüşmek ve bir karar almak olacaktır. Konferansın başkanı Batı Almanya başkanı Konrad Adenauer olacaktır. Adenauer'in yanı sıra, İngiltere başbakanı Clement Attlee ve Amerika başkanı Dwight D. Eisenhower da konferansa katılacaklardır.

Dünya Bankası İngiliz, İran Petrol Anlaşmazlığını Halleyecek mi?

Londra, 21 (R): İngiltere dışişleri bakanı, İran petroline ilişkin anlaşmazlığın halleyecek mi? sorusuna cevap vermektedir. Bakan, İran petroline ilişkin anlaşmazlığın halleyecek mi? sorusuna cevap vermektedir.

Kıbrıs Hükümeti Mosad'deki Kahire'den İrana Gönderiyor

Tahran, 21 (R): İran hükümeti, Kıbrıs meselesini görüşmek için bir araya gelerek bir konferans yapacaklardır. Bu konferansın amacı, Kıbrıs meselesini görüşmek ve bir karar almak olacaktır. Konferansın başkanı Batı Almanya başkanı Konrad Adenauer olacaktır. Adenauer'in yanı sıra, İngiltere başbakanı Clement Attlee ve Amerika başkanı Dwight D. Eisenhower da konferansa katılacaklardır.

Dünya Bankası İngiliz, İran Petrol Anlaşmazlığını Halleyecek mi?

Londra, 21 (R): İngiltere dışişleri bakanı, İran petroline ilişkin anlaşmazlığın halleyecek mi? sorusuna cevap vermektedir. Bakan, İran petroline ilişkin anlaşmazlığın halleyecek mi? sorusuna cevap vermektedir.

Kıbrıs Hükümeti Mosad'deki Kahire'den İrana Gönderiyor

Tahran, 21 (R): İran hükümeti, Kıbrıs meselesini görüşmek için bir araya gelerek bir konferans yapacaklardır. Bu konferansın amacı, Kıbrıs meselesini görüşmek ve bir karar almak olacaktır. Konferansın başkanı Batı Almanya başkanı Konrad Adenauer olacaktır. Adenauer'in yanı sıra, İngiltere başbakanı Clement Attlee ve Amerika başkanı Dwight D. Eisenhower da konferansa katılacaklardır.

İlhak Propagandası

Müfrit ilhak propagandacılarından **Mr. Zinos Rossides**, Kıbrıs başdespotu Makarios'un müessesili olarak dün Parise gitmiştir.

Siyasi Cephemiz

Mim Varoğlu

Kıbrıs Türk beşir âleminde pek manzara mülli bir varlık teşkil eden 4 tane günlük gazetemizin siyasi cephemizde oynadığı büyük rolün Kıbrıs sahilinin her devrinde önemle anılacağına şüphe etmiyoruz. Bu kanaatımız, bu niteliklerde belirlenen şunu da izah etmek zorundayız ki, Kıbrıs'ta siyasi cephemiz, her hangi bir zamanda çok daha fazla zorlanmakta devam ediyor.

Her ne kadar, bu adada cemaat ile malumun emniyet altında bulunuyorsa da bir hâlî kâatir ki, siyasi cephemiz dışman tarafından yapılan tazyiklerden hiç bir zaman rahat kalmıyor.

Bu günlük varlığımız ve istikbaldeki refahımız tehdit etmekte meşgul olan ilhakçıların adada yaratıkları kötü durumun neticesi olarak her yerde ve her zaman vicdan azabından bir ân bile kurtulamıyoruz.

Rum havasının Türk hollalarını tanımayan devamlı negatif zihniyetini daima ağırlı tutmaktadır ve demokrat bir ülkede yaşamakla beraber, çözümleri yaratılmaktan hâlî kalmıyor.

Kıbrıs'ta kalın ve kâdim hürriyetin var olması, bir ne kadar zorlanıyor. Rum din fişelerinin varlığına karşı, seveni etkiler imha siyaseti de bu aynı dercede diğince ve kalplerinde daima hürriyet yaratıcı amillerden biridir.

Bu kelime ile işah siyaseti, bizim gelene, Kıbrıs Türkleri, ulusal davaları Rumlardan ilhak propagandaları yüzünden kayırlı hissetmektedirler. Bu, burada belirtmekte hakkımız olduğuna inanıyoruz. Çirkin ilhakı husulandıkça emsallere kâile taassubumuz kâile perden arkasında rol alarakla yegâne makaslar, bir kereci yurdumuz olan Kıbrıs'ta vücut almaktadır.

Bu aralardan aşkile olarak izah etmekte olan Kıbrıs Rumlarını susturmak için resmî onote sahiplerinin hareketi geçmemesi bizi bir çok ahvalde umutlandırmak bile dışırmaktadır.

Bu kua kadar ilhak emellerinin gerçekleşmesi için her kapıya çalmış bulunan Rum ilhakçıları maalesef, son zamanlarda çok ağır bir şekilde azanmış bulunmaktadır.

Her ân millî duygularımızın etekleri eden Rum ilhakçıları bu şifalarda alenen protesto ediyorlar, kendî hakları yurdumuz olan bu güzel adada gönlü rahatlığı sağlamamış

KOREDE ATEŞ-KES HATTI TAYİN EDİLDİ

Komünistlerle Dört Buçuk Aylık Müzakereler Sonunda Elde Edilen İlk Sonuç Bu Oldu

Manzan, 26 (R): Birleşmiş Milletler iribat sobayları Korede ateş-kas hattının tayini hususunda bu gün nihâl bir karara ulaştılar.

232 kilometre uzunluğunda ve 4 kilometre enliğinde olan bu hat, 30 gün zarfında bir müzakerede imsalandığı takdirde her iki taraf askerlerin bir birinden ayrıacaktır. Tâf

komisyon delegeleri hattı tayin için yarın toplanacak ve ondan bir saat sonra da bütün delegeler toplanarak bu husustaki anlaşmayı tasdik edecekler. Bu anlaşma gündemde bulunan ve tavip edilecek olan maddelerin, dört buçuk aydan heri devan eden harış konuşmaları sonunda kabul edilen ilk maddesidir.

Her iki tarafın siyasi tahliyyetler makamlarına yapılacak tavsiyeler,

bir anlaşmaya varılmasına in-vip için yarın toplanacak ve ondan bir saat sonra da bütün delegeler toplanarak bu husustaki anlaşmayı tasdik edecekler.

1) Müzakereler hükümlerini tatbik mevâkili koyacak usul ihlas,

2) Harp esirlerini değiştirme için kalili tatbik pratik usul,

3) Her iki tarafın siyasi tahliyyetler makamlarına yapılacak tavsiyeler,

MISIRDA TEDHİŞÇİLER HUZURSUZLUK YARATIYORLAR

Port Said, 26 (R): Süveyş Kanalı montakazda huzursuz lağın merkezi olan İsmailiyye'nin dört mahallelerinden birinde esatî surette hasara uğramış bir telefon hattını tamir etmek için bir İngiliz askerî grubuna pusuya düşüren Mısır Arapları üzerlerine altı el silâh okumaktadırlar. Bir İngiliz askeri ciddi surette yaralandı. Diğer İngiliz askerleri tedhişçiler

Solcu Amele Federasyonunun Protestosu

Lefkoşa 26 (R): On binden fazla arız bulunan Solcu Amele Federasyonu, İngilizlerin Kıbrıs'tan Kanalı montakazda nakletmek için içi yazmalarına protesto etmiştir. Federasyon 14 Komiserine gönderdiği bir mektupta Kıbrıs'ın grev kurma hususunda âlet edildiklerini kaydettiler. Bir hükümet sözcüsü verdiği cevapta Süveyş krizine sona bir vechte vermenin hayalattan başka bir şey olmadığını söyledi.

Süveyşte hizmet etmekte olan 250 Kıbrıslıya ilhak etmek üzere yarın 92 Kıbrıslının daha yola çıkacağı haberi verilmektedir.

insanlık namına hükümetten rica etmek isteriz.

Bu durum karşısında Kıbrıs hükümeti, adada seğim yapmamı erken bir zamanda tavip ve bu günlük anormal vaziyeti sona erdirir, bize böyle geiyor ki, Kıbrıs Türklerinin bu rahat günleri yaşamalarına fırsat verilmiş olacaktır. Hek, bu arada, ilhak da kâim dır yapılm-

üzerine atış açılarda da Araplar feras ettiler. Bu gün ayrıca bildirildiğine göre Süveyş'te süreyindeki yol üzerinde sürülecek olan bir arabadan bir İngiliz ünvanına Mısır'lar ateş ederek co-

başıyla yaralamışlardır. Onbaşı bir Mısır Aralının kendisinin sürmekte olduğu kamyonu yoldan çıkarmak zorunda bırakması sonucunda başka bir meslektaşıyla yardım aramağa gitmekte idi.

KIBIRISLI TÜRK KARDEŞ !

Son günlerde istikbalimizi tehdit eden siyasi faaliyet gösterilmektedir. Yunan hükümetinin resmi şahsiyetleri, Kıbrıs Yunanistan'a ilhakını sağlamak için: Kıbrıs meselesini Birleşmiş Milletler Konseyine aksettirmiş bulunmaktadır. Milli muladderatımızı tehlikeye koyan ve Yunan faaliyetine karşı, icabeden kararları almak ve Kıbrıs Türklerinin haklarını müdafaa etmek için lazım gelen heyeti seçmek veya gereken hareketi bulmak üzere, önümüzdeki Pazar yapılacak olan toplantıya iştirak et.

Bu konuda parti veya şahıs bahis mevzuu değildir.

Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için olduğumuzu dosta ve düşmana isbat etmeliyiz.

KIBIRISLI TÜRK KARDEŞ !

Yapılacak olan bu toplantıya kurum, kulüp, birlik, köy ve kasabalardan gönderceğin mümessillerin ile iştirak et.

NOT: Toplantı için lazım gelen ruhsat alınmıştır. Dava, bütün Kıbrıs Türkünün davasıdır. Kurum, kulüp, birlik veya şahıs lara ayrı ayrı davetiye gönderilmeyecektir.

Toplantı önümüzdeki 2-12-1951 Pazar gün öğleden evvel saat 11 de Lefkoşada Ah di Çavuş sokakında 93 numaralı Turgut Arıkanın evinde yapılacaktır.

İSTIRAK EDECEK HER ŞAHSIN SOY LEV VERMESİ İÇİN DE GEREKEN MUSAADDE SAĞLANMIŞTIR.

M. Necati Özkan

Mısır Hükümeti Fas Meselesinin B.M.Assam İlesinde Müzakere Edilmesini İstiyor

Paris, 26 (R): Bu gün burada bir Mısır şüncesinin açıkladığına göre Mısır hükümeti Fas meselesini müzakere etmek üzere Birleşmiş Milletler Genel Anımlasının bir celse aketmesini rica etti. Bu rica Mısır dışişleri Bakanı Salâhettin Paşanın Asımla başkanı Dr. Padilla Nervoya gönderdiği bir mektupta yapılmıştır. Sözü genel asımlının Cuma gün bir oturum yaparak Fransıyan, Fasta insanlık haklarına aykırı hareket ettiğine dair Mısır tarafından yapılan iddiaların gündeme alınp a-humamasına karar vermesini istiyor edilmektedir. Genel Asımlının Klavus Komisyonu bu maddenin gündeme alınmasına istiyor etmiştir.

Mısır Polisi Bir Vapuraya Zorla Girdi

Port Said, 26 (R): 390 tonluk İtalyan gemisi Veritas Süveyş Kanalından hareket ettiği esnada Mısır polisi zorla gemiye girdiğinden İngiliz kruvazörü Liverpool bu gemiye silâhlı gruplar sevketti. İngilizler gemiye yaklaştığı esnada Mısır'lar gemiyi terk emniyet bulumuyorlardı. Veritas kanal-daki İngiliz kuvvetlerine taze yiyecek getirmek için Ford Saidden Kıbrıs hareket ettiği bir sırada polisin müdahalesine maruz kalmış.

İsrail Silâhlı Kuvvetleri

Londra 26 (A.A.): Londra'da teyit edildiğine göre B. Britanya ve Türkiye arasındaki ticarî mümessillerin süratle artmış olmasi keyfiyeti karşısında İngiliz-Avrupa hava yolları kumpanyası Londra ve İstanbul arasında emsaj için montakaz seferleri ihlas edecektir.

Pazar Günü Hapoel Çetinkaya maçının ta fişilâtı son sayfamızdadır

Penaltıdan kazandığımız gol

AKISLER

Yanlış Tanıtılmak

Ömer TURKAY

Tanınmamak ve tanıtılmamak, bir dâva, bir ideal peşinde koşan her hangi bir cemiyet veya fert için ne kadar kötü ise, karıştırmak veya istemiyerek başkaları tarafından yanlış tanıtmak ve tanıtılmak o nübette fecidir.

Kıbrıs Türk cemaati, yukarıda izah edilen dört keyfiyetin her birinden ayrı ayrı büyük utanıp çekmektedir. Tanınmamak: Mesell daha dün kâde, Kıbrıs'ta mâneel cephe çekilemiş, her şeyden emel idealat, her şeyden üstün mülayetçi bir Türk topluluğu bulunduğunu Türkiye'de çok kişi biliyorlardı. Tanıtılmamak: Mesell daha dün denilecek yakın bir maziye, Kıbrıs Türklerini tanıtmak maksadıyla ne gibi tebeddü yapılmıştı? Şüphesiz hiç!

Zaman ihtiyaçları doğurur ve büyütür, derler. Zaman geldi, Kıbrıs Türkleri, zı'larına sefağın tokatı in-nince ve hazin gerçekler başına "dank!" derince, bir den sükunet uyandı ve mawucudiyetini bütün cihama haykardı. Artık ilk iki keyfiyetin çemberinden kurtul-mağus. Fakat diğer iki, silki kurnazlığıyla fırsat bulduk çe verimimiz çullamıyor;

**Salı
24
ŞUBAT
1959**

Bozkurt

GENEL MÜDÜR: NİSİT GÖRER

Her Gün 4 Şubat 15 MİL

SATIŞ: 100 TL
YIL: 4
KURU: 100 TL
YIL: 4
KURU: 100 TL

KIBRIS Andlaşması Ankara, Atina, Londra ve Lefkoşa'da Açıklandı

Anlaşımın Ek Belgeleri Tam Metni Veriyoruz

KIBRIS CUMHURİYETİNİN GEÇ ONKİ AYTA KADAR RESMEN KURULMUŞ OLACAK

22.000 Türk, Bulgar ve Almanlar bir arada, bu büyük anlaşmanın imzalandığı Ankara'da, 24 Şubat 1959 tarihinde, Kibris Andlaşması'nın ek belgeleri tam metni veriyoruz. Bu belge, Kibris Cumhuriyeti'nin kurulmuş olduğunu göstermektedir. Bu belge, Kibris Cumhuriyeti'nin kurulmuş olduğunu göstermektedir. Bu belge, Kibris Cumhuriyeti'nin kurulmuş olduğunu göstermektedir.

22.000 Türk, Bulgar ve Almanlar bir arada, bu büyük anlaşmanın imzalandığı Ankara'da, 24 Şubat 1959 tarihinde, Kibris Andlaşması'nın ek belgeleri tam metni veriyoruz. Bu belge, Kibris Cumhuriyeti'nin kurulmuş olduğunu göstermektedir. Bu belge, Kibris Cumhuriyeti'nin kurulmuş olduğunu göstermektedir. Bu belge, Kibris Cumhuriyeti'nin kurulmuş olduğunu göstermektedir.

Dün Lefkoşa Bir Bayram Havası Yaşadı

LİDERLERİMİZİ KARŞILAMAK ÜZERE ATATÜRK MEYDANINA ONBİRELERCE HALK TOPLANDI

Liderler Hava Muhalefeti Yüzünden Gelemedi

Lefkoşa'da dün, 24 Şubat 1959 tarihinde, Kibris Andlaşması'nın imzalandığı Ankara'da, 24 Şubat 1959 tarihinde, Kibris Andlaşması'nın ek belgeleri tam metni veriyoruz. Bu belge, Kibris Cumhuriyeti'nin kurulmuş olduğunu göstermektedir. Bu belge, Kibris Cumhuriyeti'nin kurulmuş olduğunu göstermektedir. Bu belge, Kibris Cumhuriyeti'nin kurulmuş olduğunu göstermektedir.

Lefkoşa'da dün, 24 Şubat 1959 tarihinde, Kibris Andlaşması'nın imzalandığı Ankara'da, 24 Şubat 1959 tarihinde, Kibris Andlaşması'nın ek belgeleri tam metni veriyoruz. Bu belge, Kibris Cumhuriyeti'nin kurulmuş olduğunu göstermektedir. Bu belge, Kibris Cumhuriyeti'nin kurulmuş olduğunu göstermektedir. Bu belge, Kibris Cumhuriyeti'nin kurulmuş olduğunu göstermektedir.

AZİZ ŞEHİTLERİMİZ İÇİN YAPILAN HAZİN MERASİM

ŞERİF ARZIK

ERNE ALI YAPILAK

ŞERİF ARZIK

ERNE ALI YAPILAK

Aziz şehitlerimiz için yapılan hazin merasim, 24 Şubat 1959 tarihinde, Kibris Andlaşması'nın imzalandığı Ankara'da, 24 Şubat 1959 tarihinde, Kibris Andlaşması'nın ek belgeleri tam metni veriyoruz. Bu belge, Kibris Cumhuriyeti'nin kurulmuş olduğunu göstermektedir. Bu belge, Kibris Cumhuriyeti'nin kurulmuş olduğunu göstermektedir. Bu belge, Kibris Cumhuriyeti'nin kurulmuş olduğunu göstermektedir.

KIBRIS Andlaşması Açıklandı

(Birisin sayfa dan alın)

22.000 Türk, Bulgar ve Almanlar bir arada, bu büyük anlaşmanın imzalandığı Ankara'da, 24 Şubat 1959 tarihinde, Kibris Andlaşması'nın ek belgeleri tam metni veriyoruz. Bu belge, Kibris Cumhuriyeti'nin kurulmuş olduğunu göstermektedir. Bu belge, Kibris Cumhuriyeti'nin kurulmuş olduğunu göstermektedir. Bu belge, Kibris Cumhuriyeti'nin kurulmuş olduğunu göstermektedir.

22.000 Türk, Bulgar ve Almanlar bir arada, bu büyük anlaşmanın imzalandığı Ankara'da, 24 Şubat 1959 tarihinde, Kibris Andlaşması'nın ek belgeleri tam metni veriyoruz. Bu belge, Kibris Cumhuriyeti'nin kurulmuş olduğunu göstermektedir. Bu belge, Kibris Cumhuriyeti'nin kurulmuş olduğunu göstermektedir. Bu belge, Kibris Cumhuriyeti'nin kurulmuş olduğunu göstermektedir.

AZİZ ŞEHİTLERİMİZ İÇİN YAPILAN HAZİN MERASİM

ŞERİF ARZIK

ERNE ALI YAPILAK

ŞERİF ARZIK

ERNE ALI YAPILAK

Aziz şehitlerimiz için yapılan hazin merasim, 24 Şubat 1959 tarihinde, Kibris Andlaşması'nın imzalandığı Ankara'da, 24 Şubat 1959 tarihinde, Kibris Andlaşması'nın ek belgeleri tam metni veriyoruz. Bu belge, Kibris Cumhuriyeti'nin kurulmuş olduğunu göstermektedir. Bu belge, Kibris Cumhuriyeti'nin kurulmuş olduğunu göstermektedir. Bu belge, Kibris Cumhuriyeti'nin kurulmuş olduğunu göstermektedir.

Türk ve seneli sporcular
çok iyi tanıdıkları Ali Cengiz
Kırtın Cumhuriyetini
(yirmi) ayrı ayrı çağları
futbol ve atlet potansiyeli
gizlenmiştir.

170

[illegible]

**dünya
piyasasında
kalitenin
sembolü
BRAUN**

HERYER
TAVANLARI

SAC ALIYICILARI
HAIR REMOVERLER

TRAK
HAIR REMOVERLER

MEYVE
SICAKLIKLI

ETIKET, YIKAMA
MAYIYALARI

BUZMA VE ÇÖZ
SARMAKILARI

en kaliteli fiyat
ve en kolay
kolana getirilen

Akdeniz Kurum
Ahiem Sedat
Ahiem Sedat
Ahiem Sedat

[illegible]

1000000

Mes'ul Müdür
İbrahim Ekşi

Abone ve İlan Şartları
Yıl. 18 20 T.L.
Aylık 9.10
İlan Ücretleri
Tarifeye göre alınır

SİNOP

Yıl : 52 - No. : 3067

Perşembe

18 Temmuz 1974

İdare Yeri

Vilâyet Matbaası

Özel İdare İş Hanı No: 2 M

Fiyatı 25 Kuruş

Kuruluşu : 1922

Her Hafta Perşembe Günü Çıkar. Vilâyet Gazetesidir

Telefon : 101

Kıbrıs'ta Darbe

Başlarında Yunan subaylarının bulunduğu Kıbrıs Millî Muhafız teşkilatı tarafından yapılan bir darbe sonucu Makaryos düşürülmüştür.

Darbeciler önce Makaryos'un öldürüldüğünü yayınlamışlardır, Başpiskopos'un adadaki İngiliz üssüne sığındığı ve bir İngiliz uçağı ile Malta adasına geçtiği haber alınmıştır.

Adada çarpışmaların devam ettiği ve soydaşlarımıza şu ana kadar her hangi bir tecavüze cüret edilmediği alınan haberler arasındadır.

Durumu müzakere etmek üzere Sayın Cumhurbaşkanımız bu gün için T.B.M Meclisini fevkalade toplantıya davet etmiştir.

Memur Aalınacak

İlgililerden aldığımız bilgiye göre; İlimiz Beden Terbiyesi Bölge başkanlığı merkez teşkilâtında çalıştırılmak üzere sınavlar, 1 sağlık memuru, 1 judo antrenörü, 1 marangoz ve 1 Bekçi - bakıcı alınacağı, sınavların 29/7/74 pazartesi günü saat 9. da bölge binasında yazılı olarak yapılacağı, isteklilerin Beden terbiyesi bölge başkanlığına müracaatla gerekli bilgileri alabilecekleri öğrenilmiştir.

CADDE VE SOKAKLARDA

DAIMA YAYA KALDIRIM-

LARDAN YÜRÜYÜNZ

Baki Hüsman şehrimizde

Eski Gümrük ve Tekel Bakanlarından Hemşehrimiz Hadi Hüsman'ın Ağabeyleri Şanlı Yavuz zırhlımızın 2 ci kaptanı ve yüksek Denizcilik okulu Müdürlüğünden Emekli Deniz Güverte Albayı Baki Hüsman akraba ve Hemşehrilerini ziyaret etmek üzere 16-7-74 günü Şehrimize gelmişlerdir.

Gazetemiz uzun yıllar Kahraman Deniz kuvvetlerimiz ve Yüksek Denizcilik Okuluna Hizmet etmiş bulunan Hemşehrimiz Sayın Bahri Hüsman'a Hoş geldiniz der.

24 Temmuzda

Kutlanacak basın bayramı

Dolayisile bir çağrı

Türk Basını, bugün kendi özelliği içinde GAZETECİLER BAYRAMI'nı kutlamaktadır. 66 yıl önce, 24 Temmuz 1908 yılında meşrutiyet'in ikinci defa ve resmen ilanı ile Hürriyetine kavuşmuştur. Uzun yıllar sansürün ağır baskısı altında inleyen ve mesleki görevi yerine getirememenin üzüntüsünü çeken Türk Basını en tabii hakkı olan özgürlüğüne 66 yıl önce kavuşmuştu. Bu güzel günde Basınımızın ahlâk dışı yayım yapmamasını dilerken, bu günü armağan edenleri şükran ve rahmetle anıyoruz.

Optimist Karadeniz Kupası müsabakaları Sinop'ta Yapılıyor

İlgililerden aldığımız bilgiye göre, 27 - 30/ Temmuz 1974 tarihleri arasında Sinop'ta; Zonguldak, Sinop, Samsun Ordu, Giresun; Trabzon bölgelerinin iştirakiyle Optimist Karadeniz kupası müsabakaları ilimizde yapılacaktır. Bu müsabakalarda derece alan yekencilerimiz 8 - 12 Ağustos 1974 tarihleri arasında Herekede yapılacak Optimist federasyon kupası müsabakalarına iştirak edeceği öğrenilmiştir.

Öğretmenler Kooperatifi Açıldı

Bir müddet evvel kurulan fakat varlığı üyelerin dışında kalanlarca pek bilinmeyen Sinop Öğretmenleri tüketim kooperatifi bu defa Özel İdare iş hanı yanındaki Belediye dükkânlarında faaliyete geçirilmiştir.

Üyelerine ucuz gıda maddeleri gayesiyle açılan kooperatifte üyeleri dışındaki herkes, plyasadan daha ucuz olmak üzere ihtiyacını karşılayabilmektedir.

Rüştü Turan Vefat Etti

Birinci Cihan Harbi, kurtuluş savaşı Gazilerinden olup otuz yılı mütevaciz Millî Eğitim ordusunda hizmet ederek binlerce öğrenci yetiştiren, çeşitli sosyal faaliyetlerde memleketine yararlı hizmetleri bulunan emekli öğretmen Rüştü TURAN 15/ Temmuz/ 1974 gecesi saat 23 sıralarında İstanbul'da 81 yaşında hayata gözlerini yumarak ebediyete intikal etmiştir.

Merhuma tanrıdan rahmet, kederli aile ve dostlarına baş sağlığı dileriz.

Mehmet Özden Vefat Etti

İlimiz Türkeli İlçesi Bölgesi İlköğretim Müfettişi Mehmet Özden 14/7/1974 günü kalp yetersizliği nedeni ile vefat etmiştir.

Merhumun yakınları cenazesinin bir gün sonra defnedileceğini söylemiş ise de akrabalarının merhumu bekletmemeleri nedeni ile Millî Eğitim Md. vekili ve seven arkadaşları bilhare Başsağlığında bulundukları öğrenilmiştir.

Gazetemiz muhitinde ve arkadaşları arasında sevilen Merhuma Tanrıdan Rahmet ve Kederli ailesine başsağlığı diler.

Zabıta Olayları Bıçakla Yaralama

İlgililerden aldığımız bilgiye göre, İlimiz Gerze İlçesi Dikmen bucağı Kabanlar köyünden Niyazi Akgün eski bir husumet yüzünden, Karlı köyünden Yaşar Adnan'ı bıçakla yaraladığı,

Tabanca Yakalandı

İlimiz Ayancık İlçesi Sökü sayırı köyü Türbe mevkiinde, görevli J. Birlik komutanını gören Türkeli ilçesi çatal güney köyünden Selâhattin Karadeniz bir torba içinde 2 adet 7.65 tabanca ile 21 adet Geco marka 7.65 tabanca fişegi yakalandığı,

Kazaen Ölüm

Ayancık yeni konak ilçesine bağlı Denizci yaylasında orman işçiliği yapan Mehmet Baş dikkatsizliği neticesi tomruk çarpmasından öldüğü,

(Devamı 2. sayfada)

ZAFER Gecesinde Donanma ve Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfına 19 293.60 lira toplandı

Geliri Donanma ve Hava kuvvetlerini güçlendirme vakfına verilmek üzere ilimiz Halkevi Başkanlığınca tertiplenen Zafer gecesi çok neşeli ve O nispetle de Milli hisle-kabartıcı şekilde geçmiştir. 19 Ağustos 1974 pazartesi akşamı kapalı spor salonunda tertiplenen Zafer Gecesine Halkevi Başkanı Sayın Servet Yerli'nin « Bütün yardımları az buluyoruz, canımızı dahi vermiş olsak bile dediği » bir açış konuşması ile başlanmış, Belediye Binasının çaldığı milli marşlardan sonra Lise öğretmeni Sayın Orhan Gör-gün Kıbrıs tarihi hakkında bir konuşma yapmıştır.

Bunu müteakip Bülent Öncel'in şarkılar programı ilgi ile izlenmiştir. Bu arada gelir temini maksadı ile yapılan müddetli müzayedeye salonu hınca hınç dolduran bütün Sinop-lular birbirleriyle yarış eder-
(Devamı 2. sayfada)

Karayolları 154. Sinop Şubesinin Yardımı

Karayolları 154. Şubesi personeli kendi bünyesinden Türk Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfına İş Bankasında-ki 417 numaralı hesaba 27.385 lira yatırmışlardır.

Bu paranın (17.240) lirası Türk Hava Kuvvetleri Vakfına 10.145 lirasında Türk Do-nanma Vakfına yatırıldığını memnuniyetle öğrenmiş bu-lunuyoruz.

Türk Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfına Yardımlar

İlgililerden aldığımız bil-giye göre; ilimiz T.C. Ziraat Bankası ile İş Bankasına aşağıda isimleri yazılı bulunan müesseseler ve kuruluşlarla şahısların bağışta bulundukları ve bu bağışların devam etmekte olduğu memnuniyetle öğrenilmiştir.

72. Rızanur Halk kütüphanesi mensupları	350.00
73. Mahmut Topal	500.00
74. Arslan Kılıç	250.00
75. Sinop Lisesi md.	1.330.00
76. Niyazi Demir	1.438.25
77. Mertoğlu kö. muh.	500.00
78. Mer. İlçe İlk. Öğ.	5.038.50
79. Mer. İlköğre. Pr.	1.320.00
80. Dizdaroğlu Köyü Muh-tarlığı	1.120.50
81. Alâettin Yalçın	1.000.00
82. Adını açık. şahıs	100.00
83. Hüseyin Cahit Köksal	500.00
84. Hasan Tütüncü	100.00
85. Sabriye Altınelli	100.00
86. Saic Demirkol	100.00
87. Zeliha Ergül	50.00

Yardım ve Teşekkür

Şanlı Ordumuzun Kıbrıs'a müdahalesi münasebetiyle, yurdun her tarafında olduğu gibi Erfelek İlçe merkezinde de açmış olduğumuz yardım kampanyasına Erfelek halkı büyük alakâ göstererek, tahminlerin üzerinde bir yar-dımda bulunmuşlardır.

Bu güne kadar sürdürü-len yardım kampanyası neti-cesinde belde ve çevresi halkından 130.000 lira nakit para toplayarak Erfelek Ziraat Bankasındaki Donanma ve Hava kuvvetlerini güçlendir-me vakfı hesabına yatırılmış-tır.

(Devamı 2. ci sayfada)

Nüfus Yazımı Kursu

İlgililerden aldığımız bil-giye göre : 26 Eylül 15 Ekim 1974 günleri arasında yayın-lanacak nüfus yazımı dolayısı-le ilimizde « Nüfus yazım kursu » 20 Ağustos'tan 23 Ağus-tos 1974 gününe kadar devam eden kursu İçişleri Bakanlığı Mü-fettişlerinden Mümtaz Öz-gökçen yönetimindeki kursa Sinop, Samsun, Amasya, Kas-tamonu ve Çankırı İl Vali Muavinleri, Nüfus Müdürleri, ilköğretim Müfettişleri ile ilçelerden Kaymakamlarla ilköğretim Müdürleri iştirak et-mekte olduğu öğrenilmiştir.

Zafer Gecesi YARDIMLARI

Memnuniyetle öğrendi-ğimize göre ilimiz Halkevi Başkanlığınca tertiplenen ge-cede toplam olarak (19.293.60) Tl. hasılat yapıldığı, bu para-nın (9646.80) lirası Türk Do-nanma, vakfına (9636.80) lirası da Türk Hava Kuvvetlerini Güç-lendirme vakfına verildiği.

Yine aynı gecede hamli-yetli aatandaşlarımızdan bazı-ları da Altın bilezik ve Altın ziynet eşyalarını verdikleri ve bunların Ankara'ya değere-lendirmek üzere gönderilme-si için T.C. Ziraat Bankası Sinop Şubesi Müdürü Muzaf-fer Kasabaya verildiği öğre-nilmiştir.

Pirat ve Şapri

Türkiye birincilikleri 30 Ağus-tos günü başlıyor

Türkiye Yelken Fede-rasyonu 1974 sezonu Yelken faaliyetlerinden olan Pirat ve Şapri Türkiye birincilik-
(Devamı 3 üc sayfa)

Ahmet Muhip Diranas - Şehrimizde

Yurdumuzun, sayılı şair-lelerinden, hemşehrimiz, Üstad Ahmet Muhip Diranas'ın şirle-rini «ŞİRLER» adlı yapıtta topladı. İş Bankasının, 50 nci yıl dizisinde çıkan yapıt, büyük şairimizin tek şiir kitabıdır.

Gazetemiz halen; şehri-mizde konuk bulunan, Sayın Ahmet Muhip Diranas'a Hoş geldiniz der, Edebiyatımıza yaptığı büyük hizmetten ötürü kutlar.

Fırtına Emekli

Matbaa müdürlerinin sanda-larını parçaladı

İlgililerden aldığımız bil-giye göre : Geçen hafta ani fırtına, çaparı ile balık avlayan matbaamız emekli müdürü Ali Demirel'e korkulu daki-lar yatırmış, küçük sandalın-da motor olmasına rağmen, denizin aniden karışması ve
Devamı 3 sayfamızda

Tekel Bayileri

Toplantı Yaptı

Sinop Tekel Müdürlü-ğünde yüzün üzerinde Sinop Tekel Bayileri müdüriyet binasında toplantı yaptılar.

18/8/1974 Pazartesi günü saat 10 da toplanan bayileri-mize Tekel müdürü Sayın Orhan TOKÇA Sinop teke-linin üç yılda yaptığı hizmet-lei misaller vererek anlattı teşkilatının Sinop'lular emrin-de olduğunu ve bu arada da personelinle birlikte Sayın bayilerden elbirliği ile çalışı-labilmesi için onlardan yardım isteyerek evvelce 110 kilo filitreli sigara Sinop'a verilir-ken bunu zaman zaman ikibin
(Devamı üçüncü sayfa)

T. C. Merkez Bankası Orduya 500 bin lira Bağışta Bulundu

Ankara (Tah) Kıbrıs Barış hareketi üzerine yurt çapında bağış kampanya-sına T. C. Merkez Bankası İdare Merkezi ve şubeleri mensupları da Ağustos ve daha sonraki aylar için maaşlarından kesilmek üze-re bağış taahhüdünde bu-lundular ve taahhütlerinin toplamı şimdiden 500 bin liraya aşmış bulunmaktadır.

Man'ul Modde
Tarihim Akış

Akşone ve İlân Şartları
Yıl : 18.20 T.L.
Yıl : 9.10 »
İlân Cevapları
Tarihine göre alınır

SİNOP

Yıl : 52 - No : 2039
Perşembe
29 Ağustos 1974
İdare Yeri
Vilâyet Mektebi
Oval İdare İş Hanı No: 2 M
Fiyatı 25 Kuruş

1922

Her Hafta Perşembe Günü Çıkar. Vilâyet Gazetesi'dir

Telefon : 101

Orman Bakanımız Sinop'a Geldiler

Sayın Orman Bakanı Ahmet Şener 23/8/1974 tarihinde beraberinde orman genel müdürü muavini M. Mesut Özül, orman sarayı genel müdür muavini Bahattin Ayık ve diğer ilgililer olduğu halde Boyabaz yolu ile Sinop'a gelmişlerdir. Kendilerini Sayın Valim z. İsmail Dokuzoğlu ve ilgili daire müdürleri karşılamışlardır.

(Devamı 3. ci sayfa)

Teşekkür

24/8/1974 Çumartesi günü 7 kişinin ölümü ile neticelenen feci trafik kazasının sonra vaki talebimiz üzerine her türlü Tıbbi ve Teknik yardımını esirgemeyen ve insanüstü bir gayretle hareket eden Başta Sinop Türk-Amerikan Müpterek temsilcisi Kumandanı Kıymetli İnsan Alb. Sayın John L. Heiss III olmak üzere ayrıca Dr. Yzb. Sayın WESSINGOR, Hemşire Sayın ERKİN ile diğer vasfeli Türk ve Amerikan mensuplarına teşekkür eder, Kendilerine Saygılarımı sunarım.

Enver BAHADIR
Belediye Başkanı

Türk Silahlı Kuvvetleri günü kutlandı

Türkiyenizin her yerinde olduğu gibi şehrimizde de Türk Silahlı Kuvvetleri günü 26 Ağustos 1974 günü hükümet konan bir intizam dâhilinde yerlerini almış bulunan Askeri Birliklerimiz önde, bando ve çelenkler olduğu halde saat tam 10 da hareketle parktaki Atatürk anıtı etrafında yerlerini almışlar. J. Alay Komutanının askerleri tebrikini müteakip verilen (T) işaretli çelenkler yerlerine konmuş ve saygı duruşunu takiben buradan hareketle bandonun çaldığı Marşlarla şehir caddelerinde gösteri yürüyüşleri yapılarak gündüzlü törene son verilmiştir.

(Devamı 2. ci sayfa)

Sayın Sinop'lular

Yedi yıldanberi aranızda sizlerle beraber bulunmaktayım. Medenî insanları memleketi bu güzel diyardan ayrılmak bana oldukça zor geldi. Bunun böyle olacağını düşünmemişim. Bu zaman zarfında Sinop'a hizmet edebiliysem kendimi bahçıvar sayacağım. İsteğim üzerine Muğla'ya tayinim dolayısıyla birkaç güne kadar Sinop'tan ayrılıyorum. Tekrar görüşmek ümidiyle bütün Sinop halkına arzi veda eder mutluluklar diler, saygılar sunarım.

Halit Kiliç
Beyindirlik Müdürü

Türk Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfına Yardımlar

İlgililerden aldığımız bilgiye göre; İlimiz T.C. Ziraat Bankası ile İş Bankasına aşağıda isimleri yazılı bulunan müesseseler ve kuruluşlarla şahısların bağışta bulundukları ve bu bağışların devam etmekte olduğu memnuniyetle öğrenilmiştir.

88. Aloğlu kâ. muht.	500.00
89. Mustafa Özy	75.00
90. Hasan Alp	100.00
91. Çocuk Es. Kuru.	1.250.00
92. Güller köy. muh.	310.00
93. Hakkı Karakurt	500.00
94. Ocal Aras	1000.00
95. Cihangir Minoğlu	200.00
96. Muzaffer Öt	50.00
97. Uzungöğren k. muht.	200.00
98. Tungal kâ. muht.	1.350.00

(Devamı 2. sayfa)

Berat Kandili

2 Eylül 1974 Pazartesi günü akşamı Salıya bağlayan gece BERAT KANDİLİDİR.

Dinimizce Mübarek gecelerden biri olan bu gecede bir çok günahların mevlamız tarafından bağışlandığı, gelecek bir yıl içinde Allah katında belli olan vaki olacak ahvalin görevli meleklerine verildiği bildirilmiştir.

Din kardeşlerimiz; bu mübarek gün ve gece de gelecek senemizin hakkımızda hayırlı, bereketli, başarılı olmasını ve günahlarımızın bağışlanmasını Cenab-ı Hak'tan niyaz edelim, ibadetlerimizi artıralım, akraba ve dostlarımızı ziyaretle gönüllerini ve dualarını alalım, fakir, kimsiz ve muhtaçlara yardım unutmayalım.

(Devamı 2. sayfa)

Umud

Zulüm kaosu parçalanmakta.

Umud ve mustuya dönüşecek fecir vakitini yaşıyoruz. Bunca yıllık toplumun topluma, toplumun ferde veya ferdin topluma, nesnelerin ruha, inkârın inanca yüklediği zulüm nerde perde dâhilimkte. Çağ hep karanlığa doğru sürüklenmekten mütluluk ve umuda yabancılaşmış neredeyse. Bu denli boy kavgalar ve hepside zulümler zulümler akmış kavgalar umut yerine korku, mütluluk yerine zulüm getirdi ancak.

Dünya milletlerine ancak Türk Milleti getirdi umudu, mustuyu, hak ve adaleti. Tarih (Devamı üçüncü sayfa)

Ağustos 1974

Türk Halkı Kendini bir kez daha Dünyaya İspatladı

Ankara (TÜBA) Silahlı kuvvetlerimizin kendi varlığını zıta güçlendirilmesi için yurt çapında gittikçe büyüyüp genişleyen yarıdım kampanyasına halk varıyla yoğunla katılmakta para gücü olmayanlar hayvanlarını, evdeki usunu, halısını, ziynetini; işçiler yevmiyelerini, memurlar maaşlarını vermektedirler. Bugüne kadar her il'in Silahlı kuvvetlerimize yardımı ortalama 5 milyon civarındadır ve il'ler düzeyindeki kampanya sürdürülmektedir. Sınai ticari kuruluşların milyoları aşan bağışlarından başka; g-zetelerin açtığı kampanyalar da devam etmektedir.

Böylece; Kıbrıs'ta haklarını korumak, barış ve özgürlük için çekinmeden canını verecek, vermeye hazır olan Türk halkı, barışçı tutumunun yenisıra açılan kampanya dolayısıyla de bütün dünyaya kendisini taşıdığı özelliklerini bir kez daha ispatlamıştır.

Kendine güveni, inancı toprağına bağlılığı, sevgisiyle; bağımsızlık ve özgürlük tutkusuyla dünya toplumlarına önderlik eden Türk halkı, bu hesletlerini son Kıbrıs olaylarıyla tekrar örneklemeye fırsatını bulmuş olmaktadır.

Barışçılığımız, savaş yeteneğimiz kadar; kendi uçağımızı, gemimizi, sithımızı kendi gücümüzle yapabiliyoruz amacıyla açılan kampanya yurt dışında da geniş ilgi uyandırmakta; yeyin organları halkımızın bu girişiminden de övgüyle söz etmektedirler.

Man'ul Mühür
Arşim Eki

Ahane ve İlan Şartları
Yılı: 18.20 T.L.
Aşağıda 9.10
İlke Cevreleri
Tarihiye göre alınır

SİNOP

Yıl 152 - No: 2080

Perşembe
17 Ekim 1974

İdare Yeri
Vilayet Mahallası
Özel İdare İş Hanı No: 2 M
Fiyatı 25 Kuruş

Kuruluşu: 1922 Her Hafta Perşembe Günü Çıkar, Vilayet Gazetesidir Telefon: 101

Valimizin Tebrikleri

Sinop'lu Vatandaşlarımızın Mübarek
Ramazan Bayramlarını Tebrik eder,
Sağlık Ve Esenlikler Dilerim.

İsmail DOKUZOĞLU

Belediye Başkanımızın Halkımıza Tebrikleri

Bayram Tebriki

Hizmetlerinde bulunmakla şeref duyduğum sayın
Sinop halkının, Ramazan Bayramlarını en iyi dilekle-
rimle kutlar, Cenabı Allah'tan Memleketimiz, Millet-
imiz ve hemşehrilerimizden selâtinin esirgememesi-
diler, güzel kentimizi her zaman daha iyiyse, daha ile-
riye götürmek için daima HALKLA ELELE olacağımız
inancıyla saygılarımı sunarım.

Enver BAHADIR
Belediye Başkanı

Tesekkür

Şehir girişi yolu yapımı dolayısıyla Belediye Baş-
kanlığımızın Karayolları İ.S. Bölge müdürlüğüne Te-
sekkür

**Karayolları İ.S. Bölge Müdürlüğüne
Kastamonu**

Senelerdir ihmal edilmiş olan Sinop şehri girişi
ve ana caddelerinin onarım ve asfaltlanmasında, başta
zatenitlerinin olmak üzere emeği geçen bütün kıymetli
personelinize şahsım ve hemşehrilerim adına şükran
ve teşekkürlerimi sunar, saygılarının kabulünü
dilerim.

ENVER Bahadır
Belediye Başkanı

Gazetemiz Okuyucularımızın ve Din Kardeşlerimizin Şeker Bayramını

Candan Kutlar

Ana Okullarına Çağrı

Ana okulları hakkında il-
gililerden aldığımız bilgiyi
aynen aşağıda negrediyoruz.
Sayın Veli

Yuva veya daha doğru
bir deyimle anaokulu aile ve
toplum bakımından önemli
çok büyük bir kuruluştur.
Şehirler yerliktir girgi-
de daha yoksun kalmaktadır.
Sokaklar bir zamanlar çocuk-
ların oyun alanıymış şimdi
birebir tehlike yuvası olmuştur.
Bu gün çocukların oynayabi-
leceği yeterince geniş ve teh-
likesiz alan bulmak pek zor-
dur. Birde çalışan annelerin
gün geçtikçe arttığı düşünül-
ürse ana okulu sorununun
neden bu kadar önem kazan-
dığı anlaşılır.

Anaokulu yararlıdır!
sorusu yaygın bir sorudur.
Oyun alanı yokluğu gibi ge-
nel durumlar, annenin dışarı-
da çalışması gibi özel durum-
lar dikkate alınmazsa bile, ana-
okulunun çocuğun ruhsal i-
gelişmesi üzerindeki büyük
etkisi yine kendini kabul
ettirir.

Çocuğun ağır, yavaş ya-
şas iletirilen bir kişileme,
bireyleme süresi vardır. Ço-
cuk bir yaşa gelince ana vü-
cudunun bir parçası olmaktan
çıkır. Bir zamanlar göbek
bağı ile bağlı olduğu vücuttan
nasıl fiziksel olarak ayrılmışsa
ruhsal olarak da ayrılır. Yani
ruhsal bakımda bağımsız
olgun bir birey olur. Bu ge-
leşme aşamalarından geçerek
gün gün gerçekleşir. Bu ba-
kımından çocuğun küçük bir
toplum içinde yaşamayı öğ-
renmesi çok yararlıdır. Bu
küçük toplum önceleri ana-
okulu sonraları okuldur. Al-

(Devamı 2. ci sayfa)

Türk Hava Kurumlarını Güçlendirme Vaktine Yardımlar

İlgililerden aldığımız bil-
giye göre; ilimiz T.C. Ziraat
Bankası ile İş Bankasına şa-
ğda isimleri yazılı bulunan
müesseseler ve kuruluşları ga-
hısların başta- bulundukları
ve bu bağışların devam et-
mekte olduğu memnuniyetle
öğrenilmiştir.

113. Memduh Özcan	50.-
114. Mustafa Dandır	35.-
115. İsmail Çakır	45.-
116. Hasan Güner	50.-
117. Mustafa Özy	50.-
118. Ömer Güney	30.-
119. Ali Osman Çelik	30.-
120. Hayrettin Maden	30.-

Kıbrıs İçin

Askere alınan işçilere ücreti Verecek

ANKARA, (TAH)

TÜRKİYE İşveren Sen- dikaları Konfederasyonu Başkan Yardımcısı Refik Baydur, Federasyonun al- dığı bir karar gereğince, "Kıbrıs Barış Harekâtı nedeniyle silâh altına alınan işçilerin tekrar işe alına- caklarını ve geçen süreler için ücretlerin aynen öde- neceğini" belirtmiştir. Bu arada, Türkiye ma- deni Eşya Sanayicileri Sen- dikası (MESS) Yönetim Kurulu da, "Silâh altına alınmış işçilerin ücretlerinin kesintisiz olarak ödenmesi" kararını almış ve durumu üyelerine duyurmuştur. Sendika yetkilileri; "MESS üyelerinin kanunî ve aklî bir sorumluk olmamasına rağmen kararı memnuni- yetle karşıladıklarını, açıklamışlardır.

T. C.
BAŞVEKALET
KANUNLAR VE KARARLAR
Tetkik Dairesi

Karar Sayısı:

4

K A R A R N A M E

8331

Ekli :

Kıbrıs mevzuunda Yunan tezini destekliyen ve Türk ve İngiliz siyasi tutumuna aykırı mahiyette bulunan, muhtelif dillerde yazılı bilumun matbuaların yurda sokulmasının ve dağıtılmasının menedilmesi; Dahiliye Vekâletinin 9/11/1956 tarihli ve 12212-194/-100847 sayılı yazısı üzerine, 5680 sayılı kanunun 31 inci maddesine göre, İcra Vekilleri Heyetince 23/11 /1956 tarihinde kararlaştırılmıştır.

REİSİCUMHUR

C. Bayar

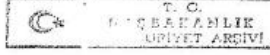
Başvekele
Maliye V.V.
Devlet Vekili
Devlet Vekili ve
Milli M.V.V.
Devlet Vekili
Devlet Vekili ve
Ziraat V.V.
Adliye Vekili ve
Dahiliye V.V.
Müdafaa Vekili
Dahiliye Vekili
Hariciye Vekili
Maliye Vekili
Maarif Vekili
Nafaa Vekili ve
Hariciye V.V.
İkt. ve Ticaret Vekili
Sah. ve İc. Mza. Vekili
Gün. ve İnş. Vekili
Ziraat Vekili
Münakaat Vekili
Balıkçılık Vekili
İşletmeler Vekili
Dosya No :
5241
2100
030 18 01 02 144 94 19

Ek 26. Kıbrıs meselesinde Yunanistan yanlısı ve İngiliz - Türk ortak politikasına ters her türlü yayının yurda sokulmasının yasaklanması ile ilgili 23/11/1956 tarihli Bakanlar Kurulu kararnamesi (BCA. 030.18.01.02. 144.94.19)

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

KARARNAME

Sayı: 7/ 8613

Kıbrıs'ta son gelişmeler nedeniyle, Büyük Millet Meclisinin 17/11/1967 tarihli ve 148 sayılı kararında verilen müsaade ile Garanti Andlaşmasının 3 üncü maddesi ve Birleşmiş Milletler Yasasının 51 inci maddesi gereğince meşrû savunma hakkını kullanmak üzere Türk Silâhlı Kuvvetleri tarafından Kıbrıs'a karşı fiilî müdahalede bulunulmasına ve Yunanistan'ın bir tecavüzü halinde bu Devlete karşı da harekâta geçilmesine emir verme konusunda Başbakanın yetkili kılınması; Bakanlar Kurulunca 19 Temmuz 1974 günü kararlaştırılmıştır.

Ekli

CUMHURBAŞKANI

8	47	317	02	01	18	13
Başbakan	Devlet Bakanı Başbakan Yrd.	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı		
Adalet Bakanı	Millî Savunma Bakanı	İçişleri Bakanı	Dışişleri Bakanı	Maliye Bakanı		
Millî Eğitim Bakanı	Bayındırlık Bakanı	Ticaret Bakanı	Sağ. ve Sos. Y. Bakanı	Güm. ve Tekel Bakanı		
İçişleri ve Hay. Bakanı	Ulaştırma Bakanı	Çalışma Bakanı	Sanayi ve Tek. Bakanı	En. ve Tab. Kay. Bakanı		
Turizm ve Tan. Bakanı	İktisat Bakanı	Köy İşleri ve Koop. Bakanı	Orman Bakanı	Göç. ve Spor Bakanı		

Dosya No: 100-51/1250

Ek.27. Türk Silahlı Kuvvetleri Tarafından Kıbrıs'a karşı fiili müdahalede bulunulmasına ve Yunanistan'ın bir tecavüzü halinde bu devlete karşı da harekâta geçilmesine emir verme konusunda Başbakanın yetkili kılınması ile ilgili kararname(BCA. 030.18.1-2.317.47.8)

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

KARARNAME

Sayı: 7/ 8655

Eki

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin son olarak aldığı karara uyularak, 22 Temmuz 1974 günü mahalli saatle 16.00 dan itibaren Kıbrıs'ta uygulanmaya başlanan ateş kesilmesine ilişkin andlaşmanın ve bununla ilgili diğer konuların görüşülmesi için Dışişleri Bakanı Prof. Dr.Turan Güneş Başkanlığında, ilişik listede adları ve görevleri yazılı kişilerden kurulu bir Heyetin Hükümetimizi temsilen Cenevre'ye gitmesi; Dışişleri Bakanlığının 23/7/1974 günlü ve SİGM-SİYD 740.430-1257 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunca 23 /7 /1974 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Turan Güneş
CUMHURBAŞKANI

030 18 01 02 318 49 10

-2-

Dosya No:

100-51

1280

Başbakan	Devlet Bakanı Başbakan Yrd.	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı
<i>Arıkan</i>	<i>A. Güneş</i>	<i>İ. Güneş</i>	<i>Sancar</i>	<i>Ç. Güneş</i>
Adalet Bakanı	Milli Savunma Bakanı	Dışişleri Bakanı	Dışişleri Bakanı	Maliye Bakanı
<i>Arıkan</i>	<i>A. Güneş</i>	<i>İ. Güneş</i>	<i>Sancar</i>	<i>Ç. Güneş</i>
Millî Eğitim Bakanı	Bayındırlık Bakanı	Ticaret Bakanı	Sağ. ve Sos. Y. Bakanı	Güm. ve Tekel Bakanı
<i>M. İstanbul</i>	<i>A. Güneş</i>	<i>İ. Güneş</i>	<i>Sancar</i>	<i>Ç. Güneş</i>
Gıda - Tar. ve Hay. Bakanı	Ulaştırma Bakanı	Çalışma Bakanı	Sanayi ve Tek. Bakanı	En. ve Tab. Kay. Bakanı
<i>A. Güneş</i>	<i>A. Güneş</i>	<i>İ. Güneş</i>	<i>Sancar</i>	<i>Ç. Güneş</i>
Turizm ve Tan. Bakanı	İmar ve İskân Bakanı	Köylükleri ve Koop. Bakanı	Orman Bakanı	Genç. ve Spor Bakanı
<i>A. Güneş</i>	<i>A. Güneş</i>	<i>İ. Güneş</i>	<i>Sancar</i>	<i>Ç. Güneş</i>

Ek.28. BM. Güvenlik Konseyinin aldığı karara uyularak Kıbrıs'ta uygulanmaya başlanan ateşkese ilişkin antlaşma konularının görüşülmesi için Dışişleri Bakanı Turan Güneş başkanlığında Cenevre'ye heyet gönderilmesi ile ilgili kararname (BCA.030.18.01.02.318.49.10)

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TEFTİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

KARARNAME

Sayı: 7/ 8229

Kıbrıs konusunda Birinci Cenevre Görüşmeleri sırasında henüz halledilememiş olan bazı askeri konularla Kıbrıs'ta anayasal nizamın tesisine dair sorunların müzakeresini teminen Hükümetimizi temsilen ve delege olarak Dışişleri Bakanı Prof.Dr.Turan Güneş'in başkanlığında ilişik listede adları ve görevleri yazılı kişilerden kurulu bir heyetin Cenevre'ye gönderilmesi; Dışişleri Bakanlığının 7 /8/1974 tarihli ve SİGM (SİYD)740.430/ 1336 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunca 7 / 8 /1974 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Eki
1

CUMHURBAŞKANI

030 18 01 02 319 58 3

Başbakan Devlet Bakanı Devlet Bakanı Devlet Bakanı Devlet Bakanı
Başbakan Yrd. Başbakan Yrd. Başbakan Yrd. Başbakan Yrd. Başbakan Yrd.

Adalet Bakanı Millî Savunma Bakanı İçişleri Bakanı Dışişleri Bakanı Maliye Bakanı

Millî Eğitim Bakanı Bayındırlık Bakanı Ticaret Bakanı Sağlık ve Sos. Y. Bakanı Güm. ve Tekel Bakanı

Orta. Tar. ve Hay. Bakanı Ulaştırma Bakanı Çalışma Bakanı Sanayi ve Tek. Bakanı En. ve Tab. Kay. Bakanı

Turizm ve Tan. Bakanı Kült. ve İskân Bakanı Köy İşleri ve Koop. Bakanı Orman Bakanı Genç. ve Spor Bakanı

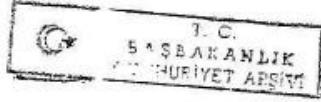
1363

Ek 29. Kıbrıs meselesi için Cenevre'de yapılacak toplantıya Turan Güneş Başkanlığında heyet gönderilmesine ilişkin kararname(BCA. 030.18.02.319.58.3)

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

KARARNAME

Sayı : 7/ 927

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 17 Eylül 1974 tarihinde New York'da başlayacak olan 29 uncu dönem toplantılarına, Kıbrıs meselesini görüşmek üzere, Hükümetimizi temsilen ilişik listede adları ve görevleri yazılı kişilerden kurulu bir Heyetin katılması; Dışişleri Bakanlığının 11/9/1974 günlü ve SİGM/SİMD.720.205/1-533-3979 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunca 16 / 9 /1974 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Eki

1

Tanrıhan
CUMHURBAŞKANI

GSC 10 01 02 320 63 1

3-
Dosya No :
105-371
1521

Başbakan	Devlet Bakanı Başbakan Yrd.	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı
<i>Başbakan</i>	<i>H. Köker</i>	<i>Sey</i>	<i>Sencer</i>	<i>Şişir</i>
Adalet Bakanı	Millî Savunma Bakanı	İçişleri Bakanı	Dışişleri Bakanı	Maliye Bakanı
<i>Faz</i>	<i>M. Ceylan</i>	<i>H. Köker</i>	<i>Sencer</i>	<i>Şişir</i>
Millî Eğitim Bakanı	Beyazırık Bakanı	Ticaret Bakanı	Sağ. ve Sos. Y. Bakanı	Güm. ve Tekel Bakanı
<i>M. Üstündağ</i>	<i>M. Ceylan</i>	<i>H. Köker</i>	<i>Sencer</i>	<i>M. Üstündağ</i>
Gıda, Tar. ve Hay. Bakanı	Ulaştırma Bakanı	Çalışma Bakanı	Sanayi ve Tek. Bakanı	En. ve Tab. Kay. Bakanı
<i>Sencer</i>	<i>M. Ceylan</i>	<i>H. Köker</i>	<i>Sencer</i>	<i>M. Üstündağ</i>
Turizm ve Tan. Bakanı	İmar ve İskân Bakanı	Köy İşleri ve Koop. Bakanı	Orman Bakanı	Genç. ve Spor Bakanı
<i>Sencer</i>	<i>M. Ceylan</i>	<i>H. Köker</i>	<i>Sencer</i>	<i>M. Üstündağ</i>

Ek 30. BM Genel Kurulu'nun New York'ta başlayacak olan 29. dönem toplantılarına, Kıbrıs meselesini görüşmek üzere katılacak heyet ile ilgili kararname (BCA.030.10.01.02.320.63.1)

DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI

SİGM/SİMD/Gn.Md.

SAYI : 720.205.533/3979

KONU : Birleşmiş Milletler 29.Genel
Kurul toplantılarına katılacak
özel Türk Heyeti Hk.

Ankara

11/9/1974

B A Ş B A K A N L I Ğ A

Yunanlılar ve Kıbrıslı Rumlar tarafından Kıbrıs meselesinin Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 17 Eylül 1974 tarihinde New York'da başlayacak olan 29.uncu dönem toplantısına getirilmesi ihtimali çok yüksek olduğundan, evvelki yıllarda olduğu gibi gerekli kulis faaliyetlerinde bulunmak ve sırf bu görev ile meşgul olmak üzere özel bir heyetin New York'a gönderilmesi zorunlu görülmektedir.

İlişik listede belirtilen heyetin Birleşmiş Milletler 29.Genel Kurul çalışmalarına katılması uygun görüldüğü takdirde gerekli Bakanlar Kurulu Kararının çıkartılmasını onaylarına arz ederim.

İmza

DIŞİŞLERİ BAKANI

Eki:1

2

Ek 30 devamı

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GENEL KURULUNUN 29. DÖNEM
TOPLANTILARINDA KIBRIS KONUSUNDA HÜKÜMETİMİZİ TEMSİL EDECEK
TÜRK HEYETİNE AİT LİSTE

Özel Müşavirler

Halûk Bayülken	: Büyükelçi, Dışişleri Bakanlığı Yüksek Müşaviri
Semih Günver	: Büyükelçi, Dışişleri Bakanlığı Kültür İşleri Genel Müdürü
Talât Benler	: Lagos Büyükelçisi
Semih Akbil	: Büyükelçi, Dışişleri Bakanlığı Enformasyon Dairesi Genel Müdürü
Emel Barutçu	: Ortakelçi, Dışişleri Bakanlığı Kıbrıs-Yunan Dairesi Reisi
Akil Aksan	: Dışişleri Bakanlığı, Siyaset ve Plânlama Dairesi Reis Vekili
Ahmet Erozan	: Dışişleri Bakanlığı Yunan Dairesinde 3. Katip

Ek 30 (devamı). BM Genel Kurulu'nun New York'ta başlayacak olan 29. dönem toplantılarına, Kıbrıs meselesini görüşmek üzere katılacak olan Türk heyetin Listesi

KARARNAME

Sayı: 7/ 10354

Ek

tu

Kıbrıs Türk Federe Devleti Başkanı Rauf R. Denктаş'ın davetine icabet etmek ve incelemelerde bulunmak üzere Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı ve Kıbrıs Koordinasyon Kurulu Başkanı Prof.Dr. Turhan Feyzioğlu'nun başkanlığında Kıbrıs İşleri Koordinasyon Komitesi Başkanı Büyükelçi Ziya Kizzinoğlu, Dışişleri Bakanlığı Kıbrıs İşleri Plânlama ve İcra Grubu Başkanı Gündüz Tunçbilek ve Kıbrıs Yunanistan Dairesi Reisi Esnel Barutçu'dan kurulu bir Heyetin 19-22 Temmuz 1975 tarihleri arasında Kıbrıs'a gönderilmesi; Dışişleri Bakanlığının 17/7/1975 tarihli ve SİGK/KİPİG: Pers.2478 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunca 17/7/1975 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Rauf R. Denктаş
CUMHURBAŞKANI

33756 4
02
01
03 10
030 10
105-421
1362

Başbakan	Devlet Bakanı - Başbakan Yrd.	Devlet Bakanı - Başbakan Yrd.	Devlet Bakanı - Başbakan Yrd.	Devlet Bakanı
<i>S. Kuş</i>	<i>A. Şahin</i>	<i>T. Feyzioğlu</i>	<i>A. Şahin</i>	<i>Ali S. Bakan</i>
Devlet Bakanı	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı	Adliye Bakanı	
<i>M. Şahin</i>	<i>A. Şahin</i>	<i>A. Şahin</i>	<i>A. Şahin</i>	
İçişleri Bakanı	Dışişleri Bakanı	Malîye Bakanı	1408 E. Bakanı	Boğaziçi Bakanı
<i>A. Şahin</i>	<i>A. Şahin</i>	<i>A. Şahin</i>	<i>A. Şahin</i>	<i>A. Şahin</i>
Ticaret Bakanı	Sağ. ve Sos. Y. Bakanı	Güm. ve T. Bakanı	Güm. T. ve M. Bakanı	İnşaat Bakanı
<i>A. Şahin</i>	<i>A. Şahin</i>	<i>A. Şahin</i>	<i>A. Şahin</i>	<i>A. Şahin</i>
Çalışma Bakanı	Sanayi ve T. Bakanı	En. ve T. Kay. Bakanı	Turizm ve K. Bakanı	İmar ve İ. Bakanı
<i>A. Şahin</i>	<i>A. Şahin</i>	<i>A. Şahin</i>	<i>A. Şahin</i>	<i>A. Şahin</i>
Dışişleri Bakanı	Orman Bakanı	Genç. ve Spor Bakanı	Kültür Bakanı	Sosyal-Güvenlik Bakanı
<i>A. Şahin</i>	<i>A. Şahin</i>	<i>A. Şahin</i>	<i>A. Şahin</i>	<i>A. Şahin</i>

Ek 31. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Başkanı Rauf Denктаş'ın daveti üzerine bu ülkeye gidecek heyet ile ilgili kararname(BCA. 030.10.01.02.337.56.4)

DİZİN

Kıbrıs Türk Federe Devleti, 131

Garanti ve İttifak Anlaşmaları, 51

1

1 Temmuzda Sadrazam Saffet Paşa ve İngiltere'nin elçisi Henry Layard arasında bir ekanlaşma, 6
1923'te imzalanan Lozan Antlaşmasında Kıbrıs ile ilgili maddeler vardır. 16-20-21.maddeler Kıbrıs ile ilgili maddelerdir, 10
1960 Kıbrıs Kanunu, 54

4

4 Mart Kararları, 69

A

Akrıtes Planı, 60
Ayşe Tatile Çıktı", 111

B

Bağımsızlık Bildirisi, 137

C

Cenevre Görüşmeleri, 104

E

Enosis, 17
EOKA, 26

G

Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi, 86

H

Haluk Ülman, 110

İ

ikinci hareket, 112
İngiltere'nin adadaki egemenliği tanınmış oldu, 11
İnönü 13 Haziran 1964 yılında Johnson'ın mektubuna yanıt vermişti, 74

J

Johnson'un mektubunun tam metni, 71

K

Kıbrıs Barış Harekati'nin gerçekleştiği gün, 100
Kıbrıs'ta Darbe, 95
Küçük Kaymaklı, 65

L

Londra Konferansı, 30

M

Megali İdea, 15

N

NATO, 25

P

paramiliter, 59

S

Sultan II. Selim'den, 3

Ü

Üçlü Konferans, 105

Z

Zürh(11 Şubat 1959) - Londra(19 Şubat 1959)
Anlaşmaları, 38

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Gülşen Selin Sert

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Tarih Bölümü

Y. Lisans Öğrenimi: Sinop Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Merkezi Tarih Bölümü

Bildiği Yabancı Dil: İngilizce

İş Deneyimi

Stajlar : (2017) Eskişehir Cumhuriyet Anadolu Lisesi

Çalışmaları

Lisans Bitirme Tezi: Avrupa Tarihinde Hristiyan Tarikatları (2017)